

**EGEMENLİK KAVRAMI TEMELİNDE 1999 HELSİNKİ
ZİRVESİNDEN SONRA AVRUPA BİRLİĞİ KONUSUNDA
TÜRKİYE KAMUOYUNDA YAŞANAN SİYASİ
TARTIŞMALAR**

(Yüksek Lisans Tezi)

Yusuf UYSAL

Kütahya - 2006

TC
DUMLUPINAR ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü
Kamu Yönetimi Ana Bilim Dalı

Yüksek Lisans Tezi

EGEMENLİK KAVRAMI TEMELİNDE 1999 HELSİNKİ
ZİRVEŞİNDEN SONRA AVRUPA BİRLİĞİ KONUSUNDA
TÜRKİYE KAMUOYUNDA YAŞANAN SİYASİ
TARTIŞMALAR

Danışman

Yrd. Doç. Dr. Muhittin DEMİRAY

Hazırlayan

Yusuf UYSAL

0391030123

Kütahya - 2006

Kabul ve Onay

Yusuf UYSAL'ın in hazırladığı “Egemenlik Kavramı Temelinde 1999 Helsinki Zirvesinden Sonra Avrupa Birliği Konusunda Türkiye Kamuoyunda Yaşanan Siyasi Tartışmalar ” başlıklı Yüksek Lisans tez çalışması, jüri tarafından lisansüstü yönetmeliğin ilgili maddelerine göre değerlendirilip kabul edilmiştir.

...../...../2006

Tez Jürisi

Yard. Doç. Dr. Muhittin DEMİRAY (Danışman)

Yard. Doç. Dr. Hasan DURAN

Yrd. Doç. Dr. Hüsamettin İNANÇ

Prof. Dr. Ahmet KARAASLAN
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürü

Yemin Metni

Yüksek lisans tezi olarak sunduğum, “Egemenlik Kavramı Temelinde 1999 Helsinki Zirvesinden Sonra Avrupa Birliği Konusunda Türkiye Kamuoyunda Yaşanan Siyasi Tartışmalar” adlı çalışmamın, tarafımdan bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurmaksızın yazıldığını ve yararlandığım kaynakların kaynakçada gösterilenlerden oluştuğunu, bunlara atıf yapılar yararlanılmış olduğunu belirtir ve bunu onurumla doğrularım.

.../.../2006
Yusuf UYSAL

Özgeçmiş

01.06.1978 tarihinde Antalya'nın Gazipaşa İlçesinde doğdu. İlk, orta ve lise öğrenimini Gazipaşa'da tamamladı. 1995 yılında, Süleyman Demirel Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Kamu Yönetimi Bölümü'nde Yüksek öğrenimine başladı.1999'da bu okuldan mezun oldu. 21 Temmuz 2000 ve 21 Aralık 2001 tarihleri arasında Askerlik görevini yerine getirdi. 2003 güz yarıyılında Dumlupınar Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kamu Yönetimi Bölümü'nde Yüksek lisans eğitime başladı. 13.10.2006 tarihi itibarıyla Akdeniz EDAŞ Antalya İl Müdürlüğü'nde raportör olarak çalışmaktadır.

Yusuf UYSAL

ÖZET

Tanzimat'ın (1839) ilanı ile başlayan Osmanlı'nın batılılaşma serüveni Türkiye Cumhuriyeti'nin kurulması ile yeni bir ivme ve muhteva kazandı. Türkiye Cumhuriyeti'nin hedefini, “muasır medeniyet seviyesine ulaşmak” olarak belirleyen Atatürk'ün “Batı Uygarlığı'nın değerlerini benimsemek” olarak özetlenebilen batılılaşma politikası, İkinci Dünya Savaşı sonrası batı ile kurumsal işbirliğinin yollarını araladı.

Türkiye'nin Avrupa Birliği'ne aday diğer ülkelerle aynı statüde bir ülke olduğunun açıklandığı, Helsinki Zirvesi'nden sonra ‘uyum paketleri’ adı altında yasal ve anayasal düzenlemelerle, AB müktesebatına uyum çalışmaları hız kazanmış, Türkiye yeni bir döneme girmiştir.

Bu araştırmada, öncelikle bağımsızlık ve egemenlik kavramları çerçevesinde 1999 Helsinki Zirvesi sonrası Türkiye Kamuoyu'nda yaşanan tartışmalara yer verilmiştir. Türkiye'de 1999 Helsinki Zirvesi sonrası, bir tarafta, “AB olmazsa olmaz” diyenler, bir tarafta “AB'ye şartlı evet” diyenler ve “AB'ye hayır” diyenlerin ve tarafların gerekçeleri incelenmiştir. Bu tarafları belirlerken, AB konusunda siyasi partilerin ve liderlerinin söylemlerine öncelik verilmiştir. Ayrıca Türk Silahlı Kuvvetleri, sivil toplum kuruluşları, çeşitli gazetelerdeki köşe yazarları ve akademisyenlerin görüşlerine ve bu görüşlerin gerekçelerine yapılan yorumlara da yer verilmiştir.

Ayrıca, Türk Halkının AB konusundaki yaklaşımlarını yansıtan çeşitli anket sonuçlarına yer verilmiş, Türk Halkı'nın AB'ye bakışı ve beklentilerinin neler olduğu oransal olarak açıklanmıştır.

ABSTRACT

The Ottoman's western in adventure which began with the announcement of Tanzimat (1839) gained a new acceleration and content with the foundation of Turkish Republic. Western in politician where can be summarized "as to adopt the values of western civilization" of Atatürk who determined the aim of Turkish Republic as a "to reach the degree of contemporary civilization" opened the ways of corporal cooperation after Second World War.

The accord studies to European Union accelerated, Turkey began a new period with legal and constitutional ordinances entitled "accord package" after Helsinki Summit in which it was declared that Turkey was the same status country together with other country which were candidate to European Union.

In this study, it was talked about the discussions in Turkish public opinion after Helsinki Submit (1999) in the frame of firstly independence and sovereignty. It has been investigated the reasons of persons and followers who said decisively no to European Union, yes to European Union and conditional yes to European Union in Turkey from Helsinki Submit to today. In determining these parts, it was primarily talked about the pronouncements of political parties and their leaders. It was also told the opinions of Turkish Military Forces, civil society foundations, corner writers of various newspapers and academicians, and interpretations on these opinions.

Moreover, it was also talked about the results of different inquires that reflects the approaches of Turkish People about European Union, and explained the views and desires of Turkish People to European Union.

İÇİNDEKİLER

	<u>Sayfa</u>
ÖZET -----	v
ABSTRCT -----	vi
İÇİNDEKİLER-----	vii
TABLULAR LİSTESİ -----	xi
KISALTMALAR -----	xii
TEZ HAKKINDA -----	xiii

BİRİNCİ BÖLÜM

EGEMENLİK

1. AVRUPA BİRLİĞİ'NDE VE TÜRKİYE'DE EGEMENLİK ANLAYIŞI -----	2
1.1. Bağımsızlık ve Egemenlik Kavramları -----	2
1.2. Avrupa Birliği'nde Egemenlik Anlayışı -----	7
1.3. Türkiye'nin AB Üyeliği ve Egemenliğin Devri Sorunu -----	9
1.4. Atatürk'ün Batıcılık Anlayışı, AB ve Egemenlik Tartışmaları -----	13
1.5. 1982 Anayasasının Egemenlik Anlayışı ve Avrupa Birliği -----	17
2. AVRUPA BİRLİĞİ VE TÜRKİYE AVRUPA BİRLİĞİ İLİŞKİLERİ TARİHİ ----	22
2.1. Avrupa Birliği Tarihi-----	22
2.1.1. İkinci Dünya Savaşına Kadar Avrupa Birliği Fikrinin Gelişimi -----	22
2.1.2. İkinci Dünya Savaşından Sonra AKÇT'nin Kuruluşu ve Avrupa Birliği'nin Günümüze Kadarki Tarihi Gelişimi-----	25
2.1.3 Vatanlar Avrupa'sı veya Vatandaşlar Avrupa'sı -----	25
2.1.4. Avrupa Kömür ve Çelik Topluluğu (AKÇT) -----	27

2.1.5. Avrupa Ekonomik Topluluğu'nun (European Economic Community) Kuruluşu, Amaçları ve Genişleme Süreci-----	29
2.1.5.1. AET'nin Kuruluşu -----	29
2.1.5.2. AET'nin Amaçları -----	30
2.1.5.3. AET'nin Genişleme Süreci-----	32
2.1.5.4. Avrupa Tek Senedi -----	34
2.1.6. Avrupa Birliği (Maastricht) Zirvesi -----	35
2.2. Türkiye Avrupa Birliği İlişkileri Tarihi -----	37
2.2.1. Devlet Politikası Olarak Batılılaşma -----	37
2.2.1.1. Sovyetler Birliği Tehdidi -----	40
2.2.1.2. Ekonomik Sebepler-----	41
2.2.1.3. Tarihi ve Kültürel Sebepler-----	41
2.2.1.4. Yunanistan Faktörü -----	42
2.2.2. Avrupa Birliği Üyeliği ve Kimlik Sorunu -----	43
2.2.3. Ankara Anlaşması Öncesi Genel Durum ve Türkiye'yi Anlaşmaya İten Sebeple-----	46
2.2.3.1. Ankara Anlaşması -----	47
2.2.3.2. Katma Protokol ve Sonrası -----	49
2.2.3.3. Türkiye'nin AET'ye Tam Üyelik Başvurusu (14 Nisan 1987)-----	50
2.2.3.4. Gümrük Birliği -----	51

İKİNCİ BÖLÜM

HELSİNKİ ZİRVESİNDEN SONRA, TÜRKİYE-AVRUPA BİRLİĞİ İLİŞKİLERİ VE TÜRKİYE'DE YAŞANAN GELİŞMELER

1.HELSİNKİ ZİRVESİ VE AB'YE ADAYLIK SÜRECİ -----	55
1.1. Lüksemburg Zirvesi'nden Helsinki Zirvesi'ne-----	55
1.2. Helsinki Zirvesi Sonrası Yapılan Zirvelerde AB'nin Türkiye Hakkındaki Değerlendirmeleri-----	59

2. AB ÜYELİĞİ İÇİN TÜRKİYE'DEN İSTENENLER VE TÜRKİYE'NİN YAPTIKLARI-----	60
2.1. İlerleme Raporları -----	60
2.1.1. Parlamento -----	60
2.1.2. Yargı Sistemi -----	61
2.1.3. Milli Güvenlik Kurulu (MGK) ve Ordu -----	61
2.1.4. Medeni ve Siyasi Haklar -----	62
2.2. Katılım Ortaklığı Belgesi (KOB)-----	63
2.2.1. Kısa Vadede İstenilenler -----	63
2.2.2. Uzun vadede İstenilenler-----	64
2.3. Avrupa Birliği Türkiye'yi Nasıl Değiştirdi? Üyelik İçin Türkiye'nin Yaptıkları	65
2.3.1. Ulusal programlar -----	65
2.3.1.1. 2001 Yılı Ulusal Programı-----	66
2.3.1.2. 2003 Ulusal Programı -----	67
2.3.2 Uyum Yasaları-----	68
2.3.3. Uyum Paketlerine Kimler Hangi Gerekçelerle Karşı Çıkmıştır?-----	74

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

TÜRK HALKI VE AVRUPA BİRLİĞİ

1. TÜRK HALKI'NIN AVRUPA BİRLİĞİNE BAKIŞI-----	78
1.1. Türk Halkı Neden AB'ye Girmek İstiyor?-----	78
1.2. Türkiye'nin Avrupa Birliği Üyeliği Konusunda, Türk Halkı'nın Yaklaşımı ----	83
1.2.1. Türkiye'nin Avrupa Birliği Üyeliği Konusundaki Görüşlerin Cinsiyete Göre Dağılımı -----	84
1.2.2. Avrupa Birliği'nin Türkiye'yi Üyeliğe Alıp Almayacağı -----	85
1.2.3. Avrupa Birliği Üyeliğinin Türkiye Bakımından Doğuracağı Sonuçlar ----	86
2- TÜRKİYE'DE AB TARAFTARLARI VE KARŞITLARI-----	88
2.1. Avrupa Birliğine 'Evet' Diyenler -----	89

2.1.1. Avrupa Birliği Taraftarlarına Ait Çeşitli Görüşler -----	89
2.1.2. Siyasi Partiler -----	91
2.1.2.1. Recep Tayyip Erdoğan ve Adalet ve Kalkınma Partisi-----	92
2.1.2.2. Anavatan Partisi ve Mesut Yılmaz -----	95
2.1.2.3. Bülent Ecevit ve Demokratik Sol Parti -----	97
2.1.3. Sivil Toplum Kuruluşları-----	99
2.2. Avrupa Birliği’ni Şartlı Destekleyenler -----	104
2.2.1. Türk Silahlı Kuvvetleri ve Avrupa Birliği-----	105
2.2.2. Milliyetçi Hareket Partisi -----	109
2.3. Avrupa Birliği’ne ‘Hayır’ Diyenler -----	113
2.3.1 Muhafazakâr İslamcılar ve Necmettin Erbakan Ekolü -----	113
2.3.2 Sol Düşünceye Sahip Olanların AB’ye Bakışı-----	115
2.3.3. Türkiye’nin AB’ye Alınmayacağı Konusundaki Çeşitli Görüşler -----	116
2.3.4.Türkiye’nin AB’ye Alınmayacağı Görüşünde Olanların Gerekçeleri-----	116
2.3.4.1. Din ve Kültürel Farklılık-----	116
2.3.4.2. Türkiye’nin Genç ve Kalabalık Nüfusu -----	118
2.3.4.3. Türkiye’nin Ekonomik Durumu ve İstikrarsızlık-----	118
2.3.4.4. Sosyal Psikolojik sebepler -----	119
2.3.4.5. Kıbrıs Sorunu ve Yunanistan’la İlişkiler -----	120
SONUÇ-----	124
KAYNAKÇA-----	127
DİZİN-----	139

TABLOLAR VE ŐEKİLLER LİSTESİ

	<u>Sayfa</u>
Şekil 1 Maastricht Zirvesiyle gerçekleştirilen AB'nin yapısı.....	35
Tablo 1 Türk Halkı'nın, Türkiye'nin Avrupa Birliği yeliği konusunda görüşleri.....	83
Tablo 2 Türk Halkı'nın Türkiye'nin Avrupa Birliğine yelik konusundaki görüşlerinin cinsiyete göre dağılımı.....	84
Tablo 3 Türk Halkı'nın, Avrupa Birliği'nin Türkiye'yi üyeliğe alıp almayacağı konusundaki görüşleri.....	85
Tablo 4 Türk Halkı'nın Avrupa Birliği yeliği'nin Türkiye bakımından doğuracağı sonuçlara ilişkin görüşler.....	86

KISALTMALAR

AB	Avrupa Birliği
AET	Avrupa Ekonomik Topluluğu
a.g.e	Adı Geçen Eser
AKÇT	Avrupa Kömür Çelik Topluluğu
AKP	Adalet ve Kalkınma Partisi
ANAP	Anavatan Partisi
AT	Avrupa Topluluğu
DGM	Devlet Güvenlik Mahkemesi
DSP	Demokratik Sol Parti
ECSC	The European Coal and Steel Community
EPB	Ekonomik ve Parasal Birlik
EURATOM	Avrupa Atom Enerjisi Topluluğu
İKV	İktisadi Kalkınma Vakfı
KOB	Katılım Ortaklığı Belgesi
MÜSİAD	Müstakil Sanayici ve İşadamları Derneği
NATO	Nourt Atlantic Tradiational Organization
OGT	Ortak Gümrük Tarifesi
TBMM	Türkiye Büyük Millet Meçlisi
TÜGİK	Türk Genç İşadamları Vakfı
TÜSİAD	Türk Sanayici ve İşadamları Derneği
TOBB	Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği
MHP	Milliyetçi Hareket Partisi
MSP	Milli Selamet Partisi
YÖK	Yüksek öğretim Kurulu

TEZ HAKKINDA

Problem

1-Türkiye'nin Avrupa Birliği'ne tam üye olması, egemenliğinin bir kısmını Avrupa Birliği üst organlarına devrettiği anlamına gelip gelmediği yönündeki tartışmaları ortaya koymak.

2-Türk Halkı'nın AB üyeliğine bakışını, AB'den beklentilerinin neler olduğunu ve Türk Halk'ının AB'yi en çok hangi sebeplerden dolayı istediğini araştırmak.

3-1999 Helsinki Zirvesi'nden sonra, Türkiye'de AB konusunda hangi gelişmelerin olduğu, hangi yasal ve anayasal düzenlemelerin gerçekleştirildiği; Türkiye'de uyum yasaları kabul edilirken ve AB üyeliği için çalışmalar sürerken, Türkiye'nin gerçekten AB'ye tam üye olup olamayacağı, AB üyesi ülkelerin Türkiye'yi kabul etmeme sebeplerinin neler olduğu, Türkiye'nin hangi özelliklerinin AB üyesi ülkeler için kabul edilemez nitelikte olduğunu araştırmak

Araştırmanın Amacı

1-Türkiye'nin Avrupa Birliği'ne tam üye olması durumunda, egemenlik anlayışında ne tür değişikliklerin olması gerektiğini, yasal ve anayasal değişikliklerin neler olacağını açıklamak;

2-1999 Helsinki Zirvesi'nden sonra Türk siyasi hayatında AB ile ilgili tartışmaların hangi yönde geliştiğini araştırmak;

3-Türkiye'nin aday ülke olarak tanıdığı Helsinki Zirve'si sonrası, Türkiye'de gerçekleştirilen AB müktesebatına uyum çalışmalarını ve yapılan yasal ve anayasal düzenlemeler çerçevesinde yapılan tartışmaları değerlendirmek;

4-Kabul edilen uyum paketlerine kimlerin hangi gerekçelerle destek verdiğini veya karşı çıktığını araştırmak;

5-Türk Halkı'nın AB'yi hangi sebeplerden dolayı istediğini, AB'den beklentilerini, Türkiye'nin demokratikleşme sürecinde AB'nin etkisini araştırmak.

Araştırmanın Önemi

1999 Helsinki Zirvesi'nden sonra Türkiye, Avrupa Birliği konusunda, 2001 Ulusal programında da denildiği gibi 'batı değerler sisteminin bir parçası olmak' için daha net adımlar atmak zorunda kalmıştır. İşte bu noktada, özellikle egemenlik konusunda Türkiye'nin yerine getirmesi gereken yükümlülükleri temelinde kamuoyunda çeşitli tartışmalar yaşanmıştır. Bir taraf 'AB üyeliği'nin Türkiye'nin egemenliğini devretmesi anlamına geldiği onun için karşı çıkılması gereken bir durum olduğu' görüşünde birleşirken, bir taraf da 'AB üyeliğini kaçırılmaması gereken bir fırsat' olarak değerlendirmişlerdir.

Bu çalışmada, egemenlik bağlamında yapılan bu tartışmaların taraflarının kimler olduğu, kimlerin hangi tezi savundukları araştırılmış, AB'yi isteyenler, istemeyenler ve AB'yi koşullu destekleyenlerin gruplaması yapılarak, tarafların görüşleri ve gerekçeleri ortaya konulmuştur.

Araştırmada Hipotez

1-Türkiye, Avrupa Birliği'ne tam üye olarak katılabilmesi için yasalarda ve anayasada belirtilen egemenlik anlayışını yeni bir bakış açısıyla değerlendirmelidir.

2-Türkiye'de Avrupa Birliği konusunda yapılan tartışmaların en önemli maddesini, Türkiye'nin AB üyeliği ile birlikte 'egemenliğini devredeceği ve üniter devlet sisteminin sona ereceği' konuları oluşturmaktadır

3- Türkiye'nin AB üyeliği, Türk Halkı'nın büyük bir çoğunluğu tarafından istenmekte ve kabul edilmektedir. Türk halkının AB üyeliğini istemesinin altında yatan en önemli faktör, ekonomik olarak refaha ve istikrara kavuşma isteğidir.

4- 1999 Helsinki Zirvesi'nden sonra Türkiye'de, AB müktesebatına uyum yasalarıyla, toplumu ilgilendiren her alanda köklü değişiklikler yapılmıştır. Bu yasaların hazırlanmasında ve kabulünde esaslı bir direnme ile karşılaşılmaştır. Bu durum,

Türkiye’de gerek halk gerekse de kurum ve kuruluşlar düzeyinde AB taraftarı kesimin oranının yüksekliğini göstermektedir.

Araştırmada Varsayım

Türkiye, AB üyeliği için çıktığı yolda karşısına çıkan engelleri aşmak zorunda olduğuna inanmaktadır. 1999 Helsinki Zirvesi’nden sonra toplumun her alanında gerçekleştirilen köklü değişiklikler ve düzenlemeler bu zorunluluğun bir sonucudur. Araştırmada verilen anket sonuçları, Büyükşehirlerde yapılan araştırmalar sonucu elde edilmiş bilgilerdir. Fakat diğer illerde yaşayan Türk halkının da AB üyeliği konusunda aynı şekilde düşündükleri varsayılmıştır. Türkiye, 1999 Helsinki zirvesine kadar AB üyeliğine duygusal açıdan bakmış olduğundan gerekli uyum çalışmalarını gerçekleştirilememiştir. Bu tarihten sonra ise AB’ye gerçekten entegre olmak isteyen bir Türkiye vardır.

Araştırmanın Sınırlılıkları

1-Araştırmada en önemli sınırlılık, Türkiye’de AB konusundaki siyasi tartışmaların ve AB’ye uyum çalışmalarının 1999 Helsinki Zirvesi sonrasında, 3 Ekim 2005 yılında Türkiye ile müzakerelerin başlatılmasına kadar olan bölümün alınmış olmasıdır.

2-Diğer bir sınırlılık da sadece Türkiye’de yapılan tartışmaların incelenmesidir.

3- Siyasi partiler, sivil toplum kuruluşları gibi kuruluşların Avrupa Birliği’ne üyelik konusundaki yaklaşımları değerlendirilirken Türkiye’de kamuoyu oluşturabilen yani etkinliği büyük olan kuruluşlar dikkate alınmıştır.

Araştırmanın Yöntemi

Araştırmada, öncelikle kitap ve dergilerden ilgili konular toplanmıştır. Daha sonra görsel ve işitsel basının arşivlerinden derlemeler yapılmış, buralardaki yer alan haber ve yorumlar, kaynak havuzunda toplanmıştır. Özellikle gazete köşe yazarlarının konu ile ilgili yazılarında, günlük olaylara ve yorumlara ulaşılmış, değerlendirmeleri alınmıştır. Konu ile ilgili olarak düzenlenen sempozyumlarda ve seminerlerde yapılan konuşmalar ve değerlendirmeler de araştırmanın kaynakları arasındadır. Ayrıca, siyasi partilerin, sivil toplum kuruluşlarının, çeşitli araştırmacı ve yazarların internet sitelerine ulaşılarak bilgiler ve yorumlar elde edilmiştir. Bu araştırmada ayrıca bir anket çalışması yapılmamıştır. Araştırmada verilen anket sonuçları, kaynaklarında gösterildiği gibi araştırma şirketleri tarafından yapılmış ve yayınlanmış anketlerdir.

TEZ METNİ

BİRİNCİ BÖLÜM

EGEMENLİK

1. AVRUPA BİRLİĞİ'NDE VE TÜRKİYE'DE EGEMENLİK ANLAYIŞI

1.1. Bağımsızlık ve Egemenlik Kavramları

Bağımsızlık kavramının en özlü ve kısa tanımı; kendi kararlarını verebilmek ve hiçbir dış etki altında kalmadan bu kararları uygulamaktır. Bu davranış, özgür irade ile düşünebilmek, hiçbir kurum ve kuruluştan talimat almadan, doğru yada yanlış, kendi kararlarını uygulama erkidir.¹

Devletin siyasi unsurunu oluşturan ve kamu gücü diye de isimlendirilen egemenlik kavramı, hukuk açısından, bir tüzel kişilik olarak devletin sınırsız ve koşulsuz bir bağımsızlığa sahip olması, diğer devletlerle hukuken eşit statüde bulunması, ulusal sınırlar içerisinde kendisine rakip olabilecek başka bir gücün bulunmaması anlamına gelir.² Devletin dış egemenliği, devletlerarası ilişkilerde bütün devletlerin hukuk karşısında eşit sayılmasını, bir devletin başka devletlere bağlı olmamasını ve uluslararası ilişkiler açısından diğer devletler karşısında ikinci derecede sayılmamasını ifade eder.³

Yukarıdaki tanımdan da anlaşıldığı gibi egemenlik, öncelikle “Dış Egemenlik” ve “İç Egemenlik” olmak üzere iki değişik anlamda kullanılmaktadır. Uluslararası ilişkiler alanında dış egemenlik, bir devletin diğer devletlerden aşağı konumda olmaması, başka devletlere tâbi bulunmaması ve dış ilişkilerinde diğer devletlerle eşit olması anlaşılır. Yani, dış egemenlikten kastedilen şey “ülkenin bağımsızlığıdır.” Diğer bir ifade ile uluslararası hukuk bakımından egemenlik kavramı, bağımsızlık kavramı ile aynı anlamda gelmektedir.⁴

Devletin dış egemenliği, sınırsız ve mutlak bir nitelik taşımaz. Dış egemenlikten doğan yetkilerin sınırı, varlığını ve etkisini giderek daha çok hissettiren uluslararası

¹Mustafa Bekaroğlu, **Bağımsız Türkiye**, 22.04.2005,

<http://www.yenimesaj.com.tr/index.php?sayfa=yazarlar&haberno=7984&tarih=2005.04.22,18.01.2006>

²A. Şeref Gözübüyük, **Anayasa Hukuku**, Ankara, Turhan Kitapevi, 2000, s. 15

³Fevzi Demir, **Anayasa Hukukuna Giriş**, İzmir, Dost Kitapevi, 1984, s. 19

⁴Ergül Ekici, **Diplomaside Protokol Kaideleri**, 07.09.2004,

<http://www.halkinsesi.org/?action=journalist&aid=2919,08.03.2006>

hukuktur. Yani bir ülkenin dış egemenliğinin sınırı, diğer ülkelerin egemenlik sınırları ile kısıtlanmıştır. Bu kısıtlamanın kurallarını ve yöntemini de uluslar arası hukuk tayin etmektedir.

Egemenliğin kaynağını ortaçağ'ın sonlarını ve yeniçağın başları kapsayan uzun bir zaman şeridi içinde gelişen tarihsel olaylarda aramak gerekmektedir. Yüzyıllar süren bu olaylar, Avrupa'da büyük güçler arasında bir üstünlük mücadelesi şeklinde kendisini gösterir. Bu üstünlük mücadelesinde taraflar, başta Fransa Krallığı olmak üzere, monarşiler, diğer yanda Feodalite, Papalık ve Roma Cermen İmparatorluğudur.⁵

Bu bağlamda ulus devlet ile egemenlik kavramlarının gelişimleri incelendiğinde, her zaman birbirleri ile ilintili olduklarını vurgulamak gerekmektedir. Çünkü tarihsel olarak incelendiğinde egemenlik kavramı, feodalite'nin tasfiyesinde ve feodal düzenden merkezîyetçi devlet düzenine geçişte önemli bir rol oynamış ve çağdaş anlamda devletin ortaya çıkmasında teorik temel işlevini görmüştür.⁶

Egemenlik, Ortaçağ Avrupa'sında uzun ve zorlu tarihi mücadelelerden sonra, Fransa krallarınca ülke içinde kendi iktidarlarına rakip olabilecek bir iktidar, ülke dışında da kendilerinden üstün bir güç tanımadıklarını ifade eden bir hukuki formül olarak kullanılmıştır. Egemenlik deyiminin Fransızca da karşılığı olan 'Souverainete' kelimesi, kökünü Latince de en üstün iktidar anlamına gelen 'superanus' sözcüğünden alır.⁷

Egemenlik kavramı, Orta Çağ'da kilise, aristokrasi, krallık ve burjuvazi gibi iktidar odakları arasındaki güç ve üstünlük mücadelesini açıklamak için kullanılan bir kavram olarak kullanılmıştır. Çünkü Orta Çağ'da modern anlamda bir devlet anlayışı olmadığı için kilise ve aristokrasinin ülke üzerinde etkinlik ve yaptırım gücü söz konusu idi. Günümüzde devlete atfedilen birçok yetkiler kilise ve krallıklar tarafından yerine getiriliyordu. Para basma, ordu, eğitim gibi birçok siyasal iktidar göstergeleri bu yapılar aracılığı ile kullanılmaktaydı. Egemenlik kavramı da bu yapıların birbirlerine kendi üstünlüğünü kabul ettirebilmek için kullandığı bir imtiyaz idi. Egemenlik kavramını bu anlamda yani "güçler arasında en üstünü" ilk kez teorisine oturtan Machiavelli olmasına

⁵ Münci Kapani, **Politika Bilimine Giriş**, Ankara, Bilgi Yayınevi, 14. Basım, 2002, s.55

⁶ Barış Özdal, Mehmet Genç, **Avrupa Güvenlik ve Savunma Politikası'nın Türkiye-AB ilişkilerine Etkileri**, İstanbul, Aktüel yayınları, 2005, s:2-3

⁷ Kapani, a.g.e, s.56

rağmen kavramı siyaset bilimi literatürüne sokan Jean Bodin dir. Egemenlik kavramını “en üstün iktidar” şeklinde geniş bir şekilde tanımlayan düşünür ise Hobbes’tur.⁸

Orta Çağ’da papa ve imparatorun ikili iktidarı yerine, kralların bölünmez ve tek iktidarla tarih sahnesine çıkmaları modern devletin kuruluşun ilk aşamasıdır. Bu dönemin dönüştürü olan Machiavelli (1469–1527), siyasal iktidarın birlik ve bütünlük içersinde tek bir otoritenin ürünü olması gerektiğini ve onun da bir hükümdar olması gerektiğini savunmuştur. Bodin’e göre (1530- 1596) ailedeki baba otoritesi ile devletteki egemen otorite birbiri ile özdeşdir. Bu otoriteler doğal, tartışılmaz ve sınırsızdır. Toplumdaki tüm iktidar sahipleri yetkilerini bu ilkeden almışlardır. Egemenlik yurttaşlar üzerinde en yüksek ve en mutlak güçtür. Hobbes da “Leviathan” adlı eserinde egemenlik kavramını “bireysel kudretlerin toplamını egemenin kendi iradesine göre kullanmak yetkisi” olarak tanımlar. Hobbes’ta Egemenliğin işlevi bireysel ve toplumsal ilişkileri “ genel bir rehberlik yoluyla” düzenlemektir.⁹

Klasik egemenlik teorileri birey, toplum, ülke gibi geniş bir alan üzerindeki güçlü iktidar algılanmasını göstermektedir. Egemenlik, mutlak, bölünmez ve sınırsız olarak tanımlanmaktadır. Devlet, sadece güçler arasında en üstünü değil tek üstün güçtür.

Orta Çağ’ın şartları gereği devlete bu denli üstün ve mutlak güçler atfedilmiştir. Fakat modern devlet sürecinde, siyasal iktidarı sınırlandıran anayasal hareketler, toplum sözleşmesi teorileri, güçler ayrılığı gibi gelişmeler klasik egemenlik yorumunun aşılmasına neden olmuştur.

Klasik egemenlik anlayışının özelliklerini yukarıda sıraladıktan sonra hemen şu soru akla gelmektedir”: Klasik egemenlik anlayışı günümüzde geçerlimidir? Hala uygulanma şansı var mıdır?

Uzun zaman devletin başlıca kriteri ve devlet iktidarının en önemli özelliği olan klasik egemenlik kavramı yirminci yüzyılın başlarından itibaren tartışmalara konu olmuş ve çeşitli yönlerden eleştirilmiştir. Mutlak üstünlük, sınırsızlık, bölünmezlik gibi nitelikleriyle bu kavram günümüzün değişen ve gelişen egemenlik kavramı karşısında

⁸ Mümtaz Er Türköne, **Siyaset**, Ankara, Lotus Yayınları,2. Baskı, 2005,s.35

⁹Türköne ,**a.g.e.**, s.42

savunulması neredeyse imkansız hale gelmiştir. Çünkü, her şeyden önce klasik egemenlik kavramı günümüz hukuk devleti ile bağdaşmamaktadır. Hukuk devleti ilkesi, sınırlı bir iktidara sahip olan ve hukuka bağlı bir devlet anlayışına dayanmaktadır. Ayrıca klasik egemenlik kavramı, mutlak ve sınırsız olma özellikleri yönünden modern devlet anlayışı ile bağdaşmazlığı dışında ‘tek’, ‘bölünmez’ ve ‘en üstün olma’ özellikleri ile de çözülmesi güç problemler ortaya çıkarır. Bu problemlerden en önemlisi federal devlet olgusudur. Gerçekten klasik egemenlik kavramının yukarıda sayılan özellikleri ile günümüz devlet anlayışında önemli bir yeri olan ‘federal devlet anlayışı’ tamamen birbirine ters düşmektedir.¹⁰

Gerek iç gerekse de dış egemenlik anlayışındaki mutlaklığın terk edildiği, karşılıklı bağımlılık ilkesinin hakim olduğu günümüz uluslararası ilişkiler sistemi içinde artık hiçbir devlet kendi ülkesinde sahip olduğu egemenlik yetkilerini kullanırken mutlak ve sınırsız bir şekilde hareket edememektedir. Çünkü devletlerin iç egemenlik yetkilerinin kamu sağlığı, kamu güvenliği, uluslararası barış ve güvenlik gibi sebeplerin yanı sıra uluslararası baskı gruplarının faaliyetleri, dış egemenlik yetkilerinin ise uluslararası baskı gruplarının çalışmaları ve uluslararası anlaşmalardan doğan yükümlülükleri ile kısıtlandığı görülmektedir. Bu durumun sonucu olarak da egemenlik kavramına nispi bir anlam yüklenmiş, özellikle dış politika konularında devletin mutlak egemenlik yetkilerine önemli sınırlamalar gelmiştir.¹¹

İkinci Dünya Savaşı sonrasında uluslar arası sistemde yaşanan gelişmeler sonucu uluslararası sistemde egemenlik kavramına yüklenen anlam değişmiştir. Hatta bu konu üzerinde yapılan teorik tartışmalar bile, uluslararası konjonktürde yaşanan gelişmeler karşısında birçok yazara göre değer kaybına uğrarken, günümüzde ‘hukuk devleti’, ‘Kuvvetler ayrılığı’, ‘insan hakları’ gibi kavramların tartışılması sonucu egemenliğin yeni ve çağdaş anlamları şekillendirilmeye başlanmıştır.

Modern devlet sürecinde, egemenliğin, anayasa ile sınırlandığı, güçler ayrılığı ile bölündüğü, siyasal partiler gibi siyasal güçler aracılığıyla devredildiği görülmektedir.

¹⁰ Kapani, **a.g.e.**, s.59-60

¹¹ Özdal, Genç, **a.g.e.**, s.24-25

Ayrıca egemenliğin kaynağının güç değil, toplumsal rıza olduğuna dair toplum sözleşmesi teorileri de devleti mutlak bir güç olmaktan uzaklaştırmıştır.

Bundan farklı olarak teknolojinin gelişmesi ve ülkelerarası ilişkilerin daha da yoğunlaşması, uluslar arası ilişkilerin baş aktörleri olan ülkeleri birbirlerine karşı daha fazla bağımlı hale getirmektedir. Siyasi ve ekonomik kaygılarla oluşturulan birlikler, üye ülkelerin egemenlik anlayışına yeni açılımlar getirmekte, ülkeleri, mensubu olduğu birliğin amaçları doğrultusunda egemenlik anlayışlarını yeniden gözden geçirmek zorunda bırakmaktadır.

Devletlerarası ilişkilerin gelişmesi ve özellikle Avrupa Birliği'nin İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra günümüze kadar kat ettiği mesafe, egemenlik anlayışında köklü değişiklikleri de beraberinde getirmiştir. Çünkü egemenliğin bir gereği de ülkenin bağımsızlığıdır. Başka ülkelerin içişlerine karışmaları, devleti yönlendirmeleri klasik egemenlikle bağdaşmaz.

Avrupa Birliği Üyesi Ülkeler, egemenlik yetkilerinin bir kısmını anlaşmalarla ulus üstü kurumlara devrederek, dış egemenlik anlayışlarını değiştirebilmişlerdir. Bu durum egemenliğin bölünemediği, sınırlandırılmadığı ve devredilemediği klasik egemenlik anlayışından iyice uzaklaşıldığını göstermektedir.

Avrupa Birliği örneğinde de görüldüğü gibi egemenlik kavramının klasik özelliklerinin gerek zaman içinde eleştirilmeye başlanması gerekse çağdaş uluslararası siyasi gelişmelerin karşısında ciddi anlam kaybına uğraması sonucunda günümüzde devletin egemenliği anlayışı, teorik olarak değerini muhafaza etmekle beraber, birçok hukuki ve fiili sınırlamalara uğrayarak, eski mutlak, bölünmez ve en üstün olma özelliklerini kaybetmiştir. Klasik egemenlik anlayışının yıpranmasına, egemenliğin devredilebilmesine ve sınırlandırılmasına en güzel örnek Avrupa Birliği üyesi ülkelerin özellikle İkinci Dünya Savaşı sonrasında egemenlik anlayışlarında meydana gelen değişimlerdir.

1.2. Avrupa Birliği'nde Egemenlik Anlayışı

Avrupa Birliği, insanlık tarihinin ilginç projelerinden biridir. İkinci Dünya Savaşı sonrasında Avrupa Kıtası'ndaki ülkelerin kalkınmalarını kolaylaştırmak amacıyla ekonomik alanda başlatılan Avrupa entegrasyon hareketi, yarım asır içerisinde 20'nci yüzyılın en büyük ekonomik, sosyal ve politik projelerinden biri haline gelmiştir. Birbirini takip eden genişleme ve derinleşme periyotları sonucunda, Birlik, dünyada bir benzeri daha olmayan politik bir yapı halini almıştır.¹² Başlangıçta ekonomik kaygılarla kurulan birlik, zamanla üye ülkelerin bazı egemenlik yetkilerinin devredildiği bir imparatorluk olma yolunda ilerlemektedir.

AB'ye üye devletler, Avrupa Toplulukları'nın kurucu anlaşmaları uyarınca belirli alanlarda egemen yetkilerini devrederek veya sınırlandırarak Avrupa Birliği'ni tesis etmişlerdir. Üye ülkeler tesis ettikleri bu birlik ile kendilerine ve vatandaşlarına uygulanabilen bir hukuk normları bütünlüğü oluşturmuşlardır. Bu anlamda topluluklar hukuku itibari ile toplulukların belirli alanlarda federal belirli alanlarda konfederal bir yapıya sahip olduğu söylenebilir. Bu devletlerin neden bu şekilde kendi egemenlik yetkilerini sınırlandırdıkları yolunda sorulacak bir soruya ise verilecek cevap, devletlerin ulusal çıkar algılamaları ile ilgili olduğu söylenebilir.¹³ Yani üye devletler yetkilerini ve egemenliklerini sınırlandırarak ulusal çıkarlarını maksimize etmeyi amaçlamaktadırlar.

AB üyesi ülkeler, ulus üstü bir hukuk düzeninin sağlanabilmesi için iç hukuklarında bir takım değişiklikler yapmaları gerekmiştir. Yani AB üyesi ülkeler adaylık başvurusu öncesinde ya da sonrasında anayasalarında yer alan 'milli egemenlik' 'egemenlik ulusundur' gibi klasik tutumlarında bazı konularda vazgeçmişler ve giderek egemenlik yetkilerinden bir bölümünü topluluklara devreden ve bu bağlamda da egemenlik kısıtlamasını kabul eden yeni bir yaklaşımı benimseyerek, anayasalarını değiştirmişlerdir.

Avrupa Birliği'nin kendine özgü ve ulusal hukukların ayrılmaz bir parçası olan, doğrudan ve öncelikli bir hukuku vardır. Bu hukukun uygulanması için, Avrupa Birliği

¹²Devrim Kodakcı, **Genişleme, Avrupa Birliğinde Demokrasi Eksikliği ve Çözüm Önerileri**, Ankara, Avrupa Birliği Genel Sekreterliği, Mayıs 2004, s.1

¹³ Özdal, Genç, **a.g.e.**, s.31

üyesi 25 devlet, yasama, yürütme ve yargıya ilişkin egemenlik yetkilerini, anayasalarına koydukları hükümlerle, veya iç hukuklarına getirdikleri yeni düzenlemelerle uluslar üstü Avrupa Birliği organlarına kısmen devretmişlerdir.¹⁴ Yukarıda bahsedilen klasik egemenlik anlayışının “Başka ülkelerin içişlerine karışmaları, devleti yönlendirmeleri egemenlikle bağdaşmaz.” hükmü, Avrupa Birliği üyesi ülkeler için kesinliğini ve mutlaklığını kaybetmiştir. Bu devletlerden Avrupa Toplulukları'nın kurucu üyelerinden olan Almanya, Fransa ve İtalya'da anayasal bir değişikliğin yapılmasına gerek olmamıştır. Ancak Belçika Hollanda ve Lüksemburg gibi ülkelerde anayasal değişikliklere gidilmesi gerekmiştir. 1972 yılında Avrupa Topluluklarına tam üye olan İngiltere ise yazılı bir anayasası olmadığı için sorunu özel bir yasa çıkartarak çözmüştür.¹⁵

Avrupa Birliği üyesi devletlerin belirli alanlarda Avrupa Toplulukları Kurucu Anlaşmaları aracılığıyla topluluklara egemenliğini devretmesi veya egemenlik yetkilerinin kullanmasını tanınması, Avrupa Toplulukları hukukunun üye devletlerin hukuklarında doğrudan uygulanabilir olması ile doğrudan ilişkilidir. Üye ülkelerin egemenliklerini AB organlarına devretmeleri kendi iç hukuklarında yaptıkları değişikliklerle mümkün olabilmektedir.

Örneğin Alman Anayasası, hem uluslararası kamu hukukunun genel kurallarının yasalara göre öncelik taşıdığını (md 25) belirtmekte hem de Federasyonun yasa yoluyla uluslararası örgütlere egemenlik yetkilerini devredebileceğini belirtmektedir (md 24). Bu genel yetki devri maddesinin yanı sıra, Alman Anayasası'nda, Avrupa Birliği'ne egemenlik yetkilerinin devredebileceğine ilişkin özel bir maddeye de yer verilmiştir (md 23). Hollanda Anayasası, yasama, yürütme, yargı yetkilerinin uluslararası örgütlere verilebileceğini belirtmekte (md 92) ve aynı zamanda yasal düzenlemelerin uluslar arası anlaşmaların hükümleri ve uluslararası örgütlerin kararları ile bağdaşmaması durumunda uygulanmayacaklarını düzenlemektedir (md 94). Benzer şekilde Yunanistan Anayasası da, uluslararası anlaşmaların ve uluslar arası hukukun genel kurallarının çatışan yasa hükmünden üstün olduğunu belirtmenin (md 28/1) yanı sıra Anayasada öngörülen yetkilerin uluslararası anlaşma yoluyla uluslar arası organlara verilebileceğini (md 28/2) düzenlemektedir. İtalyan Anayasası da benzer şekilde karşılıklılık koşuluyla uluslararası

¹⁴Sami Selçuk, **Adli Yıl Açılış Konuşması** (2000–2001), 06.10.2000
http://www.yargitay.gov.tr/tarihce/tarihce_aak/2000-2001.htm - 549k,19.03.2006

¹⁵ Özdal, Genç, **a.g.e.**, s.38

barış ve adaleti sağlayan bir düzen için egemenliğin sınırlanabileceğini (md 11) ve çok açık bir biçimde olmasa da “iç hukuk düzeninin uluslararası hukukun genel ilkelerine uyacağını” (md 10) belirterek uluslararası hukukun üstünlüğünü kabul etmektedir. Fransız Anayasası da hem uluslararası anlaşmaların, karşılıklılık koşuluyla yasalardan üstün olduğunu belirtmekte (md 55) hem de yine karşılıklılık koşuluyla Avrupa Birliği ve Avrupa Topluluğu çerçevesinde ekonomik ve parasal birlik ve kişilerin serbest dolaşımı için gerekli olan yetki devrini Fransa’nın kabul ettiğini (md 88–2) belirtmektedir.¹⁶

Yukarıda örnek olarak belirtilen ülke anayasalarının egemenlik anlayışına benzer biçimde, Son genişleme dalgası içinde üye olan Polonya, Slovenya, Çek Cumhuriyeti, Macaristan, Litvanya, Slovakya Anayasaları da hem egemenlik yetkilerinin devri hem de Uluslararası anlaşmaların üstünlüğüne ilişkin hükümler içermektedir.

Bu Anayasalarda dikkat çekici noktalardan biri yetki devrinden söz ederken büyük bir çoğunlukla “transfer” ya da “vested” kelimelerinin kullanılması , “delegation” kelimesinin nadiren seçilmesidir. “Delegation” sözcüğü emanet etmek veya vekâlet vermek gibi anlamlar içerip yetkinin asli sahibinin bu yetkiyi verende olduğu dolayısıyla her zaman geri alınabileceği izlenimini yaratmaktadır. “Transfer” kelimesi ise daha açık bir biçimde o yetkinin tamamen artık başka bir organa ait olduğunu, ulus üstü örgüte üyelik süresince geri almanın veya engellenmenin mümkün olmadığını göstermektedir. Başka bir nokta, bazı Anayasalarda yetki devrinin veya uluslararası hukukun üstünlüğünün amacının belirlenmiş veya sınırlarının çizilmiş olmasıdır.¹⁷

1.3. Türkiye’nin AB Üyeliği ve Egemenliğin Devri Sorunu

Türkiye Cumhuriyeti, ‘Batılılaşma’ fikrinin üzerine inşa edilmiştir. Osmanlı İmparatorluğu’nun son dönemlerinde başlayan batılılaşma çabaları, ekonomik ve sosyal yapı değişikliklerinden çok başka etmenlerin etkisi altında başlamıştır. Savaşlarda alınan yenilgilerin ancak batı düzeninde bir ordu kurulması ile önlenebileceği, devleti kurtarmanın yolunun devletin kurumsal yapısının gelişen batının kurumsal yapısına göre

¹⁶Sibel İnceoğlu, **Türkiye AB’nin Yetkileri Karşısında Nasıl Bir Egemenlik Anlayışı**, <http://www.anayasa.gov.tr/anyarg22/sibel.pdf>, 19.02. 2006, s.8

¹⁷İnceoğlu, **a.g.e.**, s.9

yeniden düzenlenmesi ile mümkün olacağı düşünülmüştür. Ayrıca, İmparatorluk içindeki azınlıklar konusunda Avrupalı devletlerin gösterdikleri baskılar sonucunda bunlara karşı bir şeyler yapma çabaları ile batılılaşma fikirleri benimsenmiş ve çeşitli alanlardaki reformlarla da hayata geçirilmiştir.. Batılılaşma çabaları, gericilik ve ilerencilik çatışması olarak sürmüş, ilerencilik gücünü Osmanlı İmparatorluğu'nda tüm yenileşme çabaları, bürokrasinin yarattığı dar bir kesimin çabası olmaktan öteye gidememiş, toplumca benimsenmesi geç ve güç olmuştur toplumdan almadığı için yüzeysel kalmıştır.¹⁸

Batılılaşma, Türkiye Cumhuriyetinde de benzer şekilde gelişmiş, Avrupa normlarının hayata geçirilmesi, devletin resmi politikası olarak sunulmuş ve yukarıdan inme bir yöntemle uygulanmıştır. Toplumun geniş kesimlerince kabul edilen bir olgu değildir. Yeni kurulan Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nde, ekonomik sosyal ve kültürel alanların hepsinde köklü değişikliklere gidilmiş, toplum yeniden şekillendirilmiştir.

İlerleyen bölümlerde ayrıntılı bir şekilde açıklanacağı gibi, Türkiye'de AB'ye tam üyelik konusunda üç farklı taraf olduğu ve her bir tarafın da kendine göre gerekçeleri olduğu söylenebilir. Bu taraflardan birincisine göre, En önemli şey Türkiye'nin üniter devlet sistemi, millet olarak birlik ve beraberliği ve toprak bütünlüğüdür. Ayrıca, bağımsızlık da temel değerdir. Bağımsızlık özenle korunmalıdır. AB, Türkiye'yi bölmek istemektedir. AB üyesi bir Türkiye'nin egemen bir ülke olarak varlığını sürdürmesi mümkün değildir. Diğer bir görüşe göre ise, Küreselleşen dünyada AB, medeniyetin biricik yoludur. Türkiye'nin tek şansı AB üyeliğidir. Türkiye bu kervanı kaçırırsa yeni bir şekil almakta olan dünyada yalnız kalacaktır. Her şeyde ve her alanda, hem demokrasi ve insan hakları standartlarında ve hem de ekonomik ve sosyal gelişmede başlıca ölçüt, AB ölçütleridir. Gelecek nesillere daha yaşanabilir bir ülke bırakılmak isteniyorsa, Türkiye'nin ne yapıp edip AB'ye üye olması gerekmektedir. AB'ye üyelik, Türkiye'ye zenginlik, demokrasi, özgürlük ve her alanda yüksek standartlar getirecektir. Son olarak da AB'ye ihtiyatlı yaklaşanlardan bahsedilebilir. Bu görüşe göre Türkiye, kendi ulusal menfaatlerini, çıkarlarını ve egemenliğini koruyarak AB ye girmesi gerekmektedir.¹⁹

¹⁸Gözübüyük, **a.g.e**, s.86

¹⁹Atilla Yayla, **Avrupa Birliği Üyeliğine Aykırı Bir Bakış**, Zaman Gazetesi, 21.07.2002

‘Egemenliğin kayıtsız şartsız millete ait olması’ çerçevesinde, egemenlik kavramı ve milli egemenlik prensibi, Türk Kurtuluş Savaşı esnasında Türk Ulusu’nun manevi dayanağı olmuş ve birliğine esas teşkil etmiştir. Bu tarihsel nedenden dolayı, Türk Ulusu için büyük bir öneme sahip olan milli egemenlik kavramı ve milli egemenlik ilkesi Mustafa Kemal Atatürk tarafından ilk olarak Haziran 1919 tarihinde yayınlanan Amasya genelgesinin 3. maddesinde; ‘Milletin istiklalini yine milletin azim ve kararı kurtaracaktır’ ifadesiyle kullanılmıştır. 1921 ve 1924 anayasaları egemenliğin kullanılmasını TBMM’ne vermiş olmasına karşılık 1961 ve 1982 anayasaları ‘kuvvetler ayrılığı’ ilkesini benimseyerek egemenliği kullanan organların sayısını arttırmıştır.²⁰ Görüldüğü gibi egemenlik kavramı, Türkiye Cumhuriyeti’nin kuruluşunda önemli bir yere sahip olması açısından bu konu son derece hassas bir konudur. Türkiye’nin AB üyeliği konusu 1999 Helsinki Zirvesi sonrası daha da netlik kazandıkça egemenlik konusunda endişeler artmış ve tartışmalar yoğunlaşmıştır.

Yukarıda belirtildiği gibi Türkiye’de AB’ye karşı olanların en büyük endişelerinden.” biri “ulusal egemenliktir. Mümtaz Soysal, 1954 yılında yayınlanan eserinde ‘Ulusal güvenlik’ ve ‘ulusal egemenlik’ konularında duyulan bu endişelerin yersiz olduğu görüşündedir. Soysal, konu ile ilgili olarak şöyle demektedir:

Her memlekette olduğu gibi Türkiye’de de bir kıta birleşmesinden bahsedildiği zaman, zihinlerde geçmişteki köhnemiş kavramlardan kalma bir takım kaygılar uyanmaktadır. Bu sahada asıl endişeler, ulusal egemenliğin kaybedileceği kaygısından ileri gelmektedir. Ancak şurası iyice belirtilmelidir ki, ulusal egemenlik ve devlet egemenliği kavramları, kapsam bakımından gün geçtikçe daralmaktadır. Birlikte ve barış içinde yaşayabilmek uğruna zaruri olmayan haklardan vazgeçilmektedir. Uğranılan manevi zarar, bunun karşılığında sağlanan göze görünür faydalar yanında hiç derecesinde kalmaktadır. [...] Asıl dikkate değen konu şudur ki: bu tarz çalışmalar sonunda hiçbir devletin manevi kişiliğine zarar gelmemiş, kimse bunun haysiyet kırıcı bir iş olduğunu ileri sürmemiştir.²¹

Bu konuda, Şeref Ünal da AB’ye girmenin egemenliği paylaşmak anlamına gelmediğini savunmaktadır. Ünal’a göre, Türkiye’nin AB’ye girişiyle birlikte bir egemenlik devri söz konusu olmayacaktır. Çünkü AB’nin kendi komisyonu ve konseyi vardır. AB üyesi ülkeler de buralarda temsil edilirler. Yani Türkiye’nin temsilcileri, milli iradeyi, kendi milletinin iradesini götürüp orada savunacaklardır. Dolayısıyla bazı yetkiler devrediliyor ama gerçek anlamda bir egemenlik devrinden söz etmek pek doğru değildir.

²⁰ Özdal, Genç, **a.g.e.**, s.43

²¹Mümtaz Soysal, **Avrupa Birliği ve Türkiye**, İstanbul, Gençliğin Avrupa Kampanyası Türkiye Sekreterliği yayınları, 1954,s.55

Çünkü ilgili üye devlet, kendi çıkarlarını topluluk organlarında savunma hakkına sahiptir.²²

Süheyl Batum da konu ile ilgili olarak Şeref Ünal'ın görüşlerine yakın bir fikir benimsemiştir. Batum'a göre, Türkiye, AB'ye tam üye olduğunda paylaşılan sadece Türkiye'nin egemenliği olmayacak, birçok büyük devletin egemenliğine de ortak olunacaktır. Bütün üyeler aynı çarkın içinde olduğu için herkes egemenliği paylaşıyor ama aslında kimse taviz vermemiş oluyor. Karşılıklı adım atılıyor.²³

Erkan Mumcu da, Türkiye'nin AB'ye girmesi durumunda kendi egemenlik haklarından bütünüyle vazgeçmeyeceğini ifade etmektedir. Mumcu'ya göre Türkiye'nin AB'ye üyeliği "karşılıklı bağımlılık ilişkileri evrenine, etkili, güçlü bir karar verici olarak katılması" anlamına gelmektedir. AB üyeliği, egemenliğin mutlak bir devri sonucunu doğurmayacak, aksine tüm üye ülkelerin karşılıklı bağımlılık ilkesiyle oluşturdukları bir güç olacaktır.²⁴

Yukarıdaki görüşleri sıraladıktan sonra denilebilir ki, Her ne kadar Türkiye'nin Avrupa Birliğine girmesi egemenlik haklarının bir bölümünün devri anlamına gelmeyeceği yönünde görüşler olsa da bu görüşlere katılmak mümkün değildir. Çünkü yukarıda açıklandığı gibi Avrupa Birliği'nin yapısı gereği Birlik üyesi ülkelerin anayasalarının hepsinde bir "yetki devrinden" söz edildiği görülmektedir. Bu konu tartışılması gerekmeyecek kadar açık ve kesindir. Türkiye'nin de AB'ye tam üye olması için bu yapıya uygun olarak öncelikle anayasasındaki egemenlik anlayışını AB mevzuatına göre değiştirmesi gerekmektedir. Ama AB üyesi ülkelerin de aynı durumda olduklarını, her ülkenin kendi çıkarlarını göndereceği temsilciler vasıtası ile AB organlarında Savunması asıl olduğu için bunun bir egemenlik devri anlamına gelemeyeceğini savunanların sayısı azımsanamayacak kadar çoktur.

²²Şeref Ünal, **Avrupa Birliğine Giriş Sürecinde Türkiye'nin Siyasal ve Ekonomik Sorunları Sempozyumu**, 13 Nisan 2001, TBMM Kültür Sanat ve Yayın Kurulu Yayınları, Denizli, 2001

²³Süheyl Batum, **Ulusal Bağımsızlığımız sona mı eriyor?** Röportaj; Zafer ÖZCAN, http://www.hasansen.av.tr/idealhukuk/makale_detay.asp?id=46 - 24k,18.01.2006

²⁴Erkan Mumcu, **Avrupa'da Türkiye Gibi Bir Denge Unsuruna İhtiyaç Var**, <http://www.haberx.com/n/236997/mumcu-avrupada-turkiye-gibi-bir.htm> - 18k 31.01.2006

Durmuş Hocaoğlu'nun fikirleri ise, 'AB üyeliği ile Türkiye'nin egemenlik haklarının bir bölümünü devredeceği' yönündedir. Hocaoğlu, AB'ye tam üyelikle birlikte Türkiye'nin bağımsızlığını yitireceği ve egemenliğini kaybedeceği görüşündedir. Hocaoğlu AB'nin sadece ekonomik ve siyasi bir birlik olmadığını, zamanla tüm üye ülkeleri yutacak bir oluşum olduğunu ifade ederek AB'nin geleceği hakkında şu görüşlere yer vermiştir.

Her üye devletin millî egemenliği ve istiklâli kademeli olarak feshedilecektir. Aynı zamanda 'İkinci Roma' olarak da okunabilecek olan 'büyük Avrupa devleti'nin inşâı için, her üye devlet, zorunlu olarak parçalanmaya maruz kalacaktır. Bunlar göz önüne alındığında; hürriyet, istiklâl ve egemenliğin, 'vazgeçilemez, devredilemez, paylaşılmaz' olduğuna îman etmiş, "hür, müstakil ve egemen" bir devletten tâviz vermeyi tasavvuru dahi haram sayan bir millet, vatan ve devlet severin, AB üyeliği hakkındaki oyunun ne olması gerektiğini açıklamayı izahtan vâreste addediyorum: Türkiye'ye devam; ilelebet.²⁵

Bu konuda Hocaoğlu'nun 'Her üye devletin kademeli olarak parçalanmaya maruz bırakılacağı' yönündeki fikirleri de abartılıdır. Çünkü AB, parçalanmayı değil birleşmeyi hedef alan bir oluşumdur. AB'de her üye devletin egemenliğinin bir kısmını ulus üstü bir organa devri söz konusudur. Bu devir de ulus devletlerin parçalanması olarak değil, ulus devletlerin uluslar üstü bir örgütlenme temelinde birleşmesi olarak değerlendirilebilir.

1.4. Atatürk'ün Batıcılık Anlayışı, AB ve Egemenlik Tartışmaları

Türkiye, Tanzimat'tan bu yana devam etmiş bir batıcılık akımının etkisinde kalmıştır. Bunun, nihai ve en açık biçimi de 'Kemalizm'dir. Kemalizm'in Batıcılık anlayışı, tüm alanlarda radikal değişiklikler getirerek batı örneğine göre yeni bir devlet kurulması esasına dayanmakla Osmanlı Devleti'nin son dönemindeki batıcılık anlayışından ayrılmaktadır.²⁶

Belirli alanlarda ve çok daha sınırlı bir şekilde Osmanlı Birliği'ni muhafaza edebilmek için Batı Medeniyeti'ne yönelen Tanzimat Batıcılığı'nın tersine, Cumhuriyet Batıcılığı, Batı Medeniyetini kültürü ve teknolojiyle, yani "gülü ve dikenini"yle birlikte almayı hedeflemiştir. Kemalist ideolojiye göre Avrupa, Hıristiyanlık değil, bilim,

²⁵Durmuş Hocaoglu, **AB Yolunda Türkiye**, 29.09.2005

²⁶Murat Belge, **Yaklaştıkça Uzaklaşıyor mu? Avrupa Birliği ve Türkiye**, İstanbul, Birikim Yayınları, 1.Baskı, 2003, s.14

teknoloji, akılcılık, demokrasi, laiklik ve gelişme demektir. Avrupa'nın geçirmiş olduğu laikleşme süreci bilimsel gerçeklikler üzerinde yükselen bir medeniyet yaratmıştır. Türkiye'nin üyesi bulunması gereken medeniyet de budur. Zaten yapılan tüm reformlar da eski medeniyetin reddini yeni medeniyetin yani Batı Medeniyetini kabulünü gösteriyordu.

Bu çerçevede Avrupa'ya dâhil olmak basit bir siyasi ya da askeri blok değiştirme hareketinin ötesinde yeni Türkiye Rejimi'nin var olma nedeniydi. Yeni kurulan Türk devlet anlayışına göre, Avrupalılaşma, rejimin ve devrimlerin geleceği açısından olmazsa olmaz bir koşul olmuştur. Bunun bir sonucu olarak iç politikadaki bu kaygılar, Türkiye'nin Avrupa'ya, ileriki yıllarda da AB'ye karşı politikalarını, Türk dış politika yapıcılarına fazla bir manevra alanı bırakmayacak şekilde baştan belirlemiştir²⁷

Atatürk'ün yaşadığı dönemde AET veya bugünkü Avrupa Birliği söz konusu olmadığından elbette Atatürk'ün tam üyelik gibi bir hedefinin olması beklenemez. Atatürk'ün dile getirdiği düşünce şuydu: “Türkiye Batı ile siyasi ekonomik ve kültürel değerleri paylaşmak ve paylaşarak beraber olmak durumundadır.” Atatürk'ün çağdaşlaşma hedefi, neredeyse batılılaşmak ile aynı anlamı taşıyacak şekilde dile getirilmiştir. Bunun arkasındaki sebep, Atatürk'ün Avrupa'yı taklit etme amacı değil, Batı örneğinden yola çıkarak yeni bir devlet kurmak ve ortak değerleri paylaşma amacıdır.²⁸

Cumhuriyeti kuran Atatürk ve arkadaşlarının hedefi, Cumhuriyetin kurulduğu günlerden sonra, bir batılılaşma, bir çağdaşlaşma daha doğrusu bir çağcılılaşma sürecinin yaşanması veya bu sürecin yaşanmak istenmesi olduğu bilinmektedir. Onların cumhuriyetin kuruluşu aşamasında gösterdikleri hedef, “çağdaş uygarlık düzeyine ulaşmak ve onun üstüne çıkmak” şeklinde özetlenebilir.²⁹

Atatürk'ün Batıcılık anlayışını bu şekilde özetledikten sonra denilebilir ki: Türkiye'nin Batıya yönelişinin veya Avrupa Birliği'ne tam üyelik çabalarının en önemli

²⁷Sedat Laçiner, **Türkiye Avrupa İlişkilerinde Kültür ve Medeniyet; Tarihsel ve İdeolojik Kökenler**, <http://www.turkishweekly.net/turkce/makaleler.php?type=11>, 26.09.2005

²⁸Meral Gezgin Eriş, **Helsinki zirvesinden Sonra Türkiye Avrupa Birliği İlişkilerine Genel Bakış Paneli**, Ankara, TCMB Merkez bankası Banknot Matbaası Genel Müdürlüğü, Yayına hazırlayan: Ali Tarhan, 2000, s.12

²⁹Ali İlıksoy, **Avrupa Birliğine Giriş Sürecinde Türkiye'nin Siyasal ve Ekonomik Sorunları Sempozyumu**, Denizli, 13 Nisan 2001, TBMM Kültür Sanat ve Yayın Kurulu Yayınları, 20

sebeplerinden birisi, Atatürkçülük ile batıcılığın tamamen örtüştüğü ve birbirlerinden ayrılmaz bir ikili olduğu düşüncesine dayanmaktadır. Atatürk dönemi batıcılık anlayışında, hukuk alanından, kılık kıyafete kadar, ekonomik modelden din anlayışına ve teknoloji transferine kadar her alanda yapılan düzenlemeler batı örneklerine göre gerçekleştirilmiştir. Buradan çıkarılabilecek sonuç da Atatürk Batıcılığı, sosyal, ekonomik ve siyasi alanların hepsinde batı örneklerine göre yeniden düzenlemeler getirmek esasına dayanmaktadır. Peki, Atatürk'ün Batı medeniyetini örnek alarak kurduğu Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin yine batı medeniyeti tarafından oluşturulan Avrupa Birliği'ne üyeliği neden Atatürk'ün istemeyeceği bir şey olabilir?

İşte bu noktada karşımıza Atatürk'ün bağımsızlık ve egemenlik anlayışı çıkmaktadır. Konu ile ilgili olarak Aytunç Altındal, “AB projesi Atatürk'ün arzuladığı bir model değildir.” demektedir. Altındal'a göre, Atatürk Avrupa'nın içine girelim, egemenlik haklarını verelim demiş değildir. Bu sadece 1918'lerde 1920'lerde mandacıların savunduğu bir fikirdi. Oysa Atatürk, hayatının hiçbir döneminde mandacılık fikrini savunmamıştır. Dolayısıyla “Avrupa Birliği Atatürk'ün rüyasıydı” gibi fikirlerden vazgeçilmesi gerekmektedir.³⁰

Bu tür fikirleri savunanlara göre, Atatürk ya bağımsızlık ya da ölüm parolası ile yola çıkmıştır. AB üyeliği ile Türkiye bağımsızlığını paylaşmak zorunda kalacaktır. Atatürk'e göre bağımsızlık mukaddestir. AB üyeliği ile bu mukaddes değerden vazgeçilmiş olunacaktır. Bu konu ile ilgili olarak Suat İlhan, şu şekilde değerlendirmelerde bulunmuştur:

AB üyeliği, Türkiye ile AB arasında çok uzun dönemli, daha doğrusu ebedi bir bütünleşme bağlantısı kuracaktır. Gerçekleşirse Türk tarihinin en önemli aşamalarında biri yaşanmış olacak. Bağımsız, egemen, ulusal devletimiz, Avrupa ile birleşip bütünleşecektir. Kendi ülkemizde bir üst kimliğin egemenliğinde bir alt kimlikle yaşayacağız. Atatürkçü düşünce ölçütlerinin yerini Kopenhag ölçütleri, Türk devrim ilkelerinin yerini kapitalist ve emperyalist dünya ilkeleri alacaktır. Atatürkçülük ile AB üyeliğinin aynı kapta olmayacağı; AB üyeliğinin Atatürkçü sisteme dayalı uygulamayı sonlandıracağı; devlet ve toplum yapımızı değiştireceği; bağımsızlıktan bağımlılığa geçileceği görülmektedir. Atatürkçülük ve AB yandaşlığı aynı kişide

³⁰Aytunç Altındal, **Azınlık Vakıfları ve azınlıklara Tanınan Haklar**, http://www.kutsalkitaplar.net/.../index.php?option=com_content&task=view&id=6152&Itemid=154 - 118k

aynı düşüncede, bir arada olmazlar. Kısacası, bir kişi hem AB üyeliğine yandaş, hem de Atatürkçü olamaz. AB üyeliği ile Atatürkçülük sadece çelişmezler, aynı zamanda çatışırlar.³¹

Suat İlhan, başka bir yazısında da konu ile ilgili olarak benzer fikirlerini savunmaktadır İlhan'a göre, Türkiye'nin kaybedeceği ya da başkalarıyla paylaşacağı egemenliğinden, paylaşacağı bağımsızlığından sonra artık Atatürkçülük'ten söz edilmesi mümkün değildir. Yani hem Atatürkçülüğü hem de AB'ye entegrasyonu aynı zamanda ifade etmek mümkün değildir. Gerek küreselleşme, gerekse AB'nin niyetleri karşısında, Türkiye, en büyük gücü olan bağımsızlığından ve egemenliğinden vazgeçtiği takdirde, bütün savunma mekanizmalarını kaybetmiş olur. Türkiye'nin Savunma gücünün temel dayanağı olan bağımsızlık ve egemenlik AB üyeliği ile kaybolacaktır.³²

Emre Kongar'a göre ise, Atatürkçülük, çok kısaca, çağdaş uygarlığa ulaşmak, bunun için de önce bu uygarlığı temsil eden güçlü devletlerin denetiminden kurtulmak ve onlarla eşit koşullara erişmektir. Atatürkçülüğe göre de Türkiye'nin hedefi, "tam ve eşit üye olarak" Avrupa Birliği'dir. Ama AB-Türkiye ilişkilerinin bugünkü eşitsiz durumu, sadece Atatürkçülüğe değil, hem Türkiye'nin ulusal onuruna hem de ulusal çıkarlarına aykırıdır.³³

Kongar'ın görüşleri geçekten de yerinde ve isabetlidir. Atatürk, devletin temellerini Batı örneğine göre oluşturmuş, sonraki devrimlerini de batı değerler sistemini örnek alarak gerçekleştirmiştir. Bu noktada Atatürk'ün Batının yanında yer almak istediği ve yeni kurulan devleti de bu doğrultuda şekillendirmek istediği görülmektedir. Fakat Atatürk'ün vazgeçemeyeceği en önemli şey de bağımsızlık olduğu için diğer Avrupa devletleri ile eşit koşullarda bir AB üyeliği Atatürk'ün çok istediği bir birlikteliktir.

Yukarıda Türkiye'nin AB'ye tam üyeliği ile ilgili olarak egemenlik haklarından bir kısmını AB organlarına devri konusunda çeşitli görüşlere yer verildi. Her ne kadar aksini düşünenler olsa da Türkiye, AB'ye tam üyelik istiyorsa, egemenlik anlayışını yeniden gözden geçirmek durumundadır. Sadece egemenlik anlayışını yeniden

³¹Suat İlhan, **Avrupa Birliği Üyeliği Atatürkçülüğün Sonudur**, Ankara, Ankara Ticaret Odası, 3. baskı, İhlâs gazetecilik a.ş., s.8

³²Suat İlhan, **Anayasa bile çığnenerek yürütülen AB'li Olma Eylemleri**, 20.10.2002, <http://www.ab.kemalist.org/modules.php?name=Content&pa=showpage&pid=14>, 15.08.2004

³³Emre Kongar, **Avrupa Yolunda Türkiye ve Polonya-Değişim Sürecinde İki AB Aday Ülkesi Sempozyumu**, Ankara, 5 Ekim 2001

sorgulamak değil aynı zamanda anayasada da değişikliklere gidilmesi gerekmektedir. Kabulünden bu yana birçok defa değişikliklere uğramış 1982 anayasası, mevcut haliyle AB'ye tam üye olacak bir ülkenin anayasası olmak niteliğinden uzak görünmektedir. Aşağıda 1982 Anayasasının egemenlik anlayışı, AB'ye tam üyelik için engel oluşturacak maddeleri ve bu maddelerin nasıl AB mevzuatına uygun hale getirilebileceğine yer verilmiştir.

Konu ile ilgili son olarak tartışmanın temelindeki kilit sorunun cevabını vermek gerekmektedir. Atatürk ve AB konusunda öne sürülen görüşlerin ve tartışmaların temel sebebini aslında şu soru oluşturmaktadır. “Atatürk bugün yaşasaydı AB konusunda tavrı ne olurdu?” Bu konuda Toktamış Ateş en makul olan cevabı vermektedir. Ateş'e göre Atatürk bu gün yaşasaydı Avrupa Birliği üyesi olmak için çok uğraşır. Ancak ne egemenlik hakkını devretmeye yanaşır ne de Avrupa Birliği uğruna itilip kakılmaya tahammül ederdi. Ülkenin kendi ulusal çıkarlarından taviz vermeden AB üyesi olmak hedeflerinin en başında gelen şey olurdu. Bunun dışında bir şey söylemek yani Atatürk bu günün şartlarına göre AB'yi ister veya istemez şeklinde yorumlar getirmek mesnetsiz görüşlerden öteye geçemez.³⁴

1.5. 1982 Anayasasının Egemenlik Anlayışı ve Avrupa Birliği

Avrupa Birliği'ne girme sürecinde en çok sorun oluşturan konulardan birisi “ulusal egemenliğin” nasıl sınırlanacağına ilişkindir. AB'nin temellerini atan öncü devletlerde olduğu kadar, sonradan aday olup da AB içinde yer bulmuş ülkelerde de devlet erklerinin veya egemenliğin transferine karşı siyasal ve psikolojik bir direniş yaşanmış; ancak zor da olsa bu engeller büyük ölçüde aşılmıştır. Her ne kadar çeşitli direnişlerle de karşılaşılrsa da AB'ye aday devletlerin anayasal düzeyde AB hukukunun mutlak üstünlüğünü sağlayacak değişikliklere gitmeleri kaçınılmazdır.

Konuya Türkiye açısından bakılacak olunursa, AB'ye giriş için şüphesiz mevcut anayasada değişiklikler yapılması gerekmektedir. ‘Egemenlik, Kayıtsız Şartsız Milletindir’ diyen Anayasa'nın 6. maddesi, egemenliğin anayasal sınırlar ve ilkeler içerisinde yetkili organlar eliyle kullanılacağını söylemektedir. Egemenliğin

³⁴Toktamış Ateş, **AB Yolunda Türkiye**, Zaman Gazetesi, 29.09.2005

kullanılmasının, “hiçbir surette hiçbir kişiye, zümreye veya sınıfa bırakılmayacağı ve hiçbir kimse veya organın kaynağını Anayasa’dan almayan bir devlet yetkisini kullanamayacağı hükmünü getiren Anayasa’nın 6/3. maddesi, AB üyeliğine bir engel oluşturmaktadır.³⁵

Mevcut haliyle anayasanın 6 maddesi değiştirilmeden veya başka bir fıkra eklenmeden AB’ye tam üyelik söz konusu değildir. Anayasanın 6. maddesinin 1. fıkrası uyarınca, ‘egemenlik kayıtsız şartsız milletindir’ denmiştir. İkinci Fıkroda bu egemenliğin kullanılmasının Türk Ulusu’nun yetkili organlarınca gerçekleştirileceği ifade edilmiştir. Buradan egemenliği kullanacak olan organların olağan olarak ‘Türk Ulusu’nun kurduğu organlar’ olması anlamı çıkmaktadır. Üstelik yetkili organların egemenliği kullanabilmesi, anayasanın koyduğu esaslara göre gerçekleştirilmek zorundadır. Dolayısıyla anayasanın koyduğu kurallar dışında egemenliğin kullanılması mümkün değildir. Sonuç olarak, 1982 anayasasının 6. maddesinde değişikliğe gitmeden yalnızca katılma anlaşmasının ilgili hükümleri uyarınca onaylanması yolu ile egemenlik yetkilerinin bir bölümünün AB’ye devri mümkün değildir. AB’ye girebilmek için öncelikle anayasanın 6. maddesinde değişiklik gerekmektedir.³⁶

Kemal Başlar’a göre de bu değişiklik 6. maddeye eklenecek bir fıkra ile gerçekleştirilebilir.

Avrupa Birliği’ne egemenliğin devredilmesinin altında yatan egemenliğin bir kişi, grup veya sınıfa bırakılması değildir. Anayasa’nın 6. maddesinde getirilen yasak egemenliğin içe yönelik şekline ilişkin olup, getirilen yasak dış egemenliğe (bağımsızlığa) ilişkin değildir. Anayasa’nın 6. maddesi, egemenliğin bir uluslararası kuruluşla birlikte paylaşılmasına veya ortak kullanılmasına mutlak anlamda aykırı bir anlama gelecek şekilde yorumlanamaz. Avrupa Birliği kurumlarının, üye devletlerin ve egemen uluslarının ortak çıkarları adına hareket ettiği düşünüldüğünde, egemenlik halka ait olmaya devam etmektedir.³⁷

Başlar’a göre Özetle, Anayasa’nın 6. maddesine ilave edilecek bir fıkra ile uluslararası örgütlere sınırlı egemenlik devrinin anayasal bir temele oturtulması, bu konuda duyulan endişeleri giderecektir.

³⁵Kemal Başlar, **Avrupa Birliği’ne Katılım Sürecinde Türk Anayasası’nın Uyumlaştırılması Sorunu**, <http://www.turkishweekly.net/turkce/makaleler.php?type=11>, 30.11.2005

³⁶Hüseyin Pazarcı, **Avrupa Topluluğu hukuku ve Türkiye’nin Uyumunu Semineri**, İstanbul, Mozaik Basım ve Yayıncılık, 2.baskı, 1990

³⁷Başlar, **a.g.e.**, 30.11.2005

Egemenliği kuvvetler ayrılığı ilkesi çerçevesinde kullanacak organların yetkilerine yer veren Anayasa'nın 7. 8. ve 9. maddeleri de Avrupa Birliği'ne tam üye olma aşamasında sorun oluşturacak ifadeler içermektedir. 1982 Anayasasının yukarıda belirttiğimiz maddelerine AB'ye tam üyelik açısından bakıldığında çeşitli sorunlarla karşılaşılmaktadır. Bu sorunlar kısaca şu şekilde özetlenebilir.

1982 Anayasası egemenlik konusundaki ulusçu genel yaklaşımını, yasama yetkisinin kullanılması konusunda göstermektedir. Yasama yetkisini düzenleyen Anayasanın 7. maddesinde "Yasama yetkisi Türk Milleti adına Türkiye Büyük Millet Meclisindedir. Bu yetki devredilemez." denilerek egemenliğin yetkili ulusal organ olan T. B. M. M.' ye ait olduğu ve bu yetkinin (ulusal ya da ulus üstü başka bir organa) devredilmesinin yasaklandığı ifade edilmiştir. Burada yasaklanan "kanun" adını taşıyan ya da bu ismi taşımasa da onunla eşdeğer ya da kanun kuvvetine sahip hukuksal işlemler yapma yetkisinin devridir.³⁸

Anayasanın yasama yetkisinin kullanılması konusunda ulusal organlar lehine getirmiş olduğu bu kategorik yaklaşım, Türkiye'nin tam üye olmayı amaçladığı AB'nin egemenlik anlayışıyla zıt bir modeli yansıtmaktadır. Çünkü ulus üstü bir bütünleşme şekli olan AB'de belli bir sistem dâhilinde egemenlik paylaşımının gerçekleşmesi ve yasama, yürütme, yargı yetkilerinin bir bölümünün AB kurumlarına devredilmesi kaçınılmaz bir zorunluluktur. Mademki AB, belirli konularda egemenliklerini birlikte kullanmaya karar vermiş Avrupalı ülkelerden oluşan bir ulus üstü kurumdur, o halde üye devletlerin ortak egemenlik kullanımının kararlaştırıldığı alanlardaki yasama, yürütme ve yargıya ilişkin ulusal yetkilerinden feragat etmeleri doğal bir şeydir.

Bu tip bir anayasa değişikliği sonucunda yasama yetkisinin ulus üstü bir organa devredilmesi halinde TBMM'nin böyle bir yasama işlemi yapıp yapamayacağı sorunu ortaya çıkacaktır. Anayasaya göre TBMM egemenliğin sahibi değil, sadece devlet iktidarını kullanan bir organ konumundadır. Egemenliğin sahibi 6. maddeye göre ulustur ve özü itibarıyla sahip olmadığı bir hakkı Meclis' in devretmeye kalkışması her şeyden önce genel hukuk ilkelerine aykırıdır. Bu nedenle egemenliğin ulusa ait olduğunu düzenleyen 6. madde metni ayrı bir düzenleme ile esnek bir hale getirilmediği ve yasama

³⁸Ergun Özbudun, **Türk Anayasa Hukuku**, Ankara, 2. Baskı, Yetkin Basım Yayım, 1988, s.159

yetkisinin devrini yasaklayan cümle Anayasadan çıkarılmadığı müddetçe, yasama yetkisinin devrine ilişkin Anayasa değişikliklerinin halkoyuna sunulması mecburiyeti bulunmaktadır.³⁹

1982 Anayasası, egemenlik yetkisinin kullanılmasını sadece ulusal organlara veren genel yaklaşımını yürütme yetkisinin kullanılması konusunda da korumuştur. Yürütme yetkisine ilişkin Anayasanın 8. maddesinde “Yürütme yetkisi ve görevi, Cumhurbaşkanı ve Bakanlar Kurulu tarafından, Anayasaya ve kanunlara uygun olarak kullanılır ve yerine getirilir.” denilerek, yürütme yetkisinin kullanımının Cumhurbaşkanı ve Bakanlar Kurulu gibi ulusal organlar tarafından yerine getirileceği hususu açık bir şekilde düzenlenmiştir. Anayasa, ulus üstü bir yürütme organının ulusal sınırlar içerisinde yürütme yetkisini kullanabileceği ihtimalini hiçbir şekilde öngörmemiştir. Bu düzenleme, tıpkı yasama yetkisiyle ilgili yukarıda yapılan açıklamalarda olduğu gibi, AB modelinin egemenlik anlayışıyla çelişmektedir. Üye devletler, işlevselliğinin sağlanması açısından yalnızca yasama alanında değil, yürütme alanında da bir takım yetkilerini AB’nin ulus üstü organlarına devretmek zorunda olduklarından, Anayasanın 8. maddesinin yürütme yetkisinin kullanımı hususundaki kesin yaklaşımı büyük bir sorun yaratmaktadır.⁴⁰

1982 Anayasası yasama ve yürütme yetkilerinin kullanılmasında olduğu gibi yargı yetkisinin kullanılmasında da sadece ulusal organları yetkili kılmıştır. Anayasanın 9. maddesinde “Yargı yetkisi, Türk Milleti adına bağımsız mahkemelerce kullanılır.” denilerek yargı yetkisinin ancak ulusal bağımsız mahkemelerce kullanılabilmesi ifade edilmiştir.

Yukarıdaki değişik yorumlardan ve yaklaşımlardan da anlaşıldığı gibi AB’ye girmek için anayasanın 6.maddesinde değişikliğe gidilmesi gerekmektedir. Bu değişiklik 6. maddeye fıkra eklenmesi şeklinde mi yoksa ‘egemenlik kayıtsız şartsız milletindir’ ibaresinin değiştirilmesi tarzında mı olacağı kanun koyucunun takdirindedir. Türkiye, henüz 6. maddeyi değiştirmemekle birlikte anayasada egemenliğin devri ile ilgili değişikliklerin yapıldığı görülmektedir. Bu değişikliklerden en önemli olanlarından biri şüphesiz 90. maddede yapılan değişikliktir. Anayasanın 90.maddesinin son fıkrasında

³⁹Mehmet Merdan Hekimoğlu, **Avrupa Birliği Hukuku ve 1982 Anayasasına Göre Egemenlik**, http://www.e-sosder.com/dergi/5MHKMOGLU_AB_6.doc, 18.01.2006

⁴⁰Hekimoğlu, **a.g.e.**, 18.01.2006

kanunlarla uluslararası anlaşmaların çatışması halinde uluslararası anlaşmaların uygulanacağı ifade edilmektedir. 90. maddenin son fıkrası şu şekildedir:

Usulüne göre yürürlüğe konulmuş milletler arası anlaşmalar kanun hükmündedir. Bunlar hakkında anayasaya aykırılık iddiası ile anayasa mahkemesine başvurulamaz. Usulüne göre yürürlüğe konulmuş temel hak ve özgürlüklere ilişkin milletlerarası anlaşmalarla kanunların aynı konuda farklı hükümler içermesi nedeniyle çıkabilecek uyuşmazlıklarda milletler arası anlaşma hükümleri esas alınır.⁴¹

Bu fıkradan anlaşıldığı gibi anayasada usulüne göre yürürlüğe konulmuş milletlerarası anlaşmalar kanun hükmünde olacağı belirtilmiş fakat hemen ardından bu anlaşmalar hakkında anayasa mahkemesine aykırılık iddiasında bulunulamayacağı ifade edilmiştir. Bu fıkradan yola çıkarak denilebilir ki; Anayasada uluslararası anlaşmalar kanunlardan daha ayrıcalıklı ve üstün bir konuma getirilmiştir. Ayrıca Kanunlarla milletlerarası anlaşmaların çatışması halinde milletler arası anlaşmaların uygulanacağını belirten cümle de anlaşmaların üstünlüğünü destekler niteliktedir.

Tüm bu anayasa hükümlerinden anlaşılmaktadır ki; Türkiye, egemenliğin bir kısmının uluslar arası bir kuruluşa devrine kendisini hazırlamıştır. Anayasa'nın egemenlikle ilgili maddelerinde yapılacak birkaç değişiklik (örneğin 6, 7, 8 ve 9. maddeleri) bu kısmi devir gerçekleştirilebilecektir. Egemenlik devri ile ilgili olarak bir konuya daha değinilmesi gerekmektedir. AB Bakanlar Konseyinin direktif ve yönergeleri, Avrupa Adalet Divanı'nın kararları Üye devletlerin Firma ve vatandaşları üzerinde, ulusal parlamentolarının kapsam alanı dışında bir yaptırım gücü oluşturmaktadır. Üye devletlerin ulusal mahkemeleri, üst ve anayasa mahkemeleri de dâhil olmak üzere, ulusal yasalar ile birlik yasaları çelişki haline düştüğünde antlaşmalar gereğince birlik yasalarına tabi olmak durumundadır.⁴²

Bununla birlikte, AB hukukunun üstünlüğü sınırsız ve mutlak bir üstünlük değildir. İtalyan Anayasa Mahkemesi'nin 1973 yılında verdiği Frontini kararı, Alman Anayasa Mahkemesi'nin 1986 yılında verdiği Solange II kararı da göstermektedir ki, egemenliğin devredilmesi durumunda yetkileri devralan kurumların devredilen yetkileri

⁴¹Türkiye Cumhuriyeti Anayasası, 1982, mad:90

⁴²Kutlu Merih, **Post modern İmparatorluk: Avrupa Birliği**, Şubat 2002, <http://www.turkab.net/ab/wabimp.htm> - 69k, 18.02.2006

kullanırken, temel değerlere ve Anayasa'nın temel ilkelerine saygı göstermeleri gerekmektedir.⁴³

Yukarıdaki paragrafın Türkiye'ye bakan yanı, anayasada egemenliğin devri ile ilgili gerekli değişiklikler yapılırsa bile egemenliği devralan kuruluş bu yetkiyi istediği gibi kullanamayacaktır. Bu yetkiyi kullanırken temel değerlere ve anayasanın temel ilkelerine saygılı davranması gerekmektedir. Aksi takdirde Alman ve İtalyan mahkemeleri örneklerinde görüldüğü gibi milletlerarası kuruluşun kararlarına uyulmama söz konusu olabilecektir.

Ulus devletlerin bir kısım egemenlik haklarının ulus üstü yönetimlere iradi olarak devri ile oluşan AB sürecine tam üye olarak dâhil olmak isteyen bir Türkiye'nin, anayasal yapısını, AB hukukunun gereklerini karşılayacak şekilde yeniden düzenlemesi gerekmektedir. Türkiye'nin 1982 Anayasasında öngörülen egemenlik anlayışıyla AB'ye tam üye olamayacağının görülmesi gerekiyor. Türkiye, bu bağlamda tarihi bir karar vermelidir. AB ile daha yakın ilişkiler içine girip, nihai olarak tam üyeliği amaç edinen Türkiye'nin, egemenliğin devri yoluyla paylaşımına ve çeşitliliğine izin veren yeni bir anayasal egemenlik rejimine sahip olması zorunludur.

2. AVRUPA BİRLİĞİ VE TÜRKİYE AVRUPA BİRLİĞİ İLİŞKİLERİ

TARİHİ

2.1. Avrupa Birliği Tarihi

2.1.1. İkinci Dünya Savaşına Kadar Avrupa Birliği Fikrinin Gelişimi

Avrupa Birliği Projesi, şüphesiz, 20.Yüzyılın en önemli siyasi, ekonomik ve kültürel projelerinden biridir. İlk çağ'a kadar uzanan uzun bir geçmişe sahip olan bu önemli proje, günümüzde de 'Avrupa Birleşik Devletleri' olmak yolunda birçok aşamayı geride bırakmıştır. Bütünleşme sürecinin birçok aşamasını geçerek, günümüz Avrupa

⁴³Başlar, **a.g.e.**, 30.11.2005

Birliği seviyesine ulaşmıştır. Kuramsal olarak Eski Yunan'a kadar dayandırılan Avrupa Birliği fikri, ilk dönemlerde sadece siyasal anlamda ele alınan bir kavram özelliği taşıymaktaydı. Avrupa'yı birleştirme çabalarının başlangıç tarihini eski Yunan'a kadar dayandıranlar olsa da birleşik bir Avrupa fikrinin ortaya atıldığı dönem ortaçağ'dır.⁴⁴

Avrupa Birliği kurmak yoluyla Dünya insanlığının birleştirilmesi, Eski Yunan'a (Sofistlere) kadar gitmektedir. Bu görüş Orta çağda Augustinus, yeniçağda da Wolff-Leibniz yoluyla Kant tarafından temsil edilmiştir.⁴⁵

Ekonomik olarak anlam kazanması ise daha çok David Ricardo'nun "Karşılaştırmalı Üstünlükler Kuramı" ile olmuştur.⁴⁶ Avrupa Birliği fikrinin gelişmesinin ekonomik yönünü Klasik Ekonomi Ekolü'nün kurucularından olan Adam Smith oluşturmaktadır. Devlet müdahalesine yer verilmeyen, devletin 'zorunlu bir fena' olarak görüldüğu ve 'bırakınız yapsınlar bırakınız geçsinler' sloganları ile ifadeleşen Klasik Ekol, kapitalist ekonomi anlayışının da temelini oluşturmaktadır.

Fikirleri uygulanamasa da Avrupa Birliği konusunda ilk kapsamlı görüşler Dante ve Pierre Dubois tarafından ortaya atılmıştır.⁴⁷ Bu ilk düşünürleri takip eden devirlerde, La Rochefoucauld, Saint Simon, William Penn, Due de Sully, Augustin Thierry, Emilede Girardin, Victor Hugo, Count Coudenhove Kalergi, M.Birand gibi düşünürler Avrupa Birliğinin kurulmasına inanan kişilerdir.⁴⁸ Mesela 17.yüzyılda Kant, "Avrupa Birleşik Devletleri" fikrini ortaya atmıştır. Kant'dan sonra diğer düşünürler tarafından bu fikir geliştirilmiştir. Bununla birlikte Avrupa'da birlik kurma çalışmaları sanayi devrimi ile daha da hız kazanmıştır.⁴⁹

Sanayi Devrimi, Avrupa'da köklü değişmelere yol açmış, üretim tekniğindeki gelişme, üretim ilişkilerini ve buna bağlı olarak bütün toplumsal yaşamı değiştirmiştir. Yani, Avrupa'da sanayi devrimi sadece endüstri alanında değil, tarım, ulaştırma gibi her

⁴⁴Veysel Bozkurt, **Avrupa Birliği**, Bursa, Ezgi Kitapevi Yayınları, 1993, S.19

⁴⁵Abidin Nesimi, **Türkiye Avrupa Topluluğunda**, İstanbul, Habora Kitapevi Yayınları, 1989, s.5

⁴⁶Beril Dedeoğlu, **Adım Adım Avrupa Birliği**, Çınar Yayınları,1996, s.62

⁴⁷Bozkurt, **a.g.e.**,s.20

⁴⁸S.Rıdvan Karluk, **Avrupa Birliği ve Türkiye**, İstanbul, Beta Basım Yayım Dağıtım, 1998,s.1

⁴⁹Karluk, **a.g.e.**,s.1

alandaki gelişmelere yol açmıştır.⁵⁰ Avrupa’da bu gelişmeler sonucu, daha çok üretip daha çok kazanmak adına birlik olmuş bir Avrupa’nın gerekliliği fikri iyice kendisini hissettirmiş oluyordu.

Ayrıca Amerika’nın keşfinden sonra, Amerika’nın altını, dünya ekonomisinde kendisini hissettirmeye başlamış, Avrupa kapitalist bir ekonomi içersine girmiştir. 19. yüzyılda, milliyetçilik, Liberalizm ve devrimci akımların yanı sıra Avrupa Birliği düşüncesi de daha gerçekçi ve daha somut önerilere dönüşmüştür. Bu yüzyılda Mazzini, Victor Hugo, Rousseau, Henie, Lamartine, Emile de Girardin gibi edebiyatçılar, Michelet, Augustin Thierry gibi tarihçiler, Constantin Pecqueur, Victor Considerant gibi sosyal reformcu iktisatçılar Avrupa birliği düşüncesinin gelişip daha da somutlaşmasında katkı sağlamışlardır.⁵¹

19.Yüzyılda Avrupa Birliği için bir diğer gelişme de birlik düşüncesinin uygulamaya geçirilmesidir. Bu alanda ilk uygulama Alman Gümrük Birliği (Zollverein) olmuştur. Bu birliğin kurulması, bütünleşme sürecine yeni boyutlar katmıştır. Dünya Barış Kongresinin 1849’daki toplantısında bu birliğin amacı “Avrupa Birliği” olarak açıklanmıştır. Ekonomik birleşmenin safha safha gerçekleştirilmesini amaçlayan ‘Zollverein’ ile ilk defa devletler üstü bir otorite kurulmuştur. Fakat bu devletler üstü otorite, günümüzdeki Avrupa Birliğinden farklı olarak, milliyetçi duygularla toplanan Alman prensliklerinin bir araya gelerek oluşturdukları bir birliği ifade etmektedir.⁵²

Avrupa Birliği’nin bütünleşmesine doğru somut adım, Avrupa Devletlerinin 20.Yüzyılda iki dünya savaşını yaşamalarından sonra atılmıştır. 20.Yüzyılda bütünleşme çabaları önemli devlet adamları isimleri ile anılan örgütsel hareketler ile ifadeleşmiş bir süreç özelliği göstermiştir. Jean Monnet, Robert Schuman, Konrad Adenauer, Carlos Sfersa, Winston Churchill ve P. Henri spaak bu isimlerden sadece birkaçı olarak

⁵⁰Murat Sarıca, **Siyasal Tarih**, İstanbul, Ar Basım Yayım Dağıtım, 1983, s.41

⁵¹Bozkurt, **a.g.e.**, S.64

⁵²Bozkurt, **a.g. e.**,s.25

sayabilecekler arasındadır. Bu sayılan kişilere birleşik bir Avrupa düşüncesinin fikir babaları Avrupa'nın babaları denilmektedir.⁵³

Bu fikir babalarının görüşleri ışığında daha 1916 yılında "Müttefik İktisadi Konferansı" toplanmış, 1921 yılında Belçika ve Lüksemburg arasında ekonomik birlik kurulmuş ve 1922 yılında da Pan-Avrupa Birliği kurulmuştur.

Görüldüğü gibi Avrupa Birliği Fikrinin doğuşu ve gelişimi, çok uzun zamanlar almış, çeşitli düşünsel aşamaları geçerek 20.Yüzyılın ikinci yarısından sonra gerçekleştirilen somut ilerlemeler seviyesine ulaşmıştır. Bu kadar uzun zamanda olgunlaşan Avrupa Birliği düşüncesi için somut adımların İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra atıldığı görülmektedir.

2.1 2. İkinci Dünya Savaşından Sonra AKÇT'nin Kuruluşu ve Avrupa Birliği'nin Günümüze Kadarki Tarihi Gelişimi

Yukarıda açıklandığı gibi ilk çağa kadar uzanan bir geçmişe sahip olan Avrupa Birliği projesi, ikinci dünya savaşı sonrası somut olarak hayata geçirilebilmiştir. Bu güne gelinceye kadar da çeşitli krizleri atlatmış topluluk üyeleri kendi aralarında fikir çatışması yaşamışlardır. Bu fikir çatışmalarından birisi de Vatanlar Avrupa sını mı yoksa Vatandaşlar Avrupa sını mı olacağı yönünde yaşanmıştır ve bu görüş ayrılığı günümüzde de varlığını sürdürmektedir. Aşağıda bu kavramlar açıklanacaktır.

2.1.3 Vatanlar Avrupa'sı veya Vatandaşlar Avrupa'sı

Federalist dünya görüşünün ortaya koyduğu "Topluluklara tam üyelik anından itibaren üye devletlerin egemen yetkilerini devretmelerini" öngören doktrin AET'nin kurulduğu yıllarda ve hemen sonrasında çok taraftar bulmuştur. Federal Avrupa düzenini

⁵³Dedeoğlu, a.g.e.,s.67

savunan ve vatandaşlar Avrupa'sı olarak da ifade edilen bu teori, Avrupa Toplulukları Adalet Divanı tarafından da sürekli olarak desteklenmiş ve ilerletilmiştir.⁵⁴

Bu görüşe göre, Birlik taraftarları bir "Avrupalılık" bilinç ve duygusunu geliştirmeyi, ulusal kimlik ve bağımsızlık duygularının üstünde bir Avrupa Vatandaşlığı olgusunu yerleştirmeyi amaçlamaktadırlar. Böylece Avrupa'yı oluşturan ulus-devletler bir anlamda farkında bile olmadan, egemenliklerini kendi rızalarıyla devrederek bir süper devletin eyaleti haline dönüşeceklerdir.⁵⁵

Bu temel varsayıma göre, Avrupa uluslarının son iki yüz yıldır politik kişiliğinin ve yönetim modelinin temelini ve omurgasını oluşturan Ulus-Devlet olgusu artık aşınmıştır ve aşılması gereken bir kavram olarak değerlendirilmektedir. Avrupa Birliği olgusunun hukuki kaynaklarını oluşturan bütün zirveler ve imzalanan antlaşmalar, adım adım birliğe katılan Ulus-Devletlerin, Ulus-Devlet yetki ve kapasitelerinin aşınmasına yol açmaktadır.⁵⁶

Yine AET'nin kuruluşunun hemen ardından dönemin Fransız cumhurbaşkanı Gaulle, Dışişleri Bakanı Fouchet'ye 1961 ve 1962 yıllarında iki tane plan hazırlatarak, çok fazla uluslar üstü (supranational) olmayan, egemen devletlerin klasik işbirliğine dayalı bir Avrupa entegrasyonunu yeğlediğini göstermiştir. Bu çerçevede federal Avrupa söylemi olan 'vatandaşlar Avrupası'nın karşısına "vatanlar Avrupası" söylemi çıkartılmıştır. Egemenlilerini koruduğu ve yetki devrinin söz konusu olmadığı, toplulukların kendilerine verilen görev sınırları içinde yetkilerini kullanabilmeleri için bir yetki vekâleti ile sınırlı bir işlem gerçekleştiğini" öne süren bu teori "Vatanlar Avrupası" olarak da ifade edilmektedir.⁵⁷

Avrupa Federalizmini yani "Vatandaşlar Avrupa'sını" savunan önemli bir kesim varlığını sürdürmekle beraber, Avrupa bütünleşmesini savunan ilk kuşağın heyecanı

⁵⁴Can Baydarol, **Avrupa'nın yeniden yapılanması sürecinde genişleme,Altılar Avrupa'sından On beşler Avrupa sına Avrupa Birliği'nin yeni genişleme süreci:**

http://www.mustafatasar.gen.tr/Avrupa_Birligi/AB_genisleme.htm - 193k -18.02.2006

⁵⁵Kutlu Merih, **Post modern İmparatorluk: Avrupa Birliği**, Şubat 2002,

<http://www.turkab.net/ab/wabimp.htm> - 69k, 18,02.2006

⁵⁶Kutlu Merih, **Ulus Devlet ve Avrupalılaşıma**, 09.01.2001, <http://www.turkab.net/ab/wabulus.htm> - 57k - ,18.02.2005

⁵⁷Baydarol, **a.g.e**, 10.02.2006

kadar büyük bir heyecandan söz etmek artık güçleşmiştir. “İkinci Dünya Savaşından hemen sonra Birleşmeyi savunanlar Amerika Birleşik Devletleri gibi bir Avrupa Birleşik Devletleri projesinden söz etmekten çekinmezken, bugün ‘federal devlet’ hatta ‘federasyon’ terimlerinin kullanılmasından kaçınılmaktadır”. Örneğin Helmut Kohl de 1992’de Maastricht anlaşmasının ertesinde Avrupa Birleşik Devletleri’nden söz ettikten sonra tepkiler karşısında geri adım atmak zorunda kalmıştır.

Bunun nedeni, ilk başlarda birlik fikrinin doğmasında itici güç olan sebeplerin bugün ortadan kalkmış olmasıdır. Avrupa devletlerinin birbirleri arasındaki savaş tarihinin sona ermesi amaçlanmaktaydı, bu amaç gerçekleşmiştir. Artık AB üyesi devletlerin yeniden savaşabilecekleri hayal bile edilmemektedir. Ekonomik olarak daha güçlü olunması amaçlanmaktaydı bu da büyük ölçüde gerçekleşmiştir. ABD gibi Avrupa da dünya pazarında önemli bir güçtür. Bu nedenle federal bir devlet kurmaktansa, karar alma süreçlerine Avrupa halklarının demokratik katılımının veya etkisinin, insan haklarına saygının, hukuki öngörülebilirliğin sağlanması amaçları daha fazla ön plana çıkmaktadır. Ayrıca Birliğe üye ulus-devletlerin AB’nin bu belirtilen eksikleri karşısında egemenlik konusunda direnç göstermeleri de bu eğilimi desteklemektedir.⁵⁸

Konu ile ilgili olarak sonuç olarak denilebilir ki: AB Anayasası "Vatandaşlar Avrupa'sını" ortaya çıkarmayı planlayan bir düzenlemedir. AB Anayasasının bazı ülkelerde (Fransa) referandum sonunda kabul edilmemesi de AB üyesi ülkelerin vatandaşlarının Vatandaşlar Avrupa'sına hazır olmadığı göstermektedir.

2.1.4. Avrupa Kömür ve Çelik Topluluğu (AKÇT)

II. Dünya Savaşı sonrası insan kaybı, maddi hasarlar gibi problemler Avrupa’da daha istikrarlı bir yaşamın tesis edilmesi için bir “birlik” oluşturulması fikrini gündeme getirmiştir. Birlik fikrinden hareketle, Avrupa Devletleri’nin savaş sonrası kalkınmaları için gerekli olan ağır sanayi hammaddeleri (Kömür, Çelik), yeni bir çekişmenin başlangıcı olmasından çok, Avrupa Devletleri arasında işbirliğinin bir aracı olarak görülmüştür. Bu görüş doğrultusunda da Avrupa Birliğini oluşturma aşamalarında somut adımların

⁵⁸ Sibel İnceoğlu, **Türkiye: AB’nin Yetkileri Karşısında Nasıl Bir Egemenlik Anlayışı**, <http://www.anayasa.gov.tr/anyarg22/sibel.pdf>, 19.02.2006

başlangıcı olarak nitelendirilebilecek olan Avrupa Kömür ve Çelik Topluluğu (The European Coal and steel Community), (ECSC) kurulmuştur.

Savaş sonrası Fransa Planlama Teşkilatı Başkanı Jean Monnet, Avrupa Birliği'nin kurulmasında fikir babalığı yapmıştır. Bundan esinlenen Fransa Dışişleri Bakanı Robert Schuman, 2 Mayıs 1950'de Fransa ile Almanya arasında kömür-çelik kaynaklarının birleştirilmesini, savaş sanayinin temel girdileri olan bu maddelerin üretim ve kullanımının uluslar üstü bir sorumluluğa bırakılmasını önermiştir. 'Schuman Planı' olarak bilinen bu plana diğer ülkelerin olumlu yaklaşımları üzerine altı ülke (Federal Almanya, Fransa, İtalya, Hollanda, Belçika ve Lüksemburg) arasında 25 Eylül 1952'de Avrupa Kömür ve Çelik Topluluğu kurulmuştur.⁵⁹

Görüldüğü gibi AKÇT'nin kurulmasına yönelik ilk girişim, Fransız Dışişleri Bakanı Robert Schuman'dan gelmiştir. Avrupa Birliği projesinin yüzyıllarla ifade edilebilecek düşünsel anlamdaki geçmişi nihayet somutlaşmaktadır. İkinci Dünya Savaşı ve bu savaş sonrasındaki ortamda da AKÇ'nin kurulması için ortam hazırlamıştır. Çünkü savaşın yaralarının bir an önce sarılması için Avrupa Devletleri arasında ortak bir görüş birliği oluşmuştur. Bunun için de öncelikle ekonomik olarak bir işbirliği gerekmektedir.

AKÇT ile üye ülke ekonomilerinin gelişmesine katkıda bulunmak, istihdamı tam anlamıyla gerçekleştirmek, işsizliği önleyerek hayat seviyesini yükseltmek amaçlanmıştır. Bunun yanı sıra kömür-çelik sektöründe tekelleşmenin önlenip yatırımların hızlandırılması, bu sektördeki işçilerin konut edinmesine yardımcı olunması da AKÇ'nin kuruluş amaçları arasında sayılabilir. Schuman Planı esas alınarak yapılan görüşmeler sonunda AKÇT'yi kuran ve aynı zamanda bugünkü Avrupa Birliği'nin temelini oluşturan Paris Antlaşması, Almanya, Belçika, Fransa, Hollanda, İtalya ve Lüksemburg arasında 15 Nisan 1951 tarihinde Paris'te imzalanmış ve 25 Temmuz 1952 tarihinde yürürlüğe girmiştir.⁶⁰

15 Nisan 1951 de Paris Antlaşması imzalanmasından sonra bu antlaşma 50 yıl boyunca geçerli kalmıştır. Üzerinde anlaşmaya varılan metinler, tarafların yasama

⁵⁹Karluk, a.g.e, s.5

⁶⁰Neslihan Erözbek, **Avrupa Birliği Kurumları ve Arşivleri**,
http://www.archimac.org/JAS/JAS2000/JAS02_05.spml - 24k, 26.09.2004

organlarınca onaylanmış ve 25 Eylül 1952 de AKÇT doğmuştur.⁶¹AKÇT antlaşmasının yürürlüğe girmesi ve Geçiş döneminden sonra 9 Şubat 1958 de Kömür ve Çelik Ürünlerinde ortak pazar oluşturulmuştur.

2.1.5. Avrupa Ekonomik Topluluğu'nun (European Economic Community) Kuruluşu, Amaçları ve Genişleme Süreci

2.1.5.1. AET'nin Kuruluşu

Avrupa Kömür ve Çelik Topluluğu'nun kurulmasından sonraki gelişmeler, Avrupa'da sektörel bazda olmayan daha geniş kapsamlı bir ekonomik birliğin kurulması yolundaki eğilimlerin de artmasına sebep olmuştur. Bu amaçla AKÇT üyesi ülkelerin (Federal Almanya, Fransa, İtalya, Hollanda, Belçika ve Lüksemburg) dışişleri bakanları, İtalya'nın Messina şehrinde 1–2 Haziran 1955 tarihlerinde yaptıkları toplantıda Belçika dışişleri bakanı Paul Henry Spaak başkanlığında bir komite kurmuşlardır. Komite, Batı Avrupa'da öncelikle ekonomik entegrasyonu gerçekleştirecek yeni bir topluluğun kurulması konusundaki çalışmalarını bir yıl içinde tamamlamıştır. Hazırlanan rapor, AKÇT yanında, Avrupa Ekonomik Topluluğu ve Avrupa Atom Enerjisi Topluluğu (EURATOM) adlı iki yeni topluluğun kurulmasını öngörüyordu. AKÇT'yi oluşturan altı ülkenin verdiği destek ile 18 aylık bir çalışmadan sonra, 25 Mart 1957'de Roma'da imzalanan anlaşmalardan sonra 'Avrupa Ekonomik Topluluğu' ve 'Avrupa Atom Enerjisi Topluluğu' kurulmuştur. Anlaşmalar 1 Ocak 1958 de yürürlüğe girmiştir.⁶² Bu birliğin dışında kalan İngiltere, birliğin başarısız olacağı düşüncesindeydi.

Avrupa Birliği'ni kurma yolunda önemli bir adım olan Roma Anlaşmasının imzalanması, şüphesiz bir anda olmamıştır. İkinci Dünya Savaşı sonrasında böyle bir savaşın bir daha yaşanmak istenmemesi için yapılan anlaşmalar ve kurulan uluslar arası birlikler de Roma Anlaşması gibi önemli bir anlaşmanın imzalanması için Avrupalı Devletlere yol göstermiş ve onları etkilemiştir. Örneğin 1948'de yürürlüğe giren GATT antlaşması, gümrük vergilerini ve ülkeler arası ticarete karşılaşılan engelleri ortadan

⁶¹Karluk, a.g.e.,s.5

⁶²Karluk, a.g.e, s.9

kaldırma ve ekonomik kaynakları daha verimli kullanma amaçlarıyla AET'yi kuran Roma Antlaşmasına etki etmiştir⁶³

2.1.5.2. AET'nin Amaçları

Topluluğun temel amacı, birliğin kurucu anlaşması olan Roma Antlaşmasında açıkça belirtilmiştir. Bu anlaşmaya göre Topluluk, kıtada bir silahlı çatışmayı ve savaşı engellemek için kurulmuştur. İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra tüm dünyada özellikle bu savaştan en çok etkilenen yer olan Avrupa'da böylesi bir savaşın bir daha yaşanmak istenmemesi ve savaşın yaralarının mümkün olan en kısa zamanda iyileştirilmesi amacıyla çeşitli adımlar atılmıştır. AET de bu niyet ve amaçlarla kurulmuş bir topluluktur. Diğer bir deyişle AET, kıtada 2. Dünya Savaşı gibi bir çatışmayı önlemek amacıyla kurulmuştur.⁶⁴ Kuruluşun diğer temel amaçları, “üye ülkeler arasında bir Ortak Pazar kurularak ekonomik politikaların zaman içinde birbirlerine yaklaştırılması, pazar içinde ekonomik etkinliklerin uyumlu bir şekilde geliştirilmesi, istikrarlı büyüme ile yaşam düzeyinin yükseltilmesi ve üye ülkelerin daha sıkı ilişki kurmalarını sağlamak” tır.

Topluluğun ekonomik birliğinin ilk dayanağını Roma Antlaşması oluşturmuştur. Üyeler arası tarife dışı engellerin kaldırılması (md:30), ortak gümrük tarifesi uygulaması (m:113), ortak vergi politikası uygulaması (md:95, 96,97), ortak tarım politikası uygulaması (m:39), gibi esaslar anlaşmada belirtilmiştir. Tüm bu ortak uygulamalar üretim faktörlerinin serbestleştirilmesine yöneliktir⁶⁵

Roma Antlaşması yürürlüğe girdikten sonra topluluğa üye ülkeler, giderek artan bir oranda kendi yetkilerinden ödün vererek birçok konuda hak ve sorumluluklarını topluluk organlarına devretmişlerdir. Bu yetkiler, üye ülkeler adına topluluk organları tarafından kullanılmaya başlanmıştır. Üye ülkelerin hak ve çıkarları da bu organlarca korunmaya başlanmıştır.

⁶³Dedeoğlu, a.g.e, s.80

⁶⁴Christian Hoppe, **Kopenhag Zirvesi ve Türkiye'nin AB'ye Tam üyeliği Paneli**, Ankara,20 Aralık 2002, Türkiye Avrupa Birliği Derneği, 2002,

⁶⁵Dedeoğlu, a.ge, s.81

Topluluk organlarına verilen yetkilerin kullanılması için birçok ortak politikalar geliştirilmiştir. Bu politikalarda öncelikle göze çarpan amaç “birlikte hareket etme” prensibidir.

Topluluğun bu politikalarını dört başlık altında toplayabiliriz.

a-Ortak Tarım Politikası

b-Ortak Ticaret Politikası

c-Ortak Sanayi Politikası

d-Ortak Sosyal Politika'dır.⁶⁶

Ayrıca, daha sonra Avrupa Birliği olacak olan Avrupa Ekonomik Topluluğu'na üye ülkeler, işçilerin serbest dolaşımı, yerleşme ve iş kurma hakkı, mesleklerin serbestçe icrası, milliyet nedeniyle ayırım yapmama, erkek ve kadınlar arasında eşit işe eşit ücret gibi kişiye haklar sağlayan birçok düzenlemeye imza atarak ekonomik hayatla ilgili birçok düzenleme getirmişlerdir. Birlik ikincil mevzuatı sayılan direktifler, tüzükler ve kararlar da hesaba katılırsa ekonomik hayatın tümünü kapsayan düzenlemeler yapılmış ve bireylere haklar tanınmıştır. Ancak bu düzenlemeler evrensel insan hakları değil, birlik temel haklarıdır. Çünkü bu haklar sadece birlik üyesi ülke vatandaşlarına tanınmıştır.⁶⁷

Görüldüğü gibi Avrupa Ekonomik Topluluğunun kurulmasında en önemli faktör, ekonomik etkenlerdir. Yani İkinci Dünya Savaşı sonrasında ekonomik olarak iyice yıpranan ve savaşın tahribatını mümkün olan en kısa zamanda tamir etmek isteyen Avrupa Ülkeleri, Önce AKÇT'yi daha sonra da AET'yi kurmuşlardır. AKÇT'den günümüze kadar geçen süre göz önüne alındığında da 20. Yüzyılın en büyük ekonomik, siyasi ve kültürel entegrasyonu gerçekleştirilmiştir.

⁶⁶Ahmet Çimen, **Gümrük Birliği ve Avrupa Topluluğu Türkiye İlişkileri**, s.80

⁶⁷Şeref Ünal, **Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi**, Ankara, TBMM Basımevi,1995 s.83

2.1.5.3. AET'nin Genişleme Süreci

Avrupa Ekonomik Topluluğu'nun ilk genişlemesi, İngiltere, İrlanda ve Danimarka'nın katılımlarıyla gerçekleşmiştir. 31 Temmuz 1961'de İrlanda, 9 Ağustos 1961'de Danimarka, 30 Nisan 1962'de ise Norveç AET'ye ilk katılım başvurularını yapmışlardır. 10 Mayıs 1967'de İngiltere ve İrlanda, 11 Mayıs 1967'de Danimarka, 21 Temmuz 1967'de ise Norveç AET'ye tam üyelik başvurusunda bulunmuşlardır.⁶⁸

Bu ülkelerden İngiltere ile 23 Haziran 1971'de Lüksemburg'da beş yıllık bir geçiş dönemini öngören müzakereler tamamlanmıştır. Katılma antlaşması ise 22 Ocak 1972'de Brüksel'de imzalanmıştır. İrlanda ve Danimarka'da yapılan halk oylamalarında "evet" oyları fazla çıkmış, fakat 1972 yılında Norveç'te yapılan halk oylamasında "hayır" oyları çoğunlukta çıkmıştır (%53). Böylece 1 Ocak 1973'te yürürlüğe giren katılım antlaşmalarıyla AET'nin üye sayısı 6'dan 9'a yükselmiş ve Norveç topluluğun dışında kalmıştır.⁶⁹

AET'nin birinci genişleme süreci içinde gerçekleşen ve 1967'de yürürlüğe giren Füzyon (Birleşme) Anlaşmasından da kısaca söz edilmesi gerekmektedir. 1 Temmuz 1967 tarihinde yürürlüğe giren Füzyon Antlaşması ile Avrupa Toplulukları için tek bir konsey ve tek bir komisyon kurulmuştur. Bu anlaşmayla üç ayrı Avrupa Topluluğunun (Avrupa Ekonomik Topluluğu, Avrupa Kömür ve Çelik Topluluğu ve Avrupa Atom Enerjisi Topluluğu) yürütme organları birleştirilmiştir. Her toplulukta ayrı ayrı bulunan konsey ve komisyonlar her üç topluluk için birleştirilmiştir. Kuruluşlarından itibaren AET ve AKÇT için ortak bir kurum olan Avrupa Parlamentosu ile Avrupa Adalet Divanı, EURATOM'u da kapsamı içine almıştır.⁷⁰

AET'nin ikinci genişleme aşaması, Yunanistan ile gerçekleşmiştir. Roma Antlaşmasının yürürlüğe girmesinden 1,5 yıl sonra Yunanistan AET'ye "ortak üye" olmak için başvurmuştur. Yapılan görüşmelerden sonra AT ile Yunanistan arasında Atina'da bir ortaklık antlaşması imzalanmıştır. Yunanistan, 1 Kasım 1962'de yürürlüğe giren

⁶⁸Karluk, a.g.e, s.11

⁶⁹Karluk, a.g.e, s.11

⁷⁰**Birleşme (Füzyon) Anlaşması (Merger Treaty)**, <http://www.ikv.org.tr/sozluk2.php?ID=1005> - 19, 26.09.2005

anlaşmadan 22 yıl sonra Topluluğa girebilmiştir. Yunanistan 1 Ocak 1981’de topluluğa 10’uncu üye olarak katılmıştır.

Yunanistan’ın Topluluğa tam üye olmak istemesini Türkiye açısından da değerlendirmek gerekmektedir. Bilindiği gibi Türkiye’nin AET’ye üyelik için başvuru sebepleri arasında Yunanistan’ın üyelik başvurusu gelmektedir. Özellikle Ege’de Türkiye ile sorunlar yaşayan Yunanistan’ın üyeliği gerçekleştiği takdirde, Türkiye’nin uluslar arası alanda yalnız bırakılacağı ve Yunanistan’ın daha güçlü pazarlık olanaklarına kavuşacağı düşüncesi hâkimdi. Böylece AET’yi de arkasına alan Yunanistan Türkiye ile yaşadığı sorunlarda kendisini daha güçlü hissedecekti. Ayrıca AET’ye üyelikle elde ettiği siyasi ve ekonomik avantajları Türkiye’ye karşı kullanabilecekti. Yunanistan’ın üyeliğinin kendisi için olumsuz taraflarının olduğunun bilincinde olan Türkiye’de Yunanistan’ın başvurusundan iki hafta sonra, yani 31 Temmuz 1959 tarihinde AET’ye resmen başvurarak ortaklık talebinde bulunulmuştur.

Avrupa Topluluğu 1 Ocak 1986 tarihinde İspanya ve Portekiz’in topluluğa katılması ile genişleme aşamasının üçüncüsünü gerçekleştirmiştir.

Türkiye ve AB ilişkileri tarihini incelerken de değinileceği gibi Türkiye, 14 Nisan 1987’de Avrupa Birliğine tam üyelik müracaatında bulunmuş fakat çeşitli gerekçelerle olumsuz cevap almıştır.

1990 yılında da iki Almanya’nın birleşmesinden sonra yeni bir üye girişi olmaksızın sınırlarını genişletmek durumunda kalmıştır. Genişleme süreci, Avusturya, İsveç ve Finlandiya’nın katılımlarıyla devam etmiştir. Bu üç ülke ile katılım müzakereleri 1993 yılında başlatılmış ve 1995 yılında, bu ülkeler Avrupa Birliği’ne tam üye olmuşlardır. Bu katılımlarla AT’ye üye ülkelerin sayısı 15’e yükselmiştir.⁷¹

Eski adıyla Avrupa Ekonomik Topluluğu olan Avrupa Birliği yukarıda belirtilen aşamalardan geçerek 2004 tarihine gelmiştir. Bu tarihte ise tarihini en büyük genişleme sürecini yaşamıştır. 1 Mayıs 2004 tarihinde 10 ülke, (Çek Cumhuriyeti, Estonya, Güney

⁷¹Karluk, a.g.e, s.17

Kıbrıs Rum Yönetimi, Letonya, Litvanya, Macaristan, Malta, Polonya, Slovakya ve Slovenya'nın) katılımıyla Birlik, beşinci ve en büyük genişlemesini gerçekleştirmiştir.⁷²

Birer Avrupa ülkesi olmakla birlikte İsviçre ve Norveç, ülkelerinde yapılan halkoylaması sonucu Avrupa Birliği'ne "hayır" oyları çoğunlukta çıktığı için bu iki ülke Avrupa Birliği'nin dışında kalmayı tercih etmişleridir.

2.1.5.4. Avrupa Tek Senedi

Adında anlaşma sözcüğü geçmeyen bir anlaşmadır. Avrupa Tek Senedi, Avrupa Topluluklarını kuran antlaşmalara değişiklik getiren hükümler ile dış politika alanında üye devletler arasında işbirliğini öngören hükümleri (Avrupa Siyasi İşbirliği) tek bir belgede toplamış olması nedeniyle bu şekilde Adlandırılmıştır.⁷³

1 Temmuz 1987 tarihinde yürürlüğe giren Avrupa Tek Senedi ile Avrupa Topluluklarını kuran Antlaşmalar, ilk kez kapsamlı bir biçimde düzenlenmiştir. Avrupa Tek Senedi ile yeni ortak politikalar saptanmış, mevcut olanlar geliştirilmiştir. Bu çerçevede Roma Antlaşması'na sosyal politika, ekonomik ve sosyal uyum, çevre gibi konularda yeni maddeler eklenmiştir. Ayrıca, "işbirliği usulü" adı verilen bir sistem çerçevesinde Avrupa Parlamentosu'na Komisyon'un yasa koyma önerilerini ikinci kez değerlendirmek suretiyle yasama sürecini daha yakından etkileme imkânı verilmiştir. Yine Tek Senet ile daha önce oybirliğinin gerekli olduğu, Ortak Gümrük Tarifesi'nde değişiklik yapılması, hizmetler, sermayenin serbest dolaşımı, ortak ulaşım politikaları konularında alınan kararların nitelikli çoğunluğa dayanması kararlaştırılmıştır. Üye ülkeler arasında "Avrupa Siyasi İşbirliği" aracılığı ile dış politikada işbirliği yapılması da Tek Senet ile karara bağlanmıştır.⁷⁴

⁷²AB'nin Genişlemesi,

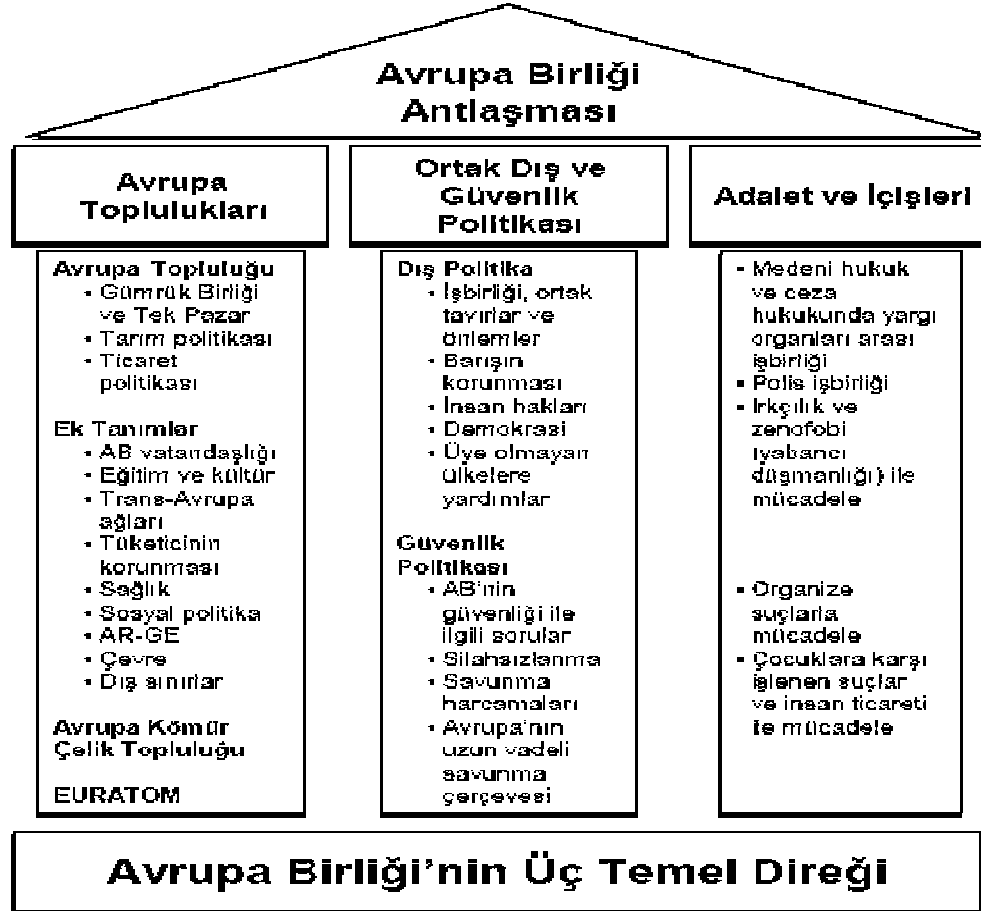
<http://www.deltur.cec.eu.int/default.asp?pId=3&lang=0&prnId=1&ord=0&fop=1>, 30.09.2005

⁷³Sahir Özdemir, **Avrupa Ekonomik Topluluğu, Avrupa Topluluğu, Avrupa Toplulukları, Avrupa Birliği, Roma Antlaşması, Avrupa Tek Sendi, Avrupa Birliği Anlaşması, Maastricht Anlaşması, Amsterdam Anlaşması, Nice Anlaşması**, <http://www.ekutup.dpt.gov.tr/ab/ozdemirs/kavram.pdf>, 26.10.2005

⁷⁴Avrupa Birliği'nin Tarihçesi, www.archimac.org/JAS/JAS2000/JAS02_05.spml - 24k, 26. 09.2005

2.1.6. Avrupa Birliği (Maastricht) Zirvesi

Şekil 1 Maastricht Zirvesi'yle gerçekleştirilen AB'nin yapısı

Değişim ve Gelişim Sürecinde Avrupa Birliği ve Türkiye,
http://www.gencnet.org/images/yayinlar/AB_kitapcik.pdf, 10.10.2005

Maastricht Antlaşması ile Avrupa Toplulukları (AKÇT, AET, EURATOM) Avrupa Birliği (AB) bünyesine dâhil edilmiştir. Avrupa Birliği'ni kuran bu Antlaşma ile AB'nin "üç temel sütünü" oluşturulmuştur. Birinci sütun, Roma Antlaşması ile oluşturulan Avrupa Ekonomik Topluluğu ve Avrupa Atom Enerjisi Topluluğu ile Paris Antlaşması'yla kurulan Avrupa Kömür ve Çelik Topluluğundan meydana gelmektedir. Ekonomik ve parasal birlik ve daha önce bahsedilen yetkiler de bu sütuna dâhildir. İkinci sütun, Ortak Dışişleri Güvenlik Politikasını (ODGP) içermekte ve Avrupa çapında bir savunma politikasını başlatmayı hedeflemektedir. Üçüncü sütun ise, Adalet ve İçişlerini kapsamaktadır. Bu çerçevede, göç ve siyasi iltica alanlarında aralarındaki işbirliğini artırmak isteyen üye ülkeler bir Avrupa Polis Ofisi (Europol) kurmuşlardır. Ancak ikinci

ve üçüncü sütun, karar alma mekanizmaları ve hükümetler arası karakterleri nedeniyle birinci sütundan farklıdır. Bu alanlarda, üye ülkeler, AB Zirveleri ya da Bakanlar Konseyi kanalıyla girişimde bulunabilirler. Ancak bu çerçevede alınan kararlar siyasi nitelikte olup Adalet Divanı önünde bağlayıcılıkları yoktur.⁷⁵

Maastricht Antlaşması, ekonomik faaliyetlerin uyumlu ve dengeli gelişimini; enflasyonsuz, sürdürülebilir ve çevre korumasına önem veren bir büyümenin sağlanmasını; üye ülke ekonomilerinin uyum içinde birbirlerine yaklaşmasını ve Avrupa vatandaşları için daha güçlü bir birlik yaratılmasını hedeflemiştir.

Bu anlaşma ile Avrupa Toplulukları üyesi ülkeler, Avrupa Birliği çatısı altında toplanmış, ekonomi başta olmak üzere parasal birlik, ortak savunma ve güvenlik, adalet ve içişleri gibi alanlarda yeni oluşumların temeli atılmıştır. Bu anlaşma ile Avrupa ülkeleri yeni bir döneme girmiştir.

Bu anlaşma ile Roma Antlaşması'nın pek çok hükmü değiştirilmiş, bazı maddeler yürürlükten kaldırılarak, Avrupa Tek Senedinden sonra en büyük değişiklik gerçekleşmiştir.⁷⁶ Maastricht Antlaşması ile Avrupa Birliğine geçilmiş, Avrupa Birliği'nin birleşmesi yolunda, Ekonomik ve parasal birlik, güvenlik ve ortak dış politika, adalet ve içişlerinde birlik gibi birçok konuda önemli gelişmeler kaydedilmiştir.

Ayrıca Maastricht Anlaşması var olan karar alma mekanizması yöntemlerini (Parlamento onayı, danışma ve işbirliği) bazı yeni alanlara genişletmiş ve buna ek olarak, yeni bir yöntem olan "ortak karar alma" prosedürünü düzenlemiştir.

Maastricht kriterleri ise, AB'ye üye ülkelerin Ekonomik ve Parasal Birliğe katılabilmeleri için gerekli şartlarını belirlemektedir. Maastricht Anlaşması'nda, Ekonomik ve Parasal Birliğin (EPB) aşamaları, bu süreçte izlenecek ekonomik ve parasal politikalar ile bunların gerektirdiği kurumsal değişiklikler ayrıntılı olarak düzenlenmiştir. Bu düzenleme çerçevesinde EPB'nin son aşamasına geçiş öncesinde, üye ülke

⁷⁵Avrupa Birliği'nin Tarihçesi, http://www.archimac.org/JAS/JAS2000/JAS02_05.spml - 24k, 26.09.2005

⁷⁶Çimen, a.g.e, s.109

ekonomileri arasındaki farklılıkların giderilebilmesini sağlayacak bazı makro büyüklükler açısından yakınlama kriterleri tespit edilerek bu kriterlere uyulmaması durumunda yaptırımlar belirlenmiştir.

Genişleme süreci bir yandan devam ederken, AB, derinleşme çabalarını da sürdürmüştür. 1 Ocak 1999 tarihinde Euro, 11 üye ülkede (Almanya, Avusturya, Belçika, Finlandiya, Fransa, Hollanda, İrlanda, İspanya, İtalya, Lüksemburg, Portekiz) resmi para birimi haline gelmiş ve üye ülkelerin ulusal paralarının Euro'ya dönüşüm oranları geri dönülemez bir şekilde sabitlenmiştir. Danimarka ve İngiltere ile katılım şartlarını karşılayamayan Yunanistan ve İsveç ise “adaylar” olarak kalmışlardır. 1 Ocak 2002’de Avrupa ortak para birimi Euro, 12 ülkede resmen tedavüle girmiş, banknot ve madeni para olarak kullanılmaya başlanmıştır. İyileşen ekonomik durumu sayesinde Yunanistan da Euro alanı içine katılımcı ülke olmaya hak kazanmıştır.

2.2. Türkiye Avrupa Birliği İlişkileri Tarihi

2.2.1. Devlet Politikası Olarak Batılılaşma

Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin üç temel hedefi vardır; Bunlardan bir tanesi, demokratik hukuk devleti olmaktır. İkincisi, serbest bir piyasa ekonomisine sahip olmak ve bunu geliştirmektir. Üçüncüsü de, güvenlik konularında batı ile ittifak içinde olmaktır. Bu üç temel hedef o kadar açık biçimde Türkiye'nin Avrupa Birliği ile bütünleşmesini beraberinde getiren hedefler ki, O kadar Avrupa Birliği'nin hedefleriyle ve içeriğiyle örtüşmektedir ki bundan başka türlü düşünmek mümkün değildir.⁷⁷

Yukarıda belirtildiği gibi Avrupa ile bütünleşmek olgusu, Türkiye'nin en esaslı devlet politikalarından biridir. Bazı istisnalar dışında günümüzde hiçbir parti AB ile bütünleşmeye karşı çıkmamaktadır.⁷⁸ Çünkü Türkiye için, Avrupa Birliği'ne üyelik, basit bir dış politika tercihi değildir. Avrupa Birliğine üyelik, Türkiye'nin Tanzimat'tan beri devam eden ve Atatürk döneminde doruk noktasına ulaşan modernleşme ve çağdaşlaşma

⁷⁷Eriş, a.g.e., s.18

⁷⁸Sübüdey Togan, **Avrupa Birliğine Giriş Sürecinde Türkiye'nin Siyasal ve Ekonomik Sorunları Sempozyumu**, Denizli, 13 Nisan 2001, TBMM Kültür Sanat ve Yayın Kurulu Yayınları, 2001

hareketinin son ve nihai halkasıdır.⁷⁹ Türkiye'nin 2001 ulusal programında bu durum şu şekilde ifade edilmektedir:

Atatürk'ün önderliğinde kurulan Türkiye Cumhuriyeti, benimsemiş olduğu değerler sistemi temelinde çok kısa bir zaman dilimi içinde, toplumsal yaşamın her alanında gerçekleştirdiği devrimlerle, Türk Milletini ilk kez ortak coğrafyayı ve tarihi paylaştığı Avrupa ailesiyle aynı değerler sisteminde buluşturmuştur.⁸⁰

Burada Türkiye ile Avrupa arasındaki ilişkilerin ayırıcı bir özelliğine değinilmesi gerekmektedir. Türkiye'nin Avrupa ile ilişkisi, Osmanlı dönemindeki ilk batılılaşma girişimlerinden bu yana, yani 200 yıldır devletin tasarrufu olarak kalmıştır. Devlet, Avrupaileşmek dendiğinde kendini ayakta tutmak için gerekenden fazlasını gerçekleştirmemiş ve dinamiği tabana yaymaktan her zaman geri durmuştur.⁸¹

Yukarıdaki açıklamalar dikkate alındığında denilebilir ki: Türkiye'nin 31 Temmuz 1959 tarihinde Avrupa Ekonomik Topluluğuna ortaklık için başvurması siyasal açıdan bakıldığında batı dünyasının ve değerler sisteminin bir parçası olma arzusunun ifadesidir.⁸²

Türkiye'nin Avrupa'nın yanında yer almak istemesinin sebeplerine geçmeden konuya Batı açısından bakılması gerekmektedir. Neden İkinci Dünya Savaşından sonra ortaya çıkan Soğuk Savaş döneminde, Türkiye'nin batıya yaklaşmak istemesi tuhaf karşılanmamıştı? Yani, Farklı bir sosyal yapı, din ve geri kalmış bir ekonomik yapıya sahip olan Türkiye'yi, Batı neden tamamen reddetmemişti?

Çünkü bu dönemde iki bloklu bir dünya ortaya çıkmıştı. Türkiye gibi jeopolitik yönden son derece önemli bir konumda olan ülkeyi Batı Dünyası yanında tutmak istiyordu. Yani iki bloklu bir dünyanın oluşması Türkiye'nin önemini daha da arttırmıştı. Batı'nın gözünde Türkiye, doğudan gelebilecek "Komünizm Tehlikesi"ne karşı çok önemli bir jeopolitik durumda bulunuyordu. Türkiye, Doğu Blok'una karşı bir kanat

⁶⁹Ergun Özbudun, **AVRUPA Birliğine Giriş Sürecinde Türkiye'nin Siyasal ve Ekonomik Sorunları Sempozyumu**, Denizli, 13 Nisan 2001, TBMM Kültür Sanat ve Yayın Kurulu Yayınları, 2001

⁸⁰**Ulusal Program**, 19.03.2001, <http://www.belgenet.com/arşiv.23.01.2005>

⁸¹Osman Özsoy, **Türkiye'nin Avrupa Birliği üyeliğinin Türkiye'ye ve AB'ye etkileri**, İstanbul, Türk genç İş Adamları Vakfı AB Yayınları, 2002, s.23

⁸²Esra Çayhan, **Dünden Bugüne Türkiye Avrupa Birliği ilişkileri ve Siyasal Partilerin konuya Bakışı**, İstanbul, Boyut Yayıncılık, 1997, s.417

görevini görecekti ve Batı çıkarları açısından çok stratejik bir coğrafyada bulunuyordu. Sovyetler Birliğinin varlığı Avrupa'yı Türkiye'yi savunma sistemi içinde tutma sonucuna götürmüştür.

Denilebilir ki, AET'nin Türkiye'ye karşı yaklaşması aslında Türkiye'nin kaygılarından çok farklı kaygılara dayanıyordu. Ekonomik bir bütünleşme olarak planlanan AT, Türkiye'nin ekonomik durumuna pek aldırılmıyordu. Kapitalistler ve Komünistlerin kıyasıya çekiştiği soğuk savaş dünyasında, AT'nin Türkiye'ye dönük politikaları özellikle güvenlik politikaları tarafından yönlendiriliyordu. Böyle bir ortamda AT'nin Türkiye ile ilişkilerinin ne yönde ilerleyeceği, ya da ne yönde ilerlemesini istediği yönünde bile herhangi bir fikri yoktu. Temel amaç, Türkiye'nin batı bloğu içinde tutulmasıydı.

Ayrıca Türkiye'nin AET içine girmesine ABD de taraftardı. Çünkü önemli olan Türkiye'yi Batı Bloğu'nun içersinde tutmaktı. Savaş sonrası Türkiye'nin Marshall yardımına dâhil edilmesi de Türkiye'yi batının yanında tutmak isteğinin bir sonucudur. İki kutuplu bir dünyada batı İttifakının lideri olan ABD, Türkiye gibi coğrafi yönden SSCB'ye yakın, bir üst olarak kullanılabilir ve son derece jeostratejik öneme haiz bir ülkeyi ne pahasına olursa olsun batı ittifakının içinde tutma niyetindeydi.

2.2.2. Devlet Politikası Olarak Avrupa Birliği'nin İstenmesinin Sebepleri

Türkiye'nin AET başvurusu, diğer batılı kurumlara başvurularda görüldüğü gibi sadece bir dış politika meselesi olmanın ötesinde anlamlar içermektedir. Bu başvuru, tek başına ekonomik bütünleşme isteğinden kaynaklanan bir işbirliği arzusu değildir. Türkiye, batıyla girdiği tüm ilişkilerde batı ailesine eşit bir üye olarak girme hedefi ile bağımsızlığını ve bütünlüğünü devam ettirebilme kaygılarını hep en önde tutmuştur. AET ile ilişkiler de bir istisna oluşturmamıştır. İç ve dış güvenliğini, istikrarını batı ile bütünleşme yoluyla garanti altına almaya çalışan Türkiye, AET'yi, SSCB ve Yunan dış tehditlerine ve içerideki politik ve ekonomik sıkıntılarına çare olarak görmüştür. AET, Türkiye'nin İmparatorluğun son dönemlerinde başlayan, Türkiye Cumhuriyetinin

kurulması ve batı örneğine göre kurulan yeni değerler sisteminin yani Avrupalılığının kesin onayı olacaktı.

Türkiye'nin AET'ye resmen başvurusuyla somut olarak başlayan dönemden günümüze kadar geçen sürede, Türkiye hangi sebeplerle batının yanın da olmak istiyordu sorusuna cevap bulmak gerekmektedir. Türkiye'nin yüzünü Batıya dönmesine sebep olan faktörler nelerdi?

Bu sorunun cevabı aşağıda maddeler halinde sıralanmıştır. Fakat burada konu ile ilgili olarak Recep Tayyip Erdoğan'ın konu hakkındaki açıklamalarına yer verilmesi gerekmektedir. Erdoğan, Türkiye cumhuriyeti başbakanı olarak Türkiye'nin Batıya yönelmesinin sebeplerini kendi cümleleriyle şu şekilde ifade etmiştir.

Türkiye'nin benimsediği değerler batı demokrasinin temel aldığı değerlerdir. Bunlar modernleşmenin yüksek standartlarının da temelidir. Bu sebeptir ki, Türkiye birleşmiş bir Avrupa oluşturma yönündeki çabalara başından beri ilgi duymuştur. Türkiye daha Avrupa Ekonomik Topluluklarının kurulmasından önce Avrupa Konseyi ve OECD'nin kurucu üyesi ve NATO'nun ilk üyelerinden birisi olmuştur. Avrupa Birliği'nin kurucuları Robert Schumann ve Jean Monet bugünkü Avrupa Birliği'nin felsefesini gönüllülüğe dayanan ve isteyen her ülkeye de açık olacak işbirliği ve dayanışma anlayışına dayandırmışlardır. Türkiye'nin Cumhuriyetimizin temel prensiplerine ve dayandığı değerler sistemine uygun olan bu anlayış çerçevesinde Avrupa Ekonomik Topluluğu'na kurulduktan sadece bir buçuk yıl sonra 31 Temmuz 1959 tarihinde üyelik başvurusunda bulunması şaşırtıcı değildir. Zira Türkiye geçirdiği evrimle bugün Avrupa Birliği'ne dönüşen oluşumla 44 yıllık uzun bir geçmişi bulunan ilişkilerini başından beri kendi uygarlık projesinin doğal uzantısı olarak görmüştür.⁸³

2.2.1.1. Sovyetler Birliği Tehdidi

Günümüzde geçerliliği kalmasa da soğuk savaş döneminde, Sovyetler Birliği tehdidi, Türkiye'yi batıya yaklaştıran önemli nedenler arasında bulunmaktadır. Yukarıda belirtilen 'Batı'nın Sovyet tehdidine karşı Türkiye'yi yanında görme arzusu' tek taraflı değildi. Aynı şekilde Türkiye de Sovyet tehdidi karşısında Batı'nın yanında yer almak istemiştir. SSCB, İkinci Dünya Savaşından sonraki iki kutuplu dünyada demir perde ülkelerinin lideri durumuna gelmişti. Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin de kuruluşundaki benimsediği ilkeler komünizmle tamamen zıt ilkelereydi. Sonuç olarak komünizmle karşı karşıya olan batı dünyasının yanında yer almak gerekmektedir.

⁸³Recep Tayyip Erdoğan, Türkiye'deki Reform Süreci-Avrupa Birliğine Yakınlaşma mı?, Recep Tayyip Erdoğan'ın 3.Eylül 2003 tarihinde Berlin'de Friedrich-Ebert-Vakfı ile Essen Türkiye Araştırmalar Merkezi'nin ortaklaşa düzenledikleri toplantıdaki konuşması, <http://www.festr.org/files/Rede-Erdogan%20TR.pdf> -30.09.2005

2.2.1.2. Ekonomik Sebepler

Osmanlı Devleti'nin son zamanlarından itibaren sürekli olarak ağır savaşlardan kurtulamayan Türkiye, bir de kurtuluş savaşı vermek zorunda kalmıştır. İkinci Dünya Savaşına girmemiş ama savaşa katılan bir ÷lke gibi ekonomik olarak sarsılmış adeta savaşa girmiş gibi etkilenmiştir. Bu olumsuz ekonomik koşulların etkisi ile İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra Avrupa'da oluşmaya başlayan ekonomik birlikten payını almak istemiştir. Batıda oluşmaya başlayan bu ekonomik birlik, Türkiye'nin zengin ve istikrarlı bir ÷lke olma planlarının tam merkezinde yer almıştır. Ayrıca önemle belirtilmelidir ki, 1950'lerde Türkiye'nin AET'ye başvurusunun altında yatan ekonomik sebepler bugün aynı Şekilde geğerliliğini korumaktadır. O tarihlerde Batı, nasıl ki Türkiye'nin ekonomik olarak zengin ve istikralı bir ÷lke olma çabalarında çok önemli bir konuma sahipse bugün de aynı Şekilde bu konum geğerliliğini korumaktadır.

Üçüncü bölümde belirtildiği gibi ekonomik sebepler, Türkiye'nin batıya yaklaşmasında en önemli etkeni oluşturmuştur. Çünkü Türkiye, Batı ile karşılaştırıldığında ekonomik kriterler yönünden geri kalmış bir ÷lke görüntüsü vermektedir.

2.2.1.3. Tarihi ve Kültürel Sebepler

Soğuk Savaş'ın sona ermesi ile birlikte dünyanın sadece siyasi görünümü değil Doğu-Batı, Kuzey-Güney kavramları da ciddi bir revizyondan geçmiştir. Kavramsal düzeydeki bu değişime en yoğun Őekliyle maruz kalan bölge de hiç Şüphesiz Avrupa olmuştur. Bu yeni ortamda 'kültür, medeniyet, kimlik' gibi kavramlar uluslararası ilişkilerde belirleyici olarak yeniden belirmişlerdir. Özellikle Türkiye-Avrupa Birliği ilişkilerinde yaşanan son olaylar göstermektedir ki Avrupa siyasi olaylarının incelenmesinde sadece siyasi ya da sadece ekonomik verileri kullanmak yeterli değildir. Özellikle Soğuk Savaş sonrası dönemde, Türkiye-Avrupa ilişkilerini, kültür ve medeniyet faktörlerini görmezden gelerek incelenmesi mümkün olamaz.

Osmanlı Devleti'nin de savaşlarda alınan yenilgilerle başlayan batı örneklerine göre ışlahat hareketleri, Cumhuriyetin başında zirveye ulaşmış, sosyal, kültürel, siyasi, hukuki alanlarda köklü değişikliklerle Batı örneği ile yeni bir devlet kurulmuştur. Devlet

yönetiminden kılık ve kıyafetlerin şekline, doğum-ölüm olaylarını düzenleyen medeni hukuktan eğitim öğretim sistemine kadar bütün alanlarda batı örnek alınarak yapılan yenilikler aslında Batı'nın yanında olmak isteğinin bir ifadesiydi. Toplum hayatını bu kadar değiştiren inkılaplardan sonra Batı'nın yanında olmanın bir devlet politikası olarak kabul edilmesinin hiç de yadırganacak bir tarafı bulunmamaktadır. Çünkü Türkiye 'de batı tarzı yaşam, toplum hayatının her kesimine girmiş ve toplumu etkilemiştir. Bunun sonucunda da Türkiye, sosyal ve kültürel yönden Batıyı kendisine daha yakın görmüş ve onun yanında yer almak istemiştir.

2.2.1.4. Yunanistan Faktörü

Jeopolitik açıdan Ege'nin her iki kıyısında yaşayan Türk ve Yunan vatandaşlarının çıkarları, iki jeostratejik bölgede düğümlendiği için, zamanla ortaya çıkan sorunlar, kurallara bağlılık nedeniyle kronikleştirilmiştir.⁸⁴ Bu rekabet ortamında, Yunanistan'ın AET'ye başvurmasına Türkiye'de seyirci kalmamış ve AET'ye üyelik için başvurmuştur. Türkiye'nin Batı'ya yönelmesindeki Yunanistan faktörünü Meltem Müftüler Baç şu şekilde açıklamaktadır:

Türkiye'yi bu başvuru yapmaya iten nedenler şu şekilde özetlenebilir: Türkiye'nin batıya yönelmesinin sonuca ulaşması; Türk ihracat mallarının Avrupa pazarına serbest girişini sağlamak; İktisadi büyüme için bir uyarıcı bulmak. Bunların hepsinin üstünde Türkiye'yi başvuru için harekete geçiren bir sebep daha vardı: Yunanistan....Türk dış politika geleneği Avrupa ile kurduğu yeni ilişkilerden kaynaklanan siyasi ve iktisadi avantajlarını Türkiye'ye karşı kullanma ihtimali karşısında Yunanistan'ın yakın takibini gerektirmekteydi. Bu anlayış Yunanistan'ın Batının altın çocuğu olduğuna dair tarihsel ve karşılıklı şüphe, korku ve bilgiden kaynaklanmaktaydı.⁸⁵

Görüldüğü gibi Yunanistan'ın AET üyesi olmakla kazanacağı avantajlardan yoksun kalmak istemeyen Türkiye, yukarıda sıralanan, siyasi, ekonomik ve devlet politikası olma gibi sebeplerinin sonucunda, zamanın siyasi iktidarı gerekli kararı alıp, Yunanistan'ın başvurusundan iki hafta sonra, yani 31 Temmuz 1959 tarihinde AET'ye resmen başvurarak ortaklık talebinde bulunulmuştur. Bu başvuru ile Türkiye'nin Avrupalı olma macerası resmen başlamış olmaktadır.

⁸⁴Korkmaz Tağma, **Çağcılılaşma ve Avrupa Birliği**, Zaman Gazetesi, 23.05.2203

⁸⁵Meltem Müftüler Baç, **Türkiye ve AB: Soğuk Savaş Sonrası İlişkiler**, İstanbul, Alfa yayınları, 2001, S.26

2.2.2. Avrupa Birliği Üyeliği ve Kimlik Sorunu

Kültürel açıdan incelendiğinde AB, tarihte eski Roma'nın veya yakın tarihte eski Sovyetler Birliği'nin sahip olduğu gibi bir kültürel çeşitliliği barındırmaktadır. Bu bağlamda ortak bir "Avrupalı" veya "Avrupa Birlikliği" kimliğini oluşturmak çok daha zor olacaktır. Çünkü ulus-devlet kalıpları içinde gelişmiş bulunan ulusal kimliklerin, AB gibi yeni bir siyasal kimlik gerektiren siyasal yapının gerekleri doğrultusunda, yeni bir kimliğe dönüşmesi uzun bir zaman gerektirecektir. Bu süreçte, tabii ki milli devletlerin ideolojileri ve ideolojilerin temelini oluşturan inanç ve tarih sistematiki sarsılacak, yeniden yorumlanacaktır.

AB'deki asıl sorununun, üye ülke vatandaşlarının bütünleşme sürecine etkin olarak katılmamaları ve ortak kimlik bilincini geliştirememeleri olduğu bilinmektedir. Maastricht Antlaşması ile geliştirilen Birlik vatandaşlığı kavramı, ortak kimlik bilincinin gelişmesine yönelik önemli bir adım olarak görülmüş, ancak bugüne kadar beklenen etkiyi gösterememiştir.⁸⁶

Bir Avrupa kimliği oluşturmaya yönelik uğraş ve politikalar, hem ortaklaşa Avrupa değerlerini vurgulamak, hem de üye ülkeler arasındaki farklı ulusal ve kültürel değerlere saygı göstermek ve bunları başarı ile dengelemek durumundadır. Avrupa Birliği'ni araştıran birçok çalışma bir ortaklaşa kültür ve kimlik yokluğunu veri olarak almışlardır. Bir ortaklaşa Avrupa politik kimliği oluşturmak, ortaklaşa bir dil, politik parti ve medya olmayışı, Avrupa çapında politik sorunların tartışılabileceği bir ortamın bulunmayışı nedeniyle güçlükle ilerleyebilmektedir. Paylaşılan bir Avrupalı Kimliği olmayışı ve böyle bir kimliğin oluşturulmasındaki güçlükler, Bir Avrupa politik sisteminin ilerdeki oluşumunu da engelleyebilecektir.

Avrupa'nın her yöresinde politik kimlik sorunları ciddi sonuçları ile gündemde kalmayı sürdürmektedir. Çeşitli kültürel guruplar da kendi ulusal ve kültürel kimliklerine sadık bir tavırla taleplerini dile getirmektedir. Doğu ve Güney Avrupa'da, ulusal ve etnik hareketler giderek yeni ulus-devletlerin doğmasına yol açabilmektedir. Fakat bütün bunlar savaş ve şiddet yaşanmadan gerçekleşmemiştir. Savaş ve şiddet halen Avrupa kıtasından

⁸⁶Kodakcı, a.g.e, s.14

kovulabilmiş musibetler değildir. Ulus-devlet kuran yeni devletler de Avrupa Birliği'ne katılmayı istemekte ve durumlarını birliğin normlarına aykırı görmemektedirler. Batı Avrupa ülkelerinde de ulus-devlet öncelikleri Birlik için ciddi sorunlar doğurabilmektedir. İngiltere'nin katılımı, Fransa ve Danimarka'nın Birlik (Maastricht) Antlaşması sonrasında (1992–1993) yaşadıkları, Norveç, İsveç ve Finlandiya'nın (1994) referandum öncesi tartışmaları, ulusal kimlik ve egemenlik hakları önceliklerinin kolay göz ardı edilemeyeceğini ortaya koymaktadır.⁸⁷

Avrupa'da ulusal kimliğin herkes için geçerli bir tanımını yapmak mümkün değildir. Tek uluslusundan çok uluslusuna, merkezi-üniter siyasal yapıdan federal yapıya birçok farklı oluşumun bulunduğu Avrupa Birliği içinde, çözüm kaçınılmaz olarak, farklılıkların beraberliği üzerine inşa edilecektir. Bu ise tek tip bir "ulus" tanımını mümkün kılmamaktadır. Dolayısıyla ulusal kimliğin, birçok örnekte, ulus-devlet kimlikleri ve yerel kimlikler arasında sıkıştığı söylenebilir.⁸⁸

Eğer, birlik sonrası Avrupa'da yeni bir ulus ortaya çıkacak, yeni bir Avrupa ulusal kimliği doğacaksa; ABD'de olduğu gibi, bu oluşum etnik özden yoksun olacaktır. Bütün bunlara rağmen, Avrupa Birliği'nde ulusal kimlikler ve diller yerine daha üst bir ulusal kimlik ve dili (İngilizce gibi) geçirme gayretleri de yok değildir. AB bu konuları zamana bırakmış gibi görünmektedir.⁸⁹

Bununla birlikte, AB kimlik krizi sürecini aşma konusunda avantajlara da sahiptir. AB üyesi ülkelerin tamamı Hıristiyan kültür dünyasına mensuptur. Ortodoks Yunanlılar dışında, Katolik ve Protestan mezheplerinin AB hâkimiyeti vardır. Ayrıca ortak bir değerler sisteminin gelişmesine yardımcı olan bir Avrupa tarihi mevcuttur. Bütün bunlar, yeni Avrupa siyasi kimliğinin inşasında rol oynayacak olumlu kültürel önkoşullardır.

Türkiye'nin AB üyeliği durumunda ise, Avrupalının türdeş kültüründe bir yabancı madde reaksiyonu yaratacaktır. Çünkü Türkler, tarihsel perspektiften bakıldığında, varlıkları ile Avrupa kimliğinin oluşmasına yardımcı olan "öteki" olmuşlardır. Avrupalı,

⁸⁷Merih, a.g.e, 09.01.2001

⁸⁸Ahmet İnel, **Avrupa Birliği üzerine Dört Soru**, Helsinki Yurttaşlar Derneği Bülteni, http://www.hyd.org.tr/tr/bulten.asp?bulten_id=14&yazi_id=40, 16.10.2005

⁸⁹Sabri Tekir, **Görüşler Düşünceler: Dil, Kimlik ve Kültürel Zenginlik**, 007.03.2005, www.kafkasfederasyonu.org/v1/index.php?goster=nart&id=443 - 85k -, 19.02.2006

“ne olmadığını”, yani Türk olmadığını söyleyerek “ne olduğunu”; yani, Avrupalı olduğunu bulmuştur. Türkiye’nin zaten kültürel altyapıdaki türdeşliğe rağmen, büyük bir heterojenliğe sahip olmanın dinamikleri ile mücadele edecek olan AB’ ye getireceği kültürel-toplumsal maliyet, bu aşamada kaldırılabilir türden değildir.⁹⁰

Avrupa Birliği için genişleme sürecinin hangi doğrultuda gelişeceği belli olmamakla birlikte yani AB’nin ileride bir federasyon mu, konfederasyon mu olacağı yoksa bu bütünleşme hareketinin sonuçsuz mu kalacağı soruları şu anda kesin cevabını bulamamakla birlikte en iyi veya en kötü senaryolarda bile Türkiye’nin AB üyeliği beraberinde kimlik sorunlarını getirecektir. Bu oluşum uzun zaman da olsa AB üyesi ülkeler ortak Avrupalılık veya Hıristiyanlık temelinde buluşarak kendi alt kimliklerini korumak suretiyle bir üst kimlik oluşturabilirler. Yani Avrupalı devletler, kültürel öğelerin bazılarında birbirlerinden ayrılırlar da ortak tarih, kültür, din ve aynı anakara üzerinde yaşama gibi ortak noktalardan yola çıkarak bu değerler üzerine bir üst kimlik oluşturabilme ihtimali vardır. Fakat Türkiye’nin AB üyesi olması durumunda doğu kültürünün ve kimlik yapısının AB’ye ne derecede uyum sağlayacağı veya AB üyesi devletlerin bu durumu ne kadar benimseyebilecekleri şüpheli bir konudur.

İnanç’a göre Türkiye’nin AB’ye üyeliğinin kimlik problemlerine yol açmasının en önemli sebebi ise, Türk modernleşmesinin ve batılılaşmasının devletin baskın karakterine bağlı bir süreç olarak gelişmiş olmasından kaynaklanmaktadır. Yani Türk Halkı bu çok önemli süreçte belirleyici bir rol alamadı. Toplumun ve bireylerin bu süreçten dışlanması Türkiye’nin AB’ye üyeliğinde bir takım kimlik problemleri yaratacaktır.⁹¹

Türkiye’nin AB üyesi olabilmesi için Türkiye’ye görevler düştüğü kadar AB’ye de görevler düşmektedir. Öncelikle AB Türkiye’ye karşı bakış açısını değiştirmelidir. AB post-modern ve çok kültürlü entegrasyon sürecini devam ettirirken dışarıya da bu gözlüklerden bakmalı, Avrupalılık üst kimliğini Türkiye ve İslam dünyası karşılığı üzerine tanımlamamalı, Türkiye’nin üyeliğini bu çok kültürlü anlayışın ortaya çıkmasında bir tehdit olarak değil bir kazanç olarak değerlendirmelidir. Bu şartlar gerçekleşirse ne

⁹⁰Ümit Özdağ, **Avrupa Birliği**, <http://www.turan.tc/kalem/ab2.htm>, 10.10.2005

⁹¹Hüsamettin İnanç, **AB’ye entegrasyon sürecinde Türkiye’nin kimlik problemleri**, Ankara, Adres Yayınları, 2005, s.170

Türkiye ne de Avrupa Birliği birbirlerini tehdit olarak görürler. Aksi takdirde üyelik gerçekleşmeyecek gerçekleşse bile her iki taraf içinde sorunlar asla bitmeyecektir.⁹²

2.2.3. Ankara Anlaşması Öncesi Genel Durum ve Türkiye'yi Anlaşmaya İten Sebepler

İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra Batıda “Devlet” anlayışında köklü değişiklikler olmuştur. Sosyal devlet, refah devleti gibi devlet anlayışları, gerçek olarak savaş sonrası dönemde uygulanma şansı bulmuşlardır.⁹³ İkinci Dünya Savaşından sonra, gelişmiş kapitalist ülkelerin eski sömürgeleri sistem içindeki bir dizi değişiklikten sonra bağımsızlıklarını kazanmışlardır. Eski sömürgelerin ve sömürgeleşme sürecinden geçemedikleri halde merkez ülkelere iktisaden bağımlı olduklarından “yarı sömürge” diye adlandırılan bazı ülkelerin iktisadi bağımlılığın sürdüğü bu döneme, ‘yeni sömürgecilik dönemi’ de denilmektedir.⁹⁴ İşte Türkiye'nin AB ile yoğun ilişkilerinin başlaması bu döneme rastlamaktadır. Bu dönem ile birlikte, cumhuriyetin kuruluşundan İkinci Dünya Savaşına kadar tarafsız bir dış politika izleyen Türkiye, batı kuruluşlarına girmek için resmen müracaatlarda bulunmuştur. Bu durum, Sovyet tehdidine karşı batı dünyası'nın içinde olmak isteğinin bir sonucudur. Ayrıca Türkiye'nin batının yanında yer alması Sovyet tehdidi karşısında Avrupa'nın da istediği bir durumdu. Bundan dolayı, Türkiye 1948'de OECD, 1949'da Avrupa Konseyi, 1952'de de NATO üyeliğine kabul edilmiştir.

Ankara Anlaşması öncesi Türkiye'nin AET'ye yönelmesindeki çeşitli etkenleri özet olarak sıralamak gerekirse üç temel etkeni görmek mümkündür. Bunlardan biri tarihi ve ideolojik etkindir: 19. yüzyıldan itibaren Avrupa'da oluşan tüm kurum ve örgütler Türkiye'nin ilgisini çekmiştir. Çünkü Osmanlı zamanından başlayarak Türkiye yüzünü Batıya çevirmiş ve Batıdaki gelişmelere Doğu'dakilerden daha fazla önem vermiştir. Hemen hemen 150 yıldan bu yana “modernleşme”, Batılılaşma” ve “Avrupalılaşma” Türkiye'de aynı anlamda anlaşılmaktadır. Türkiye Cumhuriyeti tüm tarihi boyunca Asyalı komşularından ziyade Avrupa ülkeleri ile olan ilişkilerini güçlendirmeye çalışmıştır.

⁹²Tarık Oğuzlu, **Türkiye-AB Modelleri Üzerine Bir Egzersiz**, <http://www.liberal-dt.org.tr/index.php?lang=tr&message=article&art=398> - 36k, 19.03.2006

⁹³Gencay Şaylan, **Değişim, Küreselleşme ve Devletin Yeni İşlevi**, Ankara, İmge Kitapevi, 1995, s.61

⁹⁴Neşecan Balkan, **Kapitalizm ve borç krizi**, İstanbul, Bağlam yayıncılık, 1. basım, 1994 s.82

Diğer bir etken de 1950'li yılların sonlarındaki ekonomik durumu da AET'ye üyelik başvurusunda bir etken olmuştur. Türkiye'yi yönetenler Avrupa'nın Zenginler Kulübüne üye olmanın Türkiye'nin borç almasını kolaylaştıracağını ve mali dengelerini olumlu yönde etkileyeceğini düşünmüşlerdir. Son olarak, dış politikada Türkiye'nin rakibi olan Yunanistan üyeliğe müracaat etmiştir ve Yunanistan'ın gerisinde kalmak istemeyen Türk yöneticiler, bir değerlendirme yapmışlar ve Türkiye'nin aynı fırsatı kaçırmamasına karar vermişlerdir.

2.2.3.1. Ankara Anlaşması

Yukarıda sıralanan sebeplerin etkisiyle Türkiye, 31 Temmuz 1959 tarihinde AET'ye resmen başvurarak ortaklık talebinde bulunmuştur. AET'ye başvurunun ardından 28 Eylül 1959 da ortaklık müzakerelerine geçilmeye başlanmıştır. Değişik aralıklarla toplam 10 toplantı yapılmış, çetin tartışmalardan sonra 12 Eylül 1963 tarihinde anlaşma metni imzalanmış, 1 Aralık 1964' yürürlüğe girmiştir.⁹⁵

Ankara'da imzalandığı için tarihe Ankara Anlaşması olarak geçen bu anlaşma ile AET ile Türkiye'nin ilişkileri resmen başlamıştır. AB, Türkiye ile 1963'te Ankara anlaşmasını imzalarken, Türkiye'yi karşı bloğa itmeme, yanında tutma amacını güdüyordu. Türkiye'nin bu statüde tutulması Türkiye'de Avrupa perspektifinin canlı tutulmasına yardımcı olacaktı. Öte yandan, Avrupa üzerinde o tarihlerde büyük etkisi bulunan ABD de Brüksel'in Türkiye'yi Avrupa himayesi altında tutmasını stratejik nedenlerle desteklemiştir.⁹⁶

Anlaşma'nın amacı: "Türkiye ekonomisinin hızlandırılmış kalkınmasını ve Türk Halkı'nın istihdam seviyesinin ve yaşama şartlarının yükseltilmesini sağlama gereğini tümü ile göz önünde bulundurarak, taraflar arasındaki ticari, ekonomik ilişkileri aralıksız ve dengeli olarak güçlendirmeyi teşvik etmektir."⁹⁷

Ortaklığın siyasi amaçlarını ise şöyle sıralayabiliriz: Türk Halkı ile AET içinde birleşmiş halklar arasında gittikçe sıkılaştıran ilişkiler kurmak, Avrupa Ekonomik

⁹⁵Çimen, a.g.e., s.124

⁹⁶Erol Manisalı, **Avrupa Çıkmazı**, İstanbul, otopsi yayınları, 2001, s.27

⁹⁷**Ankara Anlaşması,Türkiye AET ortaklığı**, 20.01.2005, <http://www.foreigntrade.gov.tr/ab/mali%20iliskiler>.15.08.2004

Topluluğu'nu kuran anlaşmanın ilham kaynağı olan ülküyü ortaklaşa izleyerek barış ve özgürlüğün güvencelerini takviye etmek. Türkiye'nin ortaklığı, görüldüğü gibi AET'nin nihai gayesine, yani eninde sonunda üye ülkelerin politik entegrasyonunu öngören hedefe bir katkı anlamını taşımaktadır.⁹⁸

Nihai hedefi Türkiye'nin Topluluğa tam üyeliği olan "Ankara Anlaşması", Türkiye-AB ilişkilerini malların serbest dolaşımı ile sınırlamamakta bunun yanı sıra işgücü, hizmetler ve sermayenin serbest dolaşımını sağlamayı, dolayısıyla Türkiye'nin Avrupa Tek Pazarına entegrasyonunu hedeflemektedir.⁹⁹

Ankara Anlaşması'na göre, iki taraf arasında serbest işçi dolaşımının kademeli olarak gerçekleştirilmesi öngörülmüştür. Buna göre, 1 Aralık 1986'dan tarihinden itibaren Türk İşçileri için AET de serbest dolaşım programlanmış olmasına rağmen bu hüküm hayata geçirilememiştir.¹⁰⁰

Ankara Anlaşması, Türkiye'nin Topluluğa tam üye sıfatıyla katılabilmesi yolunu açık tutmaktadır ve yürürlük süresine ilişkin bir hüküm de taşımamaktadır. Yani, Anlaşma'nın fesih hükmü yoktur. Bundan dolayı, Anlaşma, amaçları gerçekleşene kadar yürürlükte kalacaktır.

Ankara Anlaşmasında, Türkiye ile AET arasında kurulan ortaklığın, üç dönemden geçerek gerçekleşmesi benimsenmiştir. Bunlar; hazırlık dönemi, geçiş dönemi ve son dönemdir. Geçiş döneminde Türkiye ile AET arasındaki ilişkiler, Ankara Anlaşmasının yanı sıra, 23 Kasım 1970'de imzalanan ve 1 Ocak 1973 tarihinde yürürlüğe giren Katma Protokol uyarınca düzenlenmiştir.¹⁰¹

⁹⁸Hulusi Turgut Erdem, **Türkiye- AET ilişkileri**, Ankara, Avrupa Topluluğu Yayınları, s.19

⁹⁹**Türkiye'nin Avrupa Birliği ile ilişkilerinin tarihi gelişimi, Ankara Anlaşması ve Katma protokol**, 20.01.2005 ,<http://www.foreigntrade.gov.tr/ab/mali%20iliskiler..>,22.01.2004

¹⁰⁰Dünyada Küreselleşme ve Bölgesel Entegrasyonlar (AT, NAFTA, PASİFİK) ve Türkiye (AT, EFTA, KEİ, Türk Cumhuriyetleri, EKİT, İslam Ülkeleri) İlişkileri Özel İhtisas Komisyonu, **Küreselleşme ,Bölgesel entegrasyonlar ve Türkiye (değerlendirme Raporu)**, T.C. Başbakanlık Devlet planlama Teşkilatı Müsteşarlığı yayın no:DTP: 2374- ÖİK :439, 1995. s.109

¹⁰¹**Türkiye Avrupa Birliği İlişkileri Tarihçe**, 08.02.2005, <http://www.dpt.gov.tr/abigm/>, 21.05.2005

2.2.3.2. Katma Protokol ve Sonrası

Türkiye 1970 yılında AET'ye katılma adı altında, 1963 Ankara Anlaşması'nın devamı niteliğinde kapsamlı bir anlaşma yapmıştır. Bu anlaşma 1963'ten bu güne kadar AB ile Türkiye arasında Türkiye'nin de çıkarlarını koruyan tek kapsamlı anlaşmadır. Ancak AB daha sonra bu anlaşmanın Türkiye lehine olan hükümlerini kaldırılmasını sağlamıştır.¹⁰²

23 Kasım 1970 tarihinde imzalanan katma protokol, üye ülkeler tarafından onaylandıktan sonra 1 Ocak 1973 tarihinde yürürlüğe girmiştir. Katma Protokol Ankara Anlaşması ile belirlenen Geçiş sürecinin başlangıcını ifade etmekteydi.

Katma Protokol, Avrupa Birliği'nin imalat sanayi ürünleri ticareti üzerindeki tüm tarifelerini ve miktar kısıtlamalarını 1973'den sonra kaldırmasını öngörmektedir. Fakat Türkiye Açısında durum aynı değildir. Türkiye benzer kısıtlamaları aşamalı olarak 12 ile 22 yıl arasındaki süre içinde kaldıracaktır.¹⁰³

Ayrıca protokolün şartları arasında, Türkiye'nin Avrupa ithalatı üzerindeki gümrük tarifelerinde, sürekli olarak bir indirim gitmesi öngörülmüştü. Türkiye'nin bu tavizleri karşısında Avrupa Topluluğu da en azından teoride, tekstil ve petrol ürünleri dışındaki bütün Türk sanayi ürünlerinin Avrupa Pazarlarına serbestçe girişi için gerekli şartları sağlayacaktı. İkinci olarak, AT, Türkiye'ye 1973 yılında topluluğa yönelik tarım ürünleri ihracının yaklaşık olarak %37'sine karşılık gelen ürünlerinde sıfır oranlı tarife uygulamayı kabul etmiştir. Türkiye'nin tarım ürünleri toplamının %23'üne karşılık gelen ürünler üzerinde de tercihli tarife uygulanmasını kabul etmiştir.

Gümrük Birliği konusunda da şu söylenebilir: Katma Protokol, Türkiye ile AT arasında 1995 yılının sonu itibari ile gerçekleştirilecek gümrük birliği ile sonuçlanacak olan ticaretin liberalizasyonu programını içermekteydi. Katma protokol gümrük birliği için yapılacak yeni bir görüşme turu ile sonuçlanacaktı.

Katma Protokolün imzalanmasının ardından AT'nin çok az tavizde bulunması, topluluğa üye devlet sayısının altıdan dokuza çıkması, 1973 petrol krizinin yaşanması,

¹⁰²Manisalı, **a.g.e.**, Otopsi yayınları, s.32

¹⁰³Mehmet Uğur, **Avrupa Birliği ve Türkiye**, 2000, İstanbul, Everest Yayınları, s.108

hemen ardından yaşanan Kıbrıs krizi gibi sebeplerden dolayı AT ile Türkiye arasındaki ilişkiler daha da kötüleşmiştir.

1979 da Yunanistan AT' ye katılım anlaşması imzaladı. Türk hükümeti AT ile ilişkileri tekrar gözden geçirip tam üyelik başvurusu yapma planları yaparken Türkiye'de 1980 ihtilali oldu ve topluluk ile olan bütün ilişkiler askıya alındı.

2.2.3.3. Türkiye'nin AET'ye Tam Üyelik Başvurusu (14 Nisan 1987)

12 Eylül döneminden sonra Türkiye, 1970'li yıllarda uyguladığı "ithal ikameci" politikaları hızla terk ederek dışa açılmaya ve özellikle AT ile ilişkilerini geliştirmeye özel bir önem vermiştir.

Bu politikaların sonucu olarak, Türk Hükümeti, 14 Nisan 1987'de AET'ye, AET Antlaşması'nın 205 ve 237. Maddeleri, AKÇT Antlaşması'nın 98. Maddesi ve temelinde, Türkiye'nin Topluluğa katılma başvurusunu Topluluğa gönderdi. AT Komisyonu, 18 Aralık 1989 tarihinde Türkiye'nin tam üyelik başvurusu konusundaki görüşünü açıklamıştır. Bu görüşte, Türkiye'nin topluluğa katılmak için gerekli olan ekonomik, toplumsal ve siyasi gelişmeyi henüz gerçekleştirmediği vurgulanmış ve henüz topluluğun kendi iç pazarını tamamlamadan önce yeni üye alamayacağı belirtilmiştir.

Tam üyelik başvurusunun değerlendirildiği raporun sonuç bölümünde Avrupa Komisyonu başvuruyu şu şekilde değerlendirmiş;

Genel düşüncelerde ifade edildiği gibi, Komisyon o görüştedir ki, Avrupa'nın tamamı bir değişme içindeyken ve Topluluğun kendisi büyük değişimlerden geçerken, bu aşamada yeni katılım müzakerelerine girilmesi uygun olmayacaktır. Ayrıca, Türkiye'deki politik ve ekonomik durum, Komisyon'u, Türkiye ile derhal katılım müzakereleri başlatılmasının yararlı olmayacağı inancına sevk etmektedir. Bununla beraber, Komisyon, bu ülkenin Avrupa'ya doğru genel açılımı dikkate alındığında, Topluluğun Türkiye ile işbirliğini sürdürmesi gerektiğine inanır. [...] Topluluk, Türkiye ile ilişkilerini yoğunlaştırmada ve politik ve ekonomik modernleşme sürecini bir an önce tamamlaması için bu ülkeye yardım etmede temel bir menfaate sahiptir. Topluluk ile ortaklık bağı olan Türkiye, genişleyen büyük bir ülkedir; aynı zamanda, stratejik açıdan önemli bir jeopolitik konum işgal ederek, Atlantik ittifakı içinde üye devletlerin ortaklarından biridir.¹⁰⁴

¹⁰⁴Türkiye'nin AT' Katılma Başvurusu İle İlgili AT Komisyonu Görüşü, 28 Aralık 1999, www.Belgenet.com/arsiv/ab,23.01.2005

Sonuç bildirgesinden de anlaşıldığı gibi Türkiye'nin başvurusu kabul edilmemekle beraber tamamen bir dışlama da görülmemektedir. Yani, Türkiye'nin AB'ye üyelik konusundaki ehliyetinin kabul edilmesiyle birlikte, Topluluğun kendi içindeki derinleşme sürecini tamamlanmasına ve gelecek genişlemesine kadar beklenmesine ve bu arada Türkiye ile gümrük birliği sürecinin tamamlanmasına karar verilmiştir. Komisyon kararından şöyle bir sonuç çıkarılabilir: Türkiye henüz AT'ye girmek için gerekli olan ekonomik ve siyasi koşulları sağlayamamıştır. Fakat AT olarak Türkiye ile ilişkiler devam ettirilecektir. Çünkü Türkiye ile ilişkilerin geliştirilmesi AT'nin de menfaati gereğidir.

Erol Manisalı'ya göre; Soğuk Savaş bittikten sonra, Türkiye'nin 1987 de yaptığı tam üyelik başvurusu sudan sebeplerle reddedilmiştir. Ekonomik olarak Avrupa ile uygun bir entegrasyon sağlanmıştı; Kopenhag Kriterleri yoktu; Kıbrıs, Ege AB'nin koşulları değildi. Ama yine de Türkiye reddedildi. Soğuk savaş biterken artık geleceğin Avrupa Birleşik Devletleri'nin planları yapılıyordu. Bu plan içinde Türkiye'nin yeri olmadığı için reddediliyordu. Türkiye dışarıdaki ülke idi olsa olsa sadece himaye altına alınabilirdi.¹⁰⁵

Bu dönemde, Türkiye'nin AB üyeliği konusundaki tutumunu daha sonra değiştirecek olan Almanya tam üyelik münacatına sıcak bakmamıştır. AB'nin lokomotif ülkesi olan Almanya'nın Türkiye'nin üyeliğine olumsuz bakması sonucu gelişmeler Türkiye'nin aleyhine bir seyir izlemiştir. Bu dönemde Türkiye'nin Avrupa Birliğine tam üyeliğine Almanya'nın sıcak bakmaması sonucu Almanya başbakanı Helmut Kohl ile dönemin Türkiye başbakanı Mesut Yılmaz arasında tartışmalar olmuştur. Yılmaz, AB'den Türkiye'nin dışlanması Almanya'ya bağlamıştır. Helmut Kohl, Financial Times Gazetesine verdiği demeçte, Türkiye'nin Avrupa için iyi bir komşu olduğunu ama AB'ye tam üye olmaması gerektiğini düşündüğünü belirtmiştir.¹⁰⁶

2.2.3.4. Gümrük Birliği

1 Ocak 1996 tarihinde tam üyelik sürecinde önemli bir adım daha atıldı ve Türkiye ile Avrupa Topluluğu arasında gümrük birliği gerçekleştirildi. Helsinki Zirvesine geçmeden önce 1995 Yılında imzalanan Gümrük Birliği Anlaşmasına da kısaca değinmekte fayda vardır.

¹⁰⁵ Erol Manisalı, **Türkiye Avrupa ilişkilerinde sessiz darbe**, İstanbul, Derin yayınları, 2003.s.25

¹⁰⁶ Karluk, **a.g.e.**,s.480

Türkiye’de AB ile ilgili her konuda olduğu gibi gümrük birliği konusunda da çeşitli fikirler ileri sürülmekte ve tartışmalar yaşanmaktadır. Gümrük birliğinin Türkiye için faydalı olduğunu ileri sürenlerin karşısında Türkiye için tek taraflı bir bağlanma olduğunu da düşününler vardır. Gümrük birliğine olumsuz yaklaşanların düşünceleri özetle şu şekildedir; Gümrük birliği anlaşmasını imzalamak Türkiye için tek yanlı bağlanmanın ifadesidir. Türkiye AB dışında olduğu halde AB içindeki üye ülkeler gibi tek yanlı hükümlülükler üslenmektedir. Bu ilişki düzeni, sadece AB için istenen bir ilişki şeklindedir. Gümrük birliği ile AB, Türkiye’yi içine almadan isteklerini tek yanlı olarak kabul ettirme fırsatını yakalamıştır.

Metin Aydoğan Avrupalı yetkililerin açıklamalarına dayanarak gümrük birliğini şu şekilde değerlendirmiştir.

Gümrük Birliği Protokolü’nün koşulları Türkiye açısından gerçekten çok ağır ve yıkıcıydı. Avrupalılar, bu denli ağır ve tek yanlı bir anlaşmayı Türkiye’ye bu denli kolay kabul ettirmenin mutlu şaşkınlığına uğramışlardı. Avrupa Parlamentosu’ndaki görüşmeler sırasında söz alan bir parlamenter şunları söylemişti : ‘Türkiye’yi çok ucuza satın alıyoruz. Bu bizim yararımıza olmayacaktır’. Fransa’nın Ankara eski Büyükelçisi Eric Routeau’nun Protokol’le ilgili sözleri bir büyükelçiden beklenmeyecek kadar açıktı : ‘Türkiye, büyük ödümler verdiği çok haksız bir anlaşmaya imza attı. Bu anlaşma yeniden düzenlenmezse, Türkiye’nin ekonomisi açısından bir felaket olur. Avrupa pazar istiyordu, istediğini fazlasıyla elde etti.’ Almanya Dışişleri Bakanı Klaus Kinkel’in sözleri ise acı gerçeğin belki de en somut ifadesiydi: “Türkiye bizim Cezayir imizdir.”¹⁰⁷

Erol Manisalı ise Türkiye’nin AB ile böylesine tek yanlı bir ilişki düzeni oluşturmasını tarihi bir hata olarak değerlendirmekte ve siyasal hukuki ve ekonomik yönden tek yanlılığı kuşku götürmeyecek bir düzenleme olduğunu dile getirmektedir. Birliğe girmekle hükümetin ve bazı büyük sermaye guruplarının Türkiye’yi AB’nin mandası altına soktuklarını ifade etmektedir.¹⁰⁸

Gümrük Birliği’ne olumlu bakanların görüşleri ise özetle şu şekildedir; Gümrük Birliğinin tamamlanmasıyla Türkiye AB ülkeleriyle entegrasyon istikametinde çok önemli bir mesafe almıştır. En azından, Türk ekonomisi ve sanayisi gümrük birliğini tamamlayarak altından kalkılamayacak bir yük üstlenmediğini kanıtlamış, dolayısıyla tam üyeliğin gerektireceği yükümlülükleri de zaman içinde üstlenebileceğini göstermiştir. Bir yerde Gümrük Birliği ülkemiz için bir test olarak görülebilir. Türkiye, AB ile Gümrük Birliğine girebilmiş tek üçüncü ülkedir. Ticaret açığının önemli ölçüde büyümesine

¹⁰⁷Metin Aydoğan, **Avrupa Birliği’ni Yaratan Nedenler ve Türkiye**, <http://www.zmo.org.tr/etkinlikler/abgst03/18.pdf> -,26.09.2005

¹⁰⁸Manisalı, **a.g.e.**, 2003, s.27

rağmen ekonomi, Gümrük Birliğinden kaynaklanan yükü rahatlıkla kaldırabileceğini göstermiştir.

Yukarı da Gümrük Birliği ile ilgili olumlu ve olumsuz değerlendirmeleri sıraladıktan sonra denilebilir ki; Gümrük Birliği, zaten kötü olan Türk Ekonomisi'nin daha da kötüleşmesine yol açmıştır. Karar mekanizmalarında söz sahibi olunmayan bir birliğin içine girmek, Türk Ekonomisi'ni tek taraflı olarak dışarıya açık hale getirmiş, istenmeyen kararların uygulanması zorunluluğunda kalınmıştır. Gümrük Birliği üyesi ülkelerin ekonomileriyle rekabette zorlanan Türk Ekonomisi'nde dış ticaret açığı hızla artmış orta ve küçük ölçekli işletmeler çok zor durumda kalmıştır.

Zaten Gümrük Birliği ile Türkiye'ye karşı üstlenilen bazı yükümlülükler de yerine getirilmemiştir. AB, Gümrük Birliği kararının kabul edildiği Ortaklık Konseyi toplantısında üstlendiği ve Türkiye'ye 4-5 yıllık bir dönem içinde 2,5 milyar EURO'ya varan mali yardım yapma yükümlülüğünü yerine getirememiş, aynı şekilde kurumsal alanda entegrasyonu kolaylaştırmak amacıyla öngörülen bazı tedbirleri alamamıştır.¹⁰⁹

¹⁰⁹Türkiye Avrupa Birliği ilişkileri Tarihi, <http://www.euturkey.org.tr/abportal/03.01.2005>

İKİNCİ BÖLÜM

HELSİNKİ ZİRVESİNDEN SONRA, TÜRKİYE-AVRUPA BİRLİĞİ İLİŞKİLERİ VE TÜRKİYE'DE YAŞANAN GELİŞMELER

1.HELŞİNKİ ZİRVESİ VE AB'YE ADAYLIK SÜRECİ

1.1. Lüksemburg Zirvesi'nden Helsinki Zirvesi'ne

1999 yılında yapılan Helsinki Zirvesi'nden sonra Türkiye kamuoyunda Avrupa Birliği ile ilgili olarak yapılan tartışmalara geçmeden önce dönemin Türk Siyaseti'nin yapısı ile ilgili çok genel olarak bilgi verilmesi gerekmektedir. 1999 yılında Türkiye de yapılan seçimlerde TBMM'ye girme başarısını gösteren 5 parti vardır. Bu partiler ve aldıkları oy oranları şöyledir: DSP: %22.17, MHP: %17.98, FP: %15.39, ANAP: %13.22, DYP: %12.03. CHP % 8.72 ve HADEP ise %4.76 oy oranı ile barajın altında kalmışlardır.¹¹⁰

Bu sonuçlardan sonra Bülent Ecevit'in başbakanlığında DSP, MHP ve ANAP koalisyon hükümeti kurulmuştur. Bu koalisyon hükümeti 3 Kasım 2002 tarihine kadar iktidarda kalmış, bu tarihten sonra yerini AKP hükümetine bırakmıştır. Uyum yasalarının çıkarılması ve AB müktesebatına uyum çalışmaları da bu iki hükümet tarafından yapılmıştır. Ecevit'in başbakanlığındaki üçlü koalisyon hükümetinin başlatmış olduğu uyum yasaları, AKP iktidarı döneminde de devam etmiştir.

3.bölümde ayrıntılı bir şekilde anlatılacağı gibi Helsinki Zirvesi sonrası Türkiye'de iktidarda olan koalisyon hükümetinin ortaklarının AB konusundaki görüşleri birbirinden son derece farklıydı. Adeta üç ayrı dünya bir araya gelmişti. Kopenhag Kriterleri denilen ilkeleri benimsemeyen, Muhafazakâr, askerinin görüşlerine daha yakın Devlet Bahçeli'nin MHP'si, tüm dengeleri kollamak isteyen ulusalcı görüşlerin ağır bastığı Bülent Ecevit'in DSP'si. Bir de AB'yi adeta bayrak yapan, Mesut Yılmaz'ın ANAP'ı vardı. Bu üç liderden AB konusunu her zaman ön planda tutan Mesut Yılmaz'dı. Mesut Yılmaz AB konusundaki kararlı tutumunu hükümetin sonuna kadar sürdürmüştür.¹¹¹ İşte Helsinki Zirvesi sonrasında uyum yasalarının çıkarılmaya başlandığı dönemin hükümeti bu şekilde bir mozaik görüntüsü çiziyordu. Bu yapının doğal sonucu

¹¹⁰18 Nisan1999 Seçimleri, <http://www.belgenet.com/secim/secim1999.html> - 22k, 17.09.2004

¹¹¹M. Ali Birand, *Türkiye'nin Büyük Avrupa Kavgası (1959-2004)*, İstanbul, Doğan Kitapçılık, 2005, S.409

olarak da koalisyon ortakları arasında zaman zaman sert tartışmalar yaşanmış, krizler çıkmış sonunda 3 Kasım 2002 de yapılan seçimde bu hükümetin bütün ortakları barajın altında kalarak parlamentoya girememişlerdir.

1997 Lüksemburg Zirvesi'nde Avrupa Birliği Konseyi'nin almış olduğu genişleme kararında, Türkiye, AB'ye tam üyelik başvurusunda bulunan 12 ülkeden genişleme sürecine dâhil edilmeyen tek ülke olmuştur. Bu zirvede Türkiye'nin AB adaylığı konusunun gündeme alınmaması, Türk Hükümeti ve AB'ye girme taraftarlarınınca tepkiyle karşılanmıştır.¹¹²

Bu zirveden sonra, AB'nin 10–11 Aralık 1999 tarihinde gerçekleştirilen 'Helsinki Zirvesi Sonuç Bildirgesi' gereğince Türkiye'nin aday ülke olarak kabul edilmesi Türkiye açısından Lüksemburg Zirvesindeki olumsuzluğu giderici nitelikte olmuştur. Helsinki Zirvesi Sonuç Bildirgesi'nde doğrudan Türkiye'yi ilgilendiren kararlar vardır.¹¹³

Helsinki Zirvesi'nde Türkiye, Avrupa Birliği'ne "aday ülke" olarak kabul edilmiştir. Ayrıca bu zirve sonunda kabul edilen 'Başkanlık sonuç belgesinde' Türkiye'nin aday ülke olduğu şu cümlelerle resmen kabul edilmiştir.

Avrupa Birliği Konseyi, Türkiye'de son zamanlarda yaşanan olumlu gelişmeleri ve Türkiye'nin Kopenhag Kriterlerine uyum yönündeki reformlarını sürdürme niyetini memnuniyetle karşılar. Türkiye, diğer aday devletlere uygulananlar ile aynı kriterler temelinde Birliğe katılmaya yönelmiş bir aday devlettir.¹¹⁴

Yine bu belgeye göre, diğer aday devletler gibi Türkiye de mevcut Avrupa stratejisine dayanılarak, reformlarını teşvik etmeye ve desteklemeye yönelik bir katılım öncesi stratejiden istifade edecektir. Böylece, Türkiye topluluk programları ve ajansları ile aday ülkeler ile Birlik arasında, katılım süreci çerçevesinde yapılan toplantılara katılma imkânına sahip olacaktır.¹¹⁵

Lüksemburg Zirvesi'ne kadar, Türkiye'nin Kopenhag Kriterlerini gerçekleştirme performansı AB'nin beklentilerinin altında kalmıştır. Bu nedenle, 1997 yılında Lüksemburg

¹¹²Asalan Başer Kafavoğlu, **AB ve Türkiye**, Teori dergisi Şubat 2001, sayı 113, s.32–46

¹¹³Kamuran Reçber, **Türkiye'nin AB'ne aday üye olarak kabulünün hukuksal açıdan değerlendirilmesi**, <http://www.isguc.org/kamuran1.htm>, 12.09.2004

¹¹⁴**Helsinki Zirvesi Başkanlık Sonuç Bildirgesi (10–11 Aralık 1999)**, http://www.belgenet.com/arsiv/ab/helsinki_sonuc.html, 01.12.2000

¹¹⁵Coşkun Can Aktan, **Türkiye Avrupa Birliği'nin Neresinde?**, İzmir, EĞİAD Yayını, 2000, s.33

Zirvesi'nde Türkiye genişleme perspektifinden çıkarılmıştır.¹¹⁶ Ayrıca Lüksemburg Zirvesi'nde, "Türkiye sorunları çözsün sonra gelsin" görüşü benimsenirken, Helsinki Zirvesi'nde "sorunları beraber çözelim anlayışı" egemen olmuştur.¹¹⁷ Lüksemburg Zirvesi'nde hâkim olan görüş 'Avrupa, bir coğrafya meselesidir' idi. Helsinki Zirvesi'nde hâkim olan görüş ise 'Avrupa Bir değerler meselesidir' görüşüdür.¹¹⁸

Helsinki Zirvesi, sadece Türkiye Avrupa Birliği ilişkileri açısından önemli bir dönüm noktası değil, Avrupa Birliği'nin genişleme sürecindeki yaklaşımını da önemli ölçüde değiştirmiştir. Bu zirveyle, genişleme sürecinde Avrupa Birliği yeni bir vizyona kavuşmuştur. Avrupa Birliği'nin artık sınırları çizmenin zor olduğunu ve sınırları çizmek yaklaşımının yanlış olduğunu, yakın bölgeyle bile sınırlar çizmek yerine işbirliğinin artırılması anlayışını benimsediği söylenebilir.¹¹⁹

Büyükelçi, Uluç Özülker, bu konu ile ilgili olarak Helsinki Zirvesi'ni kastederek şunları söylemektedir. "Türkiye için Helsinki Zirvesi'nin, Atatürk'le birlikte başlamış olan ama daha da evvellere inen batılılaşma sürecinin, Batı değerlerini benimseme sürecinin ilk defa batılılaşma şansını yakaladığı bir başlangıç olması sebebiyle çok önemlidir."¹²⁰

Türkiye'yi onca yıldır bekletip de Helsinki zirvesi'yle ne oldu da Avrupa Birliği, aniden fikir değiştirip Türkiye'yi aday ülke konumuna getirmiştir? Bunun sebepleri şu şekilden özetlenebilir: İlki, Balkanlardaki savaşlar göstermiştir ki, Avrupa'daki barış ortamının tüm Avrupa'yı kapsamadan barış ortamını korumanın mümkün olmadığını anlaşılmasıdır. İkinci olarak Avrupalılar şöyle düşünmüşlerdir: "Türkiye sorunlu bir ülke olduğundan Türkiye Avrupa Birliği'ne alınırsa hem Türkiye'deki demokrasi kültürünün

¹¹⁶ Çağrı Erhan, **Türkiye'nin Karakterindeki Asyahlı Boyut: Avrupa Birliği Üyeliği İçin Bir Engel ya da Kolaylık mı?** <http://www.stradigma.com>. 09.10.2004

¹¹⁷ Atila Eralp, **Helsinki zirvesi'nden Sonra Türkiye Avrupa Birliği İlişkilerine Genel Bakış Paneli**, Ankara, TCMB Merkez bankası Banknot Matbaası Genel Müdürlüğü, 2000, s.49

¹¹⁸ Süleyman Demirel, **Kopenhag Zirvesi ve Türkiye'nin AB'ye Tam üyeliği Paneli**, Ankara, 20 Aralık 2002, Türkiye Avrupa Birliği Derneği, 2002,

¹¹⁹ Eralp, **a.g.e.**, s.12

¹²⁰ Uluç Özülker, **Helsinki Zirvesi Ardından Türkiye-AB İlişkileri Paneli, 15 Aralık 1999**, Ankara, Türkiye-Avrupa Birliği Derneği, 2000

yerleşmesine yardımcı olunur hem de komşularıyla ilgili sorunların çözülmesine katkı sağlanmış olunur.”¹²¹

Ayrıca, Lüksemburg Zirvesi'nin ardından Türkiye'nin AB ile siyasi diyalogu askıya alması, AB'nin tüm ağırlığını özellikle Kıbrıs konusunda yok etmiştir. Ankara'nın AB'den gelen seslere kulağını tıkaması AB'yi çok rahatsız etmişti. Ayrıca AB, Türkiye'nin stratejik önemini özellikle Kosova krizi sırasında bir kez daha gördü. Almanya'daki Hıristiyan demokratların seçimi kaybedip sosyal demokratların kazanması, Türkiye'de iktidara gelenlerin birbiri ardından reformlara devam etmesi, Öcalan'ın yakalanması ve Türk kamuoyu üzerindeki terör baskısının kalkması, Yunanistan'ın Türkiye ile sürtüşme yerine uzlaşma politikasını benimsemesi gibi sebeplerle Lüksemburg'da reddedilen Türkiye'ye, Helsinki'de kucak açıyordu.¹²² Birand'a göre Ayrıca AB Türkiye'yi pasifize etmeye karar vermişti ve Türkiye tek başına bırakıldığı takdirde tehlikeli bir konuma gelebilirdi.

Sonuç olarak, Helsinki'de bu kararın alınmasında, Türkiye'nin jeostratejik konumu; enerji bölgesi Orta Asya, Orta Doğu ve Balkanlar'daki kültürel bağları; ekonomik alandaki potansiyeli de önemli rol oynamıştır.¹²³ Yani Helsinki Zirvesinde bölgesinde çok önemli bir konuma sahip olan ve gelecekte de bu konumunu güçlendirme yolunda olan Türkiye'yi kaybetmemek için adaylık statüsü verilmiştir. Çünkü Türkiye, enerji bölgeleri ile Batı'nın arasında adeta bir köprü görevini görecektir.

Türkiye'nin Helsinki Zirvesine kadar bekletilip bu zirvede aday devlet olarak tanımlanmasının sebebini Sinan Aygün şu şekilde açıklamaktadır:

Helsinki'ye kadar beklememizin bir diğer sebebi de kuşkusuz Türkiye olarak bizden kaynaklanmaktadır. Ankara Anlaşması ile başladığımız ilişkilerimizi hiçbir zaman sağlam temel üzerine oturtamadık. İkili ilişkilerde pasif kalmış, yapılan her eleştiriye duygusal tepkilerle karşılık verilmiştir. Suçlu hep dışarıda aranmış, içimizde olup bitenlere kulak kapatılmıştır. Oysa AB yaptığı eleştirilerin birçoğunda haklıydı. Kamu otoritelerinin işleyişindeki düzensizliklerde, yolsuzluk oranlarının yüksek oluşunda, insan hakları konusunda yeterince özen göstermediğimizde, Maastricht ve Kopenhag Kriterlerinin uzağında oluşumuzda... Yapılan

¹²¹İlter Türkmen, **Helsinki Zirvesi'nden Sonra Türkiye Avrupa Birliği ilişkilerine Genel Bakış Paneli**, TCMB Merkez bankası Banknot Matbaası Genel Müdürlü, Ankara, 2000, s.43

¹²²Birand, **a.g.e.**, s.392

¹²³Ercan Karakuş, **Kültürel Açından Avrupa Birliğine Yaklaşım Sempozyumu, Türkiye -AB Bütünleşmesinde Siyasal Sorunlar**, İstanbul, 22-24 Kasım 2001 Ofset Matbaacılık, 2003

eleştirilerde AB haklıydı. Fakat biz bu haklılığı kabullenememiştik. Fakat Helsinki Zirvesi ile artık halkımız tünelin ucundaki ışığı görmüştür.¹²⁴

1.2. Helsinki Zirvesi Sonrası Yapılan Zirvelerde AB'nin Türkiye Hakkındaki Değerlendirmeleri

14–15 Aralık 2001 tarihlerinde yapılan Laeken Zirvesinde, Türkiye tarafından Ekim 2001'de gerçekleştirilen Anayasa değişiklikleri, Türkiye ile müzakerelerin başlatılması yönünde önemli bir gelişme olarak değerlendirilmiş ve Türkiye'nin siyasi ve ekonomik kriterlere uyum yönünde reformlara devam etmesinin önemi vurgulanmıştır. Zirvede, Türkiye'nin müktesebata uyum durumunun değerlendirilmesinde yeni bir aşamaya geçilmesi gereğine de dikkat çekilmiştir.¹²⁵

Haziran 2002'deki Sevilla Zirvesinde, Türkiye'nin, Katılım Ortaklığı Belgesinde belirtilen önceliklerin tamamlanması konusundaki gayretlerinin desteklendiği belirtilerek, siyasi ve ekonomik reformların hayata geçirilmesiyle Türkiye'nin AB'ye katılım ihtimalinin ortaya çıkacağı ifade edilmiştir.

12–13 Aralık 2002 tarihlerinde yapılan Kopenhag Zirvesinde, Türkiye'nin Kopenhag Kriterlerine uyum yönünde 2002 yılı içinde kaydettiği ilerlemelerin olumlu karşılandığı belirtilmiş, ancak siyasi kriterlere uyum bakımından uygulamanın da önem taşıdığı vurgulanmıştır. Zirvede, Komisyonun görüş ve tavsiyeleri ışığında, Aralık 2004'te toplanacak Zirvenin Türkiye'nin Kopenhag siyasi kriterlerini yerine getirdiği yönünde bir karar alması durumunda müzakerelerin gecikmeksizin başlatılacağı ifade edilmiştir.¹²⁶

19–20 Haziran 2003'te yapılan Selanik Zirvesinde, başta 2003 yılı sonuna kadar tamamlanması öngörülen hukuki düzenlemeler olmak üzere, Türk Hükümeti'nin reform sürecinin devam ettirilmesine ilişkin kararlılığının memnuniyetle karşılandığı belirtilerek ve katılım müzakerelerinin başlatılması için Kopenhag Siyasi Kriterleri'nin yerine getirilmesi yönünde sürdürülen çabaların desteklendiği ifade edilmiştir.¹²⁷

¹²⁴Sinan Aygün, **Helsinki Zirvesi Ardından Türkiye-AB İlişkileri Paneli**, Ankara, 15 Aralık 1999, Türkiye-Avrupa Birliği Derneği, 2000

¹²⁵Türkiye ve Avrupa Birliği, 12.01.2005, <http://www.bbc.co.uk>, 30.01.2005

¹²⁶**Başkanlık Sonuçları 12-13 Aralık 2002 Kopenhag Avrupa Konseyi**, http://www.foreigntrade.gov.tr/ab/SonGelismeler/Kopenhag_Sonuc_lari.doc

¹²⁷**Türkiye ve Avrupa Birliği**, 2.01.2005, <http://www.bbc.co.uk>, 30.01.2005

17 Aralık 2004 Brüksel Zirvesi Sonuç Bildirgesi'nin 22. maddesinde ise şu sonuca yer verilmiştir: “Avrupa Konseyi, Türkiye'nin Kopenhag siyasi kriterlerini, müzakerelerin başlatılmasını sağlayacak ölçüde tatmin edici bir şekilde karşıladığına karar vermektedir.”¹²⁸

Bu bağlamda, Komisyon, 23. paragraf temelinde Konsey'e Türkiye ile yürütülecek müzakerelerin çerçevesine ilişkin bir öneri sunmaya davet edilmektedir. Konsey'den, müzakerelerin 3 Ekim 2005 tarihinde açılmasına yönelik olarak söz konusu çerçeve üzerinde uzlaşa sağlaması talep edilmektedir.

2. AB ÜYELİĞİ İÇİN TÜRKİYE'DEN İSTENENLER VE TÜRKİYE'NİN YAPTIKLARI

2.1. İlerleme Raporları

Avrupa Komisyonu, Katılım Öncesi Strateji'nin bir unsuru olarak, Konsey'e, her yıl düzenli biçimde aday ülkelerin tam üyeliğe hazırlıklarını değerlendiren İlerleme Raporları sunmaktadır. Bu raporlar, müzakerelere başlamamış ülkelerin katılım kriterleri çerçevesinde geldiği durumu tespit ederek, müzakerelere başlamış ülkelerin ise bir önceki seneye göre kaydettiği gelişmeyi belirlemektedir. Konsey de ilerleme raporları ile Komisyonun değerlendirmeleri ve tavsiyelerini dikkate alarak, bir karar alır. Türkiye için şu ana kadar 1998 yılından itibaren her yıl ilerleme raporu yayınlanmaktadır. İlerleme raporlarındaki siyasi kriterler bölümde önemli görülen konu başlıklarına göre sınıflandırılmıştır. Bu konu başlıklarının önemlileri şu şekildedir.

2.1.1. Parlamento

Parlamento alanında, Türkiye Büyük Millet Meclisi (TBMM)'nin ve Yüksek Seçim Kurulu (YSK)'nin işleyişi ile ilgili herhangi bir ciddi probleme değinilmemiştir. Seçimlerin genelde demokratik, düzenli, gizli oyla ve usule uygun olduğunun altı

¹²⁸ **16-17 Aralık 2004 Avrupa Birliği Konseyi Bürüksel zirvesi Başkanlık Sonuç Bildirgesi,**
<http://www.abgm.adalet.gov.tr/>, 30.01.2005

çizilmiştir. Hemen hemen her ilerleme raporunda vurgulanan diğer şey ise, muhalefetin Parlamento'nun faaliyetlerine tam olarak katılmasından duyulan memnuniyettir. Seçim sisteminde Avrupa Komisyonu'nun eleştirilerine maruz kalan en önemli konu %10'luk barajdır.¹²⁹

2.1.2. Yargı Sistemi

Türkiye'deki yargı sistemi Avrupa Komisyonu tarafından pek çok yönden 1998'den bu yana eleştirilere maruz kalmıştır. Her sene yenilenen eleştirilerden biri, yargının işleyişi ile ilgili olarak, davaların çok uzun sürmesi, sürekli ertelenmesi, ağır dava yükü, düşük maaşlar, zor çalışma şartları ve çok sayıdaki yolsuzluk vakasıdır.

Bununla birlikte yargı sistemi ile ilgili diğer bir sorunu da Devlet Güvenlik Mahkemeleri (DGM'ler) oluşturmuştur. Türkiye, 2004 yılında DGM'leri tamamen kaldırılmıştır ve bunların yerine Bölgesel Ağır Ceza Mahkemeleri kurulmuştur. Bu gelişmeden 2004 Yılı İlerleme Raporu'nda övgüyle bahsedilmektedir. Yine aynı yıl içinde eylül ayında Türkiye'de, eski ceza kanunu değiştirilerek yeni bir Ceza Kanunu kabul edilmiştir. Bununla beraber Ceza İnfaz Yasası ve Ceza Muhakemesi Usul Kanunu (CMUK) da değiştirilmiştir. Yeni Ceza Kanunu, bazı insan hakları ihlallerine karşı yaptırımları güçlendirmekte ve soykırım ve insanlık suçları, ayrımcılık ve kişisel bilgilerin suiistimali gibi uluslararası ceza hukukundaki son gelişmeleri yansıtan yeni suçları da kapsamına aldığı için Avrupa Komisyonu tarafından olumlu bir gelişme olarak karşılanmıştır.

2.1.3. Milli Güvenlik Kurulu (MGK) ve Ordu

MGK'nın varlığı, AB açısından, Türkiye'nin demokratik yapısı ile ilgili olarak her zaman endişe verici bir sorun olarak görülmüştür. Türkiye'de tam bir demokratik yapının sağlanabilmesi için ordunun, sivil ve siyasi hayatın etki alanlarından çıkarılması gerektiği her ilerleme raporunda belirtilmiştir. Askeriyenin siyasi alandaki etkisini azaltmak doğrultusunda Türkiye'nin yaptığı ilk girişim, 2001 yılında, anayasa reformu

¹²⁹ AB Komisyonu, Türkiye'nin Katılımına İlişkin 1999 Yılı İlerleme Raporu, 08.08.2000, http://www.belgenet.com/arsiv/ab/kb99_07.html, 10.10.2005

paketinin bir parçası olarak, MGK'da askeri temsilcilerin sayısı 5'te bırakılırken, sivil üyelerin sayısı 5'ten 9'a yükseltilmiştir. Aynı zamanda MGK'nın rolü danışma organı düzeyine indirgenmiştir. Fakat 2002 Yılı İlerleme Raporu'nda, bunun eylemsel olarak MGK'nın çalışma tarzını değiştirmedeği vurgulanmıştır¹³⁰.

2004 Yılı İlerleme Raporu'nda ilk defa olarak MGK ile ilgili olumlu gelişmelerden bahsedilmiştir. Fakat yine de konu ile ilgili olarak söylenen son söz, Türkiye'de Silahlı Kuvvetlerin gayri resmi mekanizmalar vasıtasıyla etkili olmaya devam ettiği olmuştur. Çünkü MGK'nın askeri üyeleri, çeşitli vesilelerle, siyasi, sosyal ve dış politika konularında görüşlerini ifade etmişlerdir.

2.1.4. Medeni ve Siyasi Haklar

Bu başlık altında değinilen sorunların başında ölüm cezası, işkence, kaybolma ve yargısız infaz, ifade özgürlüğü, Türk hapisanelerindeki şartlar, örgütlenme ve toplanma özgürlüğü ve din özgürlüğü gelmektedir

2002 yılındaki Ağustos reformlarıyla birlikte ölüm cezaları kaldırılmış ve ömür boyu hapse çevrilmiştir. 2003 yılındaki raporda bu konuda kaydedilen gelişmelere ek olarak Haziran 2003'te Meclis'in Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi (AİHS)'ne ek 6 numaralı protokolü imzaladığı belirtilmiştir (protokol, ölüm cezası konusunda terörizm suçları için tanınan istisna hakkındadır).¹³¹ 2004 yılında ise Türkiye'de ölüm cezası her türlü koşulda kaldırılmıştır.

İşkence ve kötü muameleyle ilgili olarak Türkiye'deki sorunlar mevcut durum dâhil her an var olmuştur. 1998 Yılı İlerleme Raporunda işkence, kaybolma ve yargısız infaz olaylarının sistematik olduğu belirtilirken¹³² 1999 yılından itibaren bu olaylar sistematik olmaktan çıkarılmıştır, fakat halen mevcut olduğu her fırsatta vurgulanmıştır.

¹³⁰ AB Komisyonu, Türkiye'nin Katılımına İlişkin 2002 Yılı İlerleme Raporu, Ekim 2002, [http://www.dtp.gov.tr/abigm/tabi/tuhkg/2002%20\(Tr\).pdf](http://www.dtp.gov.tr/abigm/tabi/tuhkg/2002%20(Tr).pdf), 10.10.2005

¹³¹ Avrupa Birliği Komisyonu Tarafından Hazırlanan ve 5Kasım 2003'te açıklanan 2003 Yılı İlerleme Raporu ile ilgili Olarak İktisadi Kalkınma Vakfının Değerlendirmesi, Kasım 2003 http://www.belgenet.com/arsiv/ab/ab_rapor03_ikv.html.-33kb-,10.101.2005

¹³² AB Komisyonu, Türkiye'nin Katılımına İlişkin 1998 Yılı İlerleme Raporu, s.15 <http://www.belgenet.com/arsiv/ab/10.10.2005>

2004 Yılı İlerleme Raporunda hükümetin işkenceye asla taviz vermediği ama işkence olaylarının da tamamen önüne geçilemediği vurgulanmıştır.*

2.2. Katılım Ortaklığı Belgesi (KOB)

AB Komisyonu tarafından 8 Kasım 2000 tarihinde açıklanan 'Türkiye İçin Katılım Ortaklığı Belgesi(KOB), bundan önceki aday ülkelerde olduğu gibi Türkiye'nin AB üyeliği süreci konusunda da genel hedefleri ve öncelik sıralarını belirtmiştir.

2000 yılı kasım ayında açıklanan 'Katılım Ortaklığı Belgesi' üyelik sürecini somutlaştıran kilometre taşı niteliğinde olmuştur. Avrupa Birliği'nin Türkiye'den beklentilerini içeren 'Katılım Ortaklığı Belgesinde', diğer aday ülkelerden farklı olarak Türkiye'den talep edilen bir şey yoktur. Türkiye de, bu beklentiler karşısında kendi somut eylem planını yani Ulusal Programı hazırlamıştır¹³³

Türkiye'nin yaptığı hukuksal reformlar ve değişiklikler, Katılım ortaklığı Belgesi'nde yer alan ve Ulusal Programda düzenlenen kısa ve orta vadeli siyasi kriterler çerçevesinde gerçekleştirilmiştir.¹³⁴

Katılım Ortaklığı belgesinde, Türkiye'den kısa vadede ve uzun vadede çeşitli isteklerde bulunulmuştur.

2.2.1. Kısa Vadede İstenilenler

Türkiye için KOB'da öncelikle kısa vadede şu isteklere yer verilmiştir: İfade özgürlüğü hakkının sağlanması, dernek kurma özgürlüğü, toplantı hakkı ve sivil toplumun gelişmesi için yasal ve anayasal güvenceler verilmesi, işkencenin önlenmesi gibi konularda düzenlemeler yapılması. Ayrıca, güvenlik güçlerinin, savcılarının ve yargıçlarının insan

* İlerleme Raporlarının tamamındaki gelişmelere yer vermek çalışmanın amacını aşacağından geniş bilgi için Bknz, 1998,1999,2000,2001,2002,2003,2004 İlerleme Raporları

¹³³Mesut Yılmaz, **Bizim Üzerimize Düşenleri Hakkıyla Yerine Getirmemiz Gerekir**" Tisk İşveren Dergisi, Haziran2002, <http://www.tisk.org.tr/isveren>,10.11.2004

¹³⁴Süheyl Batum, **Avrupa Birliği Üyeliğine Doğru: Türkiye'de Siyasi Reformlar**, İstanbul, Türk Sanayici ve İşadamları Derneği, 2002, s.11

hakları konusunda eğitilmeleri, Yargının (Devlet güvenlik mahkemeleri de dâhil) işleyiş ve etkinliğinin uluslar arası standartlara uygun olarak geliştirilmesi, ölüm cezası ile ilgili fiili ertelemenin devam etmesi, anadilde eğitimin önündeki engellerin kaldırılması için gerekli düzenlemelerin yapılması. Kısa vadede gerçekleştirilmesi istenen son düzenleme de bölgeler arası dengesizliklerin azaltılması için ve özellikle Güney Doğu'daki durumun düzeltilmesi için kapsamlı bir yaklaşım geliştirilmesidir.¹³⁵

2.2.2. Uzun vadede İstenilenler

Hiç bir ayrıma tabi tutulmaksızın, tüm bireylerin bütün insan hak ve özgürlüklerinden tam olarak yararlanmalarının güvence altına alınması, ölüm cezasının kaldırılması, gözetli koşullarının Birleşmiş Milletler ve diğer uluslar arası normlara uygun olacak şekilde düzenlenmesi, isteklerinde bulunmuştur. Ayrıca, Milli Güvenlik Kurulu'nun statüsünün yeniden belirlenmesi ve askeri iradenin sivil irade altına alınması, Güneydoğudaki OHAL'in kaldırılması, kültürel çeşitliliğin sağlanması, bütün vatandaşların kültürel haklarının güvence altına alınması gibi isteklerde bulunulmuştur.¹³⁶

Helsinki Zirvesi'nden sonra, Türk Hükümeti'nin, Türkiye'nin Kopenhag Kriterleri'ne uyum sağlayabilmek için gereken değişikliklerin listesini içerecek olan KOB'la ilgili bazı konularda itirazı olmuştur. KOB, Avrupa Komisyonu tarafından hazırlanacak ve Türkiye de buna karşılık ulusal program adlı bir belgeyle KOB'daki değişim isteklerini nasıl yerine getireceğinin yanıtını verecekti. Bu aşamada Ankara'nın duyarlılıkları şunlar olmuştur: İdam cezasının kaldırılması Kürtçe eğitim ve yayın, MGK'nın sivilleştirilmesi, azınlık vakıfları ve Kıbrıs.¹³⁷

Bu aşamada koalisyon ortaklarının demeçlerine bakıldığında birbirlerinden ne kadar farklı düşündükleri rahatlıkla görülebilmektedir. Devlet Bahçeli'nin şu demeci dikkat çekicidir: “İdamın tümüyle kalkması Türkiye için erkendir... Üniter devlet yapımızı

¹³⁵Bahadır Kaleağası, *Avrupa Yolunun Haritası Brüksel Seyir Defteri*, İstanbul, Dünya Yayıncılık, 2003, S.142

¹³⁶Kaleağası, *a.g.e.*, s.143

¹³⁷Birand, *a.g.e.*, s.411

bozamayız... Olmayacak şeylerden söz ediyorlar. Türkiye AB'ye kayıtsız şartsız teslim olamaz.”¹³⁸

Bülent Ecevit de şu şekilde ifadeler kullanmıştır: “Genelkurmay, MGK ve dışişlerinin hazırladıkları raporlar birbirlerinden çok farklı. MGK çok yararlı bir kurumdur değiştirilmesine gerek yoktur” Buna karşılık Mesut Yılmaz da şunu söylemektedir: “Türkiye gerekli adımları atmak istemiyorsa AB'yi unutmalıdır.”

Görüldüğü gibi Türkiye için hazırlanan KOB'a dönemin koalisyon ortağı olan partiler farklı tepkiler vermişlerdir. MHP, idamın kaldırılması isteğine tepki göstererek, milli güvenlik ve toprak bütünlüğü konularındaki endişesini bir kez daha dile getirmiş, ANAP, KOB'daki isteklerin hemen yerine getirilmesi yönünde bir tavır sergilemiştir. DSP'nin de daha çok ortamı yumuşatmaya çalışan bir rolü üstlendiğini görülmektedir.

2.3. Avrupa Birliği Türkiye'yi Nasıl Değiştirdi? Üyelik İçin Türkiye'nin Yaptıkları

2.3.1. Ulusal programlar

Kuşkusuz, son dönemde Türkiye'de demokrasi kültürünün gelişmesinde Avrupa Birliği'nin çok büyük katkısı olmuştur. Ancak bu etki çok daha hızlı olabilirdi. Bir tarafta AB'nin meseleleri tek boyutlu algılaması, diğer taraftan bazı Türk kamuoyu önderlerinin paralel tutumu, Türkiye'deki AB karşıtlarını güçlendirmiştir.

Ankara'nın AB'ye tam üyelik başvurusunda bulunduğu 1987 yılından bu yana 1982 Anayasası'nda birey lehine önemli değişiklikler meydana gelmiştir. Anayasal düzeyde asıl değişiklikler 1995'te başlamıştır. Aynı yıl başlayan Gümrük Birliği ile beraber sadece gümrük sınırları kalkmamış, Türkiye'de temel hak ve özgürlüklerde de ilerleme sağlanmıştır. Elbette Türkiye'de birey hak ve özgürlüklerinde düzenlemeler yapıp ilerlemeler kaydedilmişse bu durumda AB'nin büyük katkılarından söz etmek gerekmektedir.¹³⁹

¹³⁸Birand, a.g.e.,s.412

¹³⁹Zeynep Göğüş, AB'nin 'Algı Yönetimi'ne İhtiyacı Var, Hürriyet gazetesi, 21.06.2003

AB üyeliği, aday ülkelerin, Kopenhag Siyasi ve ekonomik kriterlerinde belirtilen standartlara uyumlaştırılmasını gerektirmektedir. Uyumlaştırılmış mevzuatın da etkin olarak uygulanmaya konulabilmesi için yeterli kapasiteye ulaşılmış olunması gerekmektedir. AB'ye tam üye olabilmek için, tüm diğer aday ülkeler gibi Türkiye'nin de 30 ana başlık altında ve yaklaşık yüz bin sayfalık AB müktesebatına uyum göstermesi gerekmektedir.¹⁴⁰

İşte, Türkiye'de Bu kriterlere ve AB müktesebatına uyum göstermek amacıyla 'Ulusal Programlar' ve 'AB'ye uyum Paketleri' çıkarılmıştır. Birincisi, 2001 yılında, ikincisi de 2003 yılında olmak üzere iki tane ulusal program hazırlanmıştır.

2.3.1.1. 2001 Yılı Ulusal Programı

Dönemin koalisyon hükümeti tarafından 19.03.2001 tarihinde onaylanan ulusal programın giriş bölümünde sıralanan ilke ve hedefler, tüm dünyaya ve Türkiye halkına Türkiye'nin en geç dört yıl içinde ulaşacağı öngörülen çağdaş uygarlık seviyesini anlatıyordu. Özellikle giriş bölümü, toplumun üzerinde uzlaşabileceği asgari ortak noktaları kapsıyordu.¹⁴¹

Ulusal program dönemin başbakan yardımcısı Mesut Yılmaz tarafından basın mensuplarına açıklanmıştır. Yılmaz ulusal programı açıklarken şu şekilde bilgi vermiştir:

Ulusal Program, Türkiye'nin siyasi, ekonomik, sosyal ve idari yapısının temelden yenilenmesidir. Türkiye'yi ve Türk İnsanı çağdaş uygarlığın kriterleri ve standartlarıyla buluşturma projesidir. Türkiye, siyasi, ekonomik ve sosyal istikrarını, sürdürülebilir bir kalkınma hedefini, daha hakça bir gelir dağılımını ve kurumlarının şeffaf ve sağlıklı işleyişini, bu Programda ifadesini bulan tedbirlerle gerçekleştirme fırsatını bulacaktır.¹⁴²

Katılım Ortaklığı Belgesi ve Ulusal Programın açıklanması sonrasında neler yapıldığına bakıldığında, gerçekten de Türkiye için önemli adımların atıldığı görülmektedir. Bunların arasında anayasa değişiklikleri, Yeni Medeni Kanun, Türk Ceza Kanununun 312. maddesinin değişmesi, Terörle Mücadele Kanununun 8. maddesinin değişmesi ile diğer yasalarda yapılan değişiklikler vardır. Sonuç itibarıyla Türkiye'de

¹⁴⁰Hürrem Cansevdi, **Türkiye'nin Avrupa Birliğine Katılım Süreci: AB Mevzuatına Uyumun, Ekonomik, Siyasi ve Sosyal Yaşama Etkileri**, İstanbul, İktisadi Kalkınma Vakfı Yayınları, 2001, s.1

¹⁴¹Kaleağası, **a.g.e**, s.147

¹⁴²Mesut Yılmaz, **Basın Toplantısı**, 19.03 2001, <http://www.belgenet.com/arsiv/ab/yilmazl>, 15.08.2004

yıllarca gerçekleştirilemeyen birçok düzenleme, Ulusal Program çatısı altında hayata geçirilmiştir.¹⁴³ Ayrıca İdam cezasının kaldırılması ve anadilde eğitim hakkının tanınması da ulusal programlarla gerçekleştirilmiş gelişmelerdir.

Ulusal programın bu dönemde hazırlanması aşamasında karşılaştığı en büyük direnç bürokrasiden kaynaklanmıştır. İşçileri Bakanlığı, Adalet Bakanlığı, RTÜK ve Genelkurmay, yapılmak istenen değişikliklere “bölünme” ve “devletin elden gitme” gerekçeleri ile karşı çıkmışlardır. Herhangi bir maddenin değiştirilmesi günlerce süren tartışmalar sonunda ve ancak bakanlar araya sokularak gerçekleştirilebilmiştir.¹⁴⁴

Bürokrasi ayrını sayılabilecek maddelerde dahi direnirken, koalisyon ortakları arasında ise, görüş ayrılıkları yaşanmıştır. Askerler de çeşitli noktalarda itirazlarını dile getirmişlerdir. Örneğin askerlerin en büyük itirazı Kürtçe eğitim ve yayın konusunda olmuştur. Askerler, ulusal programda belirtilen reformların ülkenin bütünlüğünü zedeleyeceğini ileri sürmüşlerdir. Ancak idam cezasının kaldırılması söz konusu olduğunda askerlerin tutumu farklılaşmıştır. “Biz tarafız, bize sormayın siyasetçiler kararlarını alsınlar, biz saygı duyarız” demişlerdir. Çünkü idam cezasının iptali, Abdullah Öcalan’ın da kurtuluşu anlamına gelmekteydi. Bu defa, MHP ayağa kalkıyor ve Öcalan’ın mutlaka idam edilmesi gerektiğini vurgulanmıştır. Ecevit “ben idamım kalkmasından yanayım, ancak koalisyonu devam ettirmek için ortaklarımın yaklaşımını dikkate almak zorundayım” yaklaşımıyla denge politikasını sürdürmüştür. Mesut Yılmaz, tek başına KOB’a uyulması için çaba harcıyordu.¹⁴⁵

2.3.1.2. 2003 Ulusal Programı

İkinci ulusal program, 24 Temmuz 2003 tarihinde resmi gazetede yayınlanmıştır. Bu Ulusal Program şu bölümlerden oluşmaktaydı: “Giriş”, “Siyasi Kriterler” ve “Ekonomik Kriterler” bölümleri dışında, “malların serbest dolaşımı”, “kişilerin serbest dolaşımı”, “hizmet sunumu serbestîsi”, “sermayenin serbest dolaşımı”, “şirketler hukuku”,

¹⁴³Mesut Yılmaz, **Bizim Üzerimize Düşenleri Hakkıyla Yerine Getirmemiz Gerekir**" Tisk İşveren Dergisi, Haziran 2002, www.tisk.org.tr/isveren, 10.11.2004

¹⁴⁴Birand, **a.g.e.**, s.412

¹⁴⁵Birand, **a.g.e.**, s.415

“rekabet politikası”, “tarım”... gibi. Ulusal programın bu bölümlerinde, gerçekleştirilmesi hedeflenen düzenlemeler, ayrıntılı bir şekilde yer almıştır.¹⁴⁶

Ulusal Programla gerçekleştirilecek yenilikler Türk Vatandaşlarının lehine düzenlemeler olacaktır ve Bunun Türkiye için önemi Programda şu şekilde ifade edilmiştir.

Türkiye'nin Avrupa Birliği üyeliği yolunda atacağı adımlar, Türk vatandaşlarının doğrudan doğruya daha gelişmiş demokrasi ve hukuk değerleri içinde yaşamlarını sürdürmeleri ve daha iyi ekonomik ve toplumsal şartlara sahip olmalarının hızlandırılmasına yönelik atılımlardır. Bu nedenledir ki Türkiye, tam üyelik müzakerelerine biran önce başlayabilmek ve Avrupa Birliğinin genişleme dinamiğinde yer almak için üzerine düşen yükümlülükleri, Cumhuriyetimizin temel ilkelerine ve Atatürk'ün mirasına sahip çıkacak bir anlayışla, süratle yerine getirmek azminde ve kararlılığındadır. Ulusal Programla ortaya konan yükümlülüklerimiz, Türk halkının benimsediği bu yaklaşımı yansıtmaktadır.¹⁴⁷

Programla, AB müktesebatına uyum çalışmalarının devam edeceği sözü verilmiştir. Programın ‘Siyasi Kriterler’ ana başlığı altında şu konularda reformların yapıldığı ve reformların devam edeceği taahhüdünde bulunulmuştur. Düşünce ve ifade özgürlüğü, dernek kurma özgürlüğü, barışçı toplantı hakkı ve sivil toplum, işkence ve kötü muamelenin önlenmesi, kamu görevlilerinin insan hakları konusunda eğitimleri, yargının işlevselliği ve verimliliği, cezaevleri, tutukevleri ve nezarethane koşulları, tüm bireylerin, ayırım yapılmaksızın tüm temel hak ve özgürlüklerden tam olarak yararlandırılması, yürütmenin işlevselliği, sözleşmeler.

2.3.2 Uyum Yasaları

Uyum Yasaları henüz çıkarılmaya başlanmadan, 3 Kasım 2002 seçimleri de yaklaşırken TBMM’de grubu bulunan partilerin yasalar konusundaki tavırlarına bakıldığında, yasaların çıkarılması konusunda ANAP, AK Parti, Saadet ve DYP istekli olmuşlardır. Özellikle Saadet Partisi, paketi Avrupa Birliği istediği için değil milletin bu özgürlükleri hak ettiğine inandığı için desteklediğini söylemiştir. MHP bile pakete açıkça karşı çıkmıyordu.¹⁴⁸

¹⁴⁶Ulusal Programın Siyasi Kriterleri 2003, http://www.belgenet.com/arsiv/ab/up_2003-3.html, 15.08.2005

¹⁴⁷Ulusal Program 2003 Belgesi, 25.07. 2003, http://www.belgenet.com/arsiv/ab/up_2003-2.html, 15.08,2004

¹⁴⁸Abdülhamit Bilici, Meclis'in Avrupa Birliği İmtihanı, Aksiyon Dergisi, Sayı: 399, 10.10. 2004

3 Ekim 2001 günü birinci uyum paketiyle birlikte ilk anayasa değişiklikleri TBMM'den geçti. Hemen tamamı masum fazla tartışma çıkarmayacak maddelerden oluşan pakette dernek kurma yasası, Kitle iletişimdeki kısıtlamaların kaldırılması gibi değişikliklerle yetinildi. İdam cezasının kaldırılması, anadilde eğitim hakkının tanınması gibi konularsa koalisyon ortakları hazır olmadığı için ele alınmadı.¹⁴⁹

Türkiye'nin genel yaklaşımı, 2. uyum paketinde de değişmedi. Siyasal partilerin kapatılmasını zorlaştıran, basın, dernekler, Devlet Güvenlik Mahkemesi (DGM), toplantı ve gösteri yürüyüşleri ile ilgili kısıtlamalar tümüyle kaldırılamamış, sadece bazı yumuşatmalar yeterli görülmüştür.¹⁵⁰

Anayasa'da Ekim-2001'de yapılan değişikliklere paralel olarak hazırlanan ve Bakanlar Kurulu'nca 15 Ocak 2002'de TBMM Başkanlığı'na sunulan "Uyum Yasaları" ile ilgili tasarı, 6 Şubat 2002'de, TBMM Genel Kurulu'nda, üzerinde önemli değişiklikler yapılarak kabul edilmiştir. Yasa, 19 Şubat 2002'de Resmi Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe girmiştir. DSP tarafından verilen TCK'nın 159 ve 312. maddeleriyle ilgili özgürlükleri genişletici önergeler, MHP'nin ret oyuna rağmen DSP, ANAP, DYP, AKP ve SP'nin oylarıyla kabul edilmiştir. Önergelerin kabul edilmesiyle TCK'nın 159. maddesindeki değişiklikten kısmen vazgeçilerek, devlete ve kurumlarına hakaret suçunun kapsamının genişletilmesi önlendi. Devlet ve kurumlarına hakaret suçunun cezasının üst sınırı 6 yıldan 3 yıla indirildi. Bu maddedeki para cezaları da kaldırıldı.¹⁵¹

3. uyum paketiyle ise ciddi değişiklikler yapılmıştır. Türk Ceza Yasası'ndaki değişiklikle terör suçlarında ölüm cezası kaldırılarak, bu ceza müebbet ağır hapis cezasına dönüştürülmüştür. Ancak savaş ve yakın savaş tehdidi hallerinde işlenmiş suçlara verilen ölüm cezaları korunmuştur. İdam cezaları müebbet ağır hapis cezasına dönüştürülen terör suçluları, ceza indirimlerinden ve şartla salıvermeye ilişkin hükümlerden yararlanamayacaklardı. Bunlar hakkında müebbet ağır hapis cezası ölünceye kadar devam edecektir. Türklüğü, Cumhuriyeti, hükümeti, TBMM'yi, bakanlıkları, güvenlik güçlerini ve adliyeyi sadece eleştirmek maksadıyla yapılan yazılı, sözlü ve görüntülü yayınlar

¹⁴⁹Birand, a.g.e.,s.417

¹⁵⁰Birand, a.g.e.,s.424

¹⁵¹Uyum Yasaları,15.02. 2002,<http://www.belgenet.com/yasa/k4744.html>, 17.09.2004

cezayı gerektirmeyecektir. Belli bir mesleğe mensup kamu görevlilerinin dernek kurmasına ilişkin sınırlamalar da kaldırılmıştır.¹⁵²

4. Uyum Paketiyle, Türk Ceza Kanunu, Ceza Muhakemeleri Usulü Kanunu, Vakıflar Kanunu, Basın Kanunu, Damga Vergisi Kanunu, Siyasi Partiler Kanunu, Milletvekili Seçimi Hakkındaki Kanun, Dernekler Kanunu, Dilekçe Verilmesine Dair Kanun, Adli Sicil Kanunu, 430 sayılı Kanun Hükmünde Kararname, Memurların Yargılanmasıyla İlgili Kanun, Medeni Kanun, Çocuk Mahkemelerinin Kuruluşu ve İşleyişiyle İlgili Kanun ve DGM Kanunu'nda değişiklikler yapılmıştır.

Bu uyum paketiyle, Ceza Muhakemeleri Usulü Kanunu hükümlerinin Devlet Güvenlik Mahkemeleri'nde de uygulanması sağlanmıştır. Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi esas tutularak adil yargılanma hakkı getirilmesi amaçlanmıştır. Olağanüstü Hal Bölgesi'ndeki hükümlü ve tutukluların ifadeleri alınmak üzere cezaevinden çıkarılmaları olanağına da sınırlamalar getirildi. Mevcut uygulamaya göre OHAL bölgesindeki tutuklu ve hükümlüler cezaevinden alınıp 10 gün sorgulanabiliyordu. Bu süre 7 güne indirilerek, bu kişilerin bu süre içinde yasal haklarının korunması hükmü getirilmiştir.¹⁵³

Yine bu paketle, Anayasa Mahkemesi'nde görülen siyasi partilerin kapatılması davalarında partilerin kapatılmasına karar verilebilmesi için "beşte üç" çoğunluk aranması şartı getirilmiştir. Cumhuriyet Başsavcısı'nın parti kapatma istemine karşın ilgili parti, Anayasa Mahkemesi'ne itiraz edebilecektir. Anayasa'da yazılı nedenlerle Cumhuriyet Başsavcılığı tarafından bir siyasi partinin kapatılması davası açılması; re'sen, Bakanlar Kurulu kararı üzerine adalet bakanının istemiyle veya bir siyasi partinin istemi üzerine olması esası getirilmiştir. Ayrıca, Türkiye'deki derneklere yurt dışında kurulmuş dernek ve kuruluşlara üye olma olanağı verilmiştir. Yabancı derneklere, karşılıklı olmak, Dışişleri Bakanlığı'nın olumlu görüşü alınmak ve İçişleri Bakanlığı'nın izni olmak şartıyla Türkiye'de faaliyette bulunma hakkı verilmiştir. Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'nin

¹⁵²Uyum Yasaları,, 06.10. 200 <http://www.belgenet.com/yasa/2>, 17.09.2004

¹⁵³AB uyum yasaları, 4. Uyum Paketi Ne Öngörüyor?,06.12. 2002
http://www.belgenet.com/yasa/ab_uyum4-1.html , 17.09.2004

kararları Türkiye'deki adli sicil kayıtlarıyla ilişkilendirilmiştir.¹⁵⁴ 4.uyum paketi ile daha birçok alanda yenilikler getirilerek, mevzuatda da önemli değişiklikler yapılmıştır.

2003'ün ilk yedi ayında üç uyum paketi TBMM'den geçmiştir. 4.,5.,6., ve 7'nci paketlerin simgesel önemleri çok büyüktür. Bunun başında da 12 Eylül anayasasından kalan ve askeri karar mekanizmaları içine yerleştirilen düzenlemeler geliyordu. DGM'lerin kaldırılışından, askeri temsilcilerin YÖK ve RTÜK başta olmak üzere denetleme yapan birçok kurum içinden çıkarılmalarına; MGK Genel Sekreterliği'nin sivilleştirilmesinden bu çalışmalar üzerindeki gizlilik perdesinin kaldırılmasına ve askeri harcamaların sivil denetime açılmasına kadar, tartışılması dahi yapılamayan değişiklikler gerçekleşmiştir. İfade özgürlüğü, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi kararlarının ulusal hukukun önüne geçmesi ve azınlık vakıfları ve dernekler üzerindeki denetlemelerin azaltılması kararlaştırılmıştır. Bütün bunlar da belirli muhafazakâr çevrelerin belirli sloganlarla karşı çıkışlarından başka direnme olmadan yasalaşmıştır.¹⁵⁵

Ayrıca, 19 Nisan 2003'de, Türkiye'nin Avrupa Birliği'ne katılım sürecine ilişkin gelişmeleri izlemek ve müzakere etmek, AB'deki gelişmeleri izlemek ve bu gelişmeler konusunda TBMM'yi bilgilendirmek ve TBMM'ye Ulusal Program kapsamındaki kanun tasarı ve teklifleri ile Kanun Hükmünde Kararnamelerin AB mevzuatına uygunluğu konusunda görüş bildirmek amacıyla 'TBMM AB Uyum Komisyonu' kurulmuştur.

22 Mayıs 2004 tarihli Resmi Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe giren ve 1982 Anayasası'nın 9. kez değişmesine sebep olan değişiklikle de şu yenilikler yapılmıştır: Yasa, Anayasa'nın 10, 15, 17, 30, 38, 87, 90, 131 ve 160. maddelerinde değişiklik içermiştir. 143. maddeyi yürürlükten kaldırılmış, ölüm cezası, Anayasa'dan tamamen çıkarılmış, bu amaçla, Anayasa'da ölüm cezasına atıf yapan bütün maddelerde değişiklik yapılmış ve "ölüm cezası" ibaresi maddelerden çıkarılmıştır. Anayasa'nın "basın araçlarının korunması" başlıklı 30. maddesi yeniden düzenlenmiştir. Bu değişiklikle, Kanuna uygun şekilde basın işletmesi olarak kurulan basımevi ve eklentileri ile basın

¹⁵⁴ **AB Uyum Yasaları, 4. uyum paketi Ne öngörüyor?**, 06.12. 2002
http://www.belgenet.com/yasa/ab_uyum4-1.html, 17.09.2004

¹⁵⁵ Birand, **a.g.e.**, s.442

araçları, suç aleti olduğu gerekçesiyle zapt ve müsadere edilemeyecek veya işletilmekten alıkonulamayacaktır.

Uluslararası anlaşmaları uygun bulmayı düzenleyen 90. maddede yapılan değişiklikle, usulüne göre yürürlüğe konulmuş temel hak ve özgürlüklere ilişkin milletlerarası anlaşmalar ile kanunların aynı konuda farklı hükümler içermesi nedeniyle çıkabilecek uyuşmazlıklarda milletlerarası anlaşma hükümleri esas alınması esası getirilmiştir.

Yükseköğretim üst kuruluşları” başlıklı 131. maddede öngörülen değişiklikle, Genelkurmay Başkanlığı’nın YÖK’e temsilci vermesine son verilmiştir. Devlet Güvenlik Mahkemeleri (DGM) kaldırılarak, Bu mahkemelerin kuruluşuna ilişkin 143. madde, yürürlükten kaldırılmıştır.

Sayıştay ile ilgili 160. maddede de değişiklik yapılarak, Bu maddedeki, “Silahlı kuvvetler elinde bulunan devlet mallarının TBMM adına denetlenmesi usulleri, milli savunma hizmetlerinin gerektirdiği gizlilik esasına uygun olarak kanunla düzenlenir” hükmü çıkarılmıştır. Buna göre, Sayıştay’ın Silahlı Kuvvetler elindeki devlet mallarını TBMM adına denetlemesi esası getirilmiştir.¹⁵⁶

Uyum yasaları doğrultusunda, ihtisaslaşma suretiyle adli kapasitenin daha etkin hale getirilmesi amacıyla, Çocuk Mahkemelerinin yanı sıra, Tüketici Mahkemesi, Fikri ve Sınai Hak ve İhtisas Mahkemesi ile Aile Mahkemelerinin kurulmasına ilişkin kanunlarda kabul edilmiştir. Tüm bu iyi niyetli girişimler 3 Kasım 2003 günü iktidara gelen AKP’nin kurduğu 58.Hükümet tarafından da sürdürülmüş olmasına karşın, 12 Aralık 2003 günü Kopenhag’da toplanan AB doruğu istenen ve beklenen kararı vermemiştir.¹⁵⁷

Türkiye bu değişiklikleri gerçekleştirirken çok önemli bir gelişmeyi sağlamış ve her şeyden önce psikolojik ve sosyal anlamda önemli bir eşik atlamayı gerçekleştirmiştir. Türkiye’de endişe konusu olan ve bu nedenle belirli siyasal akımların ve belirli güçlerin karşı çıkmaya devam ettikleri idam cezasının kaldırılması ve kültürel haklar gibi alanlarda

¹⁵⁶ **Anayasa Değişikliği**, 15.05. 2004, <http://www.belgenet.com/yasa/k5170.html>, 17.09.2004

¹⁵⁷ Özdemir Özok, **27 Eylül 2003 Günlü TÜBAKKOM Tarafından Düzenlenen "Avrupa Birliği" Konu Başlıklı Toplantının Açış Konuşması**
<http://www.barobirlik.org.tr/tbb/baskan/konusmalar/030927.aspx> - 23k, 30.09.2005

gerekli değişiklikler, çok büyük bir siyasal ve sosyal muhalefet ile karşılaşmadan başarılmıştır. Bu psikolojik eşiğin atlatılması sayesinde çok eskiden beri “siyasal anlamda bölünmeye” yol açacağından korkulan bu değişiklikler yapılabilmektedir.¹⁵⁸

Türkiye, Batı ile bütünleşebilmek için kendisini değiştirdi ve değiştirmeye devam ediyor. Türkiye için gelenek haline gelmiş denilebilecek kalıplaşmış uygulamalardan vazgeçilip, ulusal program ve uyum paketleriyle her alanda değişiklikler yapılmış ve yapılmaya devam ediliyor. Peki, Türkiye'nin AB'ye girme çabalarımız sonuçsuz kalırsa ne olacak? Bu soruya AB'ye tam üyeliği isteyen hemen herkes aynı şekilde cevap vermektedir. Bu bir ayıp değildir, çağdaşlaşma yolunda ilerleyen Türkiye'nin bu şekilde kimliğini daha da pekiştireceği, Türkiye, AB üyesi olsa da olmasa da AB'nin bir parçası olarak kalacağı, fakat Türkiye ile bütünleşmiş bir AB, daha güçlü ve anlamlı bir birlik olacağı, görüşü savunulmaktadır.¹⁵⁹

‘Kültürel açıdan AB'ye Yaklaşım Sempozyumunun Sonuç Bildirgesi’nde konu ile ilgili olarak şu ifadelere yer verilmiştir: “Türkiye daha demokratik bir toplum yapısını, Avrupa Birliği’ne uyum sağlamak için değil, kendi vatandaşlarının özgürlük ve haklarını korumak için oluşturmak zorundadır.”¹⁶⁰ Bu şekilde bir ifade eklenerek aslında yapılanların Türk Halk’ı için yapıldığı, Türkiye'nin AB'ye girme çabaları sonuçsuz kalsa da bu değişikliklerin zaten gerekli olduğu vurgulanmak istenmiştir.

Türk insanının da demokraside, insan haklarında, hukukun üstünlüğünde Avrupa Birliği standartlarına ihtiyacı vardır. Avrupa istediği için değil veya bir fantezi olsun diye değil, Türk insanının layık olduğu için Avrupa Birliği maratonunda koşulması hedef alınmıştır.¹⁶¹

Bu konuda son olarak, yukarıda anlatılanların (AB için Türkiye'nin değiştirdiklerinin) önemlilerinin özet olarak sıralanmasında konunun bütünlüğü açısından

¹⁵⁸Batum, a.g.e., s.11

¹⁵⁹Ziya Müezzinoğlu, **Kültürel açıdan Avrupa Birliğine Yaklaşım Sempozyumu, Ekonomik Entegrasyon ve Globalleşmenin Kültürel Etkileri**, İstanbul, 22–24 Kasım 2001 Ofset Matbaacılık, 2003

¹⁶⁰**Kültürel Açıdan Avrupa Birliğine Yaklaşım Sempozyumu Bildirgesi**, 22–24 Kasım 2001, Ofset Matbaacılık, İstanbul, 2003, s.176

¹⁶¹Beyhan Aslan, **Avrupa Birliğine Giriş Sürecinde Türkiye'nin Siyasal ve Ekonomik Sorunları Sempozyumu**, , Denizli, 13 Nisan 2001, TBMM Kültür Sanat ve Yayın Kurulu Yayınları 2001

fayda vardır. İdam tümü ile kaldırılmış, Güney Doğu'daki olağanüstü hal bitirilmiştir. Kürtçe eğitim ve yayına izin verilmiş, İşkence tümü ile yasaklanmış ve cezaları arttırılmıştır. DGM'ler kapatılmış, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesinin kararlarının iç hukukun önüne geçmesi sağlanmıştır. Müslüman olmayan azınlık cemaatlerinin taşınmaz mal edinme ve ibadet yeri açmaları sağlanmış, vakıflar ve derneklerdeki kısıtlamalar hafifletilmiştir. Toplantı ve gösteri yürüyüşleri serbest bırakılmış, gözaltı süreleri birkaç günden 48 saate indirilmiş, MGK'nın oluşumu değiştirilip bir danışma kuruluna dönüşmesi sağlanmıştır. MGK Genel Sekreterliği'nin çalışma alanı daraltılmış ve genel sekreteri sivilleştirilmiştir. Genelkurmay'ın çeşitli kurumlardaki temsil hakkı ve Türk silahlı kuvvetlerinin harcamaları Sayıştay'ın denetime verilmiştir.

Yukarıda bahsedildiği gibi tüm bu reform niteliğindeki yenilikler aslında Türk insanının yaşam standartlarını yükseltmek ve çağın gereklerine ayak uydurabilmek için yapılmış olması gerekmektedir. Türkiye'nin AB'ye girmek gibi bir hedefi olmasa bile bu düzenlemeler zaten yapılması gereken şeylerdir. Dolayısıyla Türkiye'nin AB'ye tam üye ola hedefi gerçekleşmese bile bu düzenlemeler Türk Halkı'nın ihtiyaç duyduğu düzenlemelerdir.

2.3.3. Uyum Paketlerine Kimler Hangi Gerekçelerle Karşı Çıkmıştır?

Uyum paketlerine karşı çıkışlar, kamuoyuna fazla yansımayacak şekilde birkaç kaynaktan gelmiştir. Bunların başında da bürokrasi geliyordu. Farklı farklı gerekçelerle YÖK, RTÜK, Planlama Teşkilatı, Asker ve Jandarma, savcılar, yargıçlar, İçişleri Bakanlığı gibi kurum ve kuruluşlar, değişikliklere karşı direnmişlerdir. Bunların hepsi de iyi niyetli bir şekilde ülkenin toprak bütünlüğünü korumak için ve şeriat'ın gelmesine karşı görevlendirildiklerine inanmış kadrolardı. Bu kadrolar, okula gittikleri ilk günden itibaren, Atatürk'ün kurduğu bu ülkenin sadece politikacılara bırakılamayacak kadar değerli olduğunu, politikacıların çıkarları uğruna ilkelerinden vazgeçebileceklerini, dolayısıyla her zaman güvenilmemesi gereken insanlar olduklarını öğrenmişlerdi.¹⁶²

Direniş Adalet ve Kalkınma Partisi'nin içindeki muhafazakâr kesimden de geldi. Fakat burada Recep Tayip Erdoğan faktörü ile bu direniş ve karşı çıkmalar etkin

¹⁶² Birand, a.g.e.,s.443

olamamıştır. AK partinin kurucu kadrosunun milli görüş çizgisinden geldiği bilinmektedir. Milli görüş çizgisinden gelerek bu uyum yasaları ile gelen değişikliklere karşı çıkmamak bir çelişki gibi gözükebilirdi. Fakat başta genel başkan olmak üzere partinin beyin takımı olarak nitelendirilebilecek yönetim kadrosu AB sürecindeki reformları gerekli görüyorlar ve bu reformlar için çalışıyorlardı. Dolayısıyla AKP içindeki muhafazakâr kesimin açıkça bir karşı çıkışı söz konusu değildi. Çünkü AB uyum yasalarına karşı gelmek, AK parti politikasıyla çatışma anlamına geleceğinde buna cesaret edilemiyordu.

CHP ise, zaman zaman sert bir dil kullanarak hükümeti eleştiriyor, fakat yasaların kabulünde uyum paketlerine ya destek veriyor ya da çekimser kalarak etkin bir engellemeye girmiyordu. CHP parlamento dışındayken üçlü koalisyon döneminde başlayan uyum yasalarına parlamento dışından desteğini sürdürmüş ve uyum yasalarını desteklediğini her fırsatta belirtmiştir. Bu dönemde çıkarılan uyum yasalarıyla ilgili olarak CHP genel Başkanı Deniz Baykal, gelişmelerin bütün Türk Milleti’ni mutlu ettiğini, TBMM, tarihi bir görevi yerine getirdiğini belirtmiştir. İktidarıyla, muhalefetiyle, karşı çıkamıyla çıkmayamıyla TBMM’yi kutlamıştır. “Karşı çıkanlar da aslında bunun çok yararlı olacağını bildikleri için sabote edici bir tavır içinde olmamışlardı.” demiştir.¹⁶³

Askerler ise, AB reformlarını sürekli olarak güvenlik açısından değerlendirmiş, özgürlüklerin kötüye kullanılmasının karşısında yeterince korunmanın kalmadığını ileri sürmüş, muhalefetini göstermiş ancak hiçbir zaman somut bir engellemeye girmemiştir. Kararın siyasi otoriteye ait olduğunu söyleyip geri çekilmiştir. Askerlerin bu tutumu, AKP iktidarının, yönetimde boşluk bırakmamasına ve kararlı davranmasına bağlanabilir. Üçlü koalisyon döneminde ise böyle bir kararlılıktan ve yönetimde boşluk bırakılmamasından söz edilebilmesi mümkün değildi. Bu noktada askerlerin ılımlı tutumunun Genelkurmay başkanı Hilmi Özkök’ün tutumundan da kaynaklandığının belirtilmesi gerekmektedir.¹⁶⁴

Aşağıda değinileceği gibi siyasi partiler arasından da uyum paketlerine en çok direnen MHP olmuştur. MHP’nin direnci aslında birkaç noktadan kaynaklanmıştır.

¹⁶³ **Haberler**, http://www.chp.org.tr/index.php?module=news&page=readmore&news_id=385&sid=81267af4d63635de513172ddd1, 21.10.2005

¹⁶⁴ Birand, **a.g.e.**, s.444

MHP'nin en çok itiraz ettiği noktalar Şunlar olmuştur: "İdam cezasının kaldırılması, Anadilde yayın ve eğitim, AB uğruna Kıbrıs meselesinde tavizler verilmesi" gibi milli g¼venlikle ilgili konular. Bu konularla ilgili kanunlar çıkarken MHP direndi ise de bir sonuca varamamıŐ, konuyu anayasa mahkemesine g¼t¼rmesine rağmen Anayasa mahkemesi, değişiklik yapan kanunların aleyhine bir h¼k¼mde bulunmamıŐtır.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM
TÜRK HALKI VE AVRUPA BİRLİĞİ

1. TÜRK HALKI'NIN AVRUPA BİRLİĞİNE BAKIŞI

1.1. Türk Halkı Neden AB'ye Girmek İstiyor?

Ekonomik hayat, demokrasi anlayışı, insan haklarının korunması gibi konularda, Avrupa standartlarını yakalamak, Türk Halkı'nın, Osmanlı'nın çöküş döneminden bu yana en büyük hedefleri arasında olmuştur. Türkiye, Osmanlı'nın son zamanlarından bu yana, Avrupa medeniyetini tek medeniyet olarak görüp bir ikinci medeniyet tanımayan fikirlerin ve Avrupalı olmayı çeşitli gerekçelerle reddeden görüşlerin mücadelesine sahne olmuştur. Bu fikir mücadeleleri, geçmişte olduğu gibi bugün de çok açık bir şekilde kendisini göstermektedir.

Başlıktaki soruya dönülecek olunursa, Türk insanı neden batılılaşmak istiyor veya neden AB'ye girmek istiyor? Bu sorunun cevabını Mehmet Altan şu şekilde vermektedir:

İşsiz olanlar Avrupa Birliğinde iş bulacaklarını, yoksul olanlar orada zenginleşeceklerini, akademisyenler bir şekilde bilimsel yeterliliklerini artıracaklarını yazarlar daha rahat kendilerini anlatacaklarını, köylüler daha başka bir nitelikte yaşam sürdüreceklerini düşünerek, toplumsal çoğunluk AB sürecinden yana...¹⁶⁵

Yine Mehmet Altan bir başka yazısında Türk Halkı'nın AB'yi istemesine benzer yorumlar getirmiştir:

Türk Halkı, sorunlarının AB sayesinde aşılabacağına, işsizlerin iş bulacağına inanıyor. Çağın şartlarını çok iyi incelemeseler de Türk Halkı kendi konumundan memnun değil. Türk İnsanı, AB vatandaşlarının kendilerinden daha iyi yaşadığını görüyor. Bu sebeplerden dolayı AB, Türk Halkı için istenilmektedir.¹⁶⁶

Altan'ın da belirttiği gibi alt ve orta sınıflar için AB, daha modern daha konforlu ve daha kaliteli bir hayat beklentisini sembolize etmektedir. Daha alt sınıflar için AB, yaşam koşullarının iyileşmesinin ve yoksulluktan kurtulmanın yoludur. Bir siyasal kültüre sahip orta sınıflar için ise, AB, daha kaliteli tüketim imkanlarının olduğu ve daha özgürleştirilmiş ve demokratik siyasi ortamlar olarak algılanmaktadır.¹⁶⁷

¹⁶⁵ Mehmet Altan, **Dem Gazetesi**, 08.07.2003

¹⁶⁶ Mehmet Altan, **AB Yolunda Türkiye**, <http://www.zaman.com.tr/?bl=&syf=abyolundaturkiye>, 29.09.2005

¹⁶⁷ Hüsamettin İnanç, **a.g.e.**, s.168-169

Türk Halkı arasında yapılan çeşitli anketlerde halkının % 70–75 lik bir kesiminin AB'ye taraftar olduğu ortaya çıkmıştır. AB'yi isteyen her Türk İnsanı'nın kafasında canlanan bir AB portresi bulunmaktadır. Türkiye'de AB'yi isteyenlerin oranının bu kadar yüksek olmasının elbette çeşitli sebepleri vardır. Bu % 70-75'lik kesimin kimileri için AB insan haklarının ve demokrasinin merkezi, kimilerine göre çağdaşlık demek, ekonomik açıdan refaha ulaşmak ve istikrar, kimileri için özgürlük ve ekonominin daha iyi olması demek.

AB'yi ekonomik açıdan isteyenlerin yüzdesi, diğer sebeplerle isteyenlerin yüzdesinden bir hayli yüksektir. Çünkü AB ülkelerinde, ortalama yaşam süresi, Türkiye'dekine göre ortalama 8 yıl daha fazladır. Bu oran ekonomik kalkınmışlıkla doğrudan alakalıdır. Ayrıca, Türkiye'nin yatırımlar, tüketim harcamaları, eğitim harcamaları, sağlık harcamaları, İşsizlik, milli gelir, Bilgisayar kullanımı, üniversite mezunlarının toplam nüfusa oranı, ekonomik özgürlük... gibi kalkınmışlık derecesiyle doğrudan ilgili konularda AB standartlarının çok altında olduğu bilinmektedir.¹⁶⁸

Bu sebeplerden dolayı, Türk İnsanı, AB üyeliğini, Türkiye'nin önünü açacak çok ciddi bir çağdaşlaşma projesi olarak görmektedir. Avrupa'yı bir coğrafya olmaktan çok bir değerler bütünü ve Türk Gençliği'nin yarınları olarak değerlendirmektedir.¹⁶⁹

Türk Halkı'nın AB'yi isteyen % 70-75'lik çoğunluğuna göre, AB ve çağdaşlaşma, birbirinden ayrılmaz olgulardır. Türkiye, ancak Avrupa normlarını benimsediği ve özümlediği ölçüde gelişmiş ve çağdaş bir ülke konumuna gelecektir. Bu normları uygulandığı ölçüde vatandaşla devlet arasındaki ilişkiler daha mükemmel hale gelecektir. AB Ülkelerindeki birey odaklı devlet anlayışı da Türk İnsanı'nın uzun zamanlardan buyana özlemine duyduğu bir anlayıştır¹⁷⁰

AB üyeliği ile birlikte, Türk İnsanı dışarıya açılma olanağı bulacak, sadece Türkiye içinde değil tüm Avrupa içinde çalışabilecektir. Türk Gençleri, çok daha geniş bir

¹⁶⁸Mustafa Sönmez, **Kültürel Açından Avrupa Birliğine Yaklaşım Sempozyumu, Türkiye'nin Kültür Göstergeleri**, İstanbul, 22–24 Kasım 2001, Ofset Matbaacılık, 2003

¹⁶⁹Haluk Günuşur, **Kopenhag Zirvesi ve Türkiye'nin AB'ye Tam Üyeliği Paneli**, Ankara, 20 Aralık 2002, Türkiye Avrupa Birliği Derneği, 2002, s.9

¹⁷⁰Ertuğrul Yalçınbayır, **Kopenhag Zirvesi ve Türkiye'nin AB'ye Tam üyeliği Paneli**, Ankara, 20 Aralık 2002, Türkiye Avrupa Birliği Derneği, 2002,

bakış açısı yakalayacak, hayat standartlarını daha kolay yükseltebilecek, önce Avrupalı sonra da dünya vatandaşlığı kimliği ile geniş bir vizyona sahip olacaktır.¹⁷¹

Türkiye'nin AB'ye üye olması halinde, AB bütçesinden sağlayacağı kaynaklar da olacaktır. AB üyeliğinden sağlayacağı temel iktisadi yararlar ise, ekonomide kurallara ve kurumlara dayalı bir iktisadi sistemin oluşması, artan rekabet sonunda ülkede etkinliğin, dolayısıyla da gelirin artması ve bu artışın dolaysız sermaye yatırımları da olmak üzere toplam yatırım miktarını arttırarak gelir düzeyini arttırması olacaktır.

Ayrıca Türkiye'nin ekonomik sebeplerden dolayı AB'yi istemesini yadırgamak son derece hatalıdır. Yukarıda belirttiğimiz gibi, Türkiye'nin tam üyelik talebinin altında yatan en önemli etkenlerden biri de ekonomiktir. Türkiye, daha fazla zenginleşebilmek ve gelişmesini garanti altına alabilmek için, istikrara kavuşabilmek için, AB'ye tam üye olmak istemektedir. Fakat dikkatlerden kaçmaması gereken bir nokta vardır. Türkiye bu konuda yalnız değildir. Diğer üye ülkeler de bu birliğe aynı veya benzer amaçlarla üye olmuşlardır. Büyüklüğü ve gücü ne olursa olsun zenginleşmek ve istikrar en önemli etkenlerdir. Zaten AB'nin ilk hali olan AET ekonomik amaçlarla kurulmuş bir birliktir. AET'ye üye ülkelerin öncelikle gerçekleştirmek istedikleri amaç, ekonomik olarak zenginleşmek ve istikrara kavuşma isteğiydi. Denilebilir ki, gerek başlangıcında gerekse de daha sonraki genişleme safhaları ile AB'ye katılan ülkelerin hepsinin öncelikli amacı ekonomiktir. Bu açıdan bakıldığında Türkiye'nin AB'ye girmek istemesinde bir gariplik yoktur.¹⁷²

Aşağıda da ayrıntılı bir şekilde inceleneceği gibi, Türk İnsanı'nı AB'ye üyelik için asıl teşvik edici güç, ekonomik sorunlardır. Osmanlı İmparatorluğu'nun çöküş döneminden cumhuriyetin kurulduğu yıllara kadar, Çok ağır ve yıpratıcı olan savaşlar silsilesini atlatan Türk Halkı, Cumhuriyetin kuruluşundan sonra da, yeterli sermaye birikiminin ve alt yapının olmaması, yetişmiş işgücünün savaşlarda kaybedilmesi gibi birçok sebepten dolayı ekonomik olarak istediği seviyeye gelememiştir. Cumhuriyetin kuruluşundan 1980'lere kadar da 'ithal ikameci' bir ekonomik politikanın uygulanması ile

¹⁷¹Onur Hamamcı, **Kopenhag Zirvesi ve Türkiye'nin AB'ye Tam üyeliği Paneli**, Ankara, 20 Aralık 2002, Türkiye Avrupa Birliği Derneği, 2002K

¹⁷²Sedat Laçiner Mehmet ÖZCAN, İhsan BAL, **Türkiye'nin AB'ye Girmesinin Olası Etkileri, Türkiye'de Avrupa**, İstanbul, Hayat Yayınları, 2004, s.15

Türk Halkı, dışarıya açılmamıştır. 1980 sonrası, 24 Ocak kararlarının hayata geçirildiği Türkiye, bu sefer de enflasyondan kurtulamamış, alım gücünün azalmasıyla, daha da fakirleşmiştir. Özellikle 2001 krizinden sonra, iyice daralan ekonomi, adeta çökme tehlikesi ile karşı karşıya kalmıştır.

Görüldüğü gibi Türk Halkı'nın AB isteğinin altında yatan en önemli etken 'ekonomik sıkıntılardan kurtulma' isteğidir. Avrupa Vatandaşlığı'nı kazanarak dünyaya daha kolay açılabilme isteğidir. Bu amaçlarla, 1999 Helsinki Zirvesi sonrası dönemde Türkiye'de, "uyum paketleri" adı altında çok değişik alanlarda AB müktesebatına uyum çalışmaları yapıldığı ve düzenlemelere gidildiği görülmektedir.

Avrupa Birliği ile ilgili her konuda olduğu gibi AB'nin Türkiye'ye verdiği önem ve Türkiye'yi içine alma konusunda ciddi olup olmadığı konusunda da Türk kamuoyunda ciddi görüş ayrılıkları mevcuttur. Değişik kişi ve çevreler tarafından Avrupa Birliği'nin Türkiye'yi içine almayacağı görüşü dile getirildiği gibi, içlerine alsalar da Türkiye'nin AB'ye girmemesi gerektiğini savunan görüşlere de rastlamamız mümkündür.

Burcu Şahin, Türk Halkı'nın AB'yi desteklediğini, fakat halkın AB'ye girme konusunda ümitsiz olduğunu ifade etmektedir. Şahin'e göre Türk Halkı'nı bu karamsarlığa iten şey ise AB'nin Türkiye'ye karşı uyguladığı çifte standarttır. Şahin, Konu ile ilgili olarak şu ifadelerle yer vermektedir.

Türkiye açısından baktığımızda AB, halkının yaklaşık %70'inin üyeliği desteklediği, içerisinde muhakkak yer almayı istediği bir birlik. Türkiye bu amaçla yönünü, çok uzun yıllar evvel belirlemiş ve iradesini doğrudan ortaya koymuş, ancak beklediği samimiyeti ve eşit muameleyi bir türlü görememiş bir devlet. Kendisine hep ikinci sınıf muamele yapıldığına, Avrupa'nın tanımadığı kriterlerin yalnızca 'Avrupalı' olarak tanımlanan devletlere uygulandığına ve ne yazık ki Türkiye'nin asla bu tanım etrafında değerlendirilmediğine, tüm iyimserliğine ve mücadelesine rağmen ne uzakta ne de yakında tutulduğuna inanmış bir devlet Türkiye. Halkının büyük çoğunluğu, Avrupa Birliğine üyeliği desteklese de onlar da kendi kanaatlerince, Avrupa'nın Türkiye'ye eşit muameleme yapmadığına ve aslında üyeliğin asla gerçekleşmeyeceğine inanmış durumdadır.¹⁷³

Türk halkı için AB'nin ne anlama geldiğini kısaca özetledikten sonra aşağıda bu konu ile ilgili olarak yapılmış çeşitli araştırmalara yer verilecektir. Fakat Türk Halkının AB'ye bakış açısını yansıtan araştırmalara geçmeden önce Avrupa Birliği üyesi ülkelerinin halklarının Türkiye'ye nasıl baktıklarını konu edinen şu araştırma dikkat

¹⁷³Burcu Şahiner , **3 Ekim Öncesinde Avrupa**, <http://www.turkishweekly.net/turkce/yorum.php?id=164-75k,01,03.2005>

çekicidir. Türkiye'nin Avrupa Birliği üyeliği konusunda, 10.000 denek kullanılarak 10 Avrupa Birliği üyesi ülkede yapılan araştırmada halkın %22'si olumlu bakmıştır. Diğer aday ülkelerle ilgili yapılan çeşitli araştırmalarda bu oran %50 ile % 60 arasında 'evet' olarak görülmüştür.¹⁷⁴

AB'ye üye ülkelerde, Türkiye'nin AB üyeliğine desteğin bu kadar az olması elbette Türkiye açısından olumsuz bir durumdur. Türkiye'nin AB'ye üye olabilmesi için, bu ülkelerin çoğunda referandum yapılması gündeme gelmektedir. Türkiye'ye desteğin bu kadar az olduğu bir durumda öncelikle bu ülkelerin kamuoyundaki genel inanın değiştirilmesi için çalışılması gerekmektedir. Bu da AB müktesebatına uyum yasalarının eksiksiz bir şekilde tamamlanması ve uygulanması ile mümkün olacaktır. Ayrıca, AB konusunda, sadece hükümet değil, Tüm siyasi partilerin, sivil toplum kuruluşlarının, Bürokrasinin kısacası tüm kurum ve kuruluşların da bu kötü imajı yok etmek için gayret göstermeleri gerekmektedir.

Türk Halkı'nın Avrupa Birliği'ne bakışını konu edinen "Akart Danışmanlık" tarafından Mayıs 2002'de yapılan anket ile ilginç sonuçlara ulaşılmıştır. Bu araştırma sonuçlarının bazıları şu şekildedir: (Araştırma, Ankara, Antalya, Bursa, Diyarbakır, Erzurum, Eskişehir, İstanbul, İzmir, Kayseri, Konya, Manisa, Samsun, Trabzon, Şanlıurfa, Van, Osmaniye illerinde 3224 denekle gerçekleştirilmiştir. Araştırmaya katılanların %40,8'i kadın, %59,2'si erkektir.

¹⁷⁴Manisalı, a.g.e, 2003, s.31

1.2. Türkiye'nin Avrupa Birliği Üyeliği Konusunda, Türk Halkı'nın Yaklaşımı

Tablo 1 Türk Halkı'nın, Türkiye'nin Avrupa Birliği üyeliği konusunda görüşleri

Seçenekler	Sayı	%
Türkiye Avrupa Birliği'ne girmelidir.	1043	32,4
Türkiye, kendi hayati çıkarlarından taviz vermeden ama gerekli şartları yerine getirerek girmelidir	1605	49,8
Türkiye Avrupa Birliğine girmemelidir.	556	17,2
Cevapsız	20	0,6
TOPLAM	3224	100,0

Akart Danışmanlık, Türkiye Araştırması, 01.05.2002,
http://www.anap.org.tr/anap/dokuman/2002_mayis_ab_arastirma.htm, 15.08.2004

Araştırmaya göre, araştırmaya katılanların yaklaşık yarısını oluşturan %49,8'i Türkiye'nin hayati çıkarlarından taviz vermeden ama gerekli şartları da yerine getirerek AB'ye üyeliğinden yanadır. Türkiye'nin kayıtsız şartsız Avrupa Birliğine girmesini isteyenlerin oranı da %32,4 gibi oldukça yüksek bir düzeydedir. Türkiye'nin Avrupa Birliğine girmesine kesinlikle karşı olanlar %17,2 düzeyinde kalmaktadır. Bu sonuçlar Avrupa Birliği üyeliğinin Türkiye'de giderek daha da güçlenen bir talep haline geldiğini göstermektedir.

1.2.1. Türkiye'nin Avrupa Birliği Üyeliği Konusundaki Görüşlerin Cinsiyete Göre Dağılımı

Tablo 2 Türk Halkı'nın Türkiye'nin Avrupa Birliği'ne üyelik konusundaki görüşlerinin cinsiyete göre dağılımı

Seçenekler	Kadın	Erkek
Cevapsız	1,1%	0,3%
Türkiye Avrupa Birliği'ne girmelidir.	33,3%	31,7%
Türkiye kendi hayati çıkarlarından taviz vermeden ama gerekli şartları yerine getirerek girmelidir	49,8%	49,7%
Türkiye Avrupa Birliğine girmemelidir.	15,8%	18,3%

Akart Danışmanlık, Türkiye Araştırması, 01.05.2002,
http://www.anap.org.tr/anap/dokuman/2002_mayis_ab_arastirma.htm, 15.08.2004

Araştırmaya katılan kadınların Türkiye'nin Avrupa Birliği'ne girmesi konusunda, erkeklerden daha istekli olduğu görülmektedir. 'Avrupa Birliği'ne kesinlikle girilmelidir.' Diyen erkeklerin oranı %31,7 olurken kadınların oranı %33,3 olarak gerçekleşmiştir. Ayrıca Türkiye'nin kendi hayati çıkarlarından taviz vermeden AB'ye girmesi gerektiğini savunan kadınların oranı da erkeklerin oranından yüksektir. Son olarak Türkiye'nin AB'ye girmemesi gerektiğini savunan kadınların oranı erkeklerin oranından düşüktür. Bu sonuçlara göre, Türkiye de, AB üyeliğini isteyen kadınların oranı erkeklerin oranından daha fazladır.

1.2.2. Avrupa Birliği'nin Türkiye'yi Üyeliğe Alıp Almayacağı

Tablo 3 Türk Halkı'nın, Avrupa Birliği'nin Türkiye'yi üyeliğe alıp almayacağı konusundaki görüşleri

Seçenekler	Sayı	%
Cevapsız	32	1,0
Alır	455	14,1
Almaz	1456	45,2
Türkiye gerekli şartları yerine getirirse alır	1281	39,7
TOPLAM	3224	100,0

Akart Danışmanlık,Türkiye araştırması, 01.05.2002,
http://www.anap.org.tr/anap/dokuman/2002_mayis_ab_arastirma.htm, 15.08.2004

Araştırmaya katılanların %45,2'si Avrupa Birliği'nin Türkiye'yi üyeliğe almayacağı görüşündedir. Türkiye gerekli şartları yerine getirirse AB üyeliğe alır diyenler %39,7, AB Türkiye'yi üyeliğe mutlaka alır diyenler de %14,1'dir. Kadınlar bütün kategorilerde AB'nin Türkiye'yi üye alacağı konusunda daha iyimserdirler. Eğitim düzeyi yükseldikçe, Türkiye'nin gerekli şartları yerine getirmesi halinde AB'ye girebileceği görüşü güçlenmektedir. Bu sonuca göre de Türk Halkı'nın % 75 gibi bir oranla istediği AB üyeliği hakkında aslında çok da ümitli olmadıkları dikkati çekmektedir. % 45'lik bir kesimin Türkiye'nin AB'ye alınmayacağını düşünmesi bu ümitsizliğin bir ifadesi olarak görülebilir.

1.2.3. Avrupa Birliği Üyeliğinin Türkiye Bakımından Doğuracağı Sonuçlar

Tablo 4 Türk Halkı'nın Avrupa Birliği Üyeliği'nin Türkiye bakımından doğuracağı sonuçlara ilişkin görüşler

Seçenekler	Sayı	%
Cevapsız	53	1,6
Ekonomi düzelecek, refah seviyemiz yükselecek	979	30,4
Demokrasi gelişecek, devlet yönetimi çağdaşlaşacak	939	29,1
Türkiye bölünecek ve Avrupa'nın sömürgesi haline gelecek	598	18,5
Hiçbir şey değişmeyecek, her şey olduğu gibi devam edecek	655	20,3
TOPLAM	3224	100,0

Akart Danışmanlık, Türkiye araştırması, 01.05.2002,
http://www.anap.org.tr/anap/dokuman/2002mayis_ab_arastirma.htm, 15.08.2004

Tablo 4 de görüldüğu gibi, Araştırmanın bir diğer önemli bulgusu da, AB üyeliğinin doğuracağı sonuçlara ilişkin algılamalardır. Araştırmaya katılanların %30,4'ü AB üyeliğinin ekonomiyi düzelteceği, refah seviyemizi yükselteceği, %29,1'i demokrasinin gelişeceği, devlet yönetiminin çağdaşlaşacağı görüşündedir. %20,4'lük bir kesim hiçbir şeyin değişmeyip her şeyin olduğu gibi devam edeceğini düşünürken, %18,5'lik bir kesim de Türkiye'nin bölüneceği ve Avrupa'nın sömürgesi haline geleceği inancındadır.

Avrupa Birliği'nin ekonomik ve demokratik bakımdan Türkiye'nin gelişmesine yol açacağını savunanların oranının %59,5 gibi yüksek bir oranı bulması, buna karşılık olumsuz görüşün sadece %18,5'te kalması, AB politikalarının geleceği bakımından önemli bir veridir.

AB konusunda yapılan bir başka anket de Bülent Tanla'nın yapmış olduğu ankettir. Bu ankete göre, halkın %4,2'si AB yi desteklemiyor. %5,7'si hiç desteklemiyor. %34,8'i destekliyor, %33,9'u kuvvetle destekliyor, %21,4'ünün bu konu ile ilgili herhangi bir fikri yok.¹⁷⁵ Bu ankette de toplumun %70'ini aşkın bir kesiminin AB' yi desteklediği görülmektedir.

Konu ile ilgili bir başka araştırma GENAR Araştırma Kurumu tarafından 2002 yılı içinde, Türkiye'nin Büyükşehir belediyesi statüsündeki(Adana, Ankara, Antalya, Bursa, Diyarbakır, Erzurum, Gaziantep, İstanbul, İzmir, Kayseri, Kocaeli, Konya, Samsun gibi) 13 ilinde kotalı örnek türüne göre 3798 denek üzerinde yapılan araştırmadır. Araştırmanın sonuçları Türk Halkı'nın AB'ye bakış açısı konusunda düşündürücü sonuçlar ortaya koymaktadır.

Araştırmanın ilk dikkati çeken sonucu, Türkiye'nin AB'ye girmesi durumunda AB üyesi ülkelerden birine göç etmeyi düşünenlerin oranının %31,4 gibi yüksek bir oran olmasıdır. Araştırma sonuçlarına göre, genç nüfusun göç etme isteğinin daha yüksek olduğu tespit edilmiştir. Bu oran 20–35 yaş arası grupta % 40'lara varmaktadır. Ayrıca, eğitim seviyesi yükseldikçe de AB üyesi ülkelere göç etme isteğinin arttığı görülmüştür.¹⁷⁶ Aynı araştırma sonuçlarına göre, yurt dışına gitme isteği ekonomik duruma göre çok fazla fark etmemektedir. Yani üst gelir gruplarındaki insanlarda da göç etme isteği azımsanamayacak derecede önemlidir. Bu da göç isteğinin sadece ekonomik olarak açıklanamayacağı, Türk insanı'nın başka nedenlerle de göç etmek istediğini ortaya koymaktadır.

Aynı araştırmada deneklere, “Türkiye AB'ye girdiği takdirde ülkemizde ne gibi değişiklikler olur”? sorusu yöneltmiş ve deneklerin %27,7'sinin “ülkenin ekonomik

¹⁷⁵İsmail Bölükbaşı, **Avrupa Birliği Sürecinde Farklı ideolojik kamplardaki gazete ve köşe yazarlarının yaklaşımları üzerine bir inceleme**, Ankara, 2001,s.25

¹⁷⁶Özsoy, **a.g.e.**, s.46

bakımdan güçleneceği” cevabını verdiği görülmüştür. “Hiçbir değişiklik olamaz” diyenlerin oranı %18,1 olarak kalırken “her konuda iyi olur” diyenlerin %8,6, “daha özgür bir ülke oluruz” diyenlerin oranı %8,1 olduğu görülmüştür. AB’ye girersek “milli değerler kaybolur”, “Hıristiyanlaşırız,” “ahlaki çöküntü olur” diyenlerin oranı ise %1,6’dan daha düşük bir değerde kalmıştır. Yani Türk halkı kendi milli benliğine, dinine ve ahlaki yapısına sonuna kadar güvenmektedir.¹⁷⁷

AB’ye tam üye olunduğu takdirde % 40’lık gibi bir oranın Türkiye’den göç etmek istemesi son derece düşündürücü bir sonuçtur. Bu sonuçla, her ne sebeple olursa olsun Türk halkının kendi ülkesinde yaşamaktan memnun olmadığı sonucuna ulaşılmaktadır.

2- TÜRKİYE’DE AB TARAFTARLARI VE KARŞITLARI

Tanzimat’tan bu yana sürdürülen batılılaşma çabaları zamana göre değişik ivmeler kazanmış Türkiye Cumhuriyeti’nin kurulması ile de bambaşka bir kimliğe bürünmüştür. Özellikle Türkiye’nin AB’ye resmi adaylığının kabul edildiği Helsinki Zirvesinden sonra Batılılaşma, AB entegrasyonu yolunda izlenmesi gereken tek yörünge olarak görülmüştür. Aynı zamanda kimlikler ve uygarlıklar projesi olarak AB, Türk toplumunun farklı kesimlerinde dünya görüşlerine, hayattan beklentilerine, tercihlere kısaca kimliklere göre farklı yansımaların oluşmasına yol açmıştır. Bu bağlamda Türk toplumu birbiriyle kutuplaşma içine girmiş ve sınırları çok kesin çizgilerle belirlenmeyen bir kategorileştirmenin sonucunda, “muhafazakarlar” ve “reformistler” olarak ikiye ayrılmıştır. Bu geçiş sürecinde, genel olarak bakıldığında muhafazakarlar, toplumun değişim talebine karşı çıkan bazı politikacı ve bürokratlardan oluşmaktadır. Bunlar AB ile entegrasyonun doğurabileceği muhtemel sonuçları reddetmektedirler. Dünyanın ne yöne gittiğini, küreselleşmenin felsefesini ve diğer kültürleri gerektiği gibi idrak edememenin verdiği bir sonuç olarak korku ve endişe taşımakta dolayısıyla dış dünya ile rekabete açık olmadıkları izlenimini vermektedirler.¹⁷⁸

¹⁷⁷ Özsoy, a.g.e., s.50

¹⁷⁸ Hüsamettin İnaç, a.g.e., s.173

Yukarıda belirtilen muhafazakar kesim arasında kesin bir ayırım yapmak ne kadar zor ise Reformcular olarak da nitelendirilebilecek olan AB taraftarları arasında da kesin bir ayırım yapmak en az o kadar zordur. Çünkü Türkiye’de devlet politikası olarak belirlenmiş ‘batılılaşma olgusu’ toplumun geniş kesimleri tarafında sindirilmeden ve gerekli bilgiye sahip olmadan yukarıdan inme bir yöntemle benimsetilmiştir. Bunun sonucunda da tabandan gelen bir “Milli Batı Politikası” oluşturulamamıştır.

2.1. Avrupa Birliğine ‘Evet’ Diyenler

2.1.1. Avrupa Birliği Taraftarlarına Ait Çeşitli Görüşler

Helsinki Zirvesi ardından Türkiye’de büyük bir heyecan dalgası oluşmuştur. Bu yeni bir heyecanın ötesinde yeni bir vizyondur. Bu, yalnız hükümet kademelerinde ya da yalnız Meclis’te değil, Türk Halkı arasında, kamuoyunda olan bir umut, bir heyecandır. Bu itici güç, Türkiye’yi adaylıktan tam üyeliğe götürecek olan yolda cesaretlendirecek ve ışık tutacak bir gelişmedir.¹⁷⁹

Yine Helsinki Zirvesi’nin hemen ardından Türkiye’de hemen bütün görsel ve işitsel medyada sevinç gösterileri ve zafer kazanmış gibi bir hava oluşmuştur. 12 Aralık 1999 tarihinde Emin Çölaşan AB’ye tam üyeliği olumlu ve olumsuz yanlarının olacağını vurgulamış ve Türkiye’nin üzerine büyük görevlerin düştüğünü ifade etmiştir.

Çok karmaşık bir sürece girdik. Şimdi karşımıza çıkacak ve önemle tartışılacak ilk soru şu olacak: ‘Bundan sonra ne olacak? Türkiye olarak biz bu işten kazançlı mı zararlı mı çıkacağız?’ Bence yanıt şudur: ‘Hem kazancımız, hem kaybımız olacak. Ama her ikisinin de düzeyi, büyük ölçüde bizim bundan sonraki tavrımıza bağlı olacak.’[...] Bu adaylık sürecinde kazancımız elbette olacak. Ancak hiçbiri kendi kendine gerçekleşmeyecek. Üzerimize çok iş düşecek. Örneğin AB mevzuatı 100 bin sayfayı buluyor. Türkiye’de bu mevzuatı okuyacak değerlendirecek ve uygulama alanına koyacak kadrolar yok. Demek ki önce kadrolarımızı yetiştirmek zorundayız. Hemen hemen bütün mevzuatımız değişecek ve Avrupa’ya uyum sağlayacak [...] Avrupa Birliği bizi kendi standartlarına yükseltmek için kesenin azgını da açacak. Türkiye’ye epeyce para ve kredi gelecek [...] işin maddi boyutu dışında, adaylığa kabul edilmemiz bile dünyadaki saygınlığımızı arttıracak.¹⁸⁰

¹⁷⁹Sami Kohen, **Helsinki Zirvesi Ardından Türkiye-AB İlişkileri Paneli**, 15 Aralık 1999, Ankara, Türkiye-Avrupa Birliği Derneği, 2000

¹⁸⁰Emin Çölaşan, **Teraziye Koyunca**, Hürriyet Gazetesi, 12 Aralık 1999

Çölaşan, AB sürecinden zararlı ya da karlı çıkmanın şartını Türkiye'nin performansına bağlayarak, karlı çıkmanın ilk şartı olarak da bu süreci yürütebilecek kadroların yetiştirilmesi gerektiğini ifade etmektedir. Türkiye'nin, Sadece AB'ye aday olmasının bile Türk İnsanı'nın dünyadaki saygınlığını arttıracığını savunmaktadır. Ancak AB'nin Türkiye'den istekleri ön plana çıkınca (Ege, Kıbrıs, sözde Ermeni soykırımı, vb.) Çölaşan'ın tutumu da sertleşmiştir. Sonuç olarak Çölaşan'ın AB'ye girme taraftarı olduğu, "Fakat kendi koşullarımızla" girmemiz gerektiği gibi bir tutum geliştirdiği söylenebilir. Ayrıca bu konuda çok çalışmamız gerektiğini vurgulamaktadır.

Sami Selçuk da Avrupa Birliği üyeliği için Türkiye'nin kendi üzerine düşen sorumluluklarını mutlaka yerine getirmesi gerektiğini ifade etmektedir. Selçuk, konu ile ilgili olarak şu görüşlere yer vermektedir:

Türkiye ise, Batıya yürüyüşünü hızlandırmalıdır. Türkiye Avrupalıdır. Avrupa denince, ortak, evrensel bir eğilim dile getirilir. Üniter bir devlet ve bölünmez bir ülkede yaşamak isteyen Türk ulusunun önünde, Avrupa Birliğine girmek için kanımca hiçbir engel yoktur. Yeter ki, Birliğin tam haklara sahip özgür ve onurlu bir üyesi olalım. Yeter ki, içe dönüklük açmazını aşalım ve Birliğin temel değerlerini benimseyelim. Avrupa Birliğine ve kendimize hem içerden, hem dışardan bakalım. Avrupa Birliği, değişmezlerini ortaya koymuştur. Yanılmayalım ve kuruntularla avunmayalım. AB kendini değiştirmeyecek. Kendini a'dan z'ye yeniden yapılanarak değiştirecek olan Türkiye'dir. Bu büyük bir dönüşüm tasarımıdır. Bu köklü değişimde; yanı sıra direnmek ve/ya da kararsızlık, yerimizi başkalarına kaptırmak demektir; gelecek kuşaklara karşı ağır sorumluluğu ve vebali göze almak demektir.¹⁸¹

Ertuğrul Özkök ise, Helsinki Zirvesinden buyana AB'ye girme yönündeki düşüncesi hiç değişmeyen yazarlardandır. Özkök'e göre, Türkiye'nin AB üyeliği, Türk tarihinin son 200 yıldır en büyük hedeflerinden biridir. Bunun tam bir toplumsal mutabakat içersinde yapılması gerekmektedir. Bütün toplumu ve müesseseleri bu hedefe doğru motive etmek de bu hükümetin görevidir."¹⁸²

Özkök, AB'nin Tüm koşullarının yerine getirilmesi gerektiği yönünde bir tutum sergilemiştir. Bunların çağın koşullarına uymak anlamına geldiğini belirtmiştir. Özkök'ün bütün yazılarında aynı istikamette seyreden bir çizgi görülebilmesi mümkündür. 20.12.1999 Tarihli yazısında da AB sürecinin şu şekilde yorumlamıştır:

Önümüzdeki ay Türkiye ile AB arasında çok önemli bir görüşme süreci başlıyor. Gümrük birliği anlaşmasının ilk aşaması malların serbest dolaşımıydı. Şimdi ikinci aşamaya geliniyor. Bu da

¹⁸¹Selçuk, a.g.e., 06.10.2000

¹⁸²Ertuğrul Özkök, **İlk Adım Bu Kadar Kısa Olmamalı**, Hürriyet Gazetesi,13.Eylül 2000

hizmetlerin serbest dolaşımı olacak. Bankacılık, turizm, telekomünikasyon, görsel işitsel araçlar, müteahhitlik hizmetleri gibi alanlarda hizmetlerin serbest dolaşımı süreci açılacak, Yani yabancı bir banka Türkiye’de serbestçe şube açabilecek. Müteahhitlik hizmeti yapabilecek. Yani her halükarda 2001 yılından itibaren mallar gibi hizmetler de serbestçe dolaşabilecek. Bunun anlamı çok açık Türkiye’de hizmet konusunda yarış başlıyor [...] Başarılı şirketler şimdi belli olacak.¹⁸³

Mehmet Barlas, da AB’ye katılım sürecini destekleyenler arasındadır. Barlas, demokrasinin ve insan haklarının gelişeceğini vurgulayarak, değişimin ve globalleşmenin kaçınılmaz olduğunu ifade etmektedir. Barlas, Helsinki Zirvesi’nden hemen sonra Türkiye’nin adaylığa kabulü konusunda şu düşünelere yer vermiştir:

Ama çaresi yok artık değişimin, globalleşmenin, demokratikleşmenin, önüne durmaya çalışanları tarih yok ediyor [...] Ben sınırlarımın içinde, egemenliğimi kullanıp canımın istediğini yaparım’ diyen rejimler aşağılanıyor, dışlanıyor, ambargoya alınıyor.¹⁸⁴

Barlas, bu yazısıyla AB’yi savunan bir tutum aldığını açıklamakta ve Türkiye’de globalleşmenin önündeki engellerin AB ile ortadan kalkacağını savunmaktadır. Ulusal egemenliği savunanları tarihin yok edeceğini vurgulamaktadır. Ulusal egemenliği, insan hakları ve demokrasideki sorunları hukuksuzluğun kaynağı olarak değerlendiren Barlas, Türkiye’nin hiçbir sorununu kendi başına çözemediğini, AB, ABD gibi dünyanın gelişmiş ülkelerinin Türkiye’nin sorunlarını çözmeye önayak olabileceklerini ve Türkiye’yi değişime zorlayabileceklerini ifade etmektedir. Barlas, dış zorlamayı gelişmenin koşulu olarak görmektedir. Her ne olursa olsun AB’ye girmek gerektiği konusunda bir düşünceye sahiptir. Türkiye’nin kendi iç dinamikleri ile düzelemeyeceği, AB’nin Türkiye’yi terbiye edeceği, bu nedenle AB’nin Türkiye’nin önüne koyduğu ev ödevini iyi çalışıp üzerine düşen sorumluluğu yerine getirmesi gerektiğini savunmaktadır.

2.1.2. Siyasi Partiler

Türkiye için Avrupa Birliği, basit bir dış politika tercihi olmadığından, Siyasi partilerin de AB’ye açıkça cephe almaları pek görülmemektedir. Muhalefette iken Avrupa karşıtı bir politika izleyen partiler bile İktidar olduktan sonra, AB yanlısı politikalar geliştirmek zorunda kalmışlardır.

¹⁸³Ertuğrul Özkök, **Yunan Devi Randevusuna Neden Gidemedi**, Hürriyet Gazetesi, 20 Aralık 1999

¹⁸⁴Mehmet Barlas, **Avrupalı Olacağız Başka Yolu Yok**, Yeni Şafak Gazetesi, 11 Aralık 1999

Bunun en açık örneği, Refahyol Hükümeti döneminde Refah Partisi'nin politikasında yaşanan değişiklikte görülebilir. Dönemin iktidar ortaklarından Refah Partisi, muhalefetteyken Politikasını batı karşıtlığı üzerine inşa etmişken Türkiye'nin Gümrük birliği politikasını şiddetle eleştirirken iktidar ortağı olduktan sonra bu politikasını değiştirmek zorunda kalmıştır. Bu da gösteriyor ki muhalefetteyken AB karşıtı politikalar sergileyen bir parti bile iktidar olduktan sonra AB'nin yanında yer almak durumundadır. Çünkü Türkiye'de Batılılaşma ve AB, siyasi partilerin kişisel tercihlerinin üstünde olan bir devlet politikasıdır.

Aşağıda bazı siyasi partilerin AB politikalarına değinilecektir. Bu siyasi partilerin seçiminde, 1999 Helsinki Zirvesi sonrası, meclis içinde olmak şartıyla iktidar veya muhalefet olarak Türk dış politikasının yapımında yer almış partiler seçilmiştir. Özellikle üçlü koalisyon dönemi iktidar ortaklarından olan DSP, MHP ve ANAP'ın AB konusundaki politikaları, uyum yasalarına olumlu ve olumsuz yöndeki tepkileri değerlendirilmiştir. 3 Kasım seçimlerinden sonra tek başına iktidar olan AKP'nin AB politikası ve bu politikaya yapılan eleştirilere yer verilmiştir. Ayrıca AKP iktidarda iken meclis içinde tek muhalefet partisi olan CHP'ye de yer verilmiştir

2.1.2.1. Recep Tayyip Erdoğan ve Adalet ve Kalkınma Partisi

3 Kasım 2002 seçimlerinde Cumhuriyet Halk Partisi ile birlikte Meclise giren Adalet ve Kalkınma Partisi, tek başına iktidar olma başarısını göstermiştir. Seçimden önce birçok kişinin AKP hakkında şüpheleri vardı. Bu şüpheler, AKP'nin kurucu kadrosunun 28 Şubat süreciyle iktidardan uzaklaştırılan milli görüş çizgisinden gelmiş olmasından kaynaklanıyordu. AKP'nin lideri Recep Tayyip Erdoğan gerçekten söylediği gibi değişmiş miydi? Türkiye, dış politikasında bir değişim yaşanacak mıydı? AB sürecinde reformlara kalındığı yerden devam edilecek miydi?

AKP'nin iktidara geldikten sonraki icraatları, yukarıda bahsettiğimiz kuşkuları boşa çıkarmaya yetmiştir. AKP, iktidara geldikten sonra herkesi şaşkırtan bir davranışla tahmin edilemeyecek kadar AB taraflısı olmuştur. Türkiye'nin batıya yönelik geleneksel dış politikasında herhangi bir değişiklik olmamış, AB'ye uyum yasaları da kaldığı yerden

kabul edilmeye devam etmiştir. AKP hükümeti, uyum yasalarına kalınan yerden devam etmekle kalmayıp, bunu tahminlerin üzerinde bir hız ve kararlılıkla yapmıştır.

AKP iktidara geldikten sonra 2003 yılının ilk 6 ayında 3 önemli uyum paketini TBMM'den geçirmiştir. İdam cezasının tamamen kaldırılmasından, Türk Silahlı Kuvvetlerinin elindeki malların Sayıştay tarafından denetlenmesine kadar, MGK Genel Sekreteri'nin sivilleştirilmesinden, anayasanın uluslar arası anlaşmaların iç hukuktaki yerini düzenleyen 90. maddesine kadar birçok konuda düzenlemelere gidilmiştir. 1999 Helsinki Zirvesi'nden sonra, AB müktesebatına uyum çalışmalarının en yoğun olduğu ve kritik konularda kararların alındığı dönem bu dönemdir.

Ayrıca, AKP iktidarı döneminde, TBMM'de "Avrupa Birliği ile İlişkiler Komisyonu" kurulmuştur. TBMM AB Uyum Komisyonu, Türkiye'nin Avrupa Birliği'ne katılım sürecine ilişkin gelişmeleri izlemek ve müzakere etmek, AB'deki gelişmeleri izlemek ve bu gelişmeler konusunda TBMM'yi bilgilendirmek ve TBMM'ye Ulusal Program kapsamındaki kanun tasarı ve teklifleri ile Kanun Hükmünde Kararnemelerin AB mevzuatına uygunluğu konusunda görüş bildirmek amacıyla kurulmuştur.¹⁸⁵

17 Aralık 2004 Brüksel Zirvesi'nde, Avrupa Konseyi, Türkiye'nin Kopenhag siyasi kriterlerini, müzakerelerin başlatılmasını sağlayacak ölçüde tatmin edici bir şekilde karşıladığına karar vermiştir. Bunun sonucu olarak, tam üyelik müzakerelerinin 3 Ekim 2005 tarihinde açılmasına karar verilmiştir. Zirveden böyle bir kararın çıkmasında, AKP Hükümetinin çalışmalarının etkisinin olduğu söylenebilir.

AKP hakkında sonuç olarak Recep Tayip Erdoğan'ın AB ile ilgili görüşlerine yer vermek gerekmektedir. Çünkü Erdoğan Parti başkanı ve başbakan olması dolayısıyla AKP'nin iç ve dış politikasını belirleyen en önemli kişidir.

Erdoğan'ın AB'den beklentileri şunlardır; düzgün ve etkin işleyen kuralları ve kurumlarıyla yerleşmiş en yüksek demokrasi düzeyi, İyi işleyen, rekabet gücüne sahip, tüm bireylere açık, tüm bireylere fırsat eşitliği sunan bir ekonomidir. Ayrıca, çağdaş hak ve özgürlükler düzeyi, devletlerin bireysel hakları ihlal etmemeleri, Devlet öncelikli bir

¹⁸⁵ TBMM AB uyum Komisyonu Yasası, 15.04.2003, <http://www.belgenet.com/yasa/k4847.html>, 16.08.2004

yapı değil, birey öncelikli bir yapıyı hedeflemektedir. Erdoğan'ın AB ile hedeflediği amaçlardan biri de insan hakları ve özgürlükleri ihlallerinin tamamen ortadan kaldırılmasıdır. AB' ye girişle bu meselenin tamamen halledilmesini hedeflemektedir. Bu konuda sonuç olarak denilebilir ki Erdoğan'ın AB'yi istemekle temel önceliği, Türkiye'yi en yüksek demokrasi standartlarına sahip ülke konumuna getirmektir.¹⁸⁶

Ayrıca Erdoğan'ın her fırsatta dile getirdiği AB ile ilgili bir beklentisi de Avrupalı devletlerin AB'yi nasıl tanımladıkları ile ilgilidir. Erdoğan'a göre, Avrupa Birliği bir siyasi değerler bütünü olmalıdır. Erdoğan'ın yaptığı birçok görüşmede Avrupa'nın bir siyasi değerler bütünü olduğu Avrupalı yetkililer tarafından söylenmiştir. Erdoğan'a göre bu durumda İslam kültürüyle demokrasiyi bir arada buluşturmuş, uzlaştırmış bir model olarak sunmuş olan Türkiye, Avrupalı bir Türkiye, Avrupa Birliği'nin aslında vazgeçilmez bir üyesi olmalıdır.

Ayrıca Erdoğan'a göre gerek Avrupa kamuoyunda gerekse de Türkiye kamuoyunda AB'nin Türkiye'yi almayacağı konusunda ileri sürülen gerekçelerin mantıksal bir tutarlılığı yoktur. Türk ve Avrupa kültürleri arasında ayırım yapılarak bunların bağdaşmasının mümkün olmadığını ileri süren görüş, çağdaş değerler etrafında bütünleşmeyi hedefleyen Avrupa Birliği'nin temel felsefesi ile çelişmektedir. Burada bir ciddi mantık çatışması vardır. Bir de 80 yıldır çağdaş kültür ve yaşam biçiminin benimsenerek uygulandığı Türkiye için böyle bir tezde, böyle bir iddiada bulunulması gerçeğe de uymamaktadır. Avrupa'nın hiçbir zaman değişmez sınırları olmamıştır. Avrupa Birliği'nin sınırları da bugüne kadar tanımlanmamıştır. Demografik büyüklüğe gelince, iddia edildiği ölçüde bir sorun oluşturmamaktadır. Hali hazırda 65 milyonu aşan Türkiye nüfusu 20–25 yıl sonra 80–85 milyona ulaşacaktır. Türkiye nüfusu hiçbir zaman korkulduğu gibi 100–150 milyonu bulamayacaktır. Her zaman Avrupa Birliği içerisinde sayısal bakımdan küçük bir oran olarak kalacaktır. Asgari yaşam standartları sağlandığında Türk insanının kendi memleketini terk etmesi de mümkün değildir.¹⁸⁷

Burada hemen şu noktayı da belirtmek gerekmektedir; AKP hükümetinin AB' ye uyum yasalarının hazırlanmasında ve kabulünde bu şekilde istekli olmasına değişik

¹⁸⁶Erdogan, **a.g.e.**, <http://www.festr.org/files/Rede-Erdogan%20TR.pdf> -,19.03.2006

¹⁸⁷Erdogan, **a.g.e.**, 19.03.2006

yaklaşımlarla eleştiriler de getirilmektedir. Örneğin Yusuf Gedikli, AKP'nin AB politikasını eleştirmektedir. Gedikliye göre, AKP'nin kurucu kadrosu Necmettin Erbakan'ın milli görüş çizgisinden gelmiş bir kadrodur. Bu kadro 28 Şubat sürecini yaşadktan sonra, milli görüş yaklaşımıyla bir yere varılamayacağını anlayarak, istediklerini elde etmek için farklı bir metot geliştirdi. Bu metot da AB metodudur. Gedikli, AKP'nin AB politikasını için şu şekilde değerlendirmede bulunmaktadır.

Madem bize baskı yapılıyor. Madem bu memlekette başımızı örtemiyoruz. Madem Erbakan siyasetiyle bir yere gidemeyeceğiz. O halde biz de devletin (AB, devlet politikasıdır) ve kamuoyunun istediği yere, yani AB'ye gidelim. ABD ile de iyi ilişkiler kuralım. AB'de başımızı örtersek, kârımız olur. Örtmezsek de zararımız olmaz.¹⁸⁸

Gedikli'ye göre AKP, kendisinin istediği özgürlüklere kavuşabilmek için bu şekilde mücadele vermektedir. Bu uğurda da Kıbrıs başta olmak üzere birçok konuda tavizler vermektedir.

Bunun gibi değişik eleştirilere rağmen AKP Hükümeti AB konusunda çalışmalarına devam etmektedir. 3 Ekim 2005 Tarihinde AB'ye üyelik müzakerelerinin başlamasıyla, AKP Hükümetini daha zorlu bir Türkiye-AB ilişkileri dönemine girmiştir.

2.1.2.2. Anavatan Partisi ve Mesut Yılmaz

Mesut Yılmaz, 3 Kasım 2002 seçimlerine kadar Başbakanlık, Başbakan yardımcılığı gibi karar alma mekanizmalarında bulunmuş ve özellikle üçlü koalisyon döneminde Avrupa Birliği'ne uyum konusunu en çok dile getiren liderlerden biri olmuştur. Gerçekten, Yılmaz ve Anavatan Partisi AB'ye uyum çalışmalarının ve AB Üyeliğinin adeta bayraktarlığına soyunmuştur.

Yılmaz'ın AB konusundaki bayraktarlığa soyunmasını çeşitli şekillerde yorumlayanlar olmuştur. Bu konuda AB konusunu, siyasi rant elde etmek için kullandığını, böylece siyasi prim yapmayı hedeflediği şeklinde de eleştirilere hedef

¹⁸⁸Yusuf Gedikli, **Türkiye'nin Milli (!) Politikası**, 23.08.2004
http://www.ufukotesi.com/yazigoster.asp?yazi_no=20040823 - 50k
 19.09.2004

olmuştur. Örneğin Hasan Cemal, “Yılmaz, neden AB konusunu bu kadar işliyor?” Sorusunu soruyor cevabını da yine kendisi şu şekilde veriyor:

Avrupa, Türk insanın iki yüzyıllık hülyası, çünkü Avrupa bu toprakların insanı için aş demek iş demek, daha iyi bir yaşam demek kimileri için ise demokrasi, insan hakları demek. Yılmaz, bunun farkında. O yüzden AB üyeliği için mücadele etmenin, kendi kariyerine ve partisine siyasi prim yapacağına inanıyor. Üyeliğe giden yolda lokomotif olabilirse, yeniden yükselişe geçebileceğini, siyasal inandırıcılık sorununu aşabileceğini düşünüyor. Bir başka deyişle: AB üyeliği için bayrak açmanın kendisi için de bir siyasi çıkış yolu olacağına inanmış durumda.¹⁸⁹

Mehmet Barlas da Yılmaz’ın AB tutumunu eleştirenlerdendir. Barlas’a göre Yılmaz, Olayı topluma mal edeceğine, sanki şahsî meselesi gibi sunarak, diğer partilere karşı, polemik malzemesi yapmıştır. Mesut Yılmaz’a ve ANAP’a karşı olanlar Avrupa Birliği için yapılan reformlara dolayısı da AB’ye karşı gibi görünür olmuştur.¹⁹⁰

Emre Kongar’ın İnternet sitesinde dönemin üçlü koalisyon hükümetini eleştirdiği şu ifadeler, Mesut Yılmaz’ın Avrupa Birliği konusundaki tutumunun daha iyi açıklanmasına yardımcı olmaktadır.

Bu ne biçim hükümet! Bir kanadı, Mesut Yılmaz’ın önderliğinde, ‘Avrupa Birliği olmazsa olmaz’ diyor. Öteki kanat, Devlet Bahçeli’nin önderliğinde ‘Avrupa Birliği olursa olmaz’ diyor. Bunları (nasıl bulunacaksa) orta yolda birleştirmeye çalışan partinin lideri Başbakan Ecevit ise hasta.¹⁹¹

Mesut Yılmaz, Avrupa Birliği’nin Türkiye’nin bütünlüğü açısından tehdit olduğunu söyleyenlere kesinlikle katılmamaktadır. Yılmaz’a göre Türkiye asıl AB’ye girmezse, milli bütünlüğü zedeleneyecektir.¹⁹² Ayrıca Mesut Yılmaz, söylemini daha da ileri götürerek, Avusturya’nın Der Standard gazetesine verdiği demeçte, “Türkiye’nin AB’ye giriş müzakerelerinin bloke edilmesi halinde, yönetimi askeri bir diktatörlük veya köktendinci bir hükümetin ele geçirebileceğini” öne sürmüş ve AB’nin Türkiye açısından tek kurtuluş şansı olduğunu ifade etmiştir.¹⁹³ Yılmaz’a göre Türkiye’nin tam üyelik müzakerelerine başlayabilmesi için, Kopenhag Kriterleri’ne uyum zorunluluğu vardır. Bu konuda bazı çevreler, Türkiye’nin bu yükümlülüklerini, Türkiye’nin toprak bütünlüğünü, cumhuriyetin nitelikleri olarak, Anayasa’da belirtilen özelliklerini tehlikeye atmak

¹⁸⁹Hasan Cemal, **Mesut, Yılmaz’ın Oyun Planı**, Milliyet gazetesi, 14 Temmuz 2000

¹⁹⁰Mehmet Barlas, , **Kırık Dökük Bir Yaşam**, Yeni şafak Gazetesi, 27 Mayıs 2002

¹⁹¹Emre Kongar, **Bu Ne Biçim Hükümet?** 01.07.2002, <http://www.kongar.org/guncel/>, 13 09. 2004

¹⁹²Recep Bahar, Mesut Yılmaz’ın AB Sevdası ve Geçmişle Bir Karşılaştırma, <http://yenimesaj.com.tr>, 13 08 2002

¹⁹³**Yılmaz’dan Avrupa Birliği kehaneti**, <http://www.aygazete.com/haber/habersonuc.>, 01.09.2004

şeklinde endişeler taşımaktadırlar. Yılmaz, bu endişelere katılmadığını ifade etmiştir.¹⁹⁴ Mesut Yılmaz, anadilde eğitim konusundaki görüşlerini katıldığı bir panelde şöyle ifade etmiştir:

Avrupa Birliği treni garda bekliyor. Artık binip binmemeyi düşünecek vaktimiz yok. Ancak trene binecek kadar vaktimiz var. Türkiye hala trene binip binmemeyi düşünüyor. Türkiye elle tutulur gelişmeler sağlamıştır ama daha ileri adımlar atmamız gerekiyor. Örneğin anadilde televizyon yayını olmalıdır. Bunun, ulusal bütünlüğümüze sekteye uğratacağı düşüncesine saygı duysam da katılmıyorum. Doğru adımları doğru zamanda atmazsak çok zarara uğrarız. Daha açık bir takvim için yükümlülüklerimizi yerine getirmeliyiz.¹⁹⁵

2.1.2.3. Bülent Ecevit ve Demokratik Sol Parti

Üçlü koalisyon döneminde başbakan olan Ecevit, koalisyon ortaklarından AB'yi çok isteyen, adeta AB bayraktarlığına soyunmuş Mesut Yılmaz ile uyum yasaları çıkarılırken kendi politikasıyla örtüşmeyen yasaları Anayasa Mahkemesine bile götürebilen MHP arasında bir arabulucu gibi çalışmıştır. Bülent Ecevit, AB ile iyi ilişkiler kurma ve sonunda da AB'ye tam üye olma konusunda kararlı davranan liderlerden biridir. Hatta bunu bir slogan haline getirip 'AB hakkımız söke söke alırız' diyerek bu konudaki kararlılığını göstermek istemiştir.¹⁹⁶

Ecevit, uyum paketlerinin çıkartılmasında da yapıcı bir rol oynamış, uyum paketleri onun başbakanlık yaptığı dönemde çıkartılmaya başlanmıştır. Ecevit, Avrupa Birliği üyeliği için önem taşıyan tüzük ve yönetmeliklerin bir an önce çıkarılması için bir genelge yayımlamıştır. Genelgede tüzük ve yönetmeliklerin yürürlüğe konmasının AB üyelik müzakereleri için önem arz ettiğini vurgulayan Ecevit, "Bu konuda gerekli çalışmaların en kısa zamanda sonuçlandırılması için İnsan Haklarından Sorumlu Devlet Bakanı, Adalet, İçişleri ve Milli Eğitim bakanlıklarından oluşan bir komite de kurdurmuştur."¹⁹⁷

¹⁹⁴Selçuk Pehlivanoglu, **Avrupa Birliği yolu, Mesut Yılmaz'ın AB Konusun da Çeşitli Platformlarda Yaptığı Konuşmalar ve Verdiği Mesajlar**, <http://www.pehlivanoglu.gen.tr/>, 15.08.2004

¹⁹⁵Mesut Yılmaz, **Avrupa Birliği Yolunda Türkiye paneli**, Ankara, Özel Radyo ve Televizyon Yayıncılar Derneği, Bilkent Otel, 29.04.2003,

¹⁹⁶**Zaman Gazetesi**, 11 Mart 2002

¹⁹⁷**Milliyet Gazetesi**, 06 Ağustos 2002

Dönemin Başbakan'ı Bülent Ecevit, Katılım Ortaklığı Belgesi'ne (KOB) Ege'deki sınır anlaşmazlıkları unsurunun da siyasi kriter olarak eklenmesi girişimlerine sert tepki göstererek, "Avrupa Birliği, duyarlılığımızı gereğince değerlendirmese, ilişkilerimizi gözden geçirmemiz kaçınılmaz olacaktır" demiştir.¹⁹⁸ Bu tavrıyla da Türkiye'nin Katılım Ortaklığı belgesine Kopenhag Kriterleri'nden başka kriterler konulması isteğine sert tepki göstermiştir.

Kıbrıs konusunda da Ecevit'in düşünceleri çok nettir. Ecevit'e göre, Kıbrıs'ta eğer bir anlaşmaya varılmadan Güney Kıbrıs Rum Yönetimi bütün Kıbrıs'ı temsilen Avrupa Birliği'ne üye olarak alınması Türkiye açısından, kesinlikle sakıncalı bir durumdur. Kıbrıs gerçeği kabul edilmeden, yani Kıbrıs'ta iki ayrı bağımsız devlet bulunduğu gerçeği kabul edilmeden bir uzlaşma sağlanması mümkün değildir. Güney Kıbrıs Rum Yönetimi Avrupa Birliği'ne alınacak olursa, Kıbrıs Rum Yönetimi ile AB ne kadar bütünleşirse, Türkiye Cumhuriyeti ile KKTC de aynı ölçüde bütünleşmelidir. Ecevit'in bu konudaki şartı gerçekleşmiş Kıbrıs'ta bir barış anlaşması imzalanmadan Rum Yönetimi AB üyesi bir ülke olmuştur.

Ecevit, 1970'li yıllarda Avrupa Birliği'nin kapısını kapattığı gerekçesiyle yapılan eleştirilere de tepki göstererek, kendisinin hiçbir zaman AB karşıtı olmadığını ve AB kapısını da kapatmadığını savunmuştur. 1970'li yılların sonlarında, Türkiye'nin çok ağır ekonomik bunalım içinde olduğunu, Türkiye'nin üyelik yolunda adım atabilmesi için öncelikle ekonomisini düzlüğe çıkartması gerektiğini ifade etmiştir. Onu da büyük ölçüde başardıklarını fakat daha sonra, hükümetten ayrıldıklarını söylemiştir Yani Ecevit'e göre, 70'li yıllarda ekonominin bozuk olması sebebiyle daha sonra da hükümetten ayrıldıkları için AB konusuna yeterince eğilememişlerdir. Ecevit ısrarla hiçbir dönemde AB karşıtı bir politika izlemediğini vurgulamıştır.

¹⁹⁸Bülent Ecevit, **İlişkilerimizi Gözden Geçirebiliriz**,18.11.2000,
http://www.belgenet.com/arsiv/ab/kob2000_06.html - 16k, 18.11.2000,17.08.2004

2.1.3. Sivil Toplum Kuruluşları

Sivil Toplum Kuruluşları, devlet dışı örgütlerdir. Bu örgütler toplumsal, siyasal ve ekonomik yaşamda önemli işlevler görebilirler. Ayrıca toplumun eğitilmesi konusunda da aktif rol alabilirler.¹⁹⁹

Uluslar arası ilişkilerin dokusunda meydana gelen köklü değişimler ve dönüşümler, dış politika aktörlerini de çeşitlendirmiştir. Sivil toplum örgütlerinin faaliyetlerinin yoğunluğu, artık bir ülkenin dış politika alanında etkinliğinin vazgeçilmez bir unsuru haline gelmiştir.²⁰⁰

Türkiye’de de uyum paketlerinin hazırlanması ve kabulü döneminde sivil toplum örgütleri çeşitli girişimlerde bulunmuşlar ve kamuoyunun belirlenmesinde rol oynamışlardır. Bu dönemde, O zamana kadar görülmemiş bir şekilde sivil toplum örgütleri ‘İktisadi Kalkınma Vakfı’ (İKV) şemsiyesi altında toplanarak bir bildiri yayınlamışlar ve uyum yasalarının hazırlanmasını istemişlerdir. Böylesine bir ortak tutum hiçbir zaman sergilenmemişti. Toplumdaki AB baskısını arttıran bu yaklaşım, çok kişiyi şaşırtmıştır. Paylaşılan ortak istek, 70 yıllık bir sistemin değişmesi ve artık refah ülkesi olmak için adımlar atılmasıydı.²⁰¹

Türkiye’nin Avrupa Birliği üyeliğinin gerçekleştirilmesine Türk Sivil Toplumunun kararlılığı ve verdiği desteğin ortaya konulması amacıyla 200’ü aşkın Sivil toplum Kuruluşunun bir araya gelmesiyle oluşturulan “ Türkiye Platformu” Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği (TOBB) ve İKV’nin işbirliğinde üç toplantı gerçekleştirmiştir. İlk olarak, 5 Haziran 2002 tarihinde İstanbul’da toplanan Platform “ Türkiye’nin Yeri Avrupa’dır. Kaybedecek Zamanımız Yoktur” başlıklı çağrısıyla Türk siyasetlerine, Kopenhag Zirvesi öncesinde gerekli reformları gerçekleştirmesi için çağrıda bulunmuştur. İkinci olarak, 7 Ekim 2002 tarihinde yine İstanbul’da gerçekleştirilen toplantıda, Türkiye Platformu bu defa Avrupa’ya çağrıda bulunarak “Türkiye kararlılığını kanıtladı Şimdi sıra AB’de” çağrısında bulunmuştur. Üçüncü olarak da, 27 Kasım 2002 tarihinde, TOBB ev

¹⁹⁹Bülent Berkerda, **Kültürel Açıdan Avrupa Birliğine Yaklaşım Sempozyumu, 22–24 Kasım 2001, Sivil Toplu Kuruluşları ve Kültürel Yaklaşım**, İstanbul, Ofset Matbaacılık, 2003, s.341

²⁰⁰Süleyman Demirel, **Helsinki Zirvesi Ardından Türkiye-AB İlişkileri Paneli,15 Aralık 1999**, Ankara, Türkiye-Avrupa Birliği Derneği, 2000

²⁰¹Birand, **a.ge.**,s.427

sahipliğinde 220'nin üzerinde Türk Sivil Toplum kuruluşu ile 100'ün üzerinde AB'li sivil toplum kuruluşu temsilcisi Brüksel'de bir araya gelerek, Avrupa Birliğine “Türkiye'nin yeri Avrupa Birliği'dir. AB Kopenhag'da müzakereleri başlatma kararı alarak bu tarihi fırsatı kaçırmamalıdır.” Ortak çağrısı yapılmıştır.²⁰²

Türkiye Platformu'nun üyesi kuruluşlar, AB'nin Türkiye'ye 12 Aralık'ta tam üyelik müzakere tarihini vermesinin gerekliliğini, AB'deki eş örgütleri ile ortak mesaj yayımlayarak duyurmuşlardır. TÜSİAD ve TOBB, AB turlarında başından beri “eş örgütler ile ortak deklarasyon” strateji uygulamışlardır.²⁰³

TOBB, AB'nin yapı, işleyiş ve politikalarının tanıtılması, üyelik sürecinin daha iyi öğrenilmesi ve sürdürülen uyum çalışmalarının ilgili kesimlerce daha iyi anlaşılması için “bilgilendirme” faaliyetlerine devam etmiştir. Ayrıca TOBB Avrupa Birliği ile ilgili çok çeşitli faaliyetlerde bulunmuş Avrupa Birliği üyesi ülkelerin sivil toplum kuruluşları ile ortak toplantılar düzenlenmiştir.

Türk Sanayici ve İşadamları Derneği, Türk Genç İşadamları Derneği, Müstakil Sanayici ve İşadamları Derneği gibi sermaye çevrelerinin AB ile ilgili görüşlerine geçmeden önce bu konuda Bayram Bozyel AB'yi isteyenler ve istemeyenlerin kimler olduğunu ve bunların gerekçelerini şu şekilde ifade etmiştir:

Bugünün Türkiye'sinde Avrupa Birliği'ne girme konusunda en çok kararlı olan kesim olarak büyük sermaye görünmektedir. Büyük sermaye salt AB konusunda değil aynı zamanda dünyadaki genel gidişatı gören ve kendisini bu süreçte uyarlamaya hazırlayan kesimlerin başında gelmektedir. AB'ye tam üyelik konusunda tereddütlü ya da isteksiz olanların ise bu konudaki en büyük gerekçeleri ‘ulusal güvenlidir. Bu gerekçeyle AB adaylık süreci ağırdan alınmakta, kamuoyunun tepkilerinden dolayı AB'ye doğrudan karşı çıkamayanlar, bu gerekçeyle süreci sulandırıp işlemez hale getirmeye çalışmaktadır.²⁰⁴

Türkiye Sanayici ve İşadamları Derneği AB konusunda sıklıkla görüş bildiren ve faaliyetlerde bulunan çok önemli bir sivil toplum kuruluşudur. TÜSİAD, “AB Deklarasyonu” yayımlayarak AB ile üyelik müzakerelerinin başlatılması için gerekli adımların atılmasının Türkiye'nin en acil gündem maddesi olduğunu bildirmiştir. Türkiye'nin AB üyeliğinin tüm siyasi partilerin ortak sorumluluğu olduğuna işaret

²⁰²Avrupa Birliği İle İlişkiler Çerçevesinde TOBB Tarafından gerçekleştirilen çalışmalar ve TOBB-EUROCHAMBERS İlişkileri, <http://www.tobb.org.tr/abm/raporlaryayinlar/tobb-ab.pdf> -26.09.2005

²⁰³Serpil Yılmaz, 06. 11. 2002, <http://www.milliyet.com.tr/arşiv/>, 18.08.2004

²⁰⁴Bayram Bozyel, **Yılmaz'ın hakkını vermek**,15.08.2001,<http://www.demanu.com.tr/arsiv/>, 17.08.2004

edilerek, bu ulusal projenin kısa vadeli siyasi çıkarlara ve partilerin oy kaygılarına alet edilmemesi gerektiği çağrısında bulunulmuştur.²⁰⁵

Türkiye'nin en etkili sivil toplum kuruluşlarından olan ve iş dünyasının önde gelen isimlerini çatısı altında bulunduran TÜSİAD, AB'ye tam üyeliğin ekonomik açıdan Türkiye için hayati nitelik taşıdığını bu süreçten kopmasının ise ekonomik büyümeye olumsuz etkisinin çok büyük olacağını ifade etmiştir. TÜSİAD, zaman zaman AB konusunda kamuoyu araştırmaları yapmış, raporlar hazırlamıştır. TÜSİAD'ın 1999 yılının Aralık ayında çıkardığı "Avrupa Birliği'ne Tam Üyeliğe Doğru" isimli kitapçık, "Türkiye'de Demokratikleşme Perspektifleri" Raporu (Ocak 1997), "Türkiye'de Demokratik Standartların Yükseltilmesi-Tartışmalar ve Son Gelişmeler" Raporu (Aralık 1999), gibi araştırmalarında TÜSİAD'ın tespit ettiği ve çözülmesi gereken ortak sorunlar şunlardır:

1-Düşünce ve ifade özgürlüklerinde anayasa ve yasalardan doğan bazı temel sınırlamalar mevcuttur.

2-Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nde süren terör olayları, düşünce ve ifade özgürlükleri açısından tüm ülkeye teşmil edilen kısıtlamalara neden olmaktadır.

3-İşkence, kaybolma ve yargısız infaz olayları halen devam etmektedir. Kolluk kuvvetlerinin işlediği suçların sistematik olarak yargısal kovuşturulması sağlanamamaktadır.

4-Kamu yönetiminde yolsuzluk, kayırma ve nüfuz kullanma olayları yaygındır. Bu olaylarla, kararlı bir şekilde, mücadeleye imkân verecek şekilde, şeffaflık ve yetkililerin sorumluluğu konularında yasal düzenlemeler mevcut değildir.

5-Yargı sisteminin, yönetim bozuklukları ve maddi imkânsızlıklar ve iş yoğunluğu nedeniyle, etkin ve tarafsız bir şekilde çalışması, mümkün olamamaktadır.

6-Türkiye'de, MGK ve Silahlı Kuvvetlerin, siyaset ve sivil otorite üzerinde etkisi, Batı standartlarıyla karşılaştırıldığında oldukça yüksektir. Bunun normalleştirilmesi ve koordineli bir duruma çekilmesi gerekmektedir.

²⁰⁵ Özsoy, a.g.e., s.58

7- Kürt kültürel kimliği, Türk toplum hayatında, özgür bir biçimde kendini ifade edebilme imkânı bulamamaktadır.²⁰⁶

Türk Genç İşadamları Vakfı (TÜGİK) da, uyum yasalarının TBMM'ye gelip gelmeyeceğinin tartışıldığı bir dönemde TBMM'ye çağrıda bulunarak Bu yasaların çıkartılması için TBMM'yi göreve davet etmiştir.

Müstakil Sanayici ve İşadamları Derneği (MÜSİAD), 1990'lı yılların sonlarına kadar ekonomik işbirliği için Batı yerine Doğu'yu savunurken, Ali Bayramoğlu yönetimindeki MÜSİAD, bir an önce Avrupa Birliği'ne girilmesinden yana bir tavır sergilemiştir. Türkiye'nin dış ticaretinin yüzde 55'ini Avrupa'yla gerçekleştirdiği bir dönemde, AB'nin Türkiye için en önemli lokomotif örgüt olduğunu anlatan Bayramoğlu, "AB'nin alternatifi yoktur" demiştir. İslam ülkeleriyle de ticaretin başlatılmasını ama bunun AB'nin alternatifi şeklinde olmamasını istemektedir.²⁰⁷

Müstakil Sanayici ve İşadamları Derneği, (MÜSİAD) 12 Aralık tarihinde Kopenhag Zirvesi'nde Türkiye'ye tam üyelik için tarih verilmesi konusunda Avrupa'nın önde gelen 11 sivil toplum kuruluşunu ortak inisiyatif göstermeye ve Türkiye'nin üyeliğe kabulü çabalarının teşvik edilmesi için gayret göstermeye davet etmiştir.

Ayrıca, MÜSİAD tarafından Avrupa'nın önde gelen sivil toplum kuruluşlarına gönderilen mektupta, Türkiye'nin Avrupa Birliği'ne tam üyeliğine destek talebinde bulunulmuştur.²⁰⁸

Yukarıda da belirttiğimiz gibi, Türkiye'de AB üyeliğine en çok taraftar olan ve bu konuda kararlı olanlar büyük sermaye sahipleridir. Ama bu taraftarlık, üyeliğin uzak gelecekte hedef olması ve AB'ye uyum politikalarından mümkün olduğunca kaçınılması koşuluna endeksli kalmıştır.

1988'de yapılan bir ankete göre, firma büyüklüğüne bağlı olarak cevap verenlerin %84-97'si Türkiye'nin AB üyesi olmasından yana olduklarını belirtmişlerdir. Ancak bu çoğunluk üyelik için kesin bir zaman hedefi konusunda yarıya düşmektedir. Türkiye'nin 10 yıl sonra üye olmasını isteyenlerin oranı, firma büyüklüğüne bağlı olarak %32-49

²⁰⁶ Ozan Ceyhun, **Helsinki Sonrası**, <http://www.elegans.com.tr>, 18.08.2004

²⁰⁷ M. Yaşar Durukan, **Ankara'nın Tepesinde Mikser Var**, Aksiyon Dergisi, , Sayı: 445, 17.06.2003

²⁰⁸ **Hürriyet Gazetesi**, 28 Kasım 2002

arasındadır. AB üyeliğine destekteki bu düşünüş uyum politikalarından kaçınmakla ilgili olduğu görülmüştür.²⁰⁹

Konuya bir de Sendikalar açısından bakılması gerekmektedir. 1980’li yıllarda, işçi ve işveren örgütlerinin büyük bir kısmının, Türkiye’nin, Cumhuriyetin kuruluşundan beri kendi iç dinamikleri ile aşamadığı yapısal sorunları çözebilmek için AB üyeliğinin, en ciddi seçeneklerden biri olduğu konusunda mutabık olduğu söylenebilir. Aralık 1997’de Lüksemburg’da toplanan AB Konseyinin Türkiye’nin AB’ye adaylığını ilan etmemesi ve Türkiye’yi adaylık sürecinden dışlaması üzerine bu gruplar, hem Türk siyasal sistemi içerisinde, hem de AB siyasal alanı içerisinde erişebildikleri imkanları kullanarak Türkiye’yi Avrupa ile entegrasyon sürecinin içerisinde tutmaya çaba göstermiştir. Sendikaların AB konusundaki görüşleri de kısaca şu şekildedir:

AB-Türkiye ilişkilerine şüpheci bir bakış açısıyla yaklaşan Türk-İş, kuruluşundan itibaren “ulusalci” karakter taşıyan, “partiler üstü” kalmaya çalışan ve “sınıf” kavramından uzak Oya Baydar’ın “Amerikan tipi” olarak nitelediği bir sendikacılık anlayışını yerleştirmeye çalışmıştır. Türk-İş, oldukça çok sayıda çekince ortaya koymakla birlikte, Türkiye’nin AB’ye tam üye olarak katılmasını istediğini beyan etmektedir.²¹⁰

DİSK, günümüzde, Türkiye’nin AB’ye girmesine olumlu bakmakta ve üyesi olduğu Avrupa Sendikalar Konfederasyonu nezdinde bu doğrultuda faaliyetler yürütmektedir. DİSK, AB’yi sadece Türkiye’ye ekonomik bazı avantajlar temin edecek bir zenginler kulübü olarak görmemekte, AB’nin politik bir proje olduğunu ve ekonomik entegrasyondan çok daha fazlasını içerdiğini savunmaktadır.²¹¹

Hak-İş de Türkiye’nin AB’ye girmesinden yanadır. Hak-İş Genel Başkanı Salim Uslu Türkiye’nin AB’ye üyelik sürecine önem vermektedir. Hak-İş’in Kasım 1999’daki Genel Kurulunda Konfederasyonun Türkiye’nin Avrupa Birliği’ne üyeliği ve dış politika konusundaki görüşleri şu sözlerle anlatılmıştır:

²⁰⁹Özsoy, a.g.e., s.42

²¹⁰Erhan Dogan, **Sendikalar ve Türkiye’nin Avrupa Birliği Siyaseti**, Akdeniz İ.İ.B.F. Dergisi sayı:6 2003, s.27

²¹¹Dogan, a.g.e., s.34

Hak-İş, Türkiye'nin Avrupa Birliği'ne tam üye olmasını istemekte ve bu yöndeki siyasi çabaları desteklemektedir. Hak-İş, bu süreçte, hem Türkiye ve hem de Avrupa Birliğine karşılıklı sorumluluk düştüğünü vurgular. Hak-İş, Avrupa Birliği'nin Türkiye'ye karşı çifte standart uygulamasını istemediği gibi, Türkiye'nin de özellikle "Kopenhag Kriterleri"ne uyum sağlamasını karşılıklı sorumluluğun bir gereği olarak sayar. Hak-İş, Aralık 1999 tarihinde toplanacak AB Helsinki Zirvesi'nde Türkiye'ye tam üyelik yolunu açacak olan üyelik kararının kabul edilmesini talep etmekte ve istemektedir.²¹²

Yukarıda Belirttiğimiz gibi İşçi sendikaları içinde Türk-İş'in, AB konusunda birçok çekinceleri vardır. Bu sebeplerden dolayı bazen AB karşıtıymış gibi politikalar üretebilmekte ve bu yönde fikirler savunabilmektedir. Temelde Türk-İş eski başkanı Bayram Meral'ın Açıklamalarından da anlaşılacağı gibi AB üyeliğini desteklemektedir.

Yukarıda belirtilen siyasi partiler ve sivil toplum kuruluşları esas olarak 'Vatandaşlar Avrupası' bir modeli benimsemişlerdir. Çünkü, ne olursa olsun Türkiye'nin yerinin Avrupa Birliği olduğu kanaatindedirler. Vatandaşlar Avrupası olarak nitelendirilen ve egemen devletlerin yavaş yavaş yetkilerini ulus üstü Avrupa Birliği organlarına devretmelerini öngören bu sistemde egemenliğin devri durumunu benimsememektedirler. Aslında bunun bir egemenlik devri değil 'eşitler arasında ortak karar alma' olarak nitelendirmektedirler. AB'ye üyelikle egemenlik devrinden söz edilemeyeceğini savunanlar, aslında aynı zamanda Vatandaşlar Avrupasını benimsemiş olmaktadır. Yani federal bir sistem içinde ulusal egemenliklerin süreç içinde ulus üstü organlara devredildiği Avrupa Vatandaşlığının önem kazandığı Vatandaşlar Avrupası sistemini benimsemektedirler.

2.2. Avrupa Birliği'ni Şartlı Destekleyenler

Bu kategoride ise Türk Silahlı Kuvvetleri ve Milliyetçi Hareket Partisi'nin AB konusundaki görüşlerine yer verilecektir. Türk Silahlı Kuvvetleri ve Milliyetçi Hareket Partisinin aynı kategoride değerlendirilmesinin sebebi her iki kurumun da temelde AB yanlısı olması ama Türkiye'nin özel koşulları dikkate alınmadan girilecek bir AB'nin Türkiye'nin milli birliğine ve bütünlüğüne zarar vereceğini dile getirmeleridir. Aşağıda bu iki kurumun AB konusundaki görüşleri ve çekincelerine yer verilecektir.

²¹²Hak-İş 9.Olağan Genel Kurul Kararı, Kasım 1999. <http://www.hakis.com.tr>.18.09.2004

2.2.1. Türk Silahlı Kuvvetleri ve Avrupa Birliği

Avrupa Birliğine girme konusunda en çok sözü geçen kurumlardan biri de şüphesiz Türk Silahlı Kuvvetleridir. Genellikle siyasi alanda etkin olması noktasında eleştirilen TSK, ülke içi ve dışından herhangi bir tehdit sezdiği anda tepkisini açıkça ifade etmekten çekinmemekte, bu durumda askerlerin yönetime karışması durumu söz konusu olmaktadır. Avrupa Birliği'nden de 'asker yönetime karışmasın' şeklinde direktiflerle karşılaşılmaktadır. 'Ordunun sivil hayata müdahale etmemesi' Avrupa Birliği'nin Türkiye'den istekleri arasında en önemlilerinden biridir.²¹³

Gerçekten de Türkiye, Avrupa Birliği üyesi ülkelerden TSK'nın tutumu hakkında birçok kez uyarı ve eleştirilere maruz kalmıştır. Bu konudaki örneklerden sadece bir tanesi Türkiye'nin Yunanistan dış işleri bakanının sert eleştirilerine hedef olunduğudur. Yunanistan Dışişleri Bakanlığı, Genelkurmay Başkanı Özkök'ün, Elefterotipia gazetesinde yayınlanan demecinde Kıbrıs ve Ege ile ilgili açıklamalarına sert tepki göstermiştir. Dışişleri Bakanlığı sözcüsü AB'nin kendi müzakere kültürünün olduğunu ve Türkiye'nin de buna saygı göstermesi gerektiğini vurgulamıştır. Yunan Hükümeti ve Dışişleri Bakanlığı'nın, Türk hükümeti ve Türk Dışişleri Bakanlığı ile görüşüğünü belirten sözcü, "Anlaşılacağı üzere Türk subaylarla konuşmuyoruz, bizi Türk Hükümeti'nin görüşleri ve politikası ilgilendirmiyor" demiştir.²¹⁴

Görüldüğü gibi, AB üyesi ülkelere, TSK'nın hassas olduğu konularda (milli birlik ve beraberlik, ülke bütünlüğü... vb) görüş beyan etmesi demokratik yönetim anlayışıyla bağdaşmayan bir davranış olarak nitelendirilmektedir. TSK'nın bu tip çıkışları da Türkiye'de demokratik sürecin işlemediğinin bir kanıtı olarak gösterilmektedir.

Hemen belirtmelidir ki TSK, Avrupa Birliği'ne 'devletin üniter ve laik yapısına zarar gelir' düşüncesi ile endişeli bakmaktadır. Bu endişe Ekim 2000'de dönemin Genelkurmay ikinci başkanı Orgeneral Yaşar Büyükanıt tarafından şöyle dile getirilmiştir:

²¹³ **Avrupa Birliği Mektubu**, sayı:13/03, s:1, 22.10.2003,<http://www.euturkey.org.tr>, 17.08.2004

²¹⁴ **Avrupa Birliği Mektubu**, sayı:13/03, s:3, 22.10.2003,<http://www.euturkey.org.tr>, 17.08.2004

“Türkiye’nin, hedefe, üniter ve seküler (laik) yapısını muhafaza ederek ulaşması en doğal hakkıdır.”²¹⁵

Ayrıca, TSK, Türkiye’nin Avrupa Birliği’ne tek yanlı olarak bağlanmasından çok büyük rahatsızlık duymaktadır. 2000’deki Nice Doruğu’nda AB’nin Kıbrıs, Ege, Güneydoğu ve diğer tek yanlı taleplerinde yaptığı çıkışlarla Türkiye’nin tek yanlı bağlanmasına karşı çıkacağını açıkça ortaya koymuştur. Bu nedenle de bazı büyük sermaye çevrelerinin oklarına hedef olmuştur. Bu çevreler, artık TSK’yı karşılarındaki en büyük engel olarak görmeye başlamışlardır.²¹⁶

Mustafa Erdoğan’a göre, TSK’nın siyasete karışmasının kaynağındaki asıl mesele MGK’nın anayasal bir kurum olarak varlığını devam ettirmesidir. Erdoğan konu ile ilgili olarak şu ifadelerle yer vermiştir:

AB uyum sürecinde, Askeri vesayetın etkisinin azaltılması için MGK’nın yapısında yapılan değişiklikler dâhil birçok düzenleme ve yeniliklere gidilmiştir. Hâlihazırdaki askeri vesayetın tek nedeni MGK’nın hukukî statüsünün şöyle veya böyle olması değildir. Yürürlükteki ilgili Kanunu’nun, bu kurumu, Anayasa’ya aykırı olarak, askerlerin kontrolündeki bir icra organı gibi, paralel bir hükümet gibi düzenlemiş olması, elbette problemin önemli bir kaynağıdır. Ama yine de asıl mesele bu değil, MGK’nın bizatihi anayasal bir kurum olarak varlığıdır. Tecrübeler gösteriyor ki, MGK, anayasal bir kurum olarak var olduğu sürece, hukukî düzenleme ne olursa olsun, onun hükümetlerin üstünde bir “Demokles kılıcı” gibi durması tümüyle engellenemez. Çünkü yasal düzenlemenin elverişli olmasının dışında, bunu sağlayan birçok faktör var.²¹⁷

TSK’yı Avrupa Birliği adına eleştiren yazarların biri, Cüneyt Ülsever’dir. Ülsever, 24.06.2000 tarihli yazısında TSK ile ilgili olarak şunları söylemiştir: “Türkiye uzmanı Alman, bir sohbetimizde uyarıyordu, ‘TBMM egemenliği askerden devralabilecek mi ki; AB ile paylaşmaya karar versin!’”²¹⁸

Batı basınında sürekli olarak yer alan MGK ve TSK ile ilgili yazılar, Ülsever tarafından da sık sık dile getirilmiştir. Ahmet Necdet Sezer’in cumhurbaşkanı olması ile ilgili olarak köşesinde cumhurbaşkanına hitaben yazdığı yazıda Cumhurbaşkanının anayasaya bağlılık yemini ettiği gibi Kopenhag kriterlerine de bağlı kalacağına dair yemin etmesini istemiştir. Kopenhag kriterlerini hayata geçirerek, MGK’nın ve TSK’nın ülke

²¹⁵Yenişafak Gazetesi, 12 Aralık 1999

²¹⁶Manisalı, a.g.e, 2003 ,s.8

²¹⁷Mustafa Erdoğan, Avrupa Birliğine Uyum ve Sistemin Sivilleştirilmesi, [http:// www.liberal-dt.org.tr](http://www.liberal-dt.org.tr), 12.09.2004

²¹⁸Cüneyt Ülsever, Hürriyet Gazetesi, 24 Haziran 2000

yönetiminde etkisiz bir konuma getirilmesi gerektiğini, Cumhurbaşkanının yeni dönemdeki görevleri arasında olduğunu vurgulamıştır.²¹⁹

Eleştirilen bir başka konu da Milli Savunma Bakanlığı'nın işlevi konusundadır. Silahlı kuvvetlerin Milli Savunma Bakanlığı'yla ilişkisinin niteliğinin demokratik bir ülkede olması gerekenden uzak olduğu gerekçesi rahatsızlık yaratmaktadır. Türkiye'de Milli Savunma Bakanlığı, hükümetlerin silahlı kuvvetler üzerindeki denetiminin bir kanalı veya onun milli savunma politikasının silahlı kuvvetlerdeki icracısı olmak yerine, silahlı kuvvetlerin hükümet içindeki bir uzantısı gibi işlev görmektedir. Aslına bakılacak olursa, hâlihazırdaki işleyişiyle, hükümetin değil de silahlı kuvvetlerin bir unsuru gibi olan bakanlığın başında şeklen de olsa bir 'bakan'ın bulunması tamamen gereksizdir. Çünkü gerçekte Bakanlığı bakan değil askerler yönetmektedir. Bakanların yaptığı, Genelkurmayın kararlaştırdığı politikaları seslendirmekten ibarettir.²²⁰

Mehmet Barlas, Avrupa Birliği konusunu işlerken TSK konusunda çeşitli yorumlar getirmiştir. Barlas'a göre, 28 Şubat postmodern askeri müdahalesi olmasaydı, Türkiye'nin AB aday üyeliği 2 yıl önce gerçekleşebilirdi. Ama birileri çevik davranıp, Türkiye'nin Batı'lılaşmasını da geciktirmiştir. Ama AB aday üyesi olan Türkiye'de, artık askeri müdahale veya postmodern darbe yapmak yasaktır. Hatta belirli bir süre içinde MGK'nın konumu ve Genelkurmay Başkanı'nın devlet protokolü içindeki yeri de değişmek zorundadır.²²¹

Bu konu üzerinde en çok duran yazarlardan biri de Nazlı Ilıcaktır. Ilıcak, AB karşısında TSK'nın duruşunu ve tavrını her fırsatta eleştirip, AB'ye tam üye olmakla Türkiye'nin asla bölünmeyeceğini veya laik yapısından herhangi bir taviz vermeyeceğini ifade etmiştir. Dolayısıyla AB Türkiye'ye bazı şartlar ileri sürüyorsa bunu Türkiye'nin bölünmesi için veya laik yapısından taviz vermesi için değil, demokrasinin gereği olduğu için bu isteklerde bulduklarını ifade etmektedir. AB içine alacağı bir Türkiye'nin bölünmesini asla istemeyecektir. Bu konu ile ilgili olarak yukarıdaki izahı yaptıktan sonra

²¹⁹Bölükbaşı, **a.g.e.**,s.52

²²⁰Mustafa Erdogan, **a.g.e.**, www.liberal-dt.org.tr, 12.09.2004

²²¹Mehmet Barlas, **Avrupalı Olacağız Başka Yolu Yok**, YeniŞafak Gazetesi, 11 Aralık 1999

şöyle sormaktadır; “Öyleyse neden, bazı askerlerimiz AB’ye üye olduğumuz takdirde, devletimizin laik ve üniter yapısı olumsuz etkilenecekmiş havasını yaratıyorlar”?²²²

Yine Nazlı Ilıcak, aynı yazısında dönemin Genelkurmay başkanı Hüseyin Kıvrıkoğlu ile görüşen Mesut Yılmaz’ın, askerinin AB karşısındaki düşünce ve endişelerini dile getirmesini de yadırgamış ve askerinin duruşunu eleştirmiştir. Mesut Yılmaz’ın askerinin AB tutumunu Yansıtan açıklaması şu şekildeydi:

Genelkurmay’ın, TSK’nın, bana ısrarla vurguladıkları husus, Türkiye’nin AB üyeliğini destekledikleri, ancak ülkemizde yakın geçmişte yaşanan bazı olaylar göz önünde tutularak ve TSK’nın bu konuda kendi yasalarından kaynaklanan sorumlulukları da dikkate alınarak bu sürecin çok dikkatli götürülmesi gerektiğidir. Yakın geçmişte yaşadığımız iki önemli tehdidin, bölücülük ve irtica tehdidinin yeniden hortlamasına yol açacak adımlardan, çok dikkatle kaçınılması gerektiğini savunuyorlar. Bunlar, zaten bizim de paylaştığımız değerlerdir. Bu konuda hem bu tehditlere geçit vermeyecek, hem bu değerleri koruyacak, aynı zamanda AB normlarına da uyan bir çözümün mümkün olduğu görüşündeyim.²²³

Ilıcak’a göre kurulu düzen AB’ye sıcak bakmayabilir. Fakat ‘Türkiye’ye gerçek demokrasinin ancak batı sıkıştırırsa geleceği’de göz ardı edilmemesi gereken bir gerçektir. Türkiye, AB’ye aday olamazsa, keyfilik batağına daha da beter saptanacak ve demokrasiden iyice uzaklaşacaktır.²²⁴

Fehmi Kuru’da AB’ye uyum için yapılacak yenilikler ve alınan kararlara MGK’nın çeşitli gerekçelerle(ülke bütünlüğü, mili birlik ve beraberlik, laiklik...) karşı çıkmasını veya bu konuda siyasi irade üzerinde bir baskı unsuru olmasını istememektedir.

Başka rahatlatıcı haberler de yayıyor hükümet yetkilileri; Askerinin siyaset üzerindeki ağırlığını sağlayan MGK’ya dokunulmayacakmış; Genelkurmay Başkanlığı’nın Milli Savunma Bakanlığına bağlanması da bize özgü şartlar sebebiyle düşünülmüyormuş... Eğer bu açıklamalar AB’ye girildiği için tedirginlik yaşayan bazı çevreleri rahatlatmak amacı ile söylenen sözler değilse birileri fena halde yanılıyor demektir. Yenilene içilene standart getirmeyi görevi bilen AB’nin siyasi hayatın kalitesi konusunda aldırılmaz davranması elbette beklenemez. Esasen adaylık sürecinde uyum sağlanması beklenen Kopenhag Kriterleri arasında en öne çıkan da ‘silahlı kuvvetlerin demokratik denetimi’ diye adlandırılan ve siyasi sistem üzerinde asker ağırlığının azaltılmasına dair olan kriter değil midir?²²⁵

Fehmi Kuru AB üyeliği için TSK’nın tutumu konusunda Nazlı Ilıcak ile aynı görüştedir. Kuru’ya göre TSK’nın siyasetten uzaklaştırılması, insan hak ve özgürlüklerini yerleşmesi ancak AB süreciyle olabilir.

²²²Nazlı Ilıcak, **Asker AB İslam**, Yenişafak Gazetesi, 12 Ekim 2000

²²³Ilıcak, **a.g.e.**, 12 Ekim 2000

²²⁴Nazlı Ilıcak, **AB Yolunda Yasakçı Zihniyet**, Yeni Şafak Gazetesi, 11 Aralık 1999

²²⁵Fehmi Kuru, **Uyum Sorunu**, Yenişafak Gazetesi, 15 Aralık 1999

Bütün bu eleştirilere karşılık, TSK'nın uyum paketlerinin hazırlanması ve kabulü sırasında endişelerine baktığımızda şu tabloyu görmekteyiz: TSK, Kürtçe eğitim ve yayını istemiyordu. Çünkü, Kürtçe yayının ardından Arapça yayın gelecek ve giderek dinci gurupların bir başkaldırısıyla karşılaşılacağından kaygılanıyorlardı. Kürtçenin bu şekilde serbest kalması Türkiye'nin bölünmesi, ardından Arapçanın gelmesi ve ülkenin şeriata taşınması tehlikesini arttıracaktır. Askerler, isterlerse bu gidişatı engelleyebilirler hiç değilse yavaşlatabilirlerdi. Ama yapmadılar. Çünkü temel olarak AB'ye karşı değillerdi. Kuşkuları, daha çok siyasilere karşı duydukları güvensizliktendi. AB'ye tam üyeliğin Türkiye açısından önemini biliyorlar, ancak bunun daha ilerde ve Türkiye'nin özel koşullarının dikkate alınarak gerçekleşmesi gerektiğini inancındaydılar.²²⁶

2.2.2. Milliyetçi Hareket Partisi

Aşırı sağ'ın milliyetçi kanadındaki MHP, yetmişli yıllarda tıpkı Türkiye İşçi Partisi ve Milli Selamet Partisi gibi AT karşıtı söylemi benimsemiş, seksenli yıllardan sonra bu radikal tavrını bir parça değiştirmiştir. MHP için en önemli tehlike Komünizm olduğundan bu tehdit karşısında Türkiye'nin batı dünyası ve onun bir parçası olan AT ile kader birliği etmesi gerektiği düşüncesi ağır basmaya başlamıştır. Daha sonraki dönemlerde ise AB ile ilişkiler geliştikçe ve MHP'nin hassas olduğu noktalarda AB tarafından istekler geldikçe MHP'den itiraz sesleri yükselmeye başlamıştır.²²⁷

Türkiye'de bu partiye olan destek artarak devam etmiş ve 1999 Parlamento seçimlerinden sonra koalisyon ortağı durumuna gelmiştir. Ağustos 2002'de kabul edilen Avrupa Birliği uyum yasalarından Kürtçe eğitimin serbest bırakılması ve idam cezasının kaldırılmasına, Kürt ayrılıkçılığının şiddetleneceği ve hapiste bulunan PKK lideri Abdullah Öcalan'ın idam cezasından kurtulacağı çekinceleri ile aleyhte tavır almışlardır.

AB'ye uyum sürecinde MHP'nin baştan beri hassas olduğu noktalar vardı. Bunların başında da milli birlik ve beraberliğin korunması ve terörle mücadele konuları vardı. Bu konularda hassas olan MHP'nin Katılım Ortaklığı Belgesi'ndeki yer alan isteklere de tepkisiz kalması düşünülemezdi. Özellikle idamın tümü ile kalkması, Kürtçe

²²⁶Birand, a.g.e., S.426

²²⁷Çayhan, a.g.e., s.433

eğitim ve yayın hakkının kabul edilmesi, Kıbrıs'ın bir pazarlık aracı imiş gibi gösterilmek istenmesi gibi konular MHP'nin özellikle üzerinde durduğu konulardır.

Dönemin MHP milletvekillerinden Mehmet Gül MHP'nin hangi konularda hassas olduğu sorusuna şu şekilde cevap vermektedir:

MHP, Türkiye'nin milli birlik ve bütünlüğü noktasında hassastır. Bu milli birlik ve bütünlüğümüz sosyal ve kültürel müdahalelerle karşı karşıyadır. AB uyum yasaları bunun bir neticesidir. Yani Türkiye Cumhuriyetini oluşturan milli yapıyı bozmaya çalışan, bunun için de Türk Milleti'ne ait sadece 70 yılda değil, binlerce yılda oluşan sosyal dokumuzu çözmeye ve devlet yapımızı bozmaya yönelik çalışmalar artık aleniyet kazanmış.²²⁸

Nitekim KOB'un açıklanması ile birlikte MHP'nin itirazları da başlamıştır. “Kıbrıs meselesi kabul edilemez” tepkileri yükselmeye başlamıştır. Bu tepkiler en çok MHP'nin tepkisine neden olmuştur. Genel olarak öne sürülen mantık şu olmuştur: “Türkiye uzun yıllar terörle mücadele etmiş bir ülkedir. Toprak bütünlüğü hala PKK terörü tehdidi altındadır. Kopenhag Kriterleri adı altında getirilecek demokratikleşme süreci Türkiye'nin geleceğini riske atacaktır. Yani Türkiye'nin özel bir durumu vardır. Kopenhag Kriterleri bu özel durumumuz dikkate alarak uygulanmalıdır. Türkiye için bu kriterler daha esnekleştirilmelidir.”²²⁹

Üçlü koalisyon döneminde Devlet Bahçeli'nin en çok şikâyet ettiği konulardan biri, Hazırlanan reform paketlerinin kendilerine danışılmadan Meclis'e gönderilmesi olmuştur. 2. uyum paketinden sonra da Bahçeli, üç konuda şerh koymuştur. ‘İdam cezasının kaldırılması, Kürtçe eğitim ve Kürtçe yayın.’ Bu konular TBMM'ye getirildiği takdirde ret oyu kullanacağını belirtmişti.²³⁰

MHP oy patlamasını PKK ve Öcalan'a karşı sert tutumuyla sağlamıştı. Şimdi Öcalan'ın idamdan kurtulması için oy vermek istemiyordu. Çünkü bu, adeta kendi kendilerini inkâr etme anlamına gelecek bir tutumdur.

MHP, uyum yasalarının 6 maddesinde yer alan düzenlemeleri Anayasaya aykırılık iddiasıyla Anayasa Mahkemesi'ne götürmüştür.

²²⁸Mehmet Gül, **Başka Şansımız Yok**, 30.05.2003, <http://www.turkhaber.com.tr>, 17.08.2004

²²⁹Birand, **a.g.e.**, S.413

²³⁰Birand, **a.g.e.**, s.425

Dört ana başlık altında toplanan bu düzenlemeler şunlardır:

1-Terör suçlarında idam cezasının kaldırılması ve özel af anlamına gelecek düzenlemeler yapılması.

2-Anadilde eğitim ve öğrenim ile yayın yapılmasına ilişkin düzenlemeler.

3-Müslüman olmayan azınlıkların cemaat vakıfları için getirilen yeni imtiyazlar.

4-Milli hukukun ve milli mahkemelerin, Avrupa hukukunun vesayeti altına sokulması ve bu amaçla yeniden yargılamaya ilişkin olarak getirilen hükümler.²³¹

MHP genel başkanı Devlet Bahçeli, 3 Kasım sonrası muhalefetteyken de önceki tutumunu sürdürmüş AB uğruna Türkiye'nin milli menfaatlerinden tavizler verildiğini savunmuştur. AB tarafından Türkiye'nin önüne sürekli olarak milli menfaatlerine aykırı isteklerin sürüleceğini ve böylelikle de Türkiye'nin tam üyeliğinin engelleneceğini savunmaktadır. Bahçeli'ye göre, Ciddi anlamda katılım müzakeresi yapılmayacaktır. Ucu ve hedefi açık olacak bu süreçte Türkiye'nin önüne getirilecek talep ve dayatmalar da bellidir. Kürt kökenli ve Alevi vatandaşların azınlık sayılması, Kıbrıs, Ege, Ermenistan ve Abdullah Öcalan'ın yeniden yargılanması dayatmaları, bu sürecin tıkanmasına yol açacaktır. Türkiye, ya bu kabul edilemez şartlar karşısında boyun eğecek, ya da süreç o noktada sona erecektir. Bahçeli'ye göre, 3 Ekim'de başlaması öngörülen süreç, içi boşaltılmış göstermelik bir süreç olacaktır. 3 Ekim 2005 günü AB'ye katılım müzakereleri başlasa bile, bu sürecin sonunda Türkiye'nin en fazla bekleyebileceği, özel ilişki ve imtiyazlı ortaklık olacaktır. Türkiye'nin eşit haklara sahip tam üye yapılması için AB'nin siyasi iradesi bulunmadığı artık kesin olarak anlaşılmıştır.²³²

Devlet Bahçeli, AB uyum süreci ve müzakere sürecinde Türkiye'nin önüne getirilecek faturalar ve ödettirilecek bedelleri şu ana başlıklar altında toplamaktadır.

İlk önce Türkiye'den Abdullah Öcalan'ın yeniden yargılanması istenilecektir. Bundan sonra ise Güneydoğu sorununa siyasi çözüm baskıları yapılacaktır. Türkiye'nin

²³¹Devlet Bahçeli, **Basın Toplantısı**, <http://www.belgenet.com/2002/bahceli>, 9 09. 2002

²³²Devlet Bahçeli, **Basın Açıklaması**, 11. 09.2005, www.ulkuocaklari.org.tr/_liderden/11-09-2005.htm - 51k ,30.09.2005

milli devlet niteliği ve üniter yapısı tartışmaya açılacak ve yeniden şekillendirilecektir. İkinci olarak, Türkiye Cumhuriyeti Devleti yeniden tarif edilecek ve etnik kökeni farklı Türk vatandaşları, siyasi ve hukuki planda, milli azınlık statüsüne kavuşturulacaktır. Nihayet, bu azınlık dillerine resmi dil olarak hukuki statü tanınması talebi gelecektir. Listedeki üçüncü talep, din ve mezhep temelinde milli azınlık kavramının yerleşmesinin sağlanmasıdır. Diğer bir bedel de Türkiye, Ermeni, Rum ve Yahudi vatandaşlara ait vakıflar üzerindeki her türlü denetimi kaldırarak, bunları yasal denetim dışı bırakacaktır. Bunun yanı sıra, Heybeliada Ruhban Okulunu açacak ve azınlık cemaatleri için din eğitimi verecek Özel Yüksek Okullar açılmasına izin verecektir. Bundan başka Türkiye'den Fener Rum Patriğine siyasi statü tanınması ve "ekümenik" sıfatını resmi planda kullanmasını, bütün sonuçlarıyla kabul etmesi talep edilmektedir. Beşinci sırayı ise AB ile hiçbir ilgisi olmayan Ermenistan konusu almıştır. Ermenistan konusunda Türkiye'nin yapması istenilenler şunlardır: Türkiye, bu ülke ile diplomatik ilişki kuracak, kapalı olan sınırı açacak ve bu da yetmeyip sözde soykırım iddialarını da tanıyacaktır. Bunun tabii sonucu olan maddi tazminatı da ödeyecektir. AB'nin altıncı talebi, Kıbrıs konusunda Türkiye'nin atması beklenen adımlardır. İlk planda, Türkiye'nin Kıbrıs Rumlarını bütün Kıbrıs'ın meşru temsilcisi olarak tanınması istenilecektir. Bundan sonra 'asker çekin' ve 'Maraş'ı Rumlar'a iade edin' talepleri gelecektir. Çok kısa bir süre içinde de, Annan Planı Rum taleplerini karşılayacak şekilde değiştirilecek ve Türkiye'nin karşısına bunu aynen kabul etmesi dayatmasıyla çıkılacaktır. AB dayatma listesindeki yedinci talep, Türkiye'nin devlet yapısına, milli birlik ve beraberliğine karşı işlenen suçların cezalandırılmaması ve suç olmaktan çıkartılmasının sağlanmasıdır. Terör örgütlerine yardım ve yataklık ve terör propagandası yapmak serbest olacak, ırk temelinde milli birliğin dinamitlenmesinin önü açılacak, Türk Devleti'ne ve Türklüğe hakaret suç sayılmayacaktır.²³³

Görüldüğü gibi iktidar döneminde uyum yasalarının altına çekincelerini ifade ederek imza atan, hatta bazı uyum yasalarını Yüce Divana götüren MHP, muhalefet olduktan sonra da AB'ye uyum sürecinin Türkiye'yi parçalayacağını ifade etmektedir.

²³³Devlet Bahçeli, **Devlet Bahçeli'nin Avrupa Birliği Türkiye Raporu Hakkında Yapmış Olduğu Basın Toplantısı Metni**,07.10. 2004, <http://www.mhp.org.tr/genelbsk/gbskkonusma/2004/07102004.php> - 47k ,30.09.2005

Genel başkan Devlet Bahçeli'ye göre AB'ye katılım için yapılan uyum yasaları ve müzakere süreci sonu bölünme ile bitecek bir maceraya sürüklemektedir.

Bu bölümde incelenen MHP ve Türk Silahlı Kuvvetleri temel olarak Avrupa birliğine karşı çıkmamakla ama Türkiye'nin gerçeklerini de göz ardı etmeksizin istedikleri Avrupa Birliği sistemi, Vatanlar Avrupası modeline uygun düşmektedir. Yani uluslar arasında bir işbirliğinin esas olduğu ama her ulusun kendi ulusal egemenliğini koruduğu bir Avrupa Modeli, bu iki kurum için istenilen bir modeldir. Çünkü yukarıda da açıklandığı gibi bu iki kurumda Avrupa Birliği konusunda ortak çekince, ulusal egemenliğin kaybedileceği yolunda duyulan endişelerdir. Avrupa Birliği anayasasının bütün ülkelerde kabul görmemekle beraber hazırlanması ve hayata geçirilmesi için referandumlara konu olması, Avrupa Birliği'nin nasıl bir geleceği olacağı konusunda belirsizliklere neden olmuş, kıtada bir görüş birliğine ulaşamamıştır. İşte bu nokta, Avrupa Birliğine Şartlı 'evet' diyenleri endişelendiren bir durumdur. Avrupa Ülkeleri, ilerleyen zamanlarda anayasayı kabul ederek Vatandaşlar Avrupa sına bir adım daha yaklaşırsa, egemenlik ve milli güvenlik konularında daha çok taviz verilmesi durumu ile karşı karşıya kalınacaktır. Bu ise Türkiye'nin egemen durumdan Avrupa'nın güdümü altına girmesi anlamına gelmektedir. Belirtilen sebeplerden dolayı Avrupa Birliği'ne şartlı 'evet' diyenlerin istedikleri AB modeli Vatanlar Avrupası modelidir. Yani her ulusun kendi ulusal sınırları içinde egemenliğini özgürce kullanabildiği, milli egemenlik ve milli güvenlikten taviz verilmeden, ulusların işbirliği ile sınırlı olan bir Avrupa modeli.

2.3. Avrupa Birliği'ne 'Hayır' Diyenler

2.3.1 Muhafazakâr İslamcılar ve Necmettin Erbakan Ekolü

1970'lerden sonra Türk siyasi hayatında sürekli olarak var olan Necmettin Erbakan, Milli Nizam Partisi ile başlayan siyasi hayatında çizgisini hiç değiştirmemiştir. Erbakan, Batılılaşmanın her zaman karşısında olmuş, Batılılaşmayı dolayısıyla AB ile bütünleşmeyi 'taklitçilik' olarak nitelendirmiştir.

1970 de Katma Protokolle ilgili tartışmalar gözden geçirilirken Milli Nizam Partisi genel başkanı Erbakan'ın verdiği iki gensoru önergesi dikkati çekmiştir. Söz

konusu önergelerin metinlerinde ve Erbakan'ın önergeler üzerinde yaptığı uzun konuşmalarda daha sonraki yıllarda da sürdürdüğü AT karşıtı söylem biçimlendirilmiştir. Böylece Erbakan Türkiye'de aşırı sağ'ın AT ve AT-Türkiye ilişkileri hakkındaki düşüncelerini sistematik bir şekilde ortaya koyan kişi olmuştur.²³⁴

Refah Partisi'nin 1995 Seçim Beyannamesi'nin 29'uncu sayfasında Refah Partisi'nin Avrupa Topluluğu ve Gümrük Birliği konularındaki görüşleri şu şekildeydi:

Dış Politikadaki hedef, uydu değil, lider ülke Türkiye'dir. Bunun için de Türkiye'nin yeri, Papa XII. Pio'nun tavsiyesiyle, Roma Anlaşması'na dayanılarak bir Hıristiyan Birliği olarak kurulan Avrupa Birliği değil, Dünya Müslüman Ülkeler Birliği olacaktır. Avrupa ülkeleriyle ekonomik ilişkilerin artırılması ve aramızdaki gümrüklerin kaldırılması, bizim milli politikamızdır.²³⁵

Necmettin Erbakan Gümrük Birliğini de ağır dille eleştirerek bu sözleşmenin imzalanmasını "Vatana ihanet" olarak değerlendirmiştir. Gümrük Birliğini, istiklal savaşı öncesi vatanın işgal edilmesine benzeten Erbakan, Atatürk'ün gençliğe hitabesini okuyarak "Bugünkü durumu başka hangi kelimelerle ifade edebilirsiniz" diye sormuştur.²³⁶

Erbakan, 1995 seçim çalışmalarını sürdürürken Türkiye'nin Gümrük Birliği'ne girmesini "sömürgecilik" ve "Avrupa'ya uşaklık yapmak" olarak değerlendirmiştir. Bu konuda düzenlenen şenlikleri de "Uşaklık bayramı" olarak tanımlamıştır.²³⁷

Erbakan, Batı karşıtlığını her fırsatta dile getirmiş ve bazen da çok sert eleştirilerde bulunmuştur. Türk halkının Avrupa Birliği ile Batı Medeniyeti konusunda aldatıldığını ileri sürerek, "Avrupa bizi yapsa yapsa çöpçü yapar" diyerek, "Onlar sayıyı, temizliği, bizden öğrendi. Onların medeniyetinin kökü Firavun'a dayanıyor, Bizler ise şerefli tarihin, ecdadın evlatlarıyız" şeklinde eleştirmiştir.²³⁸

Ayrıca, D-8 projesi de Necmettin Erbakan'ın başbakanlığı döneminde gündeme gelmiştir. Zengin ülkeleri bir araya getiren G-8 grubuna alternatif olarak hayata

²³⁴Çayhan, a.g.e., s.419

²³⁵Refah Partisi'nin 1995 Seçim Beyannamesi, s.29

²³⁶Türkiye Gazetesi, 09 Mart.1995

²³⁷Milliyet Gazetesi, 15 Aralık 1995

²³⁸Erbakan'a Göre AB Bizi Çöpçü yapar,http:// www.haberx.com/n/143192/ erbakana-gore-avrupa-bizi-copcu.htm - 17k., 02.08.2004

²³⁸Aksiyon dergisi, Küçük Dörtler Üç Büyüklere Karşı, Sayı: 481, 2004, s.41

geçirilen D-8 projesinin, Müslüman ülkelerin sahip olduğu ekonomik kaynakları en verimli şekilde kullanmak, aralarındaki ekonomik işbirliğini geliştirmek ve geri kalmış Müslüman ülkelerin kalkınmalarına yardımcı olmak gibi hedefleri bulunuyor.²³⁹

28 Şubat sürecinden sonra siyasetten yasaklı durma düşen Erbakan, Refah Partisi, Fazilet Partisi ve Saadet Partisi dönemlerinde AB karşıtı düşüncelerini sürdürmüştür.

2.3.2 Sol Düşünceye Sahip Olanların AB'ye Bakışı

Türkiye’de sol kimlikli bazı yazarlara göre Avrupa Birliği entegrasyonu, AB’nin emperyalist olması ve ulus-üstü olası sebeplerinde dolayı reddedilmektedir. “milliyetçi sol,” ‘ulusal ve ekonomik bağımsızlık’ ve ‘devletçilik’ konularında sağlam bir duruş sergilemektedir. Bu guruba göre, bazı ekonomik çıkarlar için Türkiye’nin ulusal egemenliğinden taviz vermesi kesinlikle karşı çıkılması gereken bir durumdur. Soysal, AB entegrasyonunu Türkiye’nin ekonomik gelişmesiyle ve diğer önemli konularıyla ilgili karar alma yetkisini bir üst otoriteye devretmeye zorlanması olarak algılamaktadır.²⁴⁰ Burada ilginç olan bir nokta da Soysal’ın fikir yapısında meydana gelen değişimdir. Soysal 1954 yılında bir kıta birleşmesinde bahsedildiği zaman ulusal egemenlik ve milli birlik konularında duyulan endişelerin yersiz olduğunu ve artık bunun çağın bir gereği olduğunu belirtmiş, bunun dünya devletlerinde haysiyet kırıcı bir durum olarak ağılanmadığını belirtmiştir. Ayrıca kıta birleşmeleri sonucu elde edilen karın uğranılan manevi zararda çok daha fazla olduğunu belirtmiştir.²⁴¹

Bunun dışında sol kimlik tarafından dile getirilen bir diğer nokta da Batılı ülkelerle ekonomik entegrasyonun imkansızlığı, Türkiye’nin ve Batının geçmiş tecrübeleri ve sosyal ve ekonomik yapıları arasında olduğu varsayılan aşırı farklılıktır. Sol düşünceye sahip çoğu yazara göre Avrupa Birliği ekonomik kültürel ve politik zeminde de reddedilmelidir. Çünkü, Avrupa’da Türkiye ye karşı yaygın bir önyargı ve olumsuz bir Türk imajı mevcuttur.²⁴²

²⁴⁰ Hüsamettin İnanç, **a.g.e.**,s:174

²⁴¹ Mümtaz Soysal, **a.g.e.**, s.55

²⁴² Hüsamettin İnanç, **a.g.e.**,s:176

2.3.3. Türkiye'nin AB'ye Alınmayacağı Konusundaki Çeşitli Görüşler

Türkiye'de, değişik kişi ve çevrelerce, AB'nin Türkiye'yi asla tam üye yapmayacağı düşüncesi mevcuttur. Bu düşünceleri de çok ciddi kanıtlara dayandırmaktadırlar.

Bu konuda en ciddi mantıksal gerekçeleri ileri süren yazarlardan biri Erol Manisalı'dır. Manisalı'ya göre AB Türkiye'yi tam üye yapmayacaktır. Çünkü arada bir "farklı din faktörü" vardır. Ayrıca Balkanlar ve orta Avrupa arasındaki bir bölgede Müslüman bir ülkenin (Bosna-Hersek) varlığını içine sindiremeyen bir anlayış, 70 milyonluk bir Türkiye'yi asla tam üye yapıp üst karar mekanizmalarında ona söz vermeyecektir. 1960'lı yıllarda batı Avrupa'nın kendi içinde göz ardı ettiği bu gerçek, 1970'li yıllarda yavaş yavaş kendisini hissettirmiş, bu gün ise Avrupa Birliği'nin Türkiye'ye bakış açısını belirleyen ana unsurlardan biri haline gelmiştir. Üstelik 1980'li yıllarda İran rejiminin getirdiği korku Mısır ve Cezayir'de meydana gelen radikal dinci hareketler Türkiye gibi büyük bir Müslüman ülkenin AB'ye dâhil edilmesini zorlaştırıcı bir etki oluşturmaktadır.

2.3.4. Türkiye'nin AB'ye Alınmayacağı Görüşünde Olanların Gerekçeleri

2.3.4.1. Din ve Kültürel Farklılık

Birçok Avrupa Birliği üyesi ülke ve Komisyon, açıktan ya da ima yoluyla Türkiye'nin Farklı bir kültüre sahip olduğu için ciddi bir aday olmadığını belirtmiştir. Birçok AB üyesi ülkenin devlet başkanı ve bakanlarının da üyesi bulunduğu Hıristiyan Demokratların 1997 deki yıllık toplantısında Türkiye'nin AB'ye tam üye olmasının söz konusu olamayacağı, çünkü Türkiye'nin "farklı bir medeniyetin üyesi" olduğu ifade edilmiştir. Toplantının Belçikalı Başkanı Wifried Martens, Türkiye ile ilişkilerin geliştirilmesinden yana olduklarını, Avrupa Birliği bir medeniyet projesi olduğu için Türkiye'nin adaylığının kabul edilemez nitelikte olduğunu belirtmiştir. Her ne kadar sonrasında sözlerini düzelttiyse de Alman eski Dışişleri Bakanı Kinkel'in Türkiye'nin hiç bir zaman Avrupa'ya katılması için çağrılmayacağı yönündeki sözleri de anlamlıdır. Aynı şekilde Lüksemburg Zirvesi AB'ye kısa ve uzun dönemde girebilecek olan ülkelerin

listesini açıklarken Türkiye AB'nin en uzun ve en yakın ilişkiye sahip ülkesi olmasına karşın bu listede yer alamamıştır. Böylece AB Türkiye'yi "aday ülke" bile saymamış oluyordu. Türkiye sadece başvuruda bulunan; fakat adaylık için bile yeterli sayılmayan bir ülkedir.²⁴³

Görüldüğü gibi Avrupalı yetkililerin açıklamalarından anlaşılacağı gibi Türkiye'nin Müslüman bir ülke olması ve farklı bir kültür mirasına sahip olması Avrupalıları ciddi manada rahatsız etmektedir. Bu sebepten dolayı AB'ye giriş sürecinde, Türkiye insanının büyük bir çoğunlunun Müslüman olması Avrupalıları ürkütmektedir. Sıradan Avrupalı için İslam dendiğinde akıllarına Afganistan, Suudi Arabistan ve İran gelmektedir.²⁴⁴ Avrupalı yetkililerin Türkiye'yi içlerine sindirememiş olmasından kaynaklanan bu açıklamaları Türkiye'nin Avrupa Birliği içine alınmayacağı yönündeki tezleri kuvvetlendirmektedir.

Ayrıca, Türkiye'de radikal dincilik ve Kürtçülük gibi bazı hareketlerin Şimdiden AB üyesi ülkelerin içine taşmış olmaları Brüksel'in Türkiye karşıtı düşüncesini kuvvetlendirmektedir.

Ekonomik geri kalmışlık Türkiye'nin bir realitesidir. Fakat Türkiye ekonomik kriterler dikkate alındığında Polonya, Macaristan ve Çek Cumhuriyeti'nin bile önünde yer alan bir ülkedir. AB'nin Türkiye'ye karşı sunmuş olduğu gerekçelerin hemen hiç birisi ekonomik değil, aksine çözümü ancak subjektif kriterlerle ölçülebilecek siyasi gerekçelerdir; Kıbrıs, Yunanistan'la ilişkiler, demokratikleşme, insan hakları gibi. Tüm bu verilerin ışığı altında Varılabilecek sonuç AB'nin aslında başka gerekçelerle Türkiye'yi istemediği, fakat yapay gerekçelerle oyaladığı şeklindedir. Bu istenmeyişe sebep olan gerekçelerin başında da din ve kültür farklılığı gelmektedir.

²⁴³Laçiner, a.g.e, 26.09.2005

²⁴⁴Niyazi Öktem, **Kültürel Açından Avrupa Birliğine Yaklaşım Sempozyumu**, İstanbul, 22–24 Kasım 2001, Ofset Matbaacılık, 2003, s.176

2.3.4.2. Türkiye'nin Genç ve Kalabalık Nüfusu

Türkiye'nin büyük ve büyük olduğu kadar da hızla artan nüfusu, AB üyelerini ciddi bir şekilde ürkütmektedir. 2025'de AB nüfusu 2008'den sonra büyüme yapmama kaydı ile 481 milyon; Türkiye'nin nüfusu ise, 82 milyon olacaktır. 2050'de AB nüfusu azalarak 419 milyona düşecek; Türkiye nüfusu ise, 103 milyona çıkacaktır. Bu durumda Türkiye nüfusu, AB nüfusunun dörtte birine yükselecektir. AB, Türkiye'yi stratejik planda, orta ve uzun vadeli demografik tehdit olarak algılamaktadır.²⁴⁵

İşte Türkiye'nin sahip olduğu bu genç nüfus ve yüksek nüfus artış oranı AB'yi tam üyelik konusunda korkutan bir gerçektir. AB'de siyasi temsilin nüfus hacmi ile orantılı olduğu göz önüne alınırsa tam üye olmuş bir Türkiye Avrupa Birliği'nin karar mekanizmalarının başına geçecektir. Bu durum Avrupa Birliği üyesi ülkelerin kesinlikle içlerine sindiremeyeceği ve kabullenemeyecekleri bir durumdur. Türkiye'nin büyük nüfus potansiyeli, siyasi ağırlık yanında ekonomik ve sosyal yönlerden de AB'yi korkutmaktadır. Tam üye olarak serbest dolaşım hakkını elde etmiş büyük Türk nüfusunun ilerde istihdam ve sosyal dengeler açısından Avrupa Birliği dengelerini sarsacağı görüşü Brüksel'e hâkimdir. Bu bakımdan Türkiye'deki yüksek nüfus potansiyeli, Türkiye'yi tam üye yapmamanın ana nedenlerinden biridir.

2.3.4.3. Türkiye'nin Ekonomik Durumu ve İstikrarsızlık

Türk ekonomisindeki istikrarsızlıklar ve Türkiye'nin üyeliğinin AB'ye getireceği mali yükler AB'yi üyelik konusunda ürküten başka bir sebeptir.²⁴⁶ Bilindiği gibi AB üyesi olmuş bir ülkenin ekonomik yönden kalkındırılması için AB bütçesinden ödenekler ayrılmakta ve mali yardımlarda bulunmaktadır. Maastricht Zirvesi'nde alınan kararlar gereği AB'ye üye ülkeler arasında ekonomik farklılıklar azaltılacaktır. İşte bu noktada ekonomik yönden istenilen seviyeye ulaşamamış ve istikrarsızlıklar gösteren Türk ekonomisi, Avrupalıların göze alamadıkları bir gerçektir.

²⁴⁵ Özdağ, a.g.e., 10.10.2005

²⁴⁶ Manisalı, a.g.e., 2003, s.37-38

Ayrıca Ekonomik istikrarsızlık ve üretim imkânlarının yeterince değerlendirilememesi sonucu var olan işsizlikte Türk ekonomisinin bir gerçeğidir. AB'ye tam üyelik durumunda işgücün serbest dolaşımı ilkesi gereği Avrupalılar ülkelerine akın edecek işsiz Türk nüfusundan çekinmektedirler.

Ayrıca, GAP'ın da devreye girmesiyle katlanarak artacak olan Türkiye'nin tarımsal potansiyeli de, AB üyeliği durumunda Topluluk bütçesinin yarısından fazlasını götüren ortak tarım politikasında ya radikal değişikliklere gidilmesini, ya tavanında büyük oranda artış yapılmasını gerektirecektir. Bunun yanında tarımda çalışan nüfus oranı %5,3 dolayında olan AB ortalamasına göre hala %42'si tarım sektöründe çalışan Türk nüfus yapısıyla ortak tarım politikasına ayak uydurulmasının güçlüğü ortadadır.²⁴⁷

2.3.4.4. Sosyal Psikolojik sebepler

AB'nin Türkiye'yi kabullenemeyeceği tezini sosyal psikoloji yönüyle de değerlendirmek gerekmektedir. Türkler ve Avrupalılar 375'de Hunların Avrupa'ya yürüyüşünden ve Avrupa haritasının iki kere Türkler tarafından değiştirilmesinden itibaren sürekli savaş halindedirler.

Hunlardan sonra Selçuklu Türklerinin yükselişiyle birlikte Türkler 'İslam'ın temsilcisi' konumuna geldiler. Tarihin bundan sonraki bölümünde Türkler İslam'ın savunuculuğu ve liderliği görevini başka bir ulusa bırakmamıştır. Barbar ve İslam tehditleri tecrübesinden sonra, Türkler Avrupa için her iki tehlikeyi de içerir hale gelmiştir. Yani Avrupalıların gözünde yeni tehdit 'Barbar ve Müslüman Türklerden geliyordu. Çünkü Türkler Orta Asya'lı ve göçebe kabilelerden oluşuyordu ve aynı zamanda da Müslüman'dılar. Yani Avrupalının kötü olarak adlandırdığı her şeyi üzerlerinde taşıyorlardı.

İşte bu tarihlerden itibaren Avrupalının kafasında canlandırdığı Türk ve Müslüman portresi her türlü kötü çağrışımları da beraberinde getiriyordu. Bugünkü Türklerin kafasından Avrupa-Hıristiyan düşmanlığı silinmesine rağmen, Avrupalıların

²⁴⁷Nezihi Özkaya, TCMB, Panel, Avrupa Birliğinin Genişleme Süreci, Türkiye'nin Adaylık Statüsü, komisyonun Aday ülkeler için Hazırladığı Raporlar ve Helsinki Zirvesi Öncesi Durum ve Beklentiler, 08.03.2006

kafasından silinmemiş ve Silinmesinin de eşyanın tabiatına aykırıdır. Çünkü Hunlarla başlayan bu mücadele ve Osmanlının Avrupa'nın ortasına kadar ilerlemesi, bu ilerlemeler sırasında yaşanan savaşlar Avrupalılar tarafından Unutulmamıştır.²⁴⁸

2.3.4.5. Kıbrıs Sorunu ve Yunanistan'la İlişkiler

Kıbrıs konusu, AB'nin en spekülâtif argümanlarından biridir. AB, Kıbrıs'ta sorunları olan bir ülkeyi, içine almak istememektedir. AB ilginç bir şekilde, iki ülkeyi ve iki toplumu yani Yunanlılar ve Türkleri ilgilendiren meselelerde, taraf olarak Türkiye'nin üyeliğini zora sokmaktadır. AB, bu konunun Türkiye'nin yumuşak karnı olduğunu ve Türk iç politikasında sahip olduğu anlamı bilerek, bu konuda Türkiye'yi sürekli taviz vermeye zorlamaktadır. Bunun yanında Türkiye tarafından tanınmayan Rum Yönetimi'nin AB'ye tam üye olarak alınması da Türkiye'nin işini iyice zorlaştırmaktadır.²⁴⁹

Erol Manisalı'ya göre 1989'dan sonra Türkiye Avrupa Birliği arasındaki ilişkiler bir sessiz darbeye yürütülmüştür. İçerde ve dışarıda bazı güçler Türkiye'nin AB'ye tek taraflı bağlanması için ellerinde gelen her şeyi yapmaktadırlar. Bu süreçte Hedef şudur: Türkiye'yi küstürmeden AB'ye asla tam üye yapmamak. Örneğin, Türkiye'nin gümrük birliğine girmesi Türkiye'nin AB'ye tek taraflı olarak bağımlı bir hale getirilme çalışmalarının bir sonucudur. 1997 Lüksemburg Doruğunda aday bile olamayan Türkiye'nin, haklı ve yerinde tepkiler karşısında, 1999 Helsinki Zirvesinde aday ülke olarak kabul edilmesi de Türkiye'nin küstürülmemesi gerektiğinin bir sonucudur.²⁵⁰

Türkiye, gelinen noktada AB tarafından dışlanan, önüne türlü gerekçeler getirilen bir ülke konumundadır. Gerek AB'nin tehdit kapsamı içerisinde jeo-politik önemindeki azalma, gerekse de ekonomisindeki istikrarsızlık ve kalabalık nüfus bakımından, AB'nin göze alamayacağı bir ülke olmasına rağmen, bulunduğu coğrafyanın yeni paylaşımlara sahne olması bakımından vazgeçemeyeceği bir ülkedir. Türkiye'nin AB ile ilişkide bulunan bir ülke olarak kalması, AB'nin işine daha çok yaramaktadır. AB'ye göre Türkiye, zaten çok istikrarsız olan bölgede istikrarsızlığın daha da yaygınlaşmasına sebep

²⁴⁸Gedikli, a.g.e., 23.08.2004

²⁴⁹Nihat Karademir. **Mahzen Kültür ve Edebiyat Dergisi**, 30.09.2005

<http://www.metu.edu.tr/home/wwwstrat/gruplar/yazarlar/arastirmalar/nihatkarademir8.htm> - 32k -

²⁵⁰Manisalı, a.g.e.2001 s. 134-135

olacak ve bu da AB'ye zarar verecektir. O halde Türkiye, politik olarak geleceğin AB'si içinde yer almayacak, ancak, tamamen dışlanmadan AB ile işbirliği içinde tutulacak bir ülke olarak kalacaktır.²⁵¹

Ayrıca AB üyesi ülkeler, Türkiye'nin işini zorlaştırmak amacıyla KOB hazırlanırken taraflı ve adaletsiz davranmışlardır. Türkiye için KOB, incelediğinde, Türkiye'nin Avrupa Birliğine aday ülkelerle eşit statüde tutulmadığı, yani Türkiye'den daha çok şeylerin istendiği gerçeği söz konusudur. Değişik konularda AB'nin yapmış olduğu çifte standartlara ve birbirleriyle çelişen uygulamalara rastlanmaktadır.

İlk olarak Türkiye'nin KOB'unda karşılaşmış olduğu komşularla olan sınır anlaşmazlığı gibi bir sorun, bir tek Slovenya'nın Hırvatistan'la olan sorununu içeren maddesiyle, orta vadeli hedefler kısmında yer almaktadır. Bu da orta vadeli hedefler de yer almaktadır. Güney Kıbrıs'ın KOB'unda yer alan hüküm Güney Kıbrıs'ın uluslararası sorunlarıyla ilgilidir. İkinci olarak, azınlık dillerine olan AB'nin eğilimi, Orta ve Doğu Avrupa için dikkate değer başka bir konudur. Her ne kadar azınlıkların dillerinin korunması konusunda aday ülkelerin gerekli mevzuat ve kanun değişikliklerini yapmaları gerektiğini vurgulasalar da, Baltık ülkeleri'nde nüfusun büyük bir yüzdesini teşkil etmelerine rağmen kendi dillerini kullanamayan Rusların durumlarını Letonca ya da Estonca öğrenmelerini sağlayacak koşulların sağlanmasıyla telafi etmeye çalışılmaktadır. Üstelik bu kişiler bu ülkelerin vatandaşları bile değildirler. AB, bu konuda ayrımcılıktan çok birleştirmeci bir yaklaşım sergilemektedir. Azınlığın, çoğunluk dilini öğrenerek topluma entegre edilmesiyle eşit eğitim ve iş olanaklarının sağlanabilmesi olarak yorumlanabilecek bu konuyu temel alarak, Türkiye'de Türkçenin kullanımı ve eğitim dilinin Türkçe olması konusu savunulabilir ve desteklenebilir. Çünkü AB'nin bu konudaki politikası Türkiye'ye koymuş olduğu siyasi kriterler bakımından çelişmektedir ve bir çifte standart uygulaması olmasını gündeme getirmektedir ki bu da AB Konseyi'nin "tüm aday ülkelere eşit şartlarda muamele" ilkesiyle çatışmaktadır.²⁵²

²⁵¹Manisalı, a.g.e., 2001, s.138

²⁵²Başak Kale, **Avrupa Birliği Serüveninde Yeni Bir Sayfa: Katılım Ortaklığı Belgesi**, Stratejik Analiz, 2000, 8. sayı, S.5

Bu düşüncelere destek olmasının yanında daha da ileri giden bir düşünce deneyimli siyasetçi Kamuran İnan tarafından dile getirilmiştir. İnan, bu konudaki düşüncelerini şu şekilde ifade etmektedir:

Benim şahsî kanaatim; Avrupa bizi bir ökse tuttu, bir tuzak. Kıbrıs ve Ege meselesini ve Avrupa'nın eninde sonunda Türkiye'yi tam üye görmek iradesi henüz ortada yok. Hatta daha önce de ifade etmiştim, size de tekrar edeyim; bu klâsiklere karıştı, Samumel Hantington'un, "komünizmin çökmesi üzerine İslâm dünyası ve kültürüyle çatışma" makalesinin bir yerinde, "Türkiye'nin, Avrupa Birliği'ne alınmadıktan başka, ileride NATO dışına itilebileceği" ifadesi var ki, bugün o da tezgâha konulmuş bulunuyor. "NATO içinde Avrupa Birliği güvenlik ve savunma hüviyetinin geliştirilmesi projesi" içerisinde Türkiye'nin NATO içinden dışlanması, marjinalize edilmesi acı gerçeği yatmaktadır.²⁵³

Anıl Çeçen ise, AB'nin Anadolu'yu kendi topraklarına katarak eski Bizans'ı canlandırma hevesinde olduğunu iddia etmektedir. Çeçen'e göre bayrağında İsa'nın 12 havarisini yıldızlarla temsil ettiren Avrupa Birliği, büyük bir Hıristiyan birliğine yönelirken, ilk Hıristiyanların Roma İmparatorluğu zulmünden kaçarak gelip saklandıkları Anadolu topraklarını da böylesine büyük bir Hıristiyan birliğinin sınırları içerisine almanın çabası içerisinde. İlk Hıristiyanların yaşadıkları Anadolu topraklarını kutsal bölgeler ilan ederek, bu doğrultuda her yıl inanç turizmi adı altında birçok Hıristiyan'ı getirip Anadolu topraklarını gezdiren Avrupa Hıristiyan Birliği artık bu toprakların Türklerin ve Müslümanların elinden alınması gerektiği inancını yeni girişimleri ile ortaya koymaktadır. Bu doğrultuda hem kamuoyu oluşturulmaktadır hem de Avrupa Birliği temsilcileri aracılığı ile beş yüz milyon dolar civarında para dağıtılarak lobcilik çalışmaları ile sonuca gidilmeğe çalışılmaktadır.²⁵⁴

Yıldırım Koç'un konuyla ilgili yaklaşımı da AB'nin Türkiye'yi tam üyeliğe almayacağı yönündedir.

AB yeni bir devlettir. AB devletinin parası var, tedavüle girdi. Bayrağı var, bu bayrak, Hıristiyanlık temelinde, üzerinde 12 sarı yıldızdan, yani İsa'nın 12 havarisini temsilden oluşan veya Meryem Ana'nın bir yerdeki sembolünü yansıtan bir bayraktır. Ne yazık ki Türkiye'nin bazı yerlerinde bu bayrak asılıyor. Ordusu oluşturuluyor, Türkiye'ye karşı gerektiğinde kullanılmak üzere. Bir marşı var, Bethoven'ın 9. Senfonisi. Ortak pasaporta geçiyorlar. Hükümeti var, AB komisyonu. Yasama organı var, AB konseyi ve yargısı var. Yani bir yeni devlet oluşuyor ve buraya girdiğimizde Türkiye devleti bitiyor. Bunun farkına varmalıyız. Yani ilelebet payidar/özgür kalacağını söylediğimiz Türkiye Cumhuriyeti, AB'ye üye olduğunda ortadan kalkacak. Nasıl Ameri ka'da eyaletler var ve bunlar bugün ABD'yi oluşturduklarında

²⁵³Kamuran İnan, **21. yüzyılda Dış politika, Avrupa Birliği ve Türk Dünyası**, Yeni Politika, 2004, www.anap.org.tr

²⁵⁴Anıl Çeçen, **Türkiye Yeniden Bizans'a Dönüştürülüyor**, 20.10.2002, <http://www.ab.kemalist.org/modules.php?name=Content&pa=showpage&pid=14,19.08.2004>

ulusal kimliklerini, bağımsızlıklarını merkezi Amerika devletine nasıl devrettilerse, Türkiye de AB'ye üye olduğu takdirde bir süre sonra bayrağımızın yerine AB bayrağı, kimliğimizin yerine AB kimliği ve devletimiz yerine Avrupa devletinin geçeceğini göreceğiz. AB tartışılırken uluslararası bir kuruluşun değil, Türkiye Cumhuriyeti'nin sona erdirilmesinden söz ettiğimizin farkında olunması lazım.²⁵⁵

Metin Aydoğan'a göre ise, Avrupa Birliği, Gümrük Birliği ile Türkiye'den alacağını herhangi bir bedel ödmeden almıştır. Zaten ortada gümrük birliği gibi verilen bir ödün varken Avrupa Birliği Türkiye'yi asla tam üye yapmayacaktır. Ayrıca, Avrupa Büyük boyutlu sorularla karşı karşıyadır. Daralan dünya pazarları, şiddetlenen uluslararası rekabet, işsizlik, üretimsizlik ve sosyal güvenlik sorunları giderek büyüyen dalgalar halinde Avrupa'yı sarmaktadır. %10'u aşan kronik işsizlik oranıyla Avrupa'nın, 65 milyon nüfuslu ve %26 işsizi olan Türkiye'yi tam üye olarak vatandaşlarına serbest dolaşım hakkı tanınması demek, çözmekte yetersiz kaldığı Avrupa işsizliğinin artması demektir. Türkiye tam üyeliğe kabul edilmesi halinde, temsil haklarının nüfusa göre belirlendiği Avrupa Birliği içinde, Birliğin Almanya, Fransa ve İngiltere ile birlikte en çok üyeye sahip ülkesi haline gelecektir. 1923–1938 arası hariç, yüzyıllarca Avrupa'nın etki altında tuttuğu Türkiye, Avrupa'yı yönetenlerin içine girecektir. Böyle bir durum Avrupalılar için kabul edilmesi bir yana gerçek bir "kâbus"tur.²⁵⁶

Sonuç olarak denilebilir ki: "AB'nin Türkiye'yi tam üyeliğe kabul etmeyeceği" tezini savunanların bazı görüşleri, kabul edilemeyecek ölçüde olsa da genel olarak bu iddialar sağlam kanıtlara dayanmaktadır. Özellikle din farklılığının önemi burada kendisini hissettirmektedir. Tarihten gelen sosyal psikolojik sebeplerin üstüne bir de Türkiye Ekonomisi'nin geri kalmış görünüşü eklenince bu tezi savunanların görüşleri ağırlık kazanmaktadır.

²⁵⁵Yıldırım Koç - **AB'nin İstekleri**, 20.10.2002,

<http://www.ab.kemalist.org/modules.php?name=Content&pa=showpage&pid=14>, 19.08.2004

²⁵⁵Metin Aydoğan, Avrupalılaşıma serüveni,

<http://www.ab.kemalist.org/modules.php?name=Content&pa=showpage&pid=14>, 28.01.2005

²⁵⁶ Aydoğan, **A.g.e**, 28.01.2005

SONUÇ

Batılılaşma, Türkiye’de Osmanlı’nın son zamanlarından bu yana modernleşmeyle aynı anlama gelen bir kavram olarak kullanılmıştır. Avrupa Birliği’ne üyelik ise, batılılaşmanın ve modernleşmenin nihai aşaması olarak tanımlanabilir. Türkiye, batılılaşmanın son ve nihai aşamasına ulaşabilmek için Avrupa Birliği’ne tam üyeliği devlet politikası olarak kendisine hedef edinmiş bir ülke pozisyonundadır.

Türkiye’nin bu hedefi ilk başlarda halkın geneli tarafından benimsenmiş ve sindirilmiş bir hedef olmaktan çok uzaktı. Daha çok devlet politikası olarak benimsenen bu hedef, yeni Türkiye cumhuriyeti Devleti’nin kurulması ile yepyeni bir içerik kazanmış ve tüm kurum ve kuruluşlarla batılılaşmak hedefiyle, Osmanlı’nın son zamanlarındaki batılılaşma politikasından ayrılmıştır. İkinci Dünya Savaşı’ndan sonra, artık Türkiye için batılılaşmak, AET, AT veya Avrupa Birliği ile entegrasyon ile aynı anlama gelmekteydi.

Devlet politikası olarak benimsenen AB üyeliği, özellikle Türkiye’nin AB’ye aday ülke olarak kabul edildiği 1999 Helsinki Zirvesi sonrası daha da somut bir hale gelmiş,uyum yasaları ile AB müktesebatını özümseme çalışmaları hız kazanmıştır. Bu çalışmalar devam ederken AB üyeliğinin siyasi ekonomik kültürel ve sosyal yönleriyle ilgili olarak tartışmalar yaşanmıştır. Çünkü, artık AB’ye aday ülke olan Türkiye’nin yapması gereken ödevleri ve yerine getirmesi gereken sorumlulukları vardı. Bu sorumlulukları yerine getirirken bir çok alanda yerleşmiş uygulamaların değiştirilmesi ve hayata geçirilmesi gerekmektedir. AB müktesebatına uyum çalışmaları birçok tartışmayı da beraberinde getirmiştir. AB üyeliği konusunda her kesim kendi görüşünü beyan etmiş ve çeşitli tartışmalar yaşanmıştır.

Bu tartışmaların temelinde ise ‘AB üyesi olan bir Türkiye’nin egemenlik haklarından bazılarını ulus üstü kurumlar olan AB üst organlarına devretmek zorunda kalacağı ve böylece bir egemenlik paylaşımının söz konusu olacağı’ düşüncesi yatmaktaydı. Tartışmaların temelinde yatan bu faktör, birçok kişi ve çevre için kabul edilemez nitelikte olan bir olgudur.

Vatanlar Avrupa’sı ve Vatandaşlar Avrupa’sı kavramları incelendiği zaman, Avrupa Birliği’ne taraftar olan veya AB’yi şartlı destekleyenlerin nasıl bir AB istedikleri

de açıkça görülebilmektedir. Avrupa Birliğini şartsız destekleyenlere göre AB medeniyetin biricik yolu olduğundan Türkiye’de onun bir parçası olmak için elinden gelen her şeyi yapmalıdır. Bu gurubun bir Vatandaşlar Avrupa’sı modelini arzuladığı söylenebilirken Türkiye’nin kendine özgü şartlarının da göz ardı edilmeksizin AB ye girilmesi gerektiğini düşünen yani AB’yi şartlı destekleyenlerin de Vatanlar Avrupa’sı modelini benimsedikleri söylenebilir.

AB üyeliği ile ilgili tartışmalara bakıldığı zaman, Türkiye de kamuoyunun üç farklı görüşe sahip olduğu görülebilir. Birinci grup da AB’yi alternatifsiz bir kurtuluş kapısı olarak gören ve Türkiye’nin AB’den başka şansının olmadığını düşünen grup görülmektedir. Bu düşünceyi savunanların AB’den beklentisi benzerlik arz etmektedir. AB ile, ekonomi düzelecek, işsizlik azalacak daha yaşanabilir bir Türkiye olacaktır. AB üyeliği ile Türk İnsanı dünya üzerinde layık olduğu saygınlığı yakalayacaktır. Demokrasi, insan hakları ve hukukun üstünlüğüne daha çok saygı duyulacaktır. Bu fikri savunanlara göre özetle, AB üyeliği ile birlikte daha iyi hayat standartlarına ulaşılmış olunacaktır.

Diğer guruba göre, Avrupa Birliği Türkiye’yi asla tam üye yapmayacaktır. AB bunu istese bile Türkiye’nin AB üyeliğine yaklaşmaması gerekmektedir. Çünkü AB üyeliği Türkiye’nin milli bütünlüğüne ve ulusal varlığına bir tehdittir. AB üyesi olmuş bir Türkiye, egemenlik haklarının bir kısmını AB organlarına devretmiş olacak ve milli egemenliğini ilgilendiren konularda kendi hür iradesiyle karar alamayacaktır. Farklı bir kültüre ve kimliğe sahip olan Türkiye’nin AB ye kesinlikle üye olmaması gerekmektedir.

Son olarak, AB’yi isteyen ama Türkiye’nin kendine has duyarlılıklarının olduğunu savunan ve Türkiye’nin bu hassasiyetlerinden taviz vermeden AB’ye tam üye olması gerektiğini savunan görüşten bahsedilebilir.

AB konusundaki bu ayırımın şüphesiz ki kesin ve net bir çizgisini belirlemek son derece güçtür. Çünkü Türk Halkı’nın AB’ye tam üye olmak veya AB üyeliğini reddetmek için yeterince sebepleri vardır.

Türkiye’de yapılan kamuoyu araştırmaları sonucunda, ilk başlarda devlet politikası olarak benimsenen AB üyeliğine aslında Türk Halkı’nın da sahip çıktığı ortaya çıkmıştır. Bu araştırmalar sonucu, yaklaşık olarak %70 - 75 lik bir kesim AB’ye ‘evet’

demidir. Bu oran, 1999 Helsinki ve Zirvesi ve onu takip eden yıllara ait istatistiksel veriler olup son zamanlardaki kamuoyu araştırmalarında bu oranın % 55-60'lara kadar gerilediği görülmektedir.

Özellikle 1999 Helsinki Zirvesi'nden sonra AB müktesebatına uyum amacıyla anayasa'nın bir çok maddesinde ve bir çok yasada değişikliklere gidilmiştir. Avrupa Birliği'nin Türkiye'den istekleri olmuş, bunları 'İlerleme Raporları' ve 'Katılım Ortaklığı Belgeleri'yle' dile getirmiştir. Türkiye de bu isteklere karşı 'Uyum Yasaları' ve 'Ulusal Programlar' hazırlayarak yapılan işleri ve geline noktaı ve belirtmiştir. AB müktesebatına uyum için yapılan bazı düzenlemelerin önemlileri şu şekildedir: İdam tümü ile kaldırılmış, Güney Doğu'daki olağanüstü hal bitirilmiştir. Kürtçe eğitim ve yayına izin verilmiş, İşkence tümü ile yasaklanmış ve cezaları arttırılmıştır. DGM'ler kapatılmış, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesinin kararlarının iç hukukun önüne geçmesi sağlanmıştır. Müslüman olmayan azınlık cemaatlerinin taşınmaz mal edinme ve ibadet yeri açmaları sağlanmış, vakıflar ve derneklerdeki kısıtlamalar hafifletilmiştir.

Bu araştırmada AB konusunda Türkiye'de ki yukarıda sayılan bu üç görüş ele alınmış, tarafların gerekçeleriyle birlikte AB konusundaki görüşlerine ayrıntılı olarak yer verilmiştir. Konuya, siyasi partiler, sivil toplum kuruluşları, askerler, gazeteciler yazarlar ve akademisyenlerin görüşlerinden faydalanılarak açıklık getirilmiştir. AB konusunda Türkiye'de ki kamplaşmanın bir profili çıkarılmış, hangi grubun nasıl bir Avrupa Birliği arzuladığı araştırılmıştır. Avrupa Birliği'ne tam yeliği destekleyenler ve şartlı destekleyenlerin analizi yapılırken Vatandaşlar Avrupa'sı ve Vatanlar Avrupa'sı temelinde değerlendirmelerde bulunulmuştur. Buradan 'Türkiye'de hangi kesim nasıl bir Avrupa Birliği istiyor?' Sorusunun cevabı aranmıştır.

KAYNAKÇA

Kitaplar

- AKTAN Coşkun Can, **Türkiye Avrupa Birliği'nin Neresinde?**, EĞİAD Yayını, İzmir, 2000
- BAÇ Meltem Müftüler, **Türkiye Ve AB: Soğuk Savaş Sonrası İlişkiler**, Alfa Yayınları, İstanbul, 2001
- BALKAN Neşecan, **Kapitalizm ve Borç Krizi**, 1. basım, Bağlam Yayıncılık, İstanbul, 1994
- BATUN Süheyl, **“Avrupa Birliği Üyeliğine Doğru: Türkiye’de Siyasi Reformlar”**, İstanbul, 2002
- BELGE Murat, **Yaklaştıkça Uzaklaşıyor mu? Avrupa Birliği ve Türkiye**, 1. Baskı, Birikim Yayınları, İstanbul, 2003
- BİRAND Mehmet Ali, **Türkiye’nin Büyük Avrupa Kavgası (1959- 2004)**, Doğan Kitapçılık, İstanbul, 2005
- BOZKURT Veysel, **Avrupa Birliği**, Ezgi kitapevi yayınları, Bursa,1993
- ÇAYHAN Esra, **Dünden Bu güne Türkiye Avrupa Birliği İlişkileri ve Siyasal Partilerin Konuya Bakışı**, Boyut Yayıncılık, İstanbul, 1997
- ÇİMEN Ahmet, **Gümrük Birliği ve Avrupa Topluluğu Türkiye İlişkileri**, [y.y]
- DEDEOĞLU Beril, **Adım Adım Avrupa Birliği**, Çınar yayınları, [y.y], 1996
- DEMİR Fevzi, **Anayasa Hukukuna Giriş**, Dost Kitapevi, İzmir, 1984
- ERDEM Hulusi Turgut, **Türkiye-AET ilişkileri**, Avrupa Topluluğu Yayınları, Ankara
- GÖZÜBÜYÜK Şeref, **Anayasa Hukuku**, Turhan Kitapevi, Ankara, 1995
- İLHAN Suat, **Avrupa Birliği üyeliği, Atatürkçülüğün Sonudur**, İhlas Gazetecilik a.ş., Ankara,
- İNANÇ Hüsamettin, **AB’ye entegrasyon sürecinde Türkiye’nin kimlik problemleri**, Adres Yayınları, Ankara, 2005
- KALEAGASI Bahadır, **AB Yolunun Haritası, Brüksel Seyir Defteri**, Dünya Yayıncılık, İstanbul, 2003

- KAPANİ Münci, **Politika Bilimine Giriş**, Bilgi Yayınevi, Ankara, 14.Basım, 2002,
- KARLUK S. Rıdvan, **Avrupa Birliği ve Türkiye**, Beta Basım Yayım Dağıtım, İstanbul,1998
- KODAKCI Devrim, **Genişleme, Avrupa Birliğinde Demokrasi Eksikliği ve Çözüm Önerileri**, Avrupa Birliği Genel Sekreterliği, Ankara, 2004
- LAÇİNER S, ÖZCAN S, BAL İ, **Türkiye'nin AB'ye Girmesinin Olası Etkileri, Türkiyeli Avrupa**, Hayat Yayınları, İstanbul, 2004
- MANİSALI Erol, **Avrupa Çıkmazı**, Otopsi Yayınları, , İstanbul, 2001
- **Türkiye Avrupa İlişkilerinde Sessiz Darbe**, Derin Yayınları, İstanbul, 2003
- NESİMİ Abidin, **Türkiye Avrupa Topluluğunda**, Habora Kitapevi Yayınları, İstanbul, 1989
- ÖZBUDUN Ergun, **Türk Anayasa Hukuku**, 2. Baskı, Yetkin Basım Yayım, Ankara, 1988
- ÖZDAL Barış, GENÇ Mehmet, **Avrupa Güvenlik ve Savunma Politikası'nın Türkiye-AB ilişkilerine Etkileri**, Aktüel yayınları, İstanbul, 2005
- ÖZSOY Osman, **AB Yolunda Türkiye**, Türk Genç İşadamları Derneği Yayınları, İstanbul, 2002
- SARICA Murat, **Siyasal Tarih**, Ar Basım Yayım Dağıtım, İstanbul, 1983
- SCHWRTZ Ivo, **Avrupa Topluluğu Hukukuna Uyumda Genel Sorunlar**, Çev. Öner EYRENCİ, 2. Baskı, Mozaik Basım ve Yayıncılık, İstanbul,1990
- ŞAYLAN Gencay, **Değişim, Küreselleşme ve Devletin Yeni İşlevi**, İmge Kitabevi, Ankara,1995
- TİMUR Taner, **Küreselleşme ve Demokrasi Krizi**, İmge Kitabevi, Ankara 1996
- TÜRKÜNE Mümtaz Er, **Siyaset**, Lotus Yayınları, Ankara, 2005
- UĞUR Mehmet, **Avrupa Birliği ve Türkiye**, Everest Yayınları, İstanbul, 2000
- ÜNAL Şeref, **Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi**, TBMM Basımevi, Ankara, 1995

Dergiler

BİLİCİ Abdülhamit, “Meclis'in Avrupa Birliği İmtihanı”, **Aksiyon Dergisi**, Sayı:399,2002

DOĞAN Erhan, “Sendikalar ve Türkiye'nin Avrupa Birliği Siyaseti”, **Akdeniz İ.İ.B.F Dergisi**, sayı:6, 2003

DURUKAN M. Yaşar, “Ankara'nın Tepesinde Mikser Var”, **Aksiyon Dergisi**, Sayı: 445, 2003

KAFAVOĞLU Aslan Başer, “AB ve Türkiye” **Teori dergisi**, sayı 113, Şubat 2001

KALE Başak, “Avrupa Birliği Serüveninde Yeni Bir Sayfa: Katılım Ortaklığı Belgesi”, **Stratejik Analiz Dergisi**, 8.sayı, 2000

KARADEMİR Nihat, **Mahzen Kültür ve Edebiyat Dergisi**, 30.09.2005,<http://www.metu.edu.tr/home/wwwstrat/gruplar/yazarlar/arastirmalar/nihatkarademir8.htm> - 32k, 19.11.2005

“Küçük Dörtler Üç Büyüklere Karşı”, **Aksiyon dergisi**, Sayı: 48, 20004

YILMAZ Mesut, “Bizim Üzerimize Düşenleri Hakkıyla Yerine Getirmemiz Gerekir” **Tisk İşveren Dergisi**, Haziran 2002, <http://www.tisk.org.tr/isveren>, 10.11.2004

Tez

BÖLÜKBAŞI İsmail, **Avrupa Birliği Sürecinde Farklı ideolojik Kamplardaki Gazete ve Köşe Yazarlarının Yaklaşımları Üzerine Bir İnceleme**, Ankara, 2001

Makale

CANSEVDİ Hürrem, “Türkiye'nin Avrupa Birliğine katılım süreci, AB mevzuatına uyumun ekonomik, siyasal ve sosyal yaşama etkileri, İktisadi Kalkınma Vakfı Yayınları, İstanbul, 2001

Paneller / Sempozyumlar

- ASLAN Beyhan, **Avrupa Birliğine Giriş Sürecinde Türkiye'nin Siyasal ve Ekonomik Sorunları Sempozyumu**, Denizli, TBMM Kültür Sanat ve Yayın Kurulu Yayınları, 2001
- AYGÜN Sinan, **Helsinki Zirvesi Ardından Türkiye-AB İlişkileri Paneli**, Ankara, Türkiye Avrupa Birliği Yayınları, 2000
- BERKARDA Bülent, **Kültürel Açından Avrupa Birliğine Yaklaşım Sempozyumu**, İstanbul, Ofset Matbaacılık, 2003
- BOZER Ali, Haz. Ali TARHAN, **Kopenhag Zirvesi ve Türkiye'nin AB'ye Tam Üyeliği Paneli**, Ankara, Avrupa Birliği Genel Sekreterliği Dokümantasyon Merkezi, 2002
- DEMİREL Süleyman, **Helsinki Zirvesi Ardından Türkiye-AB İlişkileri Paneli**, Ankara, Türkiye-Avrupa Birliği Derneği, 2000
- DEMİREL Süleyman, **Kopenhag Zirvesi ve Türkiye'nin AB'ye Tam üyeliği Paneli**, Ankara, Türkiye Avrupa Birliği Derneği, 2002
- DEMİREL Süleyman, **Kültürel Açından Avrupa Birliğine Yaklaşım sempozyumu**, İstanbul, Ofset Matbaacılık, 2003
- ERALP Atila, Haz. Ali TARHAN, **Helsinki Zirvesi Sonrası Türkiye Avrupa Birliği İlişkilerine Genel Bakış Paneli**, Ankara, TCMB Banknot Matbaası Genel Müdürlüğü, 2002
- ERÇEL Gazi, Haz. Ali TARHAN, **Helsinki Zirvesi'nden sonra Türkiye Avrupa Birliği ilişkilerine genel bakış paneli**, TCMB Merkez bankası Banknot Matbaası Genel Müdürlüğü, 2000
- ERİŞ Meral Gezgin, Haz. Ali TARHAN, **Helsinki Zirvesi Sonrası Türkiye Avrupa Birliği İlişkilerine Genel Bakış Paneli**, Ankara, TCMB Banknot Matbaası Genel Müdürlüğü, 2002
- GÜNUĞUR Haluk, **Kopenhag Zirvesi ve Türkiye'nin AB'ye Tam Üyeliği Paneli**, Ankara, Türkiye Avrupa Birliği Derneği, 2002
- HAMAMCI Onur, **Kopenhag Zirvesi ve Türkiye'nin AB'ye Tam üyeliği Paneli**, Ankara, Türkiye Avrupa Birliği Derneği, 2002
- Haz. Ali TARHAN, **Helsinki Zirvesi Sonrası Türkiye Avrupa Birliği İlişkilerine Genel Bakış Paneli**, Ankara, TCMB Banknot Matbaası Genel Müdürlüğü, 2002

- HOPPE Christian, **Kopenhag Zirvesi ve Türkiye'nin AB'ye Tam Üyeliği Paneli**, Ankara,20 Aralık 2002, Türkiye Avrupa Birliği Derneği, 2002
- ILIKSOY Ali, **Avrupa Birliği'ne Giriş Sürecinde Türkiye'nin Siyasal ve Ekonomik Sorunları Sempozyumu**, Denizli, TBMM Kültür Sanat ve Yayın Kurulu Yayınları, 2001
- KARAKUŞ Ercan, "Türkiye -AB Bütünleşmesinde Siyasal Sorunlar", **Kültürel açıdan Avrupa Birliğine Yaklaşım Sempozyumu**, İstanbul, Ofset Matbaacılık, 2003
- KOHEN Sami, **Helsinki Zirvesi Ardından Türkiye-AB İlişkileri Paneli**, Türkiye-Avrupa Birliği Derneği, Ankara, 2000
- KONGAR Emre, **Avrupa Yolunda Türkiye ve Polonya-Değişim Sürecinde İki AB Aday Ülkesi Sempozyumu**, Ankara, Orta Doğu Teknik Üniversitesi, 5 Ekim 2001
- Kültürel Açıdan Avrupa Birliğine Yaklaşım Sempozyumu Bildirgesi**, İstanbul, Ofset Matbaacılık, 2003
- MİNİBAŞ Türkel, **Kültürel Açıdan AB'ye Yaklaşım Sempozyumu**, İstanbul, Ofset matbaacılık, 2003
- MÜEZZİNOĞLU Ziya, "Ekonomik Entegrasyon Ve Globalleşmenin Kültürel Etkileri", **Kültürel açıdan Avrupa Birliğine Yaklaşım Sempozyumu**, İstanbul, Ofset Matbaacılık, 2003
- ÖKTEM Niyazi, **Kültürel Açıdan Avrupa Birliğine Yaklaşım Sempozyumu**, İstanbul, ofset matbaacılık, 2003
- ÖZBUDUN Ergun, **Avrupa Birliğine Geçiş Sürecinde Türkiye'nin Siyasal ve Ekonomik Sorunları Sempozyumu**, Ankara, Denizli, TBMM Kültür ve sanat yayın kurulu yayınları, 2001
- ÖZER İnan, **Avrupa Birliğine Geçiş Sürecinde Türkiye'nin Siyasal ve Ekonomik Sorunları Sempozyumu**, Ankara, Denizli, TBMM Kültür ve Sanat Yayın Kurulu Yayınları, 2001
- ÖZKAYA Nezihi, **TCMB, Avrupa Birliğinin Genişleme Süreci, Türkiye'nin Adaylık Statüsü, komisyonun Aday ülkeler için Hazırladığı Raporlar ve Helsinki Zirvesi Öncesi Durum ve Beklentiler Paneli**, Ankara 08.03.2006
- ÖZOK Özdemir, **27 Eylül 2003 Günlü TÜBAKKOM Tarafından Düzenlenen "Avrupa Birliği" Konu Başlıklı Toplantının Açış Konuşması**, <http://www.barobirlik.org.tr/tbb/baskan/konusmalar/030927.aspx-23k>, 30.09.2005

- ÖZÜLKER Uluç, **Helsinki Zirvesi Ardından Türkiye-AB İlişkileri Paneli**, Ankara, Türkiye-Avrupa Birliği Derneği, 2000
- PAZARCI Hüseyin, **Avrupa Topluluğu hukuku ve Türkiye'nin Uyumu** **Semineri**, İstanbul, Mozaik Basım ve Yayıncılık, 1990
- SELÇUK Sami, **Adli Yıl Açılış Konuşması** (2000–2001), 06.10.2000 ht tp://www.yargitay.gov.tr/tarihce/tarihce_aak/2000-2001.htm - 549k,19.03.2006
- TOGAN Sübüdey, **Avrupa Birliğine Geçiş Sürecinde Türkiye'nin Siyasal ve Ekonomik Sorunları Sempozyumu**, Ankara Denizli, TBMM Kültür ve sanat yayın kurulu yayınları, 2001
- TÜRKMEN İlter, Haz. Ali Tarhan, **Helsinki Zirvesi'nden Sonra Türkiye Avrupa Birliği İlişkilerine Genel Bakış Paneli**, Ankara, TCMB Merkez Bankası Banknot Matbaası Genel Müdürlü, 2000
- ÜNAL Şeref, **AVRUPA Birliğine Giriş Sürecinde Türkiye'nin Siyasal ve Ekonomik Sorunları Sempozyumu**, Denizli, TBMM Kültür Sanat ve Yayın Kurulu Yayınları, 2001
- YALÇINBAYIR Ertugrul, Haz. Ali TARHAN, **Kopenhag Zirvesi ve Türkiye'nin AB'ye Tam Üyeliği Paneli**, Avrupa Birliği Genel Sekreterliği Dokümantasyon Merkezi, Ankara, 2002
- YILMAZ Mesut, **Avrupa Birliği Yolunda Türkiye paneli**, Ankara, Özel Radyo ve Televizyon Yayıncılar Derneği, 2003

Raporlar

- AB Komisyonu, Türkiye'nin Katılımına İlişkin 1998 Yılı İlerleme Raporu**, <http://www.belgenet.com/arsiv/ab/10.101.2005>
- AB Komisyonu, Türkiye'nin Katılımına İlişkin 2002 Yılı İlerleme Raporu**, (2002) 1412, Commission Of The European Communities, 9.10.2002
- Avrupa Birliği Komisyonu Tarafından Hazırlanan ve 5 Kasım 2003'te Açıklanan 2003 Yılı İlerleme Raporu İle ilgili Olarak İktisadi Kalkınma Vakfının Değerlendirmesi, Kasım 2003**
http://www.belgenet.com/arsiv/ab/ab_rapor03_ikv.html.-33kb-,10.101.2005
- Dünyada Küreselleşme ve Bölgesel Entegrasyonlar (AT, NAFTA, PASİFİK) ve Türkiye (AT, EFTA, KEİ, Türk Cumhuriyetleri, EKİT, İslam Ülkeleri) İlişkileri Özel İhtisas Komisyonu, **Küreselleşme, Bölgesel Entegrasyonlar**

ve **Türkiye (değerlendirme Raporu)**, T.C.Başbakanlık Devlet planlama Teşkilatı Müsteşarlığı yayın no: DTP: 2374- ÖİK: 439, 1995

Türkiye'nin Katılım Yönünde İlerlemesine İlişkin komisyon 1999 Raporu, 08.08.2000, http://www.belgenet.com/arsiv/ab/kb98_02.html-63kb-, 10.10.2005

Bildiriler

16–17 Aralık 2004 Avrupa Birliği Konseyi Bütüksel Zirvesi Başkanlık Sonuç Bildirgesi, <http://www.abgm.adalet.gov.tr/>, 30.01.2005

Çağdaş Yaşamı Destekleme Derneği (ÇYDD) 9. Gençlik Kurultayı Sonuç Bildirgesi, 13-14-15 Mayıs 2005, Denizli,<http://www.genclik.cydd.org.tr/dagarcik/Kurultay2005SonucBildirgesi.pdf> –30.09.2005

Hak-İş 9.Olağan Genel Kurul Kararı, Kasım 1999, <http://www.hakis.com.tr>. 18.09.2004

Refah Partisi'nin 1995 Seçim Beyannamesi, 1995

Gazeteler

ATEŞ Toktamış, AB Yolunda Türkiye, **Zaman Gazetesi**, 29 Eylül 2005

BAHAR Recep, Mesut yılmazın AB Sevdası ve Geçmişle Bir Karşılaştırma, **Yeni Mesaj Gazetesi**, 13 Ağustos 2002

BARLAS Mehmet, Avrupalı Olacağız Başka Yolu Yok, **YeniŞafak Gazetesi**, 11 Aralık 1999

BARLAS Mehmet, kırık dökük bir yaşam, **Yeni şafak Gazetesi**, 27 Mayıs 2002

CEMAL Hasan, **Milliyet Gazetesi**, 14 Temmuz 2000

ÇÖLAŞAN Emin, Teraziye Koyunca, **Hürriyet Gazetesi**, 12 Aralık 1999

GÖĞÜŞ Zeynep, AB'nin 'Algı Yönetimi'ne İhtiyacı Var, **Hürriyet Gazetesi**, 21 Haziran 2003

ILICAK Nazlı, AB Yolunda Yasakçı Zihniyet, **Yenişafak Gazetesi**, 11 Aralık 1999

ILICAK Nazlı, Asker AB İslam, **Yenişafak Gazetesi**, 12 Ekim 2000

KORU Fehmi, Uyum Sorunu, **Yenişafak Gazetesi**, 15 Aralık 1999

Milliyet Gazetesi, 06 Ağustos 2002

Milliyet Gazetesi, 06 Kasım2002

Milliyet Gazetesi, 15 Aralık1995

ÖZKÖK Ertuğrul, İlk Adım Bu Kadar Kısa Olmamalı, **Hürriyet Gazetesi**,13 Eylül 2000

ÖZKÖK Ertuğrul, Yunana Devi Randevusuna Neden Gidemedi, **Hürriyet Gazetesi**, 20 Aralık 1999

POLAT Alperen, İki Vitesli Avrupa ve Hamal vagon, **Yeni Mesaj Gazetesi**, 10.Ekim. 2004

TAGMA Korkmaz, Çağcılışma ve Avrupa Birliği, **Zaman Gazetesi**, 23 Mayıs 06 2003

Türkiye Gazetesi, 09 Mart1995

ÜLSEVER Cüneyt, **Hürriyet Gazetesi**, 24.06.2000

YAYLA Atilla, Avrupa Birliği Üyeliğine Aykırı Bir Bakış, **Zaman Gazetesi**, 21 Temmuz 2002

Yenişafak Gazetesi, 12 Aralık 1999

YILMAZ Serpil, **Milliyet Gazetesi**, 06 Kasım 2002

Zaman Gazetesi, 11 Mart 2002

Yasa

Türkiye Cumhuriyeti Anayasası, 1982

İnternet Kaynakları

- 18 Nisan 1999 Seçimleri**, <http://www.belgenet.com/secim/secim1999.html> - 22k, 18 Nisan1999 Seçimleri, 17.09.2004
- Akart Danışmanlık, “**Türkiye araştırması**”, 01.05.2002, http://www.anap.org.tr/anap/dokuman/2002_mayis_ab_arastirma.htm, 15.08.2004
- ALTAN Mehmet, **AB Yolunda Türkiye**, http://www.zaman.com.tr/?bl=&syf=abyo_lundaturkiye, 29.09.2005
- ALTINDAL Aytunç, “**Azınlık vakıfları ve azınlıklara tanınan haklar**”, http://www.kutsalkitaplar.net/.../index.php?option=com_content&task=view&id=6152&Itemid=154-118k, 19.03.2006
- Anayasa Değişikliği**, 15.05. 2004, <http://www.belgenet.com/yasa/k5170.html>, 17.09.2004
- Ankara Anlaşması, Türkiye AET Ortaklığı**, 20.01.2000, <http://www.foreigntrade.gov.tr/ab/mali%20iliskiler.>, 15.08.2004
- Avrupa Birliği İle İlişkiler Çerçevesinde TOBB Tarafından Gerçekleştirilen Çalışmalar ve TOBB- EUROCHAMBERS İlişkileri**, <http://www.tobb.org.tr/abm/raporlaryayinlar/tobb-ab.pdf> -26.09.2005
- Avrupa Birliği Mektubu**, sayı:13/03, 22.10.2003, <http://www.euturkey.org.tr>, 17.08.2004
- Avrupa Birliği'nin Tarihçesi**, http://www.archimac.org/JAS/JAS2000/JAS02_05.spml - 24k, 26.09.2005
- AYDOĞAN Metin, “**Avrupa Birliği'ni yaratan nedenler ve Türkiye**”, <http://www.zmo.org.tr/etkinlikler/abgst03/18.pdf> -,26.09.2005
- AYDOĞAN Metin, “**Avrupalaşma serüveni**”, <http://www.ab.kemalist.org/modules.php?name=Content&pa=showpage&pid=14>, 28.01.2005
- BAHÇELİ Devlet, **Devlet Bahçeli'nin Avrupa Birliği Türkiye Raporu Hakkında Yapmış Olduğu Basın Toplantısı Metni**, 7 Ekim 2004, <http://www.mhp.org.tr/genelbsk/gbskkonusma/2004/07102004.php> - 47k, 30.09.2005
- BAHÇELİ Devlet, **Basın Açıklaması**, 11. 09.2005, http://www.ulkuocaklari.org.tr/_liderden/11-09-2005.htm - 51k, 30.09.2005

- Başkanlık Sonuçları 12-13 Aralık 2002 Kopenhag Avrupa Konseyi**,
<http://www.foreigntrade.gov.tr/ab/SonGelismeler/KopenhagSonuçları.doc>,
 16.10.2005
- BAŞLAR Kemal, “Avrupa Birliği’ne katılım sürecinde Türk Anayasası’nın uyumlaştırılması sorunu”**,<http://www.turkishweekly.net/turkce/makaleler.php?type=11>, 16.10.2005
- BATUM Süheyl, Ulusal Bağımsızlığımız Sona mı Eriyor?** Röportaj: Zafer ÖZCAN,
http://www.hasansen.av.tr/idealhukuk/makale_detay.asp?id=46 –
- BAYDAROL Can, “Avrupa'nın yeniden yapılanması sürecinde genişleme, altılar Avrupa’sından on beşler Avrupa sına Avrupa Birliği'nin yeni genişlemesüreci”**,http://www.mustafatasar.gen.tr/Avrupa_Birligi/AB_genisleme.htm - 193k -,18.02.2006
- Birleşme (Füzyon) Anlaşması (Merger Treaty)**, <http://www.ikv.org.tr/sozluk2.php?ID=1005> - 19, 26.09.200
- BOZYEL Bayram, Yılmaz'ın Hakkını Vermek**, 15.08.2001, <http://www.demanu.com.tr/arsiv>, 15.08.2004
- CEYHUN Ozan, Helsinki Sonrası**, <http://www.elegans.com.tr>,18.08.2004
- ÇEÇEN Anıl, Türkiye yeniden Bizans’a dönüştürülüyor**, 20.10.2002,
<http://www.ab.kemalist.org/modules.php?name=Content&pa=showpage&pid=14>, 19.08.2004
- ECEVİT Bülent, İlişkilerimizi Gözden Geçirebiliriz**,18.11.2000, http://www.belgenet.com/arsiv/ab/kob2000_06.html - 16k, 18.11.2000, 17.08.2004
- EKİCİ Ergül, Diplomaside Protokol Kaideleri**, 07.09.2004, <http://www.halkinsesi.org/?action=journalist&aid=2919>, 08.03.2006
- Erbakana Göre AB Bizi Çöpçü Yapar**, <http://www.haberx.com/n/143192/erbakana-gore-avrupa-bizi-copcu.htm> - 17k 02.08.2004
- ERDOĞAN Mustafa, “Avrupa Birliği’ne uyum ve sistemin sivilleştirilmesi”**,
<http://www.liberal-dt.org.tr>, 12.09.2004
- ERDOGAN Recep Tayip, Türkiye’deki Reform Süreci-Avrupa Birliği’ne Yakınlaşma mı?**, Recep Tayyip Erdoğan’ın 3.Eylül 2003 tarihinde Berlin’de Friedrich-Ebert-Vakfı ile Essen Türkiye Araştırmalar Merkezi’nin ortaklaşa düzenledikleri toplantıdaki konuşması, <http://www.festr.org/files/Rede-Erdogan%20TR.pdf> –30.09.2005
- ERHAN Çağrı, “Türkiye’nin Karakterindeki Asyalı Boyut: Avrupa Birliği Üyeliği İçin Bir Engel ya da Kolaylık mı”?**, <http://www.stradigma.com>, 09.10.2004

ERÖZBEK Neslihan, “**Avrupa Birliği Kurumları ve Arşivleri**”,http://www.archimac.org/JAS/JAS2000/JAS02_05.spml - 24k, 26.09.2004.

GEDİKLİ Yusuf, **Türkiye’nin Milli (!) Politikası**, 23.08.2004 http://www.ufukotesi.com/yazigoster.asp?yazi_no=2004082350k, 19.09.2004

GÜL Mehmet, **Başka Şansımız Yok**, <http://www.turkhaber.com.tr>,30.05.2003

HEKİMOĞLU Mehmet Merdan, “**Avrupa Birliği Hukuku ve 1982 Anayasasına göre egemenlik**” ,http://www.esosder.com/dergi/5MHKMOGLU_AB_6.doc, 18.01.2006

HOCAOĞLU Durnuş, **AB Yolunda Türkiye**, 29.09.2005

İNAN Kamuran, “**21. yüzyılda dış politika, Avrupa Birliği ve Türk Dünyası**”, Yeni Politika, 2004, <http://www.anap.org.tr>, 03.09.2004

İNCEOĞLU Sibel, “**Türkiye: AB’nin yetkileri karşısında nasıl bir egemenlik anlayışı**”, <http://www.anayasa.gov.tr/anyarg22/sibel.pdf>, 19.02,2006

İNSEL Ahmet, **Avrupa Birliği üzerine Dört Soru**, Helsinki Yurttaşlar Derneği Bülteni,http://www.hyd.org.tr/tr/bulten.asp?bulten_id=14&yazi_id=40, 16.10.2005

KOÇ Yıldırım, “**AB'nin istekleri**”, 20.10.2002, <http://www.ab.kemalist.org/modules.php?name=Content&pa=showpage&pid=14>, 19.08.2004

KONGAR Emre, **Bu Ne Biçim Hükümet?**, 01.07.2002,[http:// www.kongar.org/guncel/](http://www.kongar.org/guncel/), 13 09. 2004

LAÇİNER Sedat, “**Türkiye Avrupa ilişkilerinde kültür ve medeniyet; tarihsel ve ideolojik kökenler**”, <http://www.turkishweekly.net/turkce/makaleler.php?type=11>,26.09.2005

MERİH Kutlu, “**Post modern imparatorluk: Avrupa Birliği**”, Şubat 2002, <http://www.turkab.net/ab/wabimp.htm> - 69k, 18,02.2006

MUMCU Erkan, **Avrupa’da Türkiye Gibi Bir Denge Unsuruna İhtiyaç Var**, <http://www.haberx.com/n/236997/mumcu-avrupada-turkiye-gibi-bir.htm> - 18k, 31.01.2006

ÖZDAĞ Ümit, **Avrupa Birliği**, <http://www.turan.tc/kalem/ab2.htm>, 10.10.2005

ÖZDEMİR Sahir, **Avrupa Ekonomik Topluluğu, Avrupa Topluluğu, Avrupa Toplulukları, Avrupa Birliği, Roma Antlaşması, Avrupa Tek Sendi, Avrupa Birliği Anlaşması, Maastricht Anlaşması,Amsterdam Anlaşması,**

Nice Anlaşması, <http://www.ekutup.dpt.gov.tr/ab/ozdemirs/kavram.pdf>,26.10.2005

PEHLİVANOĞLU Selçuk, Avrupa Birliği Yolu, Mesut Yılmaz'ın AB Konusun da Çeşitli Platformlarda Yaptığı Konuşmalar ve Verdiği Mesajlar, <http://www.pehlivanoglu.gen.tr/>,15.08.2004

ŞAHİNER Burcu, 3 Ekim Öncesinde Avrupa, <http://www.turkishweekly.net/turkce/yorum.php?id=164-75k>, 01,03.2005

TBMM AB uyum Komisyonu Yasası, 15.04.2003, <http://www.belgenet.com/yasa/k4847.html>, 16.08.2004

Türkiye ve Avrupa Birliği, <http://www.bbc.co.uk>, 30.01.2005

Türkiye Avrupa Birliği İlişkilerinin Tarihçesi, <http://www.euturkey.org.tr>, 17.01.2005

Türkiye Avrupa Birliği İlişkileri Tarihçe, <http://www.dpt.gov.tr>,21.01.2005

Türkiye'nin Avrupa Birliği ile İlişkilerinin Tarihi Gelişimi,Ankara Anlaşması ve Katma protokol, <http://www.foreigntrade.gov.tr>, 22.01.2004

Ulusal Program 2003 Belgesi, 25.07. 2003, http://www.belgenet.com/arsiv/ab/up_2003-2.html, 15.08.2004

Ulusal Program, 19 Mart 2001,<http://www.belgenet.com/arsiv>.23.01.2005

Uyum Yasaları, 06.12. 2002, <http://www.belgenet.com/yasa/>, 17.09.2004

Uyum Yasaları, 4. Uyum Paketi Ne Öngörüyor?, 06.12.2002, <http://www.belgenet.com/yasa/>, , 17.09.2004

Uyum Yasaları,15.02. 2002,<http://www.belgenet.com/yasa/k4744.html>,17.09.200

YAMATA Nakashi, Zurnanın Zırt Dediği Yer: YÖK, 21.10.2003, <http://www.habera.com/yamata.php?yaziid=318>, 10.10.2005, 24k,18.01.2006

YILMAZ Mesut, Basın Toplantısı, 19.03 2001, <http://www.belgenet.com/arsiv/ab/yilmazl>,15.08.2004

YILMAZ Mesut, Bizim Üzerimize Düşenleri Hakkıyla Yerine Getirmemiz Gerekir, Tisk işveren Dergisi, Haziran 2002, <http://www.tisk.org.tr/isveren>, 10.11.2004

DİZİN

- Adalet ve Kalkınma Partisi, 74, 92
 Almanya, 28, 29, 33, 37, 51, 52, 58, 123
 Anavatan Partisi, xii, 95
 Anayasa, 2, 16, 17, 18, 19, 20, 21, 59,
 69, 70, 71, 72, 76, 96, 97, 106, 110,
 127, 128, 135
 Ankara Anlaşması, 46, 47, 48, 49, 58,
 135, 138
 Atatürk, 13, 14, 15, 16, 17, 37, 38, 57,
 68, 74, 114
 Atatürkçülük, 15, 16
Avrupa Atom Enerjisi Topluluğu, xii,
 29, 32, 35
 Avrupa Birleşik Devletleri, 22, 23, 27, 51
 Avrupa Birliği, v, xi, xii, xiv, xv, xvi, 6,
 7, 8, 10, 11, 12, 13, 14, 15, 16, 17, 18,
 19, 20, 21, 22, 23, 24, 25, 26, 27, 28,
 29, 30, 31, 33, 34, 35, 36, 37, 38, 39,
 40, 41, 42, 43, 44, 45, 46, 48, 49, 51,
 52, 53, 55, 56, 57, 58, 59, 60, 62, 63,
 65, 66, 68, 71, 73, 78, 79, 80, 81, 82,
 83, 84, 85, 86, 87, 89, 90, 91, 93, 94,
 95, 96, 97, 98, 99, 100, 101, 102, 103,
 104, 105, 106, 107, 109, 112, 113,
 114, 116, 117, 118, 119, 120, 121,
 122, 123, 127, 128, 129, 130, 131,
 132, 133, 134, 135, 136, 137, 138
 Avrupa Ekonomik Topluluğu, xii, 29, 31,
 32, 33, 34, 35, 38, 40, 48, 137
 Avrupa Kömür ve Çelik Topluluğu, 28,
 29, 32, 35
Avrupa Tek Senedi, 34, 36
 Avrupa Topluluğu, xii, 9, 18, 23, 31, 32,
 33, 34, 48, 49, 51, 114, 127, 128, 132,
 137
 Bağımsızlık, 2, 10
 Batıcılık, 13, 14
 Batılılaşmak, 78
 Cumhuriyet Batıcılığı, 13
 Çek Cumhuriyeti, 9, 33, 117
 Demokratik Sol Parti, xii, 97
 Dış Egemenlik, 2
 Egemenlik, 2, 7, 9, 13, 17, 20, 21, 27
 Ekonomik ve parasal birlik, 35, 36
 Fransa, 9, 27, 28, 29, 37, 44, 52, 123
 Gümrük Birliği, 24, 31, 49, 51, 52, 53,
 65, 114, 123, 127
 Helsinki Zirvesi, v, xiv, xv, xvi, 51, 55,
 56, 57, 58, 59, 64, 81, 89, 90, 91, 92,
 93, 99, 104, 119, 120, 130, 131, 132
 Hollanda, 8, 28, 29, 37
 İç Egemenlik, 2
 İkinci Dünya Savaşı, 6, 7, 22, 25, 27, 28,
 29, 30, 31, 38, 40, 41, 46
 İlerleme Raporları, 60
 İslam, 45, 48, 94, 102, 108, 117, 119,
 132, 133
 İtalya, 28, 29, 37
 Katılım Ortaklığı Belgesi, xii, 59, 63, 66,
 98, 109, 121
 Katma Protokol, 48, 49, 113
 Kıbrıs, 34, 50, 51, 58, 64, 76, 90, 95, 98,
 105, 106, 110, 111, 112, 117, 120,
 121, 122
 Kimlik, 43, 44
 Kopenhag Kriterleri, 51, 55, 56, 58, 59,
 64, 96, 98, 104, 108, 110
 Litvanya, 9, 34
 Lüksemburg Zirvesi, 56, 58, 116
 Maastricht Antlaşması, 35, 36, 43
 Maastricht kriterleri, 36
 Macaristan, 9, 34, 117
 Milli Güvenlik Kurulu, 61, 64
 Milliyetçi Hareket Partisi, xii, 104, 109
 Osmanlı İmparatorluğu, 9, 80
 Paris Antlaşması, 28, 35
 Polonya, 9, 16, 34, 117, 131
Roma Anlaşması, 29, 30, 114
 Sanayi Devrimi, 23
 Slovakya, 9, 34
 Slovenya, 9, 34, 121
 Soğuk Savaş, 41, 42, 127
 Tanzimat Batıcılığı, 13
 Tez, vii
TOBB, xii, 99, 100, 135
 Türk Halkı, v, xi, xiv, xv, 47, 74, 78, 79,
 80, 81, 82, 83, 84, 85, 86, 87, 89
 Türk Silahlı Kuvvetleri, v, 93, 104, 105
 Türkiye Büyük Millet Meclisi, xii
TÜSİAD, xii, 100, 101
 Ulus devlet, 22

Ulusal program, 65, 66, 67, 68
Ulusal Program, 38, 63, 66, 67, 68, 71,
93, 138
Ulus-devlet, 44
Uyum Yasaları, 68, 69, 70, 71, 138

Vatandaşlar Avrupa'sı, 25, 26, 27
Vatanlar Avrupa'sı, 25
Yunanistan, 8, 32, 33, 37, 42, 47, 50, 58,
105, 117, 120

